

Европска територијална соработка

2007-2013

Југоисточна Европа (ЈИЕ)

*Програма за транснационална соработка за европска област во
транзиција на патот кон интеграција*

Оперативна програма

Конечна верзија

27 ноември 2007 година

СОДРЖИНА

Резиме на програмата	10
1. Вовед	16
1.1 Правна основа	16
1.2 Транснационална соработка во рамките на територијална соработка	16
1.3 Програмска област	17
1.4 Подготовка на оперативната програма	19
2. Анализа	20
2.1 Територијална интеграција	20
2.2 Географски обележја	21
2.3 Конкурентност-економско работење и иноваторство	26
2.4 Животна средина (во координација со СПО)	34
2.5 Пристапност-транспорт и ИК-мрежа	37
2.6 Територијална структура	45
2.7 Научени лекции од периодот 2000 – 2006, соработка во Југоисточна Европа	48
3. СВОТ и предизвици	52
3.1 Предности, слабости, можности и опасности	52
3.2 Предизвици за областа на соработка	54
4. Програмска стратегија	57
4.1 Цели и Приоритетни оски на програмата за соработка	57
4.2 Начела на спроведување	65
4.2.1 Јасни и конкретни кооперативни проекти	66
4.2.2 Квалитет на партнерствата	67
4.2.3 Проактивен развој на проекти вон постапката за „отворен повик“	67
4.3 Примена на начелата на ЕУ	68
4.3.1 Начела: Промовирање на одржлив развој	68
4.3.2 Начела: Промовирање на еднакви можности и недискриминација	69
4.3.3 Начела: Супсидијарност	69
4.4 Квантитативна анализа на целите	70
4.5 Усогласеност и надополнување со други политики и програми	78
4.5.1 Усогласеност со политиките на Заедницата	78
4.5.2 Надополнување со други програми и мерки финансирани од Структурните фондови, ИПА, ЕНПИ, ЕАФРД и ЕФФ	81
4.6 Главни наоди и екс-анте оценување и стратешка проценка на животната средина	82
4.6.1 Главни наоди од екс-анте оценување	82
4.6.2 Главни наоди од стратешката проценка на животната средина	88
4.7 Индикативна анализа по категорија на ниво на програми	96
5. Приоритетни оски	100
5.1 Приоритетна оска 1: Овозможување на иноваторство и претприемништво	101
5.1.1 Мрежи за развој на технологии и иноваторство во специфични полиња	103
5.1.2 Развој на можна средина за иновативно претприемништво	104
5.1.3 Зајакнување на рамковните услови и поставување на патот за иноваторство	106

5.2.1	Подобрување на интегрирано водостопанство и транснационална превенција од ризик од поплави	109
5.2.2	Подобрување на превенцијата на ризици врз животната средина	110
5.2.3	Промовирање на соработката во управувањето на природни ресурси и заштитени области	111
5.2.4	Промовирање на ефикасност на енергијата и ресурсите	112
5.3	Приоритетна оска 3: Подобрување на пристапноста	113
5.3.1	Подобрување на координацијата за промовирање, планирање и функционирање на примарни и секундарни транспортни мрежи	115
5.3.2	Развој на стратегии за справување на „дигиталната поделба“	117
5.3.3	Подобрување на рамковните услови за повеќемодални платформи	118
5.4	Приоритетна оска 4: Развој на транспортни синергии за области со одржлив пораст	119
5.4.1	Справување со суштински проблеми што негативно влијаат врз урбаните области и регионалните системи на населбите	121
5.4.2	Промовирање на рамномерен модел на атрактивни и пристапни области во пораст	123
5.4.3	Промовирање на примена на културни вредности за развој	125
5.5	Приоритетна оска 5: Техничка помош за поддршка на спроведување и градење капацитети	126
6.	Финансиски план	128
6.1	Годишен придонес на ЕРДФ во програмата	129
6.2	Индикативна анализа според приоритетни оски	130
6.3	Финансиски план што го содржи придонесот од 2007 година на ИПА со анализа според држави партнери	131
7.	одредби за спроведување на оперативната програма	132
7.1	Структура на менаџментот на програмата	132
7.1.1	Комитет за мониторинг	134
7.1.2	Управен орган	135
7.1.3	Орган за сертификација	137
7.1.4	Ревизорски орган	137
7.1.5	Заеднички технички секретаријат	139
7.1.6	Центри за контакт за „ЈИЕ“	141
7.1.7	Национална координација	143
7.2	Развој и избор на проекти	143
7.2.1	Креирање на проекти	146
7.2.2	Избор на проекти	146
7.2.3	Прифатливи апликанти	147
7.2.4	Вклучени учесници од други транснационални програми	148
7.3	Вклученост на земји партнери во Програмата „Југоисточна Европа“ што не се членки на ЕУ	148
7.3.1	Учество на ниво на програмата	148
7.3.2	Учество на ниво на проект - финансирање	148
7.4	Информирање и запознавање на јавноста	151
7.5	Ниво на спроведување на проектор и на ниво на финансиско управување	

на програмата	152
7.5.1 Ниво на спроведување на проектот	152
7.5.2 Контролни системи за потврда на расходите на ЕРДФ	153
7.5.3 Опис на финансиските текови и постапки на ЕРДФ од ниво на проект до ниво на програма	153

7.6	Следење и оценување	156
7.6.1	Следење	157
7.6.2	Оценување	158
7.7	Посебни правила за спроведување на програмата буџет за техничка помош	158
7.7.1	Буџет за техничка помош	159
7.7.2	Управување со техничката помош	159
7.8	Ревизија	160
7.8.1	Ревизија на активностите	160
7.9	Неправилности и повраток на финансиските средства што се прекумерно исплатени	160
7.9.1	Дефиниција	161
7.9.2	Известување	161
7.9.3	Повраток	161
7.9.4	Неправилности поврзани со проекти за техничка помош	162
7.9.5	Системски грешки	162
ПРИЛОГ А – Литература за анализата		163
ПРИЛОГ Б - Табели		166
ПРИЛОГ В – Табели стратешка проценка на животната средина (СПО) - Резултати од консултации со јавноста		178
ПРИЛОГ Г – Мапа на програмска област Југоисточна Европа		198

Табели, графикони и мапи

Табела 1:	Програмска област	10
Табела 2:	Приоритетни оски и области на интервенција (ОИ)	13
Табела 3:	Земји што учествуваат во Програмата ЈИЕ	18
Табела 4:	Финансиско распределување на приоритетните оски	64
Табела 5:	Систем на цели	65
Табела 6:	Подзбир на экс-анте мерни показатели на РЕЗУЛТАТИТЕ на оперативната програма	71
Табела 7:	Збир на экс-анте мерни показатели на РЕЗУЛТАТИТЕ на приоритетните оски и области на интервенција	77
Табела 8:	Доследност меѓу приоритетите во НСРФИ/СКФ и ОП Југоисточна Европа	81
Табела 9:	Интеграција на суштинските препораки во ОП Југоисточна Европа	87
Табела 10:	Процедурални чекори и временски рокови	89
Табела 11:	Содржина на Еколошкиот извештај според член 5 и Анекс I од Директивата за СПО	90
Табела 12:	Препораки од Еколошкиот извештај	92
Табела 13:	Индикативна анализа според кодексите за приоритетна тема на ниво на програма (во согласност со Анекс II од Регулацијата за спроведување на Комисијата)	96
Табела 14:	Индикативна анализа според кодексите за финансирање и територија на ниво на програма (во согласност со Анекс II од Регулацијата за спроведување на Комисијата)	99
Табела 15:	Годишен придонес на ЕРДФ во програмата (во евра):	129
Табела 16:	Приоритетни оски според извори на финансирање (во евра):	130
Табела 17:	Финансиски план што го содржи придонесот на ИПА со анализа на земји партнери	131
Табела 18:	Основни показатели на величина и економска активност во регионот на ЈИЕ, 2005	166
Табела 19:	Демографски статистички податоци	167
Табела 20:	Статистика на трудот	168
Табела 21:	Социјални показатели	169
Табела 22:	Урбана структура	170
Табела 23:	Регионални нееднаквости во ниво НУТС III	171
Табела 24:	Показатели на животната средина	172
Табела 25:	Показатели на конкурентност	173
Табела 26:	Структурни показатели	174
Табела 27:	Инфраструктурни показатели	175
Табела 28:	Внатрешни залихи на СДИ во милиони долари, 2004 год.	176
Табела 29:	Главни карактеристики на областите на соработка ИНТЕРРЕГ III Б	177
Табела 30:	Водоснабдување и санитарна покриеност	178
Дијаграм 1:	Логички дијаграм на програмските цели и приоритетни оски	57
Дијаграм 2:	Дефиниција на резултати во согласност со логиката на интервенција	72

Дијаграм 3:	Создавање на резултати, собирање на интерното следење, избор на показатели за ОП	74
Дијаграм 4:	Приоритетни оски и области на интервенција	100
Дијаграм 5:	Структура на управување со ОП Југоисточна Европа	133
Дијаграм 6:	Повик за поднесување понуди	144
Дијаграм 7:	Финансиско управување на проекти (дел ЕРДФ)	154
Мапа 1:	Програмска област Југоисточна Европа	18
Мапа 2:	Видови на предели	23
Мапа 3:	Пораст на населението	24
Мапа 4:	БДП/по глава на жител 2003 г.	29
Мапа 5:	Транс-европска транспортна мрежа и Пан-Европски транспортни коридори	40
Мапа 6:	Главни транснационални оски и магистрални патишта на поморските пристаништа	40
Мапа 7:	Градови во Југоисточна Европа 2006 г.	46

Резиме на програмата

Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа е дел од целите на Европската територијална соработка за програмскиот период 2007 – 2013.

Општата цел на транснационалната соработка е промовирање на **рамномерен територијален развој и територијална интеграција** во рамките на областа на соработка.

Транснационалната соработка е насочена кон ограничен број **приоритетни области** во согласност со процесите од Лисабон и Готенберг: иноваторството, животна средина, пристапност и одржлив урбан развој.

Акцијата поврзана со **иноваторството** има директен придонес за рамномерен економски развој на област на транснационална соработка. Акцијата поврзана со **животната средина и пристапноста** има јасна транснационална димензија. Акцијата за зајакнување на **одржлив урбан и полицентричен развој** може да се дефинира на повеќе нивоа (транснационален, национален, регионален) со јасно транснационално влијание.

Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа се соочува со **дополнителен предизвик**.

Со оглед на тоа што Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа е дел од внатрешната **Политика на кохезија** на ЕУ, истата налага активно учество на земјите, што не се членки на ЕУ, во програмската област што имаат придобивката од надворешната **Предпристапна помош** и фондовите на **Европската соседска политика**. Во програмската област се вклучени **16 земји** со вкупно население од 200 милиони и претставува една од **најразновидните и најкомплексните области на транснационална соработка** во Европа. Ова е единствена транснационална програмска област со толку голем број на земји учеснички што не се членки на ЕУ (кандидати, потенцијални кандидати и трети земји).

Табела 1: Програмска област

Земја	Област
Албанија	Цела територија
Австрија	Цела територија
Босна и Херцеговина	Цела територија
Бугарија	Цела територија
Хрватска	Цела територија
Република Македонија	Цела територија
Грција	Цела територија
Унгарија	Цела територија
Италија	Lombardia, Prov. Autonoma Bolzano/Bozen, Prov. Autonoma Trento, Veneto, Friuli-Venezia-Giulia, Emilia Romagna, Umbria, Marche, Abruzzo, Molise, Puglia Basilicata
Молдавија	Цела територија
Црна Гора	Цела територија

Романија	Цела територија
Србија	Цела територија
Словачка	Цела територија
Словенија	Цела територија
Украина	Chernivetska Oblast, Ivano-Frankiviska Oblast, Zakarpatska Oblast, Odessa Oblast

Југоисточна Европа претставува единствен предел за подобрување на интеграцијата, конкурентноста и последователно територијална кохезија.

Како глобална цел, со Програмата за соработка Југоисточна Европа се развиваат **транснационални партнерства за проблематики од стратешка важност** за подобрување на **територијалниот, економскиот и социјалниот процес на интеграција** и за подобрување на **кохезијата, стабилноста и конкурентноста**.

Програмата опфаќа **заеднички пристап кон предизвиците, а пред сè, е насочена кон проблематики од стратешка важност**. Во согласност со условите од член 6 од Регулатива (1080/2006) за ЕРДФ, со програмата се идентификуваат стратешки тематски прашања, што се релевантни за областа на соработка, а кои се решаваат преку транснационална акција од повеќе нивоа.

Приоритетната оска 1 „Овозможување на иноваторство и претприемништво“ особено придонесува за понатамошниот развој на Југоисточна Европа како место за иноваторството. Целта е да се овозможи иноваторство, претприемништво, познавање на економијата и да се зајакнат интеграциските и економските односи во областа на соработка.

Приоритетната оска 2 „Заштита и подобрување на животната средина“ придонесува за подобрување на условите на животната средина и за подобро управување на заштитените и други природни/полуприродни области. Целта е да се надминат ограничувањата наметнати од националните бариери, да се предвидат идните опасности и можности за животната средина и да се развие транснационална акција за заштита на природата и луѓето.

Приоритетната оска 3 „Подобрување на пристапноста“ особено придонесува за подобрување на пристапноста на локалните и регионалните учесници на Европските мрежи. Овде е вклучена материјалната инфраструктура, како и пристапот до Информатичкото општество. Целта е да се промовира координирана подготовка за развој на достапните мрежи и поддршката на повеќемодалноста.

Приоритетната оска 4: „Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст“ придонесува за рамномерни и полицентрични модели на програмската област. Целта на оваа приоритетна оска е развој и спроведување на интегрирани стратегии за урбаните области и регионалните системи на населби, работа за оптимални полицентрични структури во програмската област и примена на културни вредности за одржлив развој.

Приоритетната оска 5: „Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градење капацитети“ придонесува за непречено спроведување на програмата, со што ќе се овозможи на телата на програмата, учесниците, промоторите на проектите

и крајните корисници целосно да ги искористат можностите што ги нуди целта 3 на Европската територијална соработка, а особено транснационалната соработка.

Приоритетните оски се детално опишани понатаму во однос на поединечното **ниво на областите на интервенција**.

Табела 2: Приоритетни оски и области на интервенција (ОИ)

Приоритетна оска 1 Олеснување на иноваторство и претприемништво	Приоритетна оска 2 Заштита и подобрување на животната средина	Приоритетна оска 3 Подобрување на пристапноста	Приоритетна оска 4 Развој на транснационални синергии и области со одржлив пораст	Приоритетна оска 5 Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градење капацитет
ОИ 1.1 Развој на мрежи за технологија и иноваторство во одредени полиња	ОИ 2.1 Подобрување на интегрирано водостопанство и превенција на ризици од поплави	ОИ 3.1 Подобрување на координацијата за промовирање, планирање и функционирање на примарни и секундарни мрежи	ОИ 4.1 Справување со суштински проблеми што влијаат врз урбаните области и регионалните системи на населби	ОИ 5.1 Обезбедување централно управување за спроведување на програмата
ОИ 1.2 Развој на одржлива средина за иноваторство и претприемништво	ОИ 2.2 Подобрување на превенција на еколошки ризици	ОИ 3.2 Развивање стратегии за спречување на „дигитална поделба“	ОИ 4.2 Промовирање на рамномерен модел на привлечни и пристапни области на пораст	ОИ 5.2 Спроведување на придружни активности (...)
ОИ 1.3 Унапредување на рамковните услови за трасирање на патот за иноваторство	ОИ 2.3 Промовирање на соработка во управувањето на природните ресурси и заштитени области	ОИ 3.3 Подобрување на рамковните услови за повеќемодални платформи	ОИ 4.3 Промовирање на употреба на културни вредности за развој	
	ОИ 2.4 Промовирање на ефикасност на енергија и ресурси			

Целта на програмата е да се **реализираат висококвалитетни транснационални проекти, ориентирани кон резултати, од стратешки карактер, релевантни за програмската област**. Ова налага висококвалитетни партнерства и пристап на **повеќе нивоа** на ниво на активностите.

Проектните партнерства треба да вклучуваат партнери од најмалку три земји учеснички, од кои најмалку една е земја-членка на ЕУ. Задача на секој апликант на проект е да поднесе **соодветна комбинација од активности**, која ќе даде **конкретни и видливи резултати**, ќе обезбеди исполнување на предложените цели на проектот и ќе придонесе за целите на програмата. Ќе бидат разработени детални постапки за **подготовка, поднесување и избор на проекти** и истите ќе бидат доставени до потенцијалните апликанти во форма на детален *Прирачник за апликанти*.

Европскиот фонд за регионален развој (ЕРДФ) е главниот извор на финансиски средства на програмата. Вкупниот расположлив буџет на ЕРДФ за периодот 2007 – 2013 изнесува 206,7 милиони евра. Овој износ е дополнет со национални јавни фондови во износ од 245,1 милиони евра. Финансиските ресурси се значително повисоки од претходната програма ИНТЕРРЕГ ИИБ ЦАДСЕС 2000-2006.

Прифатливи проектни партнери се јавни органи; еднакви јавни тела и сите правни лица според јавното или приватното право **што немаат индустриски или комерцијален карактер**. Дополнителни информации се дадени во поглавје 7.2.3 „Прифатливи апликанти“.

Назначен управен орган е **Националната агенција за развој (Унгарија)** со седиште во Будимпешта. Управниот орган ќе биде одговорен за управување и спроведување на програмата во согласност со односните регулативи.

За **подготовката и изборот на транснационални проекти** ќе биде одговорен **Комитетот за мониторинг** со поддршка на **Заедничкиот технички секретаријат**. Мрежата на „ЈИЕ“

Центри за контакт, што учествуваат во програмата во земјите партнери, служат како точки за координација за спроведување на програмата.

Вклученоста на земјите што не се членки на ЕУ во транснационални проекти е **значаен елемент** на програмата. **Финансирањето на проектни партнери што не се членки на ЕУ** е од други извори на ЕУ.

(на пр. Инструмент за претпристапна помош и Инструментот за европско соседство и партнерство).

1. Вовед

1.1 Правна основа

- 1 РЕГУЛАТИВА НА СОВЕТОТ (ЕЗ) бр. 1083/2006 за утврдување на општи одредби за Европскиот фонд за регионален развој, Европскиот социјален фонд и Кохезискиот фонд и за укинување на Регулацијата (ЕЗ) бр. 1260/1999 (во понатамошниот текст „Општа Регулација“)
- 2 РЕГУЛАТИВА (ЕЗ) бр. 1080/2006 НА ЕВРОПСКИОТ ПАРЛАМЕНТ И НА СОВЕТОТ за Европскиот фонд за регионален развој и за укинување на Регулацијата (ЕЗ) бр. 1783/1999 (во понатамошниот текст „Регулација за ЕРДФ“)
- 3 РЕГУЛАТИВА НА КОМИСИЈАТА (ЕЗ) бр. 1828/2006 за утврдување на правила за спроведување на Регулацијата (ЕЗ) бр. 1083/2006 на Советот за утврдување на општите одредби за Европскиот фонд за регионален развој, Европскиот социјален фонд и Кохезискиот фонд и на Регулацијата (ЕЗ) бр. 1080/2006 на Европскиот парламент и на Советот за Европскиот фонд за регионален развој (во понатамошниот текст „Регулација за спроведување“)

1.2 Транснационална соработка во рамките на територијална соработка

Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа е дел од целите на Европската територијална соработка за програмскиот период 2007 – 2013.

Во рамките на Кохезиската политика, целта „Европска територијална соработка“ сега станува цел сама за себе на еднакво рамниште со целта „Конвергенција“ и целта „Регионална конкурентност и вработување“ и ќе ја замени иницијативата на Заедницата ИНТЕРРЕГ III. Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа (ЈИЕ) е следбеник на претходната програма ИНТЕРРЕГ IIIБ ЦАДСЕС.

Во согласност со Општата регулатива (член 3, 1083/2006) **сеопфатната цел** на транснационалната соработка е **зајакнување на интегриран територијален развој** (= територијална кохезија) **поврзана со приоритетите на Заедницата.**

Територијалната кохезија обрнува особено внимание на **посебните потреби** на пошироките области на транснационална соработка, а исто така е **дел од заложбата** да обезбеди дека целата територија на Европа има можност да придонесе за **агендата за пораст и вработувања** (обновена Лисабонска агенда¹).

Со **Стратешките насоки на Заедницата за кохезија** (2006/702/ЕЗ) се истакнува дека областите на транснационална соработка треба да ја **подобрат економската и социјалната интеграција и кохезија**. Програмите за транснационална соработка налагаат подобрување на соработката меѓу земјите-членки за проблематики од стратешка важност.

---

¹ Како одговор на признавањето дека различните потенцијали на европските региони **не биле особено земени предвид во Лисабонската стратегија**, Министерите за просторно планирање на земјите-членки на ЕУ, во 2004 година, започнаа процес за политички документ „Територијална агенда на ЕУ“, што треба да се донесе во 2007 година. **10**

Член 6 од Регулативата за ЕРДФ 1080/2006 предвидува **транснационалната соработка** за поддршка на **интегриран територијален развој** во областа на соработка да биде насочена кон **четири приоритетни области**: иноваторството, животна средина, пристапност и одржлив урбан развој.

Акцијата поврзано со **иноваторството** има директен придонес за рамномерен економски развој на област на транснационална соработка. Акцијата поврзана со **животната средина** и **пристапноста** има јасна транснационална димензија. Акцијата за зајакнување на **одржлив урбан и полицентричен развој** може да се дефинира на повеќе нивоа (транснационален, национален, регионален) со јасно транснационално влијание.

Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа се соочува со **дополнителен предизвик**:

Со оглед на тоа што Програмата за транснационална соработка Југоисточна Европа е дел од внатрешната **Политика на кохезија** на ЕУ, истата налага активно учество на земјите, што не се членки на ЕУ, во програмската област што имаат придобивка од надворешната **Предпристапна помош и од фондовите на Европската соседска политика**. Програмската област е лоцирана на југоисточниот крај на Унијата, каде што се концентрирани неколку земји кандидати за пристапување и потенцијални земји кандидати, како и трети земји учеснички во партнерската рамка на ЕУ, со што далеку ги надминува надворешните граници на ЕУ.

По проширувањето во 2007 година, 8 земји-членки делумно или целосно учествуваат во Програмата Југоисточна Европа за територијална транснационална соработка во 2007 – 2013. Останатите региони од програмата припаѓаат на земјите што не се членки на ЕУ, кои се кандидати, потенцијални кандидати или трети земји. Интеграцијата на потенцијалните и постојните земји кандидати, како и на третите земји ќе биде од **суштинска важност за областа на соработка на Југоисточна Европа**.

1.3 Програмска област

Прифатливата област правно се заснова на Одлуката на Комисијата од 31 октомври 2006 година, за изработка на список на региони и области подобни за финансирање од Европскиот фонд за регионален развој според прекуграничните и транснационалните компоненти на целта на Европската територијална соработка за периодот 2007-2013 год. (заведен како документ број С(2006) 5144), (2006/769/ЕЗ).

Програмската област опфатена со оваа Оперативна програма, Југоисточна Европа (ЈИЕ) е голема географска област од 1,9 милиони километри квадратни и **вклучува 16 земји со вкупно население од 200 милиони**.

во неа се вклучени **сите три типа од горенаведените региони**: Региони на земји-членки (меѓу нив земја основач, земји што се придружиле во различни етапи од развојот на Унијата, како и нови земји-членки), региони на потенцијални и постојни земји кандидати, како и трети земји:

Табела 3: Земји што учествуваат во Програмата ЈИЕ

1.4 Подготовка на Оперативната програма

Програмата е резултат на интензивен и детален работен процес, кој налагаше високо ниво и квалитет на транснационална соработка, дискусии и комуникации. Беше воспоставена оперативна група и два тима за подготовка. По првиот технички состанок во Брисел на 31 јануари 2006 година, се одржуваа низа на состаноци скоро секој месец на неколку локации во рамките на целата програмска област.

Државни службеници, јавни службеници и надворешни експерти се состануваа и дискутираа за можностите и најдобрите начини за стимулирање и промовирање на соработка во програмската област. Оперативната програма постепено се развиваше меѓу состаноците, врз основа на резултатите од дискусиите, со помош на понатамошни консултации меѓу членовите на оперативната група и тимовите за подготовка и обемно истражување. Жителите на засегнатите земји, исто така, беа интензивно консултирани, а нивните забелешки, согледувања и предлози беа земени предвид. Оперативната програма беше анализирана со помош на екс-анте оценување и стратешка проценка на животната средина (СПО). Екс-анте оценувањето и стратешката проценка на животната средина се вршеа истовремено и интерактивно со развивањето на самата ОП. Експертите дадоа придонес и забелешки на документот во сите фази на подготовката на програмата. Процесот на подготовка на Оперативната програма за областа на соработка југоисточна Европа заврши со нејзиното доставување до Европската комисија на 31.7.2007 година.

2. Анализа

Вовед

Програмската област е една од **најразновидните и комплексни области на транснационална соработка** во

Европа. Ова е единствена транснационална програмска област со толку голем број на земји учеснички што не се членки на ЕУ (кандидати, потенцијални кандидати и трети земји) и со таква разновидност на етапи на институционални односи, вклопеност или близина со ЕУ.

Елаборирање на анализа за програма за транснационална соработка на толку разновиден простор, во секоја смисла, е **голем предизвик**. Освен со различниот статус и однос на ЕУ и програмскиот партнер, областа се карактеризира со **високо ниво на разновидни економски, социјални, инфраструктурни, технолошки, административни и институционални разлики и разновидности**. Постојат **големи празнини** во достапноста на унифицирани податоци, како и на суштинска подготвителна тематска анализа за целата област. За анализата беа користени најновите тековни и достапни податоци. Меѓутоа, во некои полиња се наиде на **неконсолидирани информации за ЕУ 27** во периодот на подготовката. Од тие причини, исто така, беа вклучени податоци за ЕУ 25. Во таков случај се дава соодветно упатување на ЕУ 25 или ЕУ 27.

Според стратешките и политичките насоки на ЕУ, воспоставувањето и развојот на транснационалната соработка треба да се насочи кон **иноваторството, животната средина, пристапноста и одржливиот урбан развој** (во согласност со член 6, Регулатива бр. 1080/2006). Заради различниот статус на поврзаност меѓу ЕУ и учесниците на програмата, како и разновидните административни и надлежни структури и ниво на развој во однос на економската основа, инфраструктура, технологија, потенцијал за иноваторството и граѓанското општество, горенаведените четири теми **опфаќаат само мал опсег на посебни потреби на овој европски простор**.

За подобро разбирање на предизвиците на транснационалната соработка на овој простор, следнава анализа, исто така, служи како **извештај за поддршка** и според тоа во анализата се интегрирани некои дополнителни прашања, кои што немаат директна врска со приоритетите на програмата².

2.1 Територијална интеграција

Програмската област е најхетерогена област на Европа, земајќи ги предвид специфичните културни, политички, етнички, социјални и историски карактеристики на вклучените региони. Историски, во областа на соработка се сретнува политичката, културната (неколку јазици, источното, западното, јужното и средноевропското влијание), социјалната, етничката (неколку националности и етнички групи) и верската разновидност на Европа и Ориентот. Оваа голема

---

² Колку што е можно анализата се заснова на унифицирани и споредливи податоци (Еуростат, Светска банка...) Во поголем број случаи податоците се достапни само за земјите во целина, според тоа оневозможени се регионални толкувања во сите поглавја. Заради високите разлики во количини, квалитети и структури на овој простор на соработка, примената на просечните проценки може да биде недоследна; според тоа, насоченоста кон обемот на разлики дава појасна слика за специфичната ситуација.

разновидност е потенцијал не само за идентитетот, туку и за конфликти и основање на прекугранична и транснационална кохезија.

Оваа област на големи разлики, култури, јазици и различни религии, најмногу се соочува со предизвикот на социјална, економска и политичка интеграција во однос на различни компоненти:

- продлабочување на интеграцијата на ЕУ 27
- процесот на пред интеграција на земјите што пристапуваат во ЕУ
- процесот на продлабочување на односите со соседните земји на ЕУ и
- стабилизација и развој на билатерални односи.

Ова не треба да се однесува само на интеграцијата сама по себе, туку и на просторните влијанија на ефектите од меѓународната интеграција.

- внатрешните разлики и развојни процеси
- односот меѓу развиените и неразвиените региони и структурата на урбаната хиерархија и
- различните институционални и законски структури, рамки и капацитети

2.2 Географски обележја

Физичката, политичката и социјалната географија на програмската област е многу значаен фактор не само за разбирање на тековната состојба во областа, туку и за идентификација на поврзаноста со прашањата за транснационалната соработка.

Конституирање на нови држави

Со векови овој простор бил под влијание на историски промени, што довело до уривање на империи и политички системи и сфери на влијанија, до војни и конституирање на нови држави и промена на демаркациите. Ваквиот динамичен развој на системи и политички рамки доведува до нови структури и нови односи, како и потреби од нови пристапи и нови структури за соработка и комуникација.

Разновидност на предели

Топографијата не само што ги одредува просторните структури и структурите на населби, исто така ја формира и просторната рамка за економска основа и развојни перспективи. Разновидноста на предели во програмската област може да се опише според следниве типови:

Планински области

Алпите, се простираат од Франција кон Швајцарија, Северна Италија и Австрија и понатаму продолжуваат во Динарски Алпи покрај Јадранското крајбрежје, Апенините како 'рбет на Италија, Карпатите во источниот дел на Југоисточна Европа и Балканските планини, Родопите и планината Пиндос, Олимп, Оса и Пилон, како и планините во Северна Грција се најзначајните планински области. Големата унгарска рамнина, големите простори со пасишта на ниво на околу 100 м надморска висина, се лоцирани меѓу овие планински венци. Планинските области може да се карактеризираат со специфична економска структура (земјоделство, шумарство, туризам), со специфична структура на населби и климатски услови. Поголемиот број од овие области се економски неразвиени региони. Планинските области се еколошко многу чувствителни и според тоа од голем еколошки интерес.

Морски и поморски области

Со исклучок на Австрија, Унгарија, Словачка и Србија, сите програмски партнери имаат пристап до море, Медитеранско или Црно Море. Според тоа, за некои региони партнери, крајбрежниот и поморскиот простор има суштинска економска, културна и еколошка важност.

Туризмот е еден од клучните сектори во овие области. Крајбрежните региони најмногу сметаат на преноќувања во целата програмска област, со постигнување врв на сезоната во летните месеци. Спротивно на тоа, индустрискиот и транспортниот сектор (поморски транспорт, пристаништа) се одговорни за доброто економско работење и стабилност на крајбрежните региони. На интеграцијата на пристаништата во ефикасен и соодветен систем за транспорт и логистика се гледа како на еден од најважните предизвици во иднина.

Грција има 9.840 острови со крајбрежје од околу 15.000 км. Покрај хрватското крајбрежје на Јадранското Море постојат 1.185 мали и големи острови, од кои 67 се населени. Ограничените развојни потенцијали, демографските проблеми, стабилизирањето на понудата на производи и услуги, пристапноста и интеграцијата во националните пазари и транспортниот систем се главни предизвици за овој дел на програмската област.

Од еколошка гледна точка, еден од најголемите проблеми за поморските региони е загадувањето предизвикано од сообраќајот, туризмот и големите реки што се влеваат во морето, а кои претходно течат низ најиндустриските и градежни региони, како и областите кои интензивно се занимаваат со земјоделство, одгледување на добиток и кои користат земјоделски хемиски супстанции. Квалитетот на морската вода на некои плажи се намалува заради близината и влевањето на канализациски отпадни води од големите урбани агломерации.

Реки(системи)

Дунав, како една од најголемите реки во Европа која поврзува седум земји партнери на програмската област и четири главни градови (Виена, Братислава, Будимпешта и Белград), има многу важна улога за западниот дел на областа на соработка, не само во однос на топографијата и животната средина, туку и во економска и културна смисла. Течението на Дунав од северозапад кон југоисток е директна врска од Атлантскиот Океан и неколку најважни пристаништа во Западна Европа со Црното Море и понатаму до Средоземното Море. Дунав, исто така, е важен за производство на енергија и близината до реката обезбедува добри локациски услови за посебни индустрии и логистички активности. **Устието на Дунав** претставува специфичен предел во програмската област. Тоа е едно од најзачуваните европски устија и едно од најголемите водени живеалишта во светот, живеалиште на специфични водни птици и музеј на биолошка разновидност, кој содржи 30 видови на екосистеми.

Освен Дунав, во програмската област, исто така, се лоцирани други **реки/речни системи**, кои имаат значајна улога од транснационална гледна точка, вклучено Тиса и Сава во централниот дел, По на запад, Вардар, Места, Струма и Марица на југ.

Мапа 2: видови на предели

Извор: Еврогеографија

Демографски развој

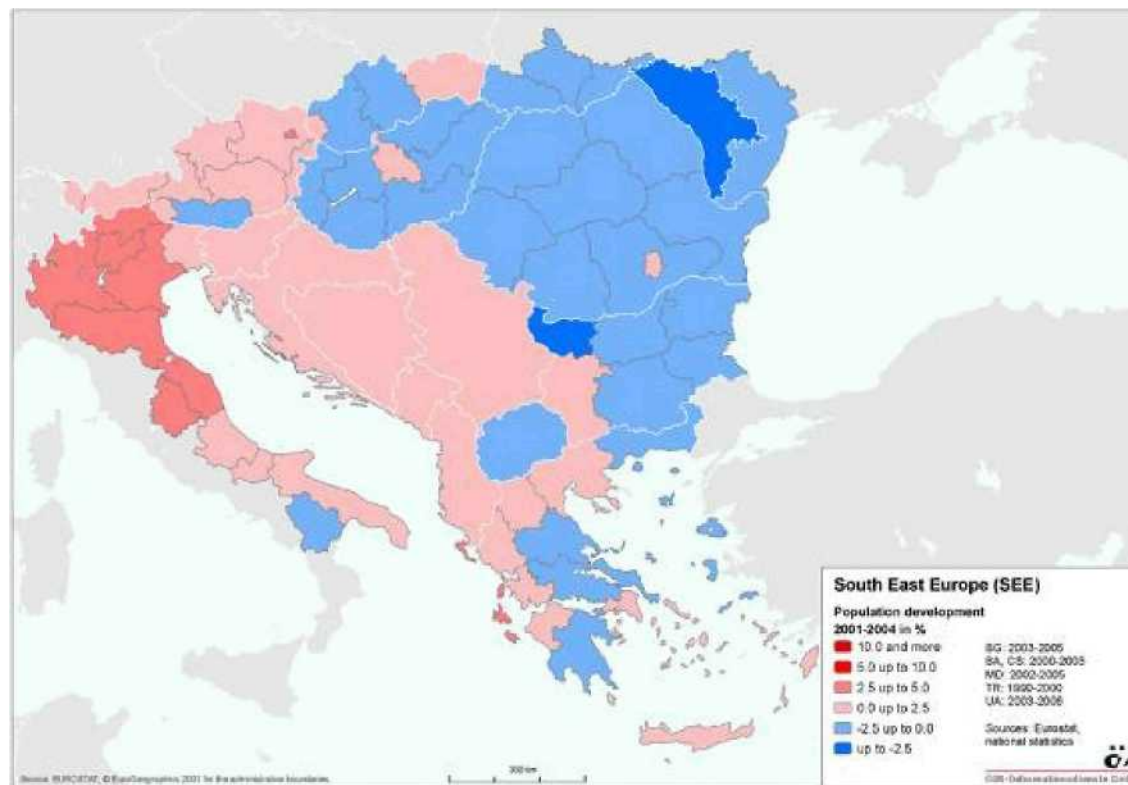
Демографските движења се многу хетерогени меѓу земјите и во земјите на програмската област, во зависност од економските, социјалните, културните и просторните фактори. Предизвици што треба да се исполнат се:

- просторно насочување на позитивниот или негативниот демографски развој, како на пр. миграција, раселување (рурални наспроти урбани области)
- стареење на населението и
- миграција

Во однос на **порастот на населението** на национално ниво, голем број на земји-членки на ЕУ (со исклучок на Унгарија, Бугарија, Романија) во програмската област имале среден пораст на населението во последните години, главно предизвикан од миграција. Треба да се забележат спротивните развојни процеси кај земјите што не се членки на ЕУ, што изгубиле значителен дел од своето население во релативно краток период заради емиграција.

Извор: Еуростат, национални статистички податоци

Мапа 3: Пораст на населението

Главно, демографскиот развој во земјите-членки на ЕУ во рамките на програмската област го следи европското движење на **старење на населението**. Според тоа, главен проблем во тие земји е стареењето на населението со сите придружни силни влијанија врз социјалните и здравствените услуги и пазарот на труд. Од друга страна, земјите кандидати, потенцијални кандидати и трети земји следат две поединечни насоки. Земјите, како на пр. Србија, Црна Гора, Хрватска и Албанија како да имаат силна позитивна рамнотежа меѓу стапките на раѓање и умирање, што ја надополнува емиграцијата и одржување на порастот на населението; во Украина се очекува понатамошен пад на развојот заради сериозна негативна рамнотежа меѓу стапките на раѓање и умирање во комбинација со емиграцијата.

За некои земји (кандидати, потенцијални кандидати, трети земји), **миграцијата** е главен фактор кој влијае врз негативниот пораст на населението. Слабото економско работење и недостатокот на перспективи се главен мотивирачки фактор за поттикнување на надворешната миграција. Значајни се емигрантските одливи од Украина, Бугарија, Романија, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Република Македонија. Ова емигрирање е главно насочено кон Западна Европа (ЕУ 15) и Северна Америка.

Миграцијата е многу сложен феномен со позитивно и/или негативно влијание во земјите/регионите на потекло, како и во земјите/регионите на дестинација. Особено во економски неразвиените рурални или стари индустриски области, кои што се соочуваат со структурни промени и проблеми, миграцијата (главно на млади луѓе) води кон раселување и стареење, како и кон лишување од (квалификувани) човечки ресурси (одлив на мозоци) за започнување или продолжување на развојните процеси. Од друга страна, имиграцијата во земјите/регионите може да доведе до зголемување на притисокот врз пазарот на труд, социјалните системи и удомување, често проследен со социјална тензија и конфликти меѓу различните култури.

Сите горенаведени проблеми се јавуваат во програмската област, некои земји се омилена дестинација за имиграција (на пр. Италија, Австрија, Грција), а другите земји се потеклото на високи миграциските текови. Интегрирањето на имигрантите е сложена тема, кое доведува до континуирани дебати во ЕУ. Преголемата застапеност на имигранти во сиромашните урбани соседства и склоноста кон просторна сегрегација како последица на низок приход и невработеност, создава многу услови за поттикнување на нелегалната имиграција.

Социјално-културни аспекти и културно наследство

Програмската област е крајно разновидна во смисла на **етнички групи, култура и религија**. Утврдени се големи хомогени области на периметрите, додека централниот дел на областа дава крајно поинаква слика. Во смисла на етничка и верска припадност, голем број народи често се концентрирани во граничните региони со соседните блиски земји.

Во некои земји учеснички во програмата, Ромското население и понатаму останува најранливото национално малцинство. Не е обезбедена целосна и ефикасна рамноправност на Ромите, кои и понатаму се особено изложени на дискриминација и се соочуваат со потешкотии во удомување, здравствена заштита, вработување и образование (висок процент на неписменост).

Општо земено, етничката разновидност се намалува. Долгорочните причини за тоа се утврдени во урбанизацијата и асимилацијата. Меѓутоа, во изминатата деценија насилните форми на хомогенизација создадоа хомогени области во некогаш мултиетничките земји. Враќањето на протераните лица од војна и конфликт е несигурно и покренуваат неколку прашања. Релокацијата, меѓутоа, предизвикува нови типови на етнички конфликти во други региони. Ова е еден од проблемите со кои се соочува областа во некои делови.

Културно наследство се дефинира како целина на материјални и нематеријални културни ресурси, како на пример, библиотеки, архиви и музеи, градби (цркви, замоци, манастири), како и изразувањето на народната култура, научно согледување и др. Културното наследство не придонесува само за културната разновидност и креативност и е дел од регионален идентитет, туку претставува и ресурс за економски активности, особено за туризам и урбан развој.

Во програмската област постојат обемни активности за заштита на културното наследство (историски урбани области, знаменитости и историски ансамбли, културни предели). Како пример за оваа широка разновидност на културно наследство овде треба да се споменат недвижностите вклучени во списокот на Светско наследство на УНЕСКО³.

Програмската територија се карактеризира со голема разновидност од вредносни културни области, за кои е потребно мудро управување заради нивно зачувување, подобрување и одржливо искористување. Многу места, освен многу познатите, не се заштитени, други сеуште не се „откриени“ и се изложени на сите можни ризици.

---

³ Организацијата за образование, наука и култура на Обединетите нации (УНЕСКО) налага поттикнување на идентификацијата, заштитата и зачувувањето на културното и природното наследство во целиот свет, за кое смета дека има истакната вредност за човештвото. Истото е внесено во меѓународен договор наречен **Конвенција за заштита на светското културно и природно наследство**, донесена од страна на УНЕСКО во 1972 година.

Во архитектонските знаменитости примарно спаѓаат верски знаменитости (монастири, цркви, џамии, синагоги) и архитектонски делови од некои историски градови. Во областите погодени со етнички конфликти, нивното опстојување е често загрошено. Нивното зачувување може да ја зајакне регионалната интеграција, со оглед на тоа што се вообичаено лоцирани на границите на земјите и во регионите на етнички граници (на пр. морските пристаништа градови и пристаништата градови на Дунав, манастирите и светилиштата поврзани со одредени региони, станиците на Виа Егнација, камените мостови на исчезнатите империи, национални места за богослужби и др.). Заштитата на ова наследство неопходно повикува на соработка меѓу поединечните етнички области и земји.

2.3 Конкурентност – економско работење и иноваторството

Големите национални и регионални разлики се карактеристични за социјално-економското работење на програмската област.

Анализата на функционалноста на регионалниот БДП по глава на жител откри дека програмската област воопшто не е доследна. Оваа област ја сочинуваат најбогатите и најсиромашните европски региони, со десетократни разлики. Поголемиот дел од разликите во БДП по глава на жител се појавија во дваесеттиот век, а значителен дел дури пред една и пол деценија

Постои јасна разлика меѓу старите и новите земји-членки на ЕУ и земјите што не се членки на ЕУ. Сите НУТС 2 (или слични) региони, што имаат под 50% од просечното ниво на БДП на ЕУ 25 се лоцирани во новите земји-членки на ЕУ, земјите кандидати, потенцијални кандидати и трети земји (Извор: Еуростат)

Во однос на нивото на економска активност и порастот на функционалноста видливи се два модели на економска сила во програмската област. Прво, станува очигледна јасната поделба исток-запад со развиените региони лоцирани на запад (италијанските региони, Австрија) и најслабо развиените региони на исток (регионите на главните градови, со исклучок на Грција). Второ, економската јачина е под влијание на статусот на ЕУ интеграцијата: Старите земји-членки на ЕУ (ЕУ 15) вообичаено имаат подобро економско работење од новите земји-членки на ЕУ, кои од друга страна имаат подобро работење од земјите кандидати, потенцијалните кандидати на ЕУ и третите земји.

Економскиот процес во програмската област се заснова на различни потенцијали и следи многу поразлични развојни патишта: новите и (потенцијалните) земји кандидати работат полошо од старите земји-членки. Факторите на конкурентност, како на пр. платите, даноците и системите за поддршка во комбинација со квантитативната и квалитативната достапност на високо образованата работна сила и потребата од реструктурирање на националната економија, обезбедуваат добри услови за висока динамика.

Во смисла на економската динамика (стапки на пораст на БДП по глава на жител) економското работење дава друга слика. Земјите како Грција, новите земји-членки на ЕУ, земјите кандидати, потенцијални кандидати и соседните земји (особено Албанија), вообичаено имаат подобро работење од старите земји-членки ЕУ 15 меѓу 1995 и 2003 година. И покрај тоа што првите години по паѓањето на „Железната завеса“ се карактеризираа со силна економска криза предизвикана од големите предизвици внатрешни (политички и економски) и надворешни (т.е. глобализацијата, процесот на европска интеграција) регулирани процеси на трансформација, последната деценија донесе висок економски пораст, кој особено во регионите на главните градови доведе до забележителен процес на промени во Западна Европа. Порастот на успешното работењето на регионите, особено во новите

земји-членки на ЕУ, е поголем од порастот во повеќето земји на Западна Европа. Земји со највисока стапка на пораст на БДП се Унгарија, Словачка и Словенија. Факторите на конкурентност, како на пр. платите, даноците и системите комбинирани со квантитативната и квалитативната достапност на високо образовната работна сила и потребата од реструктурирање на националната економија, обезбедуваат добри услови за висока динамика.

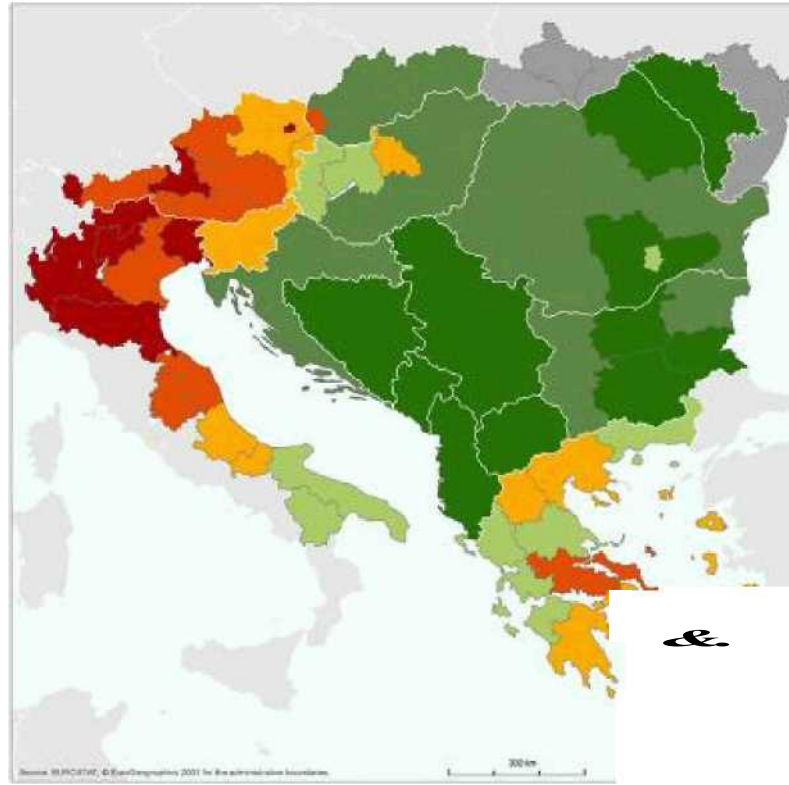
СДИ како промотор на развојот – тековната конкурентност на поголемиот број на земји учеснички во програмата видливо зависи од присуството на странски капитал во земјата.

Странски директни инвестиции (СДИ) беше и сеуште е главен извор на пораст и конкурентност во сите земји во транзиција во Европа. Особено новите земји-членки на ЕУ, Унгарија, Словачка и Словенија имаа значителна придобивка од порастот на приливот на СДИ. Од 2000 година, СДИ, исто така, поинтензивно се насочени кон земјите од Југоисточна Европа што не се членки на ЕУ, а најмногу придобивки имаат земјите кандидати. За одреден број земји од Југоисточна Европа што не се членки на ЕУ, најважните инвеститори доаѓаат од Австрија (за Хрватска), Грција (за Република Македонија) и Италија (за Албанија), инвестициите од регионот, исто така, имаат значајна улога во поддршката на работни места и порастот на БДП и мобилизирањето на домашниот капитал. Меѓутоа, се чини дека доделувањето на СДИ во Југоисточна Европа е наклонето кон понапредните земји и се зголемуваат разликите, и покрај позитивното влијание на инвестирањето од страна на соседите во помалку напредните земји. Она што важи за националното ниво уште повеќе важи за регионалното ниво. Порастот и конкурентноста на регионите е функција на СДИ во односните региони. Со оглед на тоа што распределбата на СДИ е доста селективна и незаинтересирана да ја земе предвид кохезијата, доведува до драматичен пораст на економските и приходните разлики меѓу земјите и во земјите на програмската област. Капиталот и другите економски силни области имаат поголема придобивка од активностите поврзани со странските директни инвестиции.

Од вкупниот капитал на СДИ во регионот во 2004 година, најголемо учество (49%) има Италија, потоа Австрија (13,95) и Унгарија (13,0%), при што земјите што не се членки на ЕУ во регионот добиваат многу мали суми (како на пр. Албанија 0,3%, Босна и Херцеговина 0,4%, Република Македонија 0,3%, Србија и Црна Гора 0,9%) (Извор: УНЦТАД, Конференција на Обединетите Нации за трговија и развој).

Растечкиот прилив на СДИ доведе до зголемено учество на странски фирми во националните економии. Присуството на големи транснационални претпријатија е пресуден фактор за регионална конкурентност во послабо развиените области на два начина: Пред сè, инвестирањето на странски претпријатија наговестува дека во регионот се присутни некои важни фактори што обезбедуваат рентабилност и конкурентност – како на пример, евтина и способна работна сила, основни инфраструктурни капацитети, економски политики наклонети кон претпријатијата. Второ, по почетокот на работењето, активностите на странските претпријатија во голем степен придонесуваат за конкурентност на регионот, особено доколку набавките и производството се вршат во регионот.

Мапа 4: БДП/по глава на жител 2003 год.

Структурните промени се соочуваат со различни нивоа на конкурентност на економиите во однос на секторската важност и квалитетот и ефикасноста на производството и услугите и институционалната рамка.

Во економската структура на земјите учеснички во програмата постојат сличности и разлики во однос на економската структура на ЕУ 25. Сличноста е во тоа што и двете области се соочуваат со пад на товарот на земјоделството и индустријата и со зголемување на товарот на услугите и структурата на БДП. Разликите се во релативно големата важност на земјоделството во некои делови на програмската област. (на пр. Бугарија, Романија, Албанија, Србија, Црна Гора, Молдавија, Украина). Учеството на услужниот сектор се зголеми во последните години особено кај новите земји-членки на ЕУ, земјите кандидати и кај некои потенцијални земји кандидати. Конечно, индустријата, и покрај сериозниот пад од 1990 година, сеуште учествува со 19% во БДП во Албанија и 38% во Романија. Сепак, сличностите и разликите во учество на БДП во рамките на ЕУ не треба да ги потценуваат квалитативните разлики меѓу поединечни земји во оваа област, особено во индустрискиот и услужниот сектор.

Сите земји во програмската област презедоа значајни чекори кон **либерализација на економијата**, како важен предуслов за економскиот развој. Како резултат, тие се многу блиску до просекот на ЕУ. Третите земји Украина и Молдавија се земји кои сеуште треба да опфатат одредена основа со цел да ги достигнат бројките на ЕУ.

Споредбата на 150 земји покажува дека постојат сериозни институционални проблеми, како на пр. корупција во регионот, која негативно влијае врз економскиот и социјалниот напредок, како и привлекувањето на надворешни инвеститори во програмската област. Според Индексот на перцепција на корупцијата (ЦИП) рангирани се над 150 земји во однос на забележаните нивоа на корупција, утврдено со експертски проценки и испитување на мислења. Врз основа на оваа проценка, може да се наведе дека некои делови на ЈИЕ имаат релативно високо ниво на корупција. Само една земја (Австрија) е рангирана над просекот на ЕУ 25, а само три земји имаат вредност еднаква или над средната вредност на скалата (Унгарија, Италија, Словенија). Останатите земји имаат многу ниски вредности.

Политичките и економските промени (процес на трансформација, интеграција, конституирањето на нови држави) во последната деценија, водат кон големи промени во трговските односи и имаат големо влијание врз програмската област.

Уривањето на Источниот блок, тековните процеси на европска интеграција, периодите на изолација и строги санкции во текот и по војната на поранешна Југославија во деведесеттите години од минатиот век ги уништи и измени економските односи меѓу земјите на програмската област.

Денес, во трговските односи во програмската област доминираат неколку водечки економски сили на Европа, како на пр. Германија и Италија. На пример, околу една третина од надворешната трговија на Унгарија и Словенија е насочена кон Германија. Исто така, за Австрија, Германија е најважниот трговски партнер во Европа. За Албанија, Хрватска, Србија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Романија, најважен партнер е Италија. Земјите што станаа независни неодамна, делумно ги задржаа своите традиционални интерни економски врски и трговски текови. Сеуште постои интензивна трговија меѓу поранешните југословенски републики, иако економската рецесија го намали обемот на трговијата. За Словачка, втор главен трговски партнер сеуште е Република Чешка. Главен трговски партнер за

поранешните советски републики, Молдавија и Украина, сеуште е Русија; Дури се обновени и постарите традиционални врски. За Унгарија, втор најголем трговски партнер е Австрија (Извор: Меѓународен монетарен фонд, ММФ). Меѓутоа, трговијата во регионот меѓу мнозинството на држави во програмската област е сеуште слабо, но со брз пораст.

Развојот на пазарот на труд ги следи структурните промени на националните економии и се карактеризира со значителни промени на побарувачката на работна сила, во однос на нивото на вештини, флексибилност и плати.

Значајните промени на економските структури, развојните процеси и односи меѓу земјите од 1989 година ги утврдуваат структурите на пазарот на труд, квалитативно и квантитативно, со големи разлики меѓу старите земји-членки ЕУ 15 и новите земји-членки, земјите кандидати и потенцијални кандидати.

Пазарот на труд кај старите земји-членки на ЕУ беше под влијание на реалните деловни циклуси, додека пазарот на труд кај новите земји-членки, земјите кандидати и потенцијалните кандидати е под влијание на процесот на трансформација, структурните промени на националните економии и последиците од војната. Наведените главни карактеристики претставуваа значителен и континуиран пад и значителна промена за побарувачката на работна сила (што предизвикуваше дополнителен притисок и некомпатибилност на пазарот на труд заради новите потреби во однос на квалитетна работна сила). Од друга страна, земјите ЕУ 15 во рамките на програмската област се соочуваа со проблеми на пазарот на труд во секундарните сектори, со што се зголеми уделот на работни места (на определено работно време) во услужниот сектор и притисок врз нискоквалификуваните работни места со зголемување на бројот на странски работници.

Во однос на **работната сила**, општо земено, бројките на стапката на учество на работната сила за 2004 година (сразмер на населението на возраст од 15-64 години што е економски активно, извор: Светска банка) ги покажуваат следниве модели: Стапките на учество на мажите е во опсег меѓу 70-80%, додека стапката на учество на жените во просек е помал за околу 10-15 процентни поени. Спротивно на искуствата на земјите-членки ЕУ 15, стапката на учество на жените во земјите во транзиција беше повисок, но нагло опадна во текот на првите години на транзицијата.

Меѓутоа, постојат значителни разлики меѓу земјите. Австрија, Словачка, Словенија, како и Босна и Херцеговина и Молдавија, општо, покажуваат релативно високи стапки на учество на работна сила (и двата пола), додека Грција, Албанија, Србија и Црна Гора покажуваат високо учество на мажите, но пониско учество на жените. Пониски бројки треба да се забележат во Италија, Унгарија, Бугарија, Романија, Хрватска и Република Македонија.

Статистичките податоци за **невработеност** за 2005 година покажуваат дека Југоисточна Европа е поделена во однос на расположливост на работни можности. И покрај тоа што просечната бројка за регионот на Југоисточна Европа се чини незначителна (9%), истата примарно е предизвикана од ниските бројки на некои земји-членки ЕУ 25 (на пр. Австрија, Словенија, Унгарија). Општо, поголемиот број на земји учеснички се соочија со намалување на работни места во текот на процесот на транзиција како резултат на приватизација на јавните претпријатија и преку нивелирање на скриената невработеност во владините институции. Побарувачката на работници од страна на приватниот сектор, кој сеуште е во фаза на развој, се намали. Ситуацијата е критична во Босна и Херцеговина, Република Македонија, Србија и Црна Гора. Стапката на невработеност изнесува над 30% и невработеноста е најсериозен социјален и економски проблем, и претставува опасност за дестабилизација на социјалната структура, институциите и правниот систем, нарушувајќи ги условите на живеење и моралноста на значителен сегмент на

населението. Најобесправени групи на пазарот на труд се: жените, младите, постарите невработени лица, лицата со ниско образование и со слаби вештини, долгорочно невработените лица, лицата со посебни потреби, демобилизираните војници, бегалците и групите на етнички малцинства (на пр. Ромите) (Извор: Виенски институт за меѓународни економски студии).

Разлики на економско работење, различните институционални структури, недостатокот на (национални) стратегии за иноваторство се главните карактеристики на капацитетот за иноваторство на програмската област.

Капацитетот за иноваторството може да се опише со образовниот систем, човечките ресурси (ниво на квалификација) и институционалната рамка за истражување и развој (јавен и приватен сектор, институции, претпријатија, буџети, програми и политики).

Општо земено, **нивото на квалификација**⁴ – што се разликува меѓу земјите учеснички и поединечни региони – не го достигнува европскиот просек. Во однос на бруто коефициентите на запишување 2004 година (коефициент на вкупно запишување, независно од возраста, на населението на возрасна група што официјално одговара на даденото ниво на образование) мора да се забележат пониски коефициенти за запишување во основно образование и повисок опсег на коефициенти за запишување во средно образование кај новите земји-членки на ЕУ, Бугарија и Романија, како и кај земјите кандидати и потенцијални кандидати и кај трети земји.

Друг показател на можности во однос на активен развој на квалификациите е износот на јавни **расходи за образование**⁵. Измерено во јавни расходи на % на БДП, бројките за 2004 год. се движат меѓу 6% во Словенија и 2,8% во Албанија; дури некои земји-членки ЕУ 15 покажуваат доста пониски проценти на јавни расходи, на пр. Грција (4%) и Италија (4,7%).

Во системот за истражување и развој (Р&Д) се вклучени универзитети, други јавни и приватни капацитети за истражување и развој, научни и технолошки центри, центри за иноваторството и трансфер. Универзитетите и научните центри се концентрирани во големи урбани области и/или регионални економски центри, додека некои од нив се основани во други региони за целите на стимулирање на процесите на иноваторството и развој.

Универзитетите на земјите-членки на ЕУ во програмската област се високо квалитетни во однос на предавањата и истражувањето и имаат високо ниво на интернационализација, со што можат да гарантираат плодна соработка со цел да им помогнат на другите да го постигнат нивото на стандард и да придонесат за постигнување на Болоњскиот процес и новата Лисабонска стратегија⁶. Иако може да се согледа одреден напредок во однос на прилагодувањето на системот за образование и истражување кај земјите кандидати и потенцијални кандидати, во извештаите за напредок се забележува дека особено некои мали земји од оваа група не ги исполниле условите утврдени во Болоњскиот процес и спроведувањето на постојното законодавство е недоволно.

⁴ Извор на податоци: Светска банка 2006 г.

⁵ Нема достапни податоци за Босна и Херцеговина и Србија и Црна Гора.

⁶ Според тоа, обуката и истражувањето главно ќе бидат насочени кон порастот и вработувањето за поддршка на знаење и иноваторството, отстранување на пречките на физичка, работна и академска мобилност и развивање на економија заснована на знаење со повеќе и подобри работни места. Ова ќе придонесе за основање на ЕОВО (Европска област за високо образование) и ЕОИ (Европска област за истражување) и нивна силна интеграција како што налагаат Лисабонските планови.

Во согласност со постојните национални стратегии за иноваторството и технологија, поединечни земји во програмската област помалку или повеќе имаат обезбедено технолошки центри и центри за иноваторство и трансфер. Во старите земји-членки на ЕУ овие капацитети се основни партнери за спроведување на националната и регионалната стратегија за иноваторството. Во новите земји-членки овие институции се основани во текот на процесот на трансформација, а регионалната распространетост е многу пониска. Во поголемиот број земји кандидати, потенцијални кандидати и трети земји, овие капацитети и институции не се основани, а не се воспоставени соодветни стратешки концепти.

Во однос на **расходите** за истражување и развој (Бруто домашни расходи за истражување и развој, ГЕРД) бројката општо е доста ниска во споредба со ЕУ 25. Во 2004 година, за истражување и развој само Австрија (2,3% од БДП) имаше повисоки бројки од ЕУ 25 (1,9%), додека Словенија (1,6%) беше рангирана на второ место, потоа следеа Италија и Хрватска (1,1%). Меѓутоа, во Романија, Бугарија и поголемиот број земји кандидати и потенцијални кандидати, мора да се забележат многу ниски расходи за истражување и развој (Извор: ГД – претпријатие и индустрија, 2006).

Во однос на најновиот развој на расходите за истражување и развој, некои земји во рамките на програмската област дури покажуваат опаѓање на учеството во расходите за истражување и развој, на пр. во Словачка, Бугарија и Романија, додека највисоки стапки на пораст можат да се забележат во Унгарија и Австрија.

Програмската област има ниско ниво на извршување во врска со истражување и развој и се покажува двоен просторен модел доколку бројките на неколку земји се споредливи со стандардите на ЕУ, а мнозинството земји имаат пониски нивоа на иновативна активност, а, исто така, заради недостаток на регулативи и институционални капацитети главно кај потенцијалните земји кандидати и третите земји се јавува ниско ниво на конкурентност.

Освен јавниот сектор, претпријатијата, исто така, имаат важна улога во однос на истражување и развој. Во овој контекст, големината, местото во производниот процес и достапниот капацитет за истражување и развој на претпријатијата, го одредуваат нивото, резултатот и квалитетот на активностите на истражување и развој. Економската структура опишана со системот на претпријатија дава многу различна слика во оваа област. Во Австрија, регионите на Италија и во Грција, МСПи се доминантни економски структури. Традиционално, големи претпријатија може да се најдат во клучните индустрии (за челик, машини, возила, храна и пијалаци, нафта и хемиски производи). До трансформацијата на економскиот и политичкиот систем, системот на претпријатија во поранешните социјалистички земји се карактеризираше со индустриски комплекси и големи производствени единици во државна сопственост. Во текот на процесот на трансформација, бројот на МСПи брзо растеше, поттикнат од услужниот сектор, но, исто така, СДИ придонесоа за структурната промена. Оваа динамика особено е силна во земјите-членки на ЕУ, додека кај некои земји кандидати и потенцијални кандидати основата на МСПи е сеуште слаба.

Општо, се забележува дека иновативниот капацитет на МСПи е доста понизок за разлика од големите индустрии и затоа е многу важно да се воспостават квалитетни и соодветни рамки за **мотивирање на МСПи за иновативни активности** или да се приближат до резултатите од активностите за истражување и развој.

Оваа ситуација укажува на важна причина дека извршувањето на програмската област во смисла на истражување и развој во деловниот сектор (Расходи на деловниот сектор за истражување и развој, БЕРД) е (според бројките на ГЕРД) на ниско ниво апсолутно, како и релативно. Учеството на деловните претпријатија во расходите за истражување и развој во вкупните расходи за истражување и развој се движи меѓу 24-60% во земјите учеснички (што обезбедиле податоци за расходи за

истражување и развој), додека ЕУ 25 покажуваат учество од 64% според деловен сектор (Извор: ГД – претпријатие и индустрија, 2006).

Во смисла на вработување во **секторот за истражување**, Југоисточна Европа покажува бројка што е за помалку од половина пониска од просекот на ЕУ 25. Слабото извршување се должи на слабата основа за истражување кај земјите кандидати и третите земји. Меѓутоа, исто така, Италија и Грција, како и новата земја-членка, Унгарија покажуваат релативно ниски бројки.

2.4 Животна средина (во координација со СПО)

Природни ресурси, биолошка разновидност

Како резултат на различните предели (планински области, поморски региони, морски и речни системи), постојат значајни разлики во однос на сегашната состојба на животната средина, природата и обемот на проблеми со кои се соочуваат.

Природните ресурси се крајно различни во програмската област и се состојат од големи површини со шума и земјоделско земјиште, планински области, важни водени текови, крајбрежја со специфични предели, урбанизирани области, како и индустриски и рударски области. Општо, тие се предмет на разновидни неповолни влијанија од индустријализацијата, интензивно земјоделство, сообраќај и урбанизација, како и интензивен туризам. Во зависност од обележјата на пределите, економската структура и работење, структурата на населби и густината на населеност, главните еколошки прашања и предизвици, се, на пример, користењето на земјиште, вода, заштитени области, урбана животна средина, развој на постојни субјекти и др.

Целата територија се состои од области со **скапоцени екосистеми**, кои се особено чувствителни и бараат посебно внимание. Некои се веќе заштитени, но голем број се изложени на некои ризици како резултат на неразумно користење и климатски промени.

Програмската област се состои од главните **европски реки** по Волга, кои се основата на локалните економии и индустрии, како на пр. Дунав, со устието на Дунав, Тиса и Сава на исток и По на запад, со Вардар, Места, Струма и Марица и Егејското Море, кои се колевка на европската историја и цивилизација.

Неконтролиран развој во смисла на промени во користењето на земјиште, зголемена потрошувачка на енергија, зголемување на површината на урбаните области ќе ги влоши сите проблеми поврзани со водите. Треба да се предвиди правилна рамнотежа меѓу искористувањето и зачувувањето на еколошките функции, особено на планинските и крајбрежните области, како и водените живеалишта со цел да се спречи загубата на еколошката рамнотежа од влијанието на туризмот/рекреативните индустрии, што претставува значаен дел од економската база на ресурси во регионот.

Карактеристики на животната средина

Најголемите опасности по животната средина потекнуваат од зголемениот тек на моторен сообраќај и зголемениот број на тесни грла во урбаните области, запустени и/или загадени области, јазовите на енергетска ефикасност, ризиците од природните или човечките непогоди, загрозените водени резерви, сечење на шумите и ерозија на почвата, недостаток и располагање со инфраструктура и значителна индустриска основа во фабриките кои сеуште работат, а кои не користат технологии за заштита на животната средина.

Еколошката ситуација во програмската област значително се подобрува во последните 15 години. Испуштањето на голем број загадувачи е намалено, како резултат на падот на производството, и заради реструктурирање на еколошките мерки. Што се однесува на еколошките ризици поврзани со економските активности, програмската област има просечен **еколошки квалитет** сличен на квалитетот на ЕУ 25. Дневното испуштање на органски загадувачи во водата по глава на жител во регионот изнесува 9.211 кг., а во ЕУ 25 изнесува 9.361 кг. Меѓутоа, зад оваа просечна бројка сепак се кријат релативно високи емисии во земјите, како на пр. Унгарија, Словенија, Бугарија, Романија и Србија, а многу ниски емисии во земјите, како на пр. Албанија, Босна и Херцеговина и Грција. Општо земено, се чини дека земјите со значителна индустриска основа во периодот пред 1989 година имаат сеуште фабрики кои работат со нееколошки технологии, како на пр. Австрија или Италија (Светска банка, 2004).

Пристапот на Европската унија во однос на **управување со отпад** се заснова на три начела: превенција, рециклирање и повторно користење на отпад, подобрување на крајното отстранување и следење. Како резултат на поврзаноста меѓу количината на отпад и БДП, количината на отпад во ЕУ 25 сеуште е на повисоко ниво од програмската област. Меѓутоа, количините на отпад, исто така, брзо растат во земјите учеснички што не се членки на ЕУ 25. Многу области, главно во земјите кандидати и потенцијални кандидати, особено руралните области не се опслужувани со општинските системи за собирање на отпад.

Фрлањето во депонии сеуште е доминантен метод за обработка на отпад што се користи во Европа, со пониски стапки во ЕУ 15, а значително повисоки стапки во пристапните земји од 2004 и 2007 и земјите кандидати и потенцијалните кандидати. Бројките за рециклирање се доста обесхрабрувачки. Стапката на рециклирање во многу земји е минимална. Во релативно мал број земји, рециклирањето на текови на отпад значително е зголемено во текот на изминатата деценија. Во ЕУ 15, рециклирањето (вклучено компостирање) на урбаниот цврст отпад изнесуваше 21% во 1995 година и 29% во 2000 година. За споредба, во земји што пристапуваат во ЕУ, доколку постојат податоци, просечната стапка на рециклирање на урбаниот цврст отпад изнесуваше 8,6% во периодот 1998-2001 година.

Во смисла на извршувањето на услугите за водоснабдување и санитарни услуги, урбаните региони се широко опфатени, додека руралните региони во некои земји покажуваат силен недостаток на услуги. Во однос на вкупната покриеност со услуги во 2004 година, регионот неформално може да се подели на две големи групи на земји⁷:

- Земји со **добро до просечно извршување на водоснабдување** (учество на поврзани домаќинства меѓу 82 и 100%) и **санитарни услуги** (поврзаност на домаќинства со над 50%): Австрија, Италија, Бугарија, Словачка и Хрватска (каде поврзаноста на санитарната мрежа е над 70%) и Грција, Унгарија, Босна и Херцеговина и Украина
- Земји со **слаби услуги за водоснабдување** (учество на поврзани домаќинства меѓу 41 и 82%) и **санитарни услуги** (покриеност на домаќинства под 50%): Романија, Албанија, Србија и Црна Гора и Молдавија

Силниот пораст на **транспортот**, особено патен сообраќај, предизвикува **растечки еколошки притисок**,

како на пример, загадување на воздухот и водата, емисија на гасови што предизвикуваат ефект на стаклена градина, поделба и уништување на живеалишта на што треба да се посвети внимание со одржлива транспортна политика. Порастот на транспортниот обемот и активност, исто така, ќе предизвика зголемена побарувачка на фосилно гориво, со што ќе се загрози енергетската безбедност и генерирање на поголема емисија на CO₂.

⁷ Извор: Заедничка програма за следење СЗО УНИЦЕФ, www.wssinfo.org, 2.5.2007; нема податоци за Словенија и Република Македонија.

Користење на земјиште, природни ризици и управување на ризици

Југоисточна Европа мора да се соочи со последиците од распркување на населбите и урбано ширење. Идните модели за пристапност се очекува да влијаат врз урбаниот развој и предел. Голем дел од населението сеуште живее во рурални или полуурбани области, што предизвикува дополнителни предизвици на урбано-руралните односи.

Како резултат на тековните климатски промени, треба да се земе предвид идното зголемување на природните ризици, како на пример, суши и поплави и шумски пожари, лизгање на земјиштето за програмскиот регион. Еколошките ризици изгледаат многу различни во програмската област. Регионите во јужниот дел на областа се соочуваат со поголеми ризици од суши, земјотреси и пожари, додека регионите во северниот дел од областа се соочуваат со поголеми ризици од поплави во рамнините и лизгање на земјиште во планинските региони. Особено големите поплави и шумски пожари во последните години покажаа дека недостасуваат структури за управување на ризици на транснационално ниво.

Во Југоисточна Европа, учеството на населението што живее во урбаните области е релативно ниско споредено со населението на ЕУ 25. Ова е делумно резултат на ниското ниво на урбанизација во Бугарија, Романија и земјите од Западен Балкан, каде што голем дел од населението живее во рурални и полуурбани области.

Меѓутоа, постои јасен тренд на субурбанизација во сите урбани региони од почетокот на деведесеттите од минатиот век. Освен тоа, сегрегацијата во постојните урбани области се зголемува.

Притисокот од одземање на земјиште, урбаното ширење и загубата на традиционалните предели особено ќе влијаат врз оние области во Југоисточна Европа кои ќе се здобијат со повисок потенцијал на пристапност во блиска иднина. Проширувањето на инфраструктурата на автопатите, како и проширувањата на аеродромите и морските пристаништа ќе имаат суштинско влијание врз урбаниот развој. Некои европски коридори поврзани со транс-европската мрежа, вклучено 30 приоритетни проекти, ќе имаат негативен ефект врз пределот на програмската област.

Во изминатата деценија, како резултат на промената на моделите за користење на земјиште и високиот процент на затворени површини, беше регистриран зголемен број на поплави: Меѓу 1998 и 2004 година, Европа претрпи разурнувачки поплави, вклучено катастрофалните поплави покрај реката Дунав во летото 2002 година. Од 1998 година сите поплави регистрирани во Европа предизвикаа околу 700 несреќи, раселување на околу половина милион лица и предизвикаа економски загуби од најмалку € 25 милијарди. Поплавите во текот на летото 2005 година во Австрија, Бугарија и Романија и во други земји, ги зголемија уште повеќе овие бројки (ЦОМ 2006 15). Обемот на интензитет на поплави можно е да се зголеми во иднина како резултат на климатските промени, несоодветно управување на реките и градежните активности во областите што се под ризик од поплави.

Текот на реката Дунав и на другите големи системи на реки станаа поекстремни во Средна и Источна Европа, со **големи поплави и полоши речни суши**. Зајакнувањето и чистењето на речните корита ја зголеми ерозијата на каналите, со што се продлабочија речните корита, се намали нивото на водите и поврзаноста на реките со мирните води. Тоа доведе до опаѓање на нивото на водите во околните пропустливи карпи и **екстензивна салинација** на постојните водени тела на поплавените рамнини.

Исто така расте и потенцијалот на други **природни или вештачки** опасности. Во централните и северните области на Европа забележани се повеќе врнежи во изминатите неколку години, додека Средоземниот регион ќе се соочи со помалку снег и врнежи во иднина, што ќе доведе до повисок ризик од суши и шумски

пожари. Поекстремни временски непогоди ќе предизвикаат вистинска закана по здравјето на луѓето, економската благосостојба и материјалните ресурси.

Обновлива енергија и енергетска ефикасност

Предвидената рамнотежа на програмската област во економскиот и социјалниот развој налага сè поголема побарувачка на енергија, што треба да се обезбеди преку еколошко наклонето производство на енергија.

Учеството на обновлива енергија во поголем број земји-членки на ЕУ во програмската област (извор: Еуростат) за примарно производство на енергија е незначителни под просекот на ЕУ 25 (2005: 6,38%), вклучено производство на енергија од силата на водата со инсталирани пумпи за складирање, со исклучок на Австрија (21%) и Словенија (11%) како големи шумски земји. Во однос на примарното производство на обновлива енергија, биомасата и отпадот, заедно со силата на водата се далеку најзастапените извори на обновлива енергија.

Во однос на учеството на електричната енергија произведена од извори за обновлива енергија во националната потрошувачка на електрична енергија, програмската област покажува пониски бројки од просекот на ЕУ 27 (14% во 2005 год.), не земајќи го предвид хидроелектричното производство што потекнува од инсталираните пумпи за складирање што функционираат со електрична мрежа. Највисоко учество во производството на електрична енергија од обновливи извори можат да се запазат во Австрија (58%), потоа Романија (36%), Хрватска (36%), Словенија (24%) и Словачка (16%).

Исто така, значаен потенцијал на извори со обновлива енергија е даден во земјите кандидати и потенцијални кандидати преку големите шумски и земјоделски области што можат да обезбедат енергетска биомаса, планинските предели и крајбрежните територии со силен потенцијал на ветрови и главно висока соларно зрачење.

Во текот на периодот 1995-2003 година, индустрискиот сектор на ЕУ 25 достигна значителна ефикасност. Иако тешката индустрија, како на пр. неметалните минерали и железото, челик и необоените метали сеуште се сегменти на најинтензивна енергија, ја намалија својата специфична енергија⁸ за 0.5-2.5% годишно (Извор: ГД ТРЕН).

За разлика од ЕУ 25, енергетската ефикасност во Бугарија, Романија и во земјите кандидати и потенцијални кандидати е во рана фаза на спроведување и реализација. Ограничен напредок во енергетската ефикасност особено покажуваат земјите кандидати и потенцијални кандидати, од кои неколку сеуште немаат спроведено законодавство за овие прашања; потребно е понатамошно зајакнување на административните капацитети.

2.5 Пристапност – Транспорт и ИК-мрежа

Транснационална пристапност и транспортна мрежа

Програмската област има значајна улога во Европската транспортна мрежа, преставувајќи мост меѓу Северна, Јужна, Источна и Западна Европа. Иако постојната транспортна мрежа обезбедува основна пристапност до програмската област, мрежата и транспортните капацитети, главно надвор од територијата на ЕУ 25, сеуште се под стандардот и обезбедуваат ниско ниво на услуги, главно, како резултат на акумулираното поинвестирање и несоодветно одржување.

⁸ Измерено според последната побарувачка на енергија по единица бруто додадена вредност (БДВ), цените во 1995 г., извор: ГД ТРЕН).

Опишто земено, програмската област има потреба од радикално реструктурирање и ново планирање на транспортните услуги, со цел да се обезбеди еднаков пристап до висококвалитетна инфраструктура и премин на еколошки наклонети системи.

Транспортните мрежи се развиваат со векови во согласност со трговските и патните потреби, но и со политичките ограничувања; и двата фактори влијаат врз состојбата во програмската област и значително се изменети неодамна. Транс-европската транспортна мрежа (ТЕН-Т) има улога на релативно добро развиен транспортен 'рбет во ЕУ, ТИНА-мрежата и **Пан-европските транспортни коридори** вршат дополнителна функција надвор од територијата на ЕУ. Тие претставуваат приоритетна транспортна мрежа, дефинирана на Пан-европските транспортни конференции, особено конференциите на Крит (1994 г.) и во Хелсинки (1997 г.), составени од транспортните видови: патен, железнички сообраќај, внатрешна пловидба и поморски сообраќај⁹.

Во контекст на пристапност преовладува двоен модел. За разлика од земјите на ЕУ 25, кои покажуваат релативно високо ниво на пристапност (и покрај тоа што е пониско од нивото на пристапност на централните ЕУ 25 последователно, на „Пентагон“ дефиниран со Лондон, Париз, Милано, Минхен и Хамбург), состојбата е полоша во земјите што станаа членки на ЕУ во 2007 година, но (освен Северна Хрватска) дури инфериорни во однос на земјите кандидати и потенцијални кандидати како реперкусии на тешката состојба во минатата деценија заради недостаток на инвестиции и одржување.

Во иднина, со политиката на Пан-европските транспортни коридори (ТИНА мрежи) значително ќе се подобри сегашната состојба и пристапноста до програмската област (особено во слабо пристапниот југ и исток), како и понатамошно подобрување на Транс-европската транспортна мрежа (ТЕН-Т) главно покрај високо приоритетните оски. Во рамките на програмската област на високо приоритетните оски¹⁰, главно се предвидува подобрување на железничките врски, се планира дополнително подобрување на патиштата на оската Игуменица/Патрас-Атина-Софија-Будимпешта.

Три од петте идентификувани главни **Транс-европски транспортни оски** се важни во програмската област:

- **Морски магистрални патишта:** За поврзување на областите на Балтичкото, Баренцовото, Атлантско, Средоземното, Црното и Каспиското Море, како и крајбрежните земји во поморските области со продолжување низ Суецкиот Канал кон Црвеното Море
- **Централна оска:** За поврзување на централниот дел на ЕУ со Украина и Црното Море и преку поврзување на внатрешниот воден пат со Каспиското Море. Исто така е предвидено поврзување со Средна Азија и Кавказ, како и директна врска со Транс-сибирската железница и врска од внатрешните водени патишта на Дон/Волга до Балтичкото Море
- **Југоисточна оска:** Поврзување на ЕУ преку Балканот до Кавказ и Каспиското Море, како и до Египет и Црвеното Море. Исто така се предвидени пристапи до Балканските земји, како и поврзување со Русија, Иран и Ирак и Персискиот

---

⁹ Меморандум за разбирање е потпишан за поголемиот дел коридори меѓу Министерите за транспорт на односните влади и Европската комисија. Наведен е одреден број на коридори што минуваат низ ЈИЕ, некои од нив станаа дел од ТЕН-Т со проширувањето на ЕУ во 2004 година.

¹⁰ Железничка оска Берлин-Верона-Болоња-Неапол-Месина-Палермо, 6 Железничка оска Лион-Дивача/Копар- Дивача-Љубљана-Будимпешта-Украинска граница, 7 Магистрална оска Игуменица/патрас-Атина-Софија-Будимпешта, 18 Оска на внатрешни водени патишта Рајна/Меза-Мајна-Дунав, 22 Железничка оска Атина-Софија-Будимпешта-Виена-Праг-Нуремберг/Дрезден, 29 Железничка оска на Јонско/Јадранскиот интермодален коридор

залив

Освен тоа, дефинирани се „меки“ мерки со цел отстранување на физичките и административните тесни грла идентификувани покрај главните транспортни оски и поедноставување на соработката и комуникацијата меѓу органите во поединечни земји (усогласување на документи и постапки, заеднички станици за гранична контрола и др.). Во овие мерки е вклучена поморската безбедност и заштитата на животната средина, меѓуоперативна железница, проширување на Европскиот сателитски радио навигациски систем (ГАЛИЛЕО), како и проширување на иницијативата „Единствено европско небо до соседните земји“¹¹.

Пан-европските транспортни коридори имаат голема важност за програмската област, како и за обезбедување на врска со Северната и Западната ЕУ. Главна транспортна оска, а со тоа правец на главниот сообраќаен тек на регионот е север-запад до југ-исток. Истиот е зајакнат со внатрешниот пловен **Коридор VII**, каде се застапени внатрешните пловни правци на Дунав. **Коридор X** започнува од Салцбург и преку Љубљана-Загреб-Белград-Ниш-Скопје-Велес води до Солун со свртница, делница кон Грац, Будимпешта, Софија и Битола-Лерин.

Друг главен сообраќаен коридор денес во Југоисточна Европа е **Коридор IV**, кој започнува од Дрезден и завршува во Костанца (главна свртница, делница), Истанбул и Солун. **Коридор V** ја поврзува Венеција со Киев преку Трст, Копар, Љубљана, Будимпешта, Узхород и Лавов. Коридор IV и Коридор V ќе бидат особено значајни за идната транспортна врска со пазарите во Далечен Исток, особено со Кина.

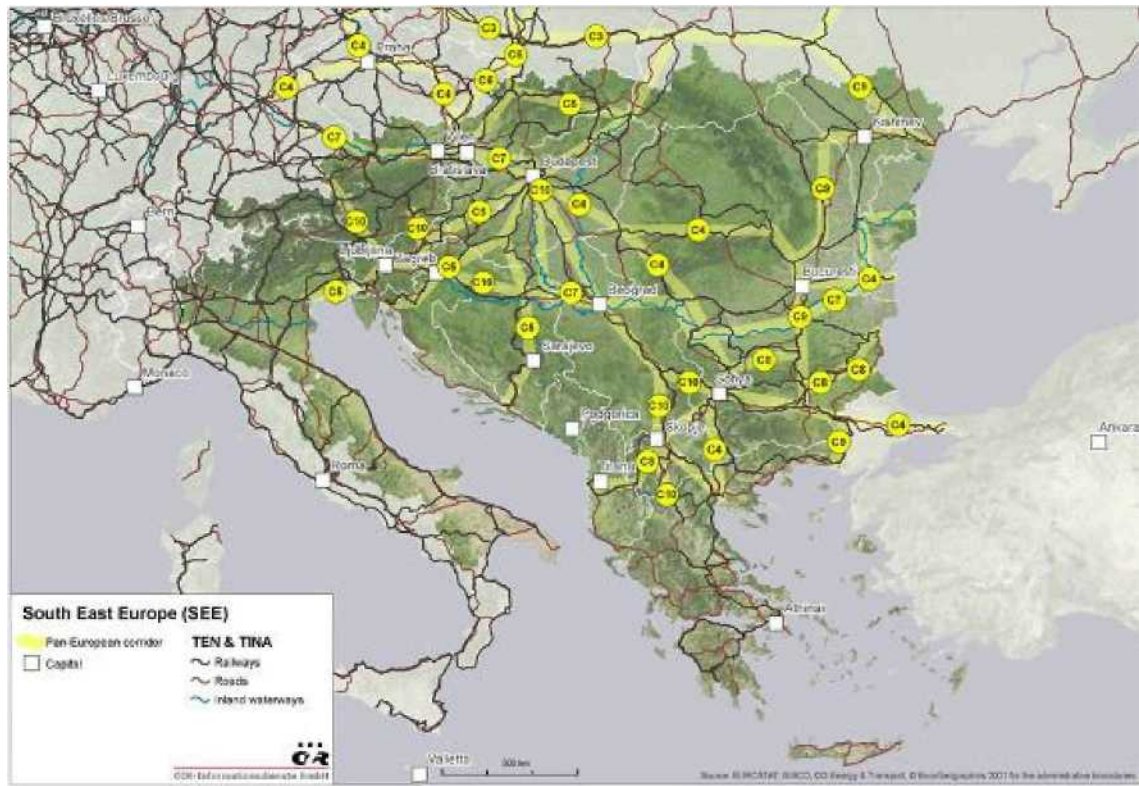
И покрај општото значење на Коридорите север-југ, степенот на градење во истите е низок, главно во земјите кандидати и потенцијални кандидати, како и во новите земји-членки на ЕУ (2007 г.). Ова е точно особено за **Коридор V**, што ја поврзува Украина преку Унгарија, Словачка и Словенија со Јадранското Море (Хрватска и Босна и Херцеговина) и **Коридор IX**, кој започнува од Северна Европа и Русија/Белорусија и поминува низ Украина/Молдавија и Романија, Бугарија кон Грција и Егејското Море.

Коридор VIII го поврзува Јадранското Море со Црното Море, а коридорите исто така минуваат низ север(запад) кон југ(исток) еден кон друг. Градењето на овој коридор (од Јадранското Море кон Црното Море) до Бугарија и Романија (Бургас/Варна-Драч – Бари/Бриндизи) оди бавно, додека паралелниот магистрален пат Егнација-Одос во Грција ќе биде завршен до 2008 година.

---

¹¹ Извор: Извештај на Високата група, со која претседава Лојола де Палачо, МРЕЖИ ЗА МИР И РАЗВОЈ, ноември 2005 г.

Мапа 5: Транс-европска транспортна мрежа и Пан-европски транспортни коридори

Извор: Гисцо, ГД за енергија и транспорт

Мапа 6: Главни транснационални оски и магистрални патишта на поморските пристаништа

Извор: Висока група

Поморската пловидба има голема важност за голем дел од програмските партнери. Програмската област се состои од главни стратешки транзитни правци и значајни морски пристаништа во рамките на три Европски транспортни области:

- Црноморска транспортна област
- Јадранско-јонска транспортна област
- Егејска транспортна област и
- Средоземна транспортна област

Пристаништата во Костанца (Романија) Бургас и Варна (Бугарија) и Одеса (Украина) имаат голема важност во Црноморската транспортна област, кои имаат разновидни активности и примаат големи поморски пловни објекти. Пиреја, Солун и Александрополис (Грција) имаат голема важност во Средоземната транспортна област, а во Јадранско-јонската транспортна област, италијанските пристаништа (Венеција, Трст, Анкона, Бари), словенечките пристаништа (Копар) и грчките пристаништа (Патрас, Игуменица) и пристаништата на земјите кандидати и потенцијални кандидати (Риека, Сплит, Плоче, Драч и Валона), од кои Риека е најважното пристаниште. Предвидениот развој на ТЕН и Пан-европските коридори, исто така, значи зајакнување на врските меѓу земјите со пристап до морето и земјите опколени со копно.

Освен тоа, **внатрешните водени патишта, реката Дунав** и нејзините притоки, исто така, имаат голема важност за програмската област. Внатрешната пловидба беше скоро целосно прекината со уништувањето на мостовите во Србија, меѓутоа, Дунав има значителен потенцијал за транспорт на производи. Преку Дунав се врши промет меѓу некои балкански земји и Русија и Украина и транзит меѓу Западна Европа и земјите на Црното Море, со што се овозможува директен пристап до морето за некои земји опколени со копно.

Логистиката има клучна улога за обезбедување (одржлива) мобилност и за подобрувањето на модалното учество на еколошки наклонети транспортни средства. Нејзината важност сеуште расте заради зголемувањето на глобализацијата на производството, заедно со соодветните синџири на набавка. Тековно се одвиваат одреден број трендови –некои контрадикторни, како на пр. централизација на логистичката организација во европските и регионалните дистрибутивни центри, децентрализација врз основа на заситеност на европските патишта, подоговорни логистички активности (мултифункционална логистичка шпедиција од надворешни даватели на услуги). Иницијативата „Морски магистрални патишта“ на Европската комисија од 2004 година е насочена кон промовирање на интегрирани меѓумодални опции, засновани на краток поморски транспорт, кој е често висококвалитетна алтернативна замена за патен транспорт. Во насоките се утврдени три главни цели: Насочување на транспортот на стока по поморски патишта, подобрување на кохезијата и намалување на преоптеретеноста на патниот сообраќај преку промена на моделот.

Во однос на меѓумодалниот транспорт, најновата елаборирана студија на изводливост за транспортната инфраструктура¹² укажува дека истиот е сеуште ограничен во земјите на програмската област, а специфичните меѓумодални превозни капацитети (доколку постојат) се главно неискористени. Поголемиот број меѓумодални превозни активности се вршат во морските пристаништа или речните пристаништа, или на железничките станици. Развојот на меѓумодалните превозни капацитети е главно вклучен во поединечни развојни планови за пристаништа и железници.

¹² ЕЦМТ, Регионална студија за транспортна инфраструктура (ТИРС) на Балканот, Завршниот извештај го подготви Луис Бергер СА, март 2002 г.

Во однос на **воздушниот сообраќај** постојат големи разлики во обемот на сообраќај, како за транспорт на патници, така и за транспорт на стока и поштенски пратки. Во 2005 година, Италија пријави најголем обем на патници (88 милиони) и транспорт на стока (754.000 тони), потоа Австрија (20 милиони патници, 182.000 тони стока) и Грција (31 милион патници, 106.000 тони стока). Во рамките на ЕУ 25, земјите што пристапија во 2004 година и во 2007 година несомнено покажуваат пораст на патнички транспорт, од година во година, во 2005 година. Бројот на патници се зголеми во сите земји учеснички од ЕУ 27, додека транспортот на стока во сите земји, освен во Австрија, опадна (Извор: Еуростат).

Спротивно на ЕУ 25, транспортот преку воздушниот сообраќај во земјите кандидати и потенцијални кандидати е помал отколку пред десет години, но тековно се соочува со благ пораст и се предвидува повисока побарувачка. Некои делови од програмската област веќе се соочуваат со потребата од зголемување на капацитетот, а евиденцијата покажува дека оваа потреба ќе се прошири на целата програмска област на среднорочен опсег. Ова зголемување ќе предизвика потреба земјите да обезбедат расположливост на капацитет и оптимална структура на воздушниот простор и патна мрежа.

Тековите на воздушниот сообраќај¹³ во програмската област се ориентирани кон северозапад/југоисток како дестинации за одмори и Источен Медитеран и за поврзување на Среден Исток и Африка на патот кон/од европскиот регион. Како резултат на постојните ограничувања, како на пр. поделба на воздушниот простор во земјите што не се членки на ЕУ, воздушниот простор на програмската област е покомплексен од воздушниот простор во Европската унија, каде што е утврдена рамка за формирање на „Единствено европско небо“ (ЕЕН) во 2004 година. Регулативите на ЕЕН промовираат поефикасно и побезбедно користење на европскиот воздушен простор, независно од националните граници. Во 2004 година, Европската комисија, исто така, започна преговори со осум партнери од Југоисточна Европа (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарија, Хрватска, Република Македонија, Црна Гора, Романија и Србија за Спогодбата “Европска заедничка воздухопловна област“ (ЕЗВО), потпишана во 2005 година со цел ЕЗВО да се развие до 2010 година.

Накратко, треба да се наведат следниве **големи слабости** во состојбата на **инфраструктурата на постојната транспортна мрежа**, кои налагаат итно посветување на националните креатори на политика и на креаторите на политиката на ЕУ:

- Прво, наследени од претходниот систем, транспортните мрежи се или застарени – потребна е реконструкција и одржување – или не постојат, како што е случај во некои земји од Средна и Источна Европа. Постојат многу малку стандардни европски автопати и истите не можат да послужат за брзорастечката побарувачка за транспорт. И покрај заложбите, транспортната мрежа во програмската област, а особено во земјите кандидати и потенцијални кандидати сеуште не е соодветна и потребни се значителни финансиски средства за нејзино проширување
- Второ, дури и во земјите со понапредни транспортни мрежи, како Италија, континуираното зголемување на сообраќајот ја намали ефикасноста на автопатите
- Трето, железничката мрежа во програмската област не е доволно развиена. Некои земји имаат ефикасни системи кои покриваат дел од територијата, додека други земји имаат неефикасни системи на железнички сообраќај. Прекуграничните прекини на железниците се често причина за нивната ограничена ефикасност на транснационално ниво.

---

¹³ Извор: ГД ТРЕН – Работна група за пристапот на функционален блок на воздушен простор во Југоисточна Европа (СЕЕ ФАБА РГ), Извештај за можностите на примена на пристапот за функционален блок на воздушен простор во Југоисточна Европа, февруари 2006 г.

- Четврто, традиционалните транспортни правци на реката Дунав (Коридор VII се слабо искористени денес, но имаат голем потенцијал за развој. Големата искористеност на Дунав како меѓунационален транспортен воден пат би значело значителна придобивка за целата област како исплатлива алтернатива за патниот сообраќај со позитивен ефект врз животната средина (намалување на емисијата на гасови, намален притисок на патиштата и др.) и за економијата на градовите пристаништа на реката.

Присуството на реките Дунав, Тиса и Сава и поврзаниот речен систем, како и Јадранското, Јонското, Егејското и Црното Море укажува дека постои можност за експлоатација на комбинираниот копнено/водени коридори.

Национална и регионална пристапност

Брзи сообраќајни промени се одвиваа во последните петнаесет години, патниот сообраќај екстремно се разви во сите земји; но патната мрежа не го затвори јазот што произлегуваше од брзиот пораст на притисокот од возилата; освен тоа ни техничките услови, ниту квалитетот на мрежата на обиколниците не го постигнаа нивото од 1990 година. Внатрешната пловидба се разви незначително, делумно како резултат на воените штети и рушењето на мостови и делумно како резултат на економското реструктурирање.

Во југоисточна Европа, со исклучок на Грција, степенот на развој на транспортот покажува опаѓање во регионот на Запад - Исток и Северозапад - југоисток врз основа на капацитетот на инфраструктурата и квалитетот на услугата. Југоисточна Европа доста заостанува зад бројките на ЕУ 25 во неколку од критичните показатели како на пр. за **патната инфраструктура**.

Земјите-членки учесници во ЕУ 25 и Хрватска се поврзани на европските магистрални мрежи, додека пак Србија и Република Македонија имаат директни и постојани врски (преку Унгарија и Хрватска), при што Бугарија, Романија, Црна Гора, Босна и Херцеговина и Албанија немаат ниту една врска. Уделот на асфалтирани патишта во програмската област е само 76%, во споредба со 93% од ЕУ 15. Оваа ниска бројка се објаснуваат со нискиот квалитет на транспортниот систем во новите земји-членки на ЕУ (2007), земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати. **Магистралната мрежа** (врз основа на густината) е исто така најмногу развиена во земјите на ЕУ 25 и Хрватска, потоа следи Србија и Република Македонија. Од друга страна, коридори во Бугарија и Романија имаат само кратки, неповрзувачки делници; прилично ограничените главни патишта 2-со-2 ленти во Босна и Херцеговина и Албанија немаат статус на магистрални патишта. Густината на пробивот на автомобили повеќе или помалку е иста со погоре наведената (Извор: Светска Банка).

Исто така, квалитетот на **железничкиот систем** е низок, железничката густина (33 км/км^2) е приближно $2/3$ од ЕУ 25 (48 км/км^2). Густината е највисока во Унгарија, Словачка и Австрија, а најниска во Албанија и Грција. Меѓу новите земји-членки на ЕУ (2007), земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати, Романија и Хрватска покажуваат бројки што го достигнуваат просекот на ЕУ 25 (Извор: Светска Банка).

Испраќањето на товар по железница заостануваше најмногу во Босна и Херцеговина, додека железничкиот транспорт на патници заостануваше најмногу во Хрватска и Албанија. И покрај опаѓањето на сообраќајот на бројни железнички линии под критичните нивоа, само неколку линии беа отстранети. **Брзите железници** се непостојни (за спроведување на долгорочните планови за изградба на патишта меѓу главни градови со најмала брзина од 200 км/ч се потребни 20 до 25 години), додека патиштата за најголема дозволена брзина од 160 км/ч (што се во изградба во неколку делови од меѓународните линии од Транс-европките/ Пан-европските коридори) сочинуваат само 2 - 4 % од националните железнички мрежи. Освен тоа има земји лоцирани на море, кои го делат предизвикот да понудат пристапност (за патници и товар) до голем број мали острови (повеќето од нив ретко населени) по воден сообраќај (особено Хрватска и Грција).

Урбан транспортен систем

Како резултат на административните, економски и културни функции, транспортниот систем на градовите е од големо значење. Одржливиот урбан транспортен систем е суштествен за да можат да се земат предвид и зголемените потреби за мобилност на населението и квалитетот на живеење и работниот простор.

Студиите од „Урбана транспортна иницијатива“¹⁴ покажуваат дека градовите во земјите во транзиција генерално имаат урбани патни мрежи, кои се **помалку густо развиени** отколку оние во градовите лоцирани во земјите на ЕУ 15 и **поседувањето автомобил е сеуште ниско во тие земји**. Понатаму истите студии наведуваат дека учеството во јавниот транспорт во некои градови од новите земји-членки сеуште е **значително поголемо** отколку во градовите од земјите на ЕУ 15. Се смета за возможно дека ограничениот патен простор во градовите може да биде својствена форма за мерка на управувањето со побарувачка, што поврзано со пониските нивоа на поседувањето автомобил - служи за **стимулирање на поголемо модално учество во јавниот транспорт се до денес** (иако обновувањето на циркулацијата на автобусите е се понередовно во тие градови отколку во градовите од ЕУ 15). Меѓутоа - заради понатамошниот економски развој - може да се претпостави дека, доколку нема превенција на политички мерки, ова поволно модално учество ќе се приближи до помалку поволниот тренд во земјите од ЕУ 15.

Информатски и телекомуникациски систем

Сериозниот јаз на квалитетот и квантитетот на телекомуникациската инфраструктура и пристап до услужните дејности меѓу поединечните земји и региони ја карактеризира ситуацијата во програмската област.

Освен тоа подобрувањето на транспортната инфраструктура и услужните дејности развојот на телекомуникациите мора да го интегрира инфраструктурните градби. Пристапот до знаење е од исто толку големо значење како и структурните капацитети кога во однос на конкурентноста на територијата на ЕУ.

Во смисла на телекомуникациски услуги и инфраструктура, бројките исто така покажуваат сериозен јаз меѓу ЕУ 25 и југоисточна Европа. Овој јаз е првенствено резултат на ниското ниво на телекомуникациската инфраструктура во земјите кандидати, потенцијалните земји кандидати и трети земји и во Романија. Во некои земји, како Романија или Молдавија, расположливите телефонски линии на 1000 луѓе се помалку од половина од оние расположливи во ЕУ (додека бројот на мобилни телефони по глава на жител во Романија е еден од највисоките во Европа). Во однос на уделот на интернет корисниците, ситуацијата е уште по поларизирана. Југоисточна Европа има во просек 154 интернет корисници од 1000 луѓе, додека бројката во ЕУ 25 е скоро удвоена (322). Овој огромен јаз се објаснува со ниските или крајно ниските нивоа на користење на интернет во земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати. Меѓутоа, се забележува дека меѓу членките на ЕУ единствено Австрија, Италија и Словенија имаат високи бројки на интернет корисници. Останатите земји-членки на ЕУ 25 имаат бројки на интернет корисници што се поблиски на просекот од југоисточна Европа, отколку до просекот на ЕУ 25 (Извор: Светска Банка).

¹⁴ Извор: Урбана транспортна иницијатива, Година втора, 2005 година

2.6 Територијална структура

Значајни за програмската област се регионалните разлики во смисла на економска моќ, иноваторство, конкурентност и пристапност меѓу урбаните и руралните средини. Освен тоа, создавањето нови земји, а со тоа и воспоставувањето на нови граници ги разлишаа веќе постојните модели на политички, економски, социјални и културни врски.

Југоисточна Европа се карактеризира со мали земји, со тоа што 13 држави имаат популација помала од 11 милиони жители. Има региони на големи држави како Италија и пограничните региони на третите земји како Украина кои учествуваат во оваа програма.

Освен тоа, можат да се најдат значајни регионални разлики во рамките на програмската област. Можат да се најдат регионите кои се најбогати во Европа (на пр. Виена, Ломбардија), како и најсиромашни земји и региони на континентот (Молдавија и Албанија). Внатрешно-националните нееднаквости во новите земји-членки и земјите што не се членки на ЕУ се стремат да постигнат просек повисок од старите земји-членки ЕУ (ЕУ 15) и поради бројни причини поврзани со процесот на интеграција и структурна промена во овие земји и истите стремат да се зголемуваат со текот на времето.

Главните региони обично се најсилните региони во земјата затоа што урбаните функции се таму концентрирани. Тие се „жешки точки“ на знаење (универзитети, високо образование), културни дотации, функции при процесот на одлучување во јавниот и приватниот сектор, транспортните и телекомуникациски служби итн. Тие ги преземаат водечките функции, функциите при процесот на одлучување и контролните функции како и водечката улога во смисла на иноваторство и конкурентност. Во рамките на национален контекст, тие се најсилните региони во смисла на растот на БДП и на производство. Повеќето од странските директни инвестиции (во новите земји-членки на ЕУ и земји кои не се членки на ЕУ) се насочени кон нив. Во однос на конкурентноста главните региони се во повољна позиција. Второто по ред највисоко ниво на БДП по глава на жител може да се најде во најголем број од регионите на земјите-членки на ЕУ 15 и во западните гранични региони во новите земји-членки на ЕУ, земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати. Со исклучок на Албанија, најсиромашните региони во Европа денес се должи по источните и јужните надворешни граници на ЕУ; во Молдавија и Западна Украина.

Урбан систем¹⁵

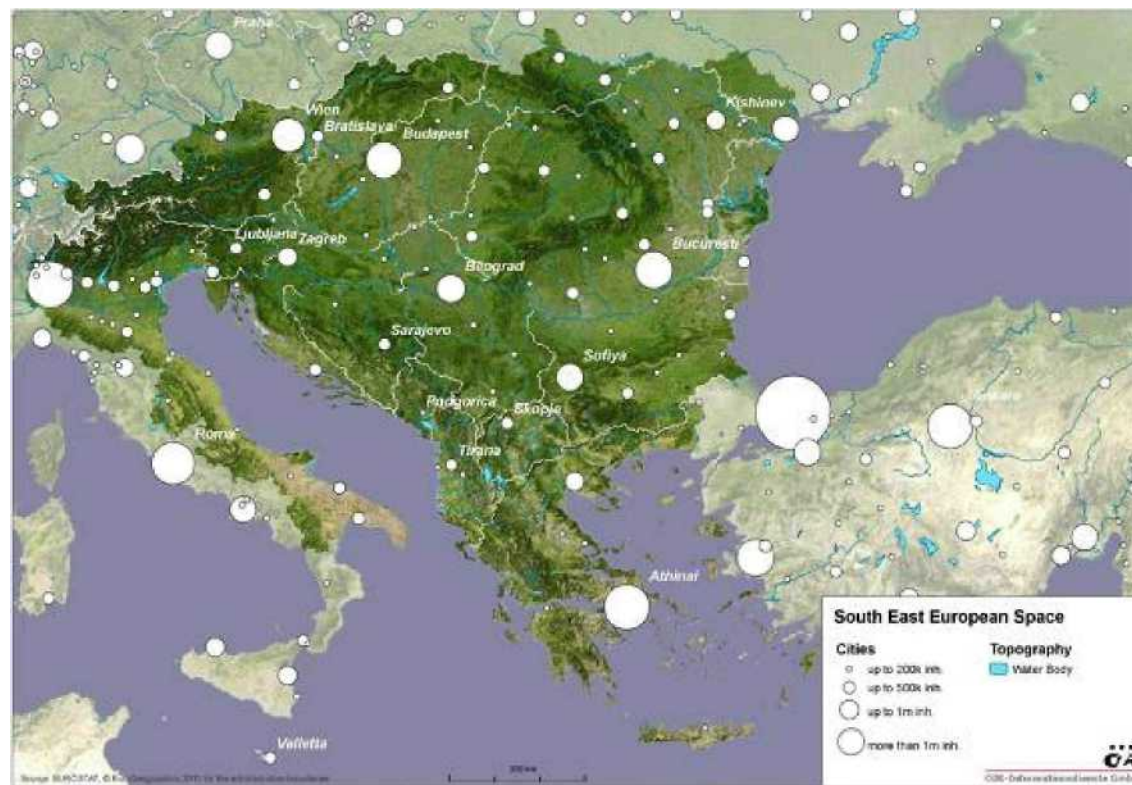
Густината на населението дава јасна слика на актуелниот модел на населеност во програмската област. На национално ниво, најгусто населената област се наоѓа во Италија (2005: национално 191 жител/km², во источна Италија 193 жители/km²), потоа Словачка, Унгарија и Албанија (109-110 жители/km²). На поднационално ниво населението е концентрирано главно во областа на главните градови, освен тоа само неколку други региони можат да се натпреваруваат со овој тренд.

Програмската област се карактеризира со значајна **урбана структура**. Во смисла на популацијата урбаните области на Атина, Будимпешта, Виена, Милано и Истанбул, Букурешт, Белград, Софија и Солун се најголеми. Популација помала од 1 милион имаат главните градови Загреб, Братислава, Сараево, Љубљана, Подгорица, Скопје, Тирана, како и важните градови како Болоња и Бари во Италија, Во Бугарија Пловдив, Јаси, Тимисоара, Костанца во Романија и Одеса во Украина.

¹⁵ Ова поглавје се заснова на резултатите од Проектите на ПланНЕТ ЦенСЕ

1 Извор: ЕуроГеографикс

Мапа 7: Градови во Југоисточна Европа 2006 година

Програмската област покажува **многу голема разновидност на градови**, способни да ја имаат **водечката улога во територијалниот полицентричен развој**. И урбаните региони како и големите, средните и малите градови се еднакво распространети на територијата, (види мапа). Можат да се најдат и полицентрични, и моноцентрични структури во програмската област. Земјите како Словенија и Република Словачка ја поттикнуваат полицентричноста како традиционален избор, поддржувани од различни инструменти. Постојат повеќе полицентрични земји како Австрија и Италија, чии рурални делови се цврсто поврзани со урбаните центри, што се понапредни. Земјите како Србија, Црна Гора и Албанија имаат полицентрична мрежа без политичка поддршка од страна на административната и политичката децентрализација и според тоа се цврсто централизирани во функционална смисла. Унгарија и Република Македонија сеуште се повеќе или помалку централизирани во функционална и пристапна смисла со тенденции за децентрализација, но исто така со концентрација на економските активности и овластувања во поголемите урбани центри. Резултатот од овие три опции се забележува во руралните средини каде што малите села без никакви овластувања или инструменти брзо исчезнуваат и страдаат од социјални, економски и еколошки предизвици. Тука, **полицентризмот е под голем ризик** заради тековниот територијален развоен модел во Европа. Само ограничен број големи градови од новите земји-членки на ЕУ и земјите кандидати односно посебно главните градови досега имале придобивка од процесот за интеграција.

Значењето на полицентричните политики и нивното спроведување се смета дека е од големо значење за Европската интеграција. Сите видови на промовирање и примена на полицентричноста зависи од согледувањата на управувачката моќ на постојните институции. Со цел да се примени или понатаму да се развие концептот на полицентричен развој на транснационално ниво, важно е да се земат предвид многуте различни начини на спроведување национални и регионални нивоа, што одразува на многу различни административни системи и политички култури на земјите кои учествуваат во програмата.

Не постои **јасна урбана политика** на национално ниво во земјите од ЈИЕ. Во најголем дел од земјите постои само слабо или воопшто не постои моќ што во однос на просторниот развој на национално ниво.

Зголемените различни функционални взаемни зависности меѓу градовите и нивните околни подрачја налагаат соработка меѓу локалните органи во полето на локалниот транспорт, управувањето со отпад, производство и употреба на енергија, заштитата на животната средина. За поддршка на одржливиот урбан (и рурален) развој, надополнувањата меѓу големите градови и околните подрачја, помалите градови и региони или меѓу слични блиски мали градови не треба да се насочи само кон економските и инфраструктурни проблеми туку и кон сите урбани функции, како што е културата, образованието, знаењето и социјалната инфраструктура.

Рурални и периферни региони

Општо земено, програмскиот регион покажува релативно **голем удел на неурбано население** (36%) во споредба со просекот на ЕУ 25 (24%). Во рамките на групата на земји-членки на ЕУ се забележува висок степен на рурални средини во Бугарија, Словачка, Словенија, Романија и Грција (разлики меѓу внатрешните и крајбрежните региони) и во земјите од Западен Балкан Албанија, Босна и Херцеговина, Република Македонија, Србија, Црна Гора и Хрватска. Голем удел на рурални региони можат да се забележи во некои (планински или крајбрежни) делови на Австрија и Италија каде што голем дел од населението живее во рурални и полуурбанизираны средини (Извор: Светска Банка и Проценка од Еуростат и СЕЕД центарот за регионална база на податоци, ОЕЦД).

Нискиот степен на урбанизација во регионот покажува дека економијата сеуште зависи во голема мера од земјоделството и целосно не се искористуваат можностите за придобивка од (повторниот) развој на производството и проширувањето на услужните дејности. Тоа исто така покажува дека голем дел од населението можеби нема непосреден пристап до бројни услужни дејности расположливи во градовите. Како резултат на структурната ситуација, руралните средини често се соочуваат со следниве движења(или трендови) и проблеми:

- Депопулација и стареење на руралното општество како резултат на процесот на структурни промени, намалување на земјоделското производство или губење на работни места во доминантните гранки
- Низок степен на пристап и квалитет на основните услужни дејности и слабо навлегување на информатики и комуникациски технологии во споредба со урбаните области
- Силна зависност од посебните индустрии (земјоделство, рибарство, шумарство, рударство)
- Неповолни услови за разноликост во однос на финансиските и човечки ресурси
- Периферна положба и недостаток на транспортна мрежа
- Висок степен на невработеност и неповолна структура на невработеност
- Одлив на мозоци
- Проблеми во стабилизирањето на техничката и социјалната инфраструктура
- Слаби врски со централните региони

Во програмската област некои рурални средини имаат развиено релативно добра конкурентна положба во земјоделството или туризмот (на пр. крајбрежните области како Средоземното и Црното море, планинските предели како Алпите и Карпатите). Меѓутоа, некои рурални средини **не успеале** да постигнат структурна промена и имаат значителни економски проблеми често заради нивната периферна положба.

Руралните средини подложни на притисоци, на пример преку економскиот раст и проширувањето на соседните урбани области мора да се соочат со големи

предизвици во смисла на зголемен обем на сообраќајот, притисок за искористување на земјиштето и еколошки проблеми (пр. врева, отпад).

Руралните региони не се хомогени области во смисла на развој на можности и потенцијали. Разновидноста на руралниот развој во програмската област појаснува дека стратегиите за просторен развој мора да ги земат предвид локалните и регионални услови, карактеристики и потреби. Може да се очекува нов поттик од засилувањето на врската меѓу (доминантните) градови и околните подрачја (урбано-рурална врска). Во полицентричниот урбан систем малите и средните градови и нивната меѓусебна зависност формираат важни центри и врски, особено за руралните региони.

Погранични региони

Во последните 25 години програмската област подложеше на бројни политички и структурни промени (крај на комунистичкиот режим, 3 рунди на пристапувања кон ЕУ во 1995, 2004, 2007 година, војната во поранешната Федеративна Република Југославија) со што значително се измени политичката физиономија. Во денешно време во рамките на програмската област постојат **многу различни ситуации на погранични врски**: Внатрешни граници на ЕУ со и без Шенген статус, надворешни граници на ЕУ, билатерални граници, иако статусот на посебни граници треба да се промени во иднина (пр. проширувањето на Шенген зоната).

Се чини дека бројните погранични региони се повеќе хетерогени отколку во ЕУ 27. Со оглед на тоа што некои земји го покажуваат познатиот модел на ЕУ 25 на периферни, демографски и економски помалку просперитетни погранични региони, во други земји тие движења се помалку јасни. Неколку погранични региони се карактеризираат со главен град кој е лоциран блиску до границата. (пр. Виена-Братислава). Како последица на уставот на новите држави, старите, добро воспоставени односи биле строги и треба повторно да се изградат врз нова основа. Понекогаш кога разделувањето претставувало помалку од мирно, пријателство, недоверба и омраза формираат дел од културното наследство со кое што овие земји треба да се справат и мора да ги прифатат односите со нивните „нови“ соседи.

2.7 Извлечени поуки од периодот 2000 - 2006¹⁶, соработка во Југоисточна Европа

Програмата за Југоисточна Европа ќе заснова на искуствата стекнати за време на претходните програми за ЦАДСЕС областа. Соработката во оваа област започна во средината на 90-те години, кога програмата ИНЕТРРЕГ ШЦ (1997-1999 година) одигра голема улога во воспоставувањето и подобрувањето на координативните мрежи и придонесе за подобро разбирање на заедничките предизвици и решенија. Проекти според наследната програма ИНТЕРРЕГ ШБ Б ЦАДСЕС (2000-2006) можат да се изградат врз оваа основа.

Според ЗТС студија од октомври 2006 година, беше доделен буџет на ЕРФД што надминува 143 милиони евра (и 100 милиони евра од националното кофинансирање) за време на програмскиот период 2000-2006 година со цел поддршка на подготвувањето на ЦАДСЕС проекти во кои вклучи повеќе од 1,600 проект партнери во ЦАДСЕС. **Бројот на партнери** во програмскиот период 2000-2006 година е речиси осум пати поголем отколку во периодот на финансирање во 1994-1999 година, значи целта за започнување и усвојување транснационална соработка за време на двата ЦАДСЕС финансиски периоди беше успешна.

Партнери во проектите можат да се најдат во сите 18 земји кои учествуваат во ЦАДСЕС програмата. Повеќето од партнерите се потпираат на старите земји-членки (прва Италија, потоа Германија, Австрија и Грција). Меѓу петте нови земји-членки на ЕУ, Унгарија и Полска пројавуваат највисоки бројки во партнери во

---

¹⁶ Извор Студија на среднорочни проценки на програми на ИНТЕРРЕГ за време на програмскиот период 2000-2006 година; МТЕ на програмата ИНТЕРРЕГ 1МБ ЦАДСЕС, декември 2003 година; ажуриран предлог извештај за МТЕ на програмата ИНТЕРРЕГ 1МБ, септември 2005 година; Искуство од работилницата за соработка исток-запад во областа на ЦАДСЕС, Лајпциг октомври 2006 година; Упатство за проекти ИНТЕРРЕГ 111 Б ЦАДСЕС, октомври 2006 година; ИНТЕРРЕГ – оценка на потребите од страна на ИНТЕРАКТ, февруари 2004 година

проекти. Бугарија, Романија и Хрватска - и покрај тоа што се соочуваат со финансиски и административни пречки - учествуваа со значителен број партнери. Меѓутоа, учесници од поединечни земји искусуваат **девијантни услови за отпочнување** на транснационална соработка (вклучувајќи институционални капацитети/ искуства, политички бариери и така натаму). Додека процесот на проширување и перспективата за пристапување за повеќето од земјите овозможува подобра основа, сеуште треба да се прават одредби за поедноставување на вклучување на транснационални партнери.

Искуството во ЦАДСЕС покажа голема мотивација што беше отежната од страна на **значајни административни бариери**. Рамките на ИПА и ЕНПИ¹⁷ дефинитивно ќе го олеснат вклучувањето на партнери од земји кои не се членки на ЕУ. Меѓутоа, мобилизацијата на партнери од различни нивоа во земјите на ЕУ исто така е клучна.

Предлозите од проектите и студиите на ЦАДСЕС ја нагласуваат важноста на проекти со повеќестепен пристап (пр. со видлив локален/регионален резултат и дополнително влијание на транснационалниот пристап), поддршка на размената во рамките на проекти со слични теми или структури, учеството на соучесници во малите и средни градови, промовирање соработка меѓу различни транснационални зони (пр. Средишната област, Црно Море, а особено Централниот дел) и развојот на иницијативи од самите зони и зоните на интеграција, дури и ако тие опфаќаат само ограничена географска област

Најголемиот број проекти (38%) е концентриран во полето на **просторниот развој**, при што останатите проекти се распоредени релативно еднакво околу проблемите во **транспортните системи (19%), природното и културното наследство и заштитата на животната средина (24%)**.

Студиите и извештаи водени во рамката на стратешките проекти во ЦАДСЕС¹⁸ областа препорачуваат интензивирање на транснационалната соработка во рамките на **3 широки тематски групи**:

- **Урбани зони и полицентричност:** Оваа група се смета за доста сложено прашање кое ја наведува улогата на урбаните области како густе области во кои доминира економскиот раст, иноваторството и знаењето, социјалните и демографски трендови, рурално-урбаните односи и интеграцијата во транснационалните и глобалните економски зони. На овој проблем може да му се пристапи како кон подлога за соочување со негативните развојни процеси „монокултивација“ во економијата и вработувањето, преголема концентрација на капитал и практично знаење, урбана распространетост и сегрегација, пад во економскиот сектор) или како можност за развој на поединечни и комплементарни урбани мрежи, искористување на капацитетите за истражување, развој и потенцијал, претпријатија како премин кон поголема транснационална област. Последна, но не помалку важна е паралелана со економските и урбаните развојни димензии, мора да се истакне улогата на урбаните области во зачувувањето на културното наследство како крстопат на бројни културни патишта мора да се истакне.
- **Пристапност** преку транспортните и телекомуникациски мрежи: Оваа група се насочува кон условите и потребите на постојната инфраструктура, проекции за нови инфраструктурни инвестиции и капацитети од јавниот и приватниот сектор со цел дизајнирање, спроведување, одржување и управување со истите. Пристапноста исто така треба да се однесува не само во оперативните услови туку и на географските. Според тоа мора да се истакне развојот на врските север-исток и запад-исток, заедно со подобрувањето на регионалните и споредните мрежи и употребата на пристанишни области и нивното поврзување со деловите опкружени со копното мора да се истакне.
- **Животна средина и заштита на природни ресурси:** ЦАДСЕС областа се

¹⁷ Европски инструмент за соседство и партнерство, ЕНПИ

¹⁸ Vision Planet, PlaNet CenSE, ESTIA-SPOSE

карактеризира со голема разновидност на природни средини. Меѓутоа, изворите на постојните проблеми се следниве: Водостопанство и прочистување на отпадни води, употреба на водните ресурси за потребите на земјоделството, енергетска ефикасност и обновливи енергетски извори, неискористени капацитети и следење на загадувањето, субурбанизација, патен сообраќај, ерозија и одделување на поплавени предели и конечно потребата за транснационална координација на актите за заштита и административните одредби заедно со сето што е споменато тука.

Во периодот 2000 - 2006 година силното прифаќање на ЦАДСЕС не беше без проблеми. Некои од настанатите проблеми беа слични со проблемите на Транснационалната соработка, други беа специфични за одредени области. Тематската ориентација на ЦАДСЕС беше очигледно поддржана. Стратегијата во некои случаи беше премногу широка, без насочување кон процесот за проширување и Европската соседска политика. Иако од нејасноста произлегоа доста прашања тоа не влијаеше на привлекувањето на транснационална соработка. Овој факт се потврдува со голем број на пријавени проекти (559 за 4 повици) и одобрени проекти. **Меѓутоа, при спроведувањето на програмата се открија слабости** што треба да се земат предвид. Оценувањето на програмата, работилниците и конференциите, упатства за проекти и забелешките на учесниците понудија скапоцени извори за извлекување поуки.

Еден од главните проблеми за спроведувањето беше барањето за **јасни структури**. Според тоа улогата и задачите на Управниот орган (УО), Техничкиот секретаријат (ЗТС), Заедничкиот комитет за мониторинг (ЗКМ)/ Заедничкиот управен комитет (ЗУК) и особено на Центарот за контакт за ЦАДСЕС и транснационалното Центар за контакт на ЦАДСЕС(ТЦЦП) не беа секогаш јасни за корисниците. Во некои случаи оваа **забуна во улогите** беше придружена со одложување на процесот на програмата (пр. одлагање во финализацијата на договорите за субвенција), што се одрази на кредибилитетот на транснационалната соработка.

Потребата за транспарентност во програмата во делот на јавноста и комуникациите, подготовката и изборот на проекти се директно поврзани со улогите на вклучените тела. Лесниот пристап до соодветни документи и информации за потребите на програмата и административните постапки може значајно да помогне Веб страната на ЦАДСЕС имаше позитивна улога во тој правец, иако беше задоцнето. Треба да се истакне важноста на дополнувањето на Програмата треба да се истакне во новиот програмски период, особено што се однесува до потребата од јасни цели и насоки за подобност со цел да се тргне кон реално спроведување.

Партнерите и учесниците во проектите, исто така, ја истакнаа потребата од заеднички алатки, како на пример, помошни прирачници за подготовка и спроведување на проекти. Обезбедувањето на „Прирачник за оценување“ и „Прирачник за проекти“ беше поздравено. Подготовката на „Прирачник за управување со проекти“ беше исто така договорена. **Механизмот за забелешки на партнерите** треба понатаму да се дообработи, дефинитивно во однос на обврзувачката постапка (и цел) за известување, што треба подобро да се објасни на корисниците. **Со следењето на програмата** треба да се овозможи колку што е можно побрзо обезбедување на значајни и корисни информации.

Во однос на додадената вредност на Заедницата беа идентификувани некои интересни точки. Барањето за **видливи и конкретни резултати** беше загрижувачко, особено кога се бараше политичка поддршка од висок ранг, што не беше секогаш на располагање. Пристапот „од самите учесници“ што првично беше предвиден за ЦАДСЕС можеби не е најдоброто решение за таа област. Потенцијалот на ЦАДСЕС во подигнувањето на свеста за Структурните фондови кај новите земји-членки и земјите кои не се членки на ЕУ, во промовирањето на институционалниот развој и градење на капацитет и пренесување на практично знаење беше на некој начин ограничен со повремени нејасности во резултатите.

Во споредба со другите транснационални програми, ЦАДСЕС помина доста добро. Во најголемиот дел од случаите сличностите во целите, постапките и управувачките структури се очигледни. Меѓутоа, ЦАДСЕС имаше првична пропорционалност на **земји-членки во споредба со земји кои не се членки 4:14** и разновидни **институционални предуслови**. Според тоа, непропорционалноста во учеството на земјите и искуството на водечките партнери (ВП) мора да се гледа во смисла на ефикасност на програмата. Споредбата со Балтичкиот поморски регион може да биде најзначајна, земајќи го предвид големиот број на земји кои не се членки, присутни и во програмите и во програмата за висината на буџетот. Освен разликите во историски и политички контекст, дефинирањето на улогата и соработката меѓу

УО, ЗТС и ЗУК и ЗКМ во Балтичкиот поморски регион може да понуди практични совети.

3. SWOT анализа и предизвици

3.1 Предности, слабости, можности и опасности

Резултатите од социјално-економската анализа се резимирани во следната SWOT анализа и претставува мост до стратегијата на програмата (глобални и посебни цели, идентификација на приоритетни оски).

Предности	Слабости
<ul style="list-style-type: none"> - Разновидна економска структура и динамички развој - Придобивки од локацијата - значајни раскрсници меѓу Северна и Западна Европа и Далечниот и Средниот Исток - Силни и растечки региони на главни градови како носители на економскиот раст - Силни полицентрични системи и водечка улога во малите и средните градови - Висок потенцијал на работна сила - Присуство на универзитети и истражувачки институти со висок степен на интернационализација и широк извор на капацитети - Добро развиена инфраструктура истражување и развој во централните региони - Постојна стратегија со дефиниција на Транс-европските мрежи и Пан-европските коридори - Пристап до море, значајни пристаништа со висок капацитет - Соодветни реки за товарен транспорт, Дунав, како значаен меѓународен внатрешен пловен пат - Широка биолошка разновидност и изобилство на природни ресурси со висока еколошка вредност - Присуство на широк спектар на скапоцено културно наследство	<ul style="list-style-type: none"> - Непостоење рамнотежа во рамките на програмската област - истакнати економски разлики како елементи за поделба (пр. економски разлики покрај надворешните граници на ЕУ, меѓу старите и новите земји-членки и земјите кандидати, во рамките на државите, урбаните и руралните средини, централните и периферните делови) - Депопулација и миграција како последица на структурните промени и недостатокот на перспективи за работа - Ниски расходи за истражување и развој во приватниот и јавниот сектор и недостаток на концепт и/ или спроведување на истражување и развој (пр. во некои земји кандидати) - Општа слаба пристапност и низок квалитет на основните услуги (транспорт, информации, телекомуникации), а особено во земјите кандидати, но исто така и во руралните и периферните региони - Заостанување во квалитетот и количината на високо развиена инфраструктура (железници, патишта, воздушен сообраќај, телекомуникации) и недоволно одржување на постојната транспортна инфраструктура - Квалитет на природните ресурси (пр. вода, почва, воздух, биолошка разновидност) и зголемено загадување - Низок степен на искористување на обновливата енергија и ефикасноста на енергијата - Несоодветно управување и недостаток на подобрување на зачувувањето на природните и културни богатства - Недоволна координација во заштитата и превенцијата на природните елементарни непогоди - Процесот на градење на институции заостанува (земјите кандидати и трети земји) - Многу бавно градење и унапредување на Пан-европскиот коридор како резултат на недостатокот на финансиски средства

Можности

- Подобар пристап до (урбаните) услужни дејности и информации преку технолошки прогрес и Европска интеграција
- Мобилност на работната сила преку членството и приближувањето кон ЕУ
- Динамични СДИ активности
- Интензивни трговски односи меѓу соседните земји и региони
- Одржлив туризам
- Инфраструктура за истражување и развој и (транснационално, регионално) пренесување на практично знаење
- Процес на интернационализација во економијата, образованието и системот на истражување
- Квалификувани човечки ресурси како основа за развивање на претприемачките вештини
- Изградба и унапредување на Пан-европскиот коридор (во согласност со транснационалните мрежи)
- Развој на меѓумодалниот транспорт и логистиката заедно со важната стратешка позиција на југоисточна Европа
- Еколошки транспортни системи и потенцијални внатрешни пловни патишта (пр. Дунав) за одржлив меѓународен транспорт
- Постојни извори за употреба на обновливите извори на енергија и примена на еколошки технологии
- Координација на меѓународните/националните/регионалните интереси
- Изградба на капацитети и силни институции

Опасности

- Процес на депопулација и губење на економска основа и влошување на социјалните разлики и изолација на периферните региони
- Постојење на многу погранични региони со историски товар
- Опаѓање и стареење на населението со притисок врз пазарот на труд, социјалните и здравствените услужни дејности
- Зголемувањето на процесот на субурбанизација предизвикува зголемување на активностите поврзани со транспорт со негативни еколошки влијанија
- Социјалната сегрегација како резултат на економските проблеми, миграцијата, недостиг или ниска интеграција на етничките малцинства
- Одложена интеграција на заедничкиот пазар
- Низок степен на прилагодување на работна сила со новите барања на потенцијалните работодавачи
- Неконзистентности во нивото на приход и дистрибуција - силно зголемување на економските разлики и разликите во приходите меѓу региони, население
- Одлив на мозоци - миграција на способна работна сила/добро образувани луѓе
- Висока густина и зголемување на протокот на сообраќајот (урбани области, транснационални патишта...)
- Голем еколошки товар предизвикан од зголемениот сообраќај
- Многу бавно градење и унапредување на Пан-европскиот коридор како резултат на недостаток на финансиски средства
- Недостаток на соработка меѓу носителите на одлуки
- Несогласувања и конфликти на интереси на меѓународно/ национално и регионално ниво
- Технолошки ризици и природни опасности

3.2 Предизвици за областа на соработката

СВОТ анализата нуди широк и детален преглед на **најважните предности и слабости во областа и на можностите и алармантните опасности** кои влијаат на програмската област. Меѓутоа, голема и разновидна област како Југоисточна Европа може да биде само маргинално опфатена со една СВОТ анализа.

Но, и покрај користењето доста темелна и компактна СВОТ анализа програмата се соочува со предизвик да направи некои **важни промени**. Програма за транснационална соработка на Југоисточна Европа не може да посвети внимание на сите проблеми. Изворите мора да бидат концентрирани во полиња со јасна транснационална димензија (како што е иноваторство, животната средина, пристапност како и урбан и регионален развој) и онаму каде што транснационалната соработка може да направи разлика за придобивките на областа на соработка.

Единственоста на областа на соработка беше истакната на неколку пати Програма за транснационална соработка на Југоисточна Европа дава различна можност за сите држави и региони учесници да реагираат на стратешките предизвици што не се опфатени или не можат да бидат одработени во рамките на други програми и иницијативи. Тие стратешки предизвици се:

- Промовирање на **интеграцијата** на сите нивоа
- Искористување на територијалниот капитал за поедноставување на **конкурентноста и иноваторството**
- Надминување на ограничувањата наметнати од страна на национални пречки заради заштита и подобрување на **животната средина**
- Координирано подобрување на **пристапноста**
- Заеднички акции за рамномерни **територијални структури**.

Во следните ставови претставени се **петте стратешки предизвици**.

Интеграција

Југоисточна Европа е составена од **широка комбинација на земји**. Таму се концентрирани старите и новите земји-членки на ЕУ, земјите кандидатите за пристапување, потенцијалните кандидати и трети земји. Но, разликите меѓу нив се видливи. Оваа област со големи разновидности, различни култури, јазици и различни религии се соочува со бројни предизвици од социјална, економска и политичка природа. Некои од најбогатите и најсиромашните региони на континентот ја нарекуваат програмската област нивни дом. Некои од нив се зони на мирот, просперитет и соработка со децении, додека други неодамна ги оставија зад себе немирите од последните години на дваесеттиот век.

И покрај нивните разлики, сите држави и региони се поврзани со **универзална визија за европска интеграција**. Земјите-членки се соочуваат со потребата да ја продлабочат нивната интеграција во структурите на ЕУ и да ги искористат можностите што им се нудат. Земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати кои се приближуваат до ЕУ ги насочуваат своите напори во исполнувањето на критериумите за еднакво партнерство и стабилизација и развој на билатералните односи.

Процесот на европската интеграција ја обезбедува секоја земја со мноштво инструменти и можности за финансирање. Доста се обрнува внимание на регионите од Цел 1 и односната поддршка од Структурните фондови, при што, исто така, се интервенира со Инструментот за предпристапна помош во земјите кои не се членки, на начин многу сличен на инструментите на Регионалната политика на ЕУ.

Употребата на програмата за транснационална координација во тие две полиња е клучна.

Освен интервенцијата на Структурните фондови, областа открива друго поле за транснационално дејствување. Југоисточна Европа е една од **областите кои најбрзо се развиваат** во Европа, и покрај **големите разлики и проблематичното блиско минато**. Клучно е да се избегне појавувањето на **нови поделби**, што ќе бидат повеќе од економска отколку од политичка природа. Моментално **брзата дезинтеграција** во областа на соработка е очигледна, особено во државите во кои се зголемуваат економските разлики, со селективни инвестиции и одлив на мозоци. Транснационалната соработка, иако не постојат финансиските средства за пренасочување на постојните трендови, може значително да придонесе за **пренасочување на моделите на соработка и мотивација за заедничко дејствување**. Постои единствена шанса за интеграција во рамноправни мрежи за сите учесници на национално, регионално и локално ниво и заеднички развој на решенијата на заеднички наметнатите проблеми.

Конкурентност и иноваторство

Потребата од поголема конкурентност и иноваторство е **присутна во секојдневните дебати** за политиките на регионален развој низ Европа. Меѓутоа, Југоисточна Европа не е многу поврзана со овие два термини. Навистина има **големи „бели точки“ во менталниот приказ на иноваторството** во програмската област. Областа поминува низ фундаментални промени во економски и производствен модел после промените во деведесеттите години од минатиот век. Некои региони, особено главните градови добро се прилагодуваат на новите предизвици, останатите се трудат да се пренасочат.

Меѓутоа, главните **споредбени придобивки** на програмската област се од **привремена природа**.

Ниски плати, намалување на даноците и системи за помош не може вечно да продолжат. Комбинацијата од количина и квалитет на расположливата добро образована работна сила, развој на јавната свест и реструктурирањето на економијата се **единствените гаранции за раст и долгорочна интеграција** во глобалните пазари.

Областа се соочува со потребата од конкурентност и иноваторство во две димензии:

- Географската димензија, решавање на селективната концентрација на капацитети, инвестиции, работна сила и инфраструктура во одредени географски области, особено во Западниот краен дел и
- Разликите во институционалната конфигурација, квалификацијата на човечки ресурси, мобилизацијата и поврзувањето на постојните институции и развојот на критичната маса во однос на побарувачката и понудата

Животна средина

Југоисточна Европа е **дом на мноштво предели, екосистеми и сорти**. Големиот број на заштитени области, потенцијалот за експлоатација на еколошките технологии и средства за иден економски и социјален развој се силни точки во оваа област. Меѓутоа, на ова изобилство на животната средина му се закануваат **голем број фактори** како контаминирани области, ризици од природни елементарни непогоди и катастрофи предизвикани од луѓето, намалени водни резерви, уништување на шумите и ерозија на почвата. Исто така глобалните феномени, како што се глобалните климатски промени предизвикуваат суши, поплави и пожари во оваа област.

Меѓународната заедница, а особено ЕУ ја поставија „животната средина“ како главно прашање во Агендата за политички и регионален развој. Во Југоисточна Европа предизвикот има три димензии:

- Соочување со остатокот од минатото како резултат на културното наследство на регионот по 1945 година
- Реагирање на можностите што произлегуваат (пр. обновливи енергетски извори, технологии за испитување, туризам) и подготовка за опасностите што се појавуваат (пр. климатски промени)

- Координирани акции меѓу поделени политички предели.

Пристапност

Програмската област игра важна улога во Европската транспортна мрежа како мост меѓу Северна, Јужна, Источна Европа. Меѓутоа, постојните мрежи **не можат да одат во чекор со зголемувањето на побарувачката и со постојано растечки спецификациите на стандарди**. Голем број инструменти и концепти како што се Транс-европските мрежи и Пан-европскиот транспортен коридор поминуваат низ оваа област. Меѓутоа, можностите се искористени под минимумот заради недостаток на координацијата или практично знаење. Освен наведената пристапност, мрежите нудат значајни предности во соседните области без ширење на придобивките во рамките на тие региони. Последно, но не помалку важно, пристапноста има фундаментална еколошка димензија, што треба да се земе предвид кога се планираат вакви поврзани интервенции.

Според тоа, при интервенциите за пристапноста во областа мора да се земат предвид следниве параметри:

- Потреба од координација преку национални и регионални граници и преку инструменти и финансиски средства
- Компромис во интересите меѓу национални, регионални и локални заинтересирани страни за развојот на транспортните мрежи во согласност со развојната политика за локациите на агломератите
- Интеграција на области без излез на море и поморски зони
- Искористување на ИКТ¹⁹ и повеќемодалните платформи како алтернативи за физичка мобилност и друмски сообраќај.

Територијални структури

Областа се карактеризира со широки и рамномерни модели на населби. Но, овие модели **брзо се менуваат** со тоа што регионите на главните градови стануваат посилни, одредени зони ги акумулираат човечките ресурси и капитал и голем број на региони и помали центри влегуваат во кругот на опаѓање и деградација. Значајно за програмската област се регионалните разлики во смисла на економска моќ, иноваторство, конкурентност и пристапност меѓу урбаните и руралните области. Освен тоа, со создавањето нови држави, а со тоа и воспоставувањето на нови граници се разлишаа веќе постојните модели на политички, економски, социјални и културни односи.

Освен промените во влијанието меѓу региони и урбаните области, центарот и периферијата се соочуваат со **итни проблеми** во рамките на нивните граници. Според тоа, висока концентрација на активности и човечки ресурси во еден град предизвикува урбана распространетост, сегрегација и преоптоварување на околината и инфраструктурите. Од друга страна, областите што се во опаѓање немаат средства за да го одржат нивниот статус и наследената инфраструктура и влегуваат во круг од каде што не можат да излезат самостојно.

Урбаните области се местата каде што економската активност, културниот напредок, иноваторството и знаењето се привлекуваат и генерираат. Потребна е транснационална соработка во мозаикот од држави во оваа област заради големиот број центри и нивните функционални односи. Интервенциите мора да се движат во два правци:

- Хоризонтално, залагајќи се за врските и развојните перспективи на центрите и регионите меѓу нив
- Вертикално, залагајќи се за проблемите во урбаните области и заедничките пристапи за нивно решавање.

---

¹⁹ Информатичка и комуникациска технологија

4. Програмска стратегија

4.1 Цели и приоритетни оски на програмата за соработка

Стратегијата на програмата е резултат на интеракцијата на следниве елементи:

- **Стратешките одлуки на ЕУ** како што е утврдено во Стратешките Насоки на Заедницата за кохезија (2006/702/ЕЗ)
- **Посебните потреби и предизвици** во областа на соработка на Југоисточна Европа во како што е претставено во СВОТ анализата на овој документ
- **Делокругот и ограничувањата** на Цел 3 на Транснационалната програма за соработка како што е зацртано во соодветните регулативи (пр. Регулатива бр. 1080/2006)

Овие елементи го исцртуваат краткиот преглед на стратегијата и го дефинираат местото на **глобалните и посебните цели и сродните приоритетни оски на оперативната програма.**

Стратегијата на програмата е направена според една **глобална цел, три посебни цели и начела за спроведување** кои ќе се постигнат со спроведување на **пет приоритетни оски.**

Дијаграм 1: Логички дијаграм на програмските цели и приоритетни оски

Глобални цели	Специфични цели	Приоритетни оски
<p>Подобрување на територијалниот, економскиот и социјалниот процес на интеграција и придонес за кохезија, стабилност и конкурентност преку развој на транснационалните партнерства и заедничко дејствување околу проблеми од стратешка важност</p> 	<p>Олеснување на иноваторството, претприемништвото, економијата базирана на знаење и информатичкото општество со конкретна соработка и видливи резултати</p>	<p>P1: Олеснување на иноваторството и претприемништвото</p>
	<p>Подобрување на привлечноста на регионите и градовите земајќи го предвид одржливиот развој, физичката пристапност и пристапноста до знаење и квалитет на животната средина со интегрирани пристапи и конкретна соработка и видливи резултати</p>	<p>P2: Заштита и подобрување на животната средина P3: Подобрување на пристапноста P4: Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст P5: Техничка помош за</p>
<p>Унапредување на одржлив развој</p>	<p>Унапредување на еднакви можности и некавалитативни партнерства; развој на активни проекти над отворена активна постапка</p> <p>рамнотежа во капацитетите за транснационална територијална соработка на сите нивоа</p>	<p>Видливи и конкретни проекти за соработка; гаранција за развој на активни проекти над отворена активна постапка</p>

Со стратегијата на програмата е утврдена **доследна заедничка територијална стратегија** за областа на соработка Југоисточна Европа, што ги објаснува главните цели и приоритетни оски што ќе се спроведат.

Глобална цел на програмата:

Програмата го подобрува територијалниот, економскиот и социјалниот процес на интеграција и придонесува за кохезија, стабилност и конкурентност преку развој на транснационалните партнерства и заедничко дејствување околу проблеми од стратешка важност.

Глобалната цел е во согласност со во Стратешките насоки на Заедницата за стратешката насока на транснационалната програма за соработка, упатувајќи на потребата за стабилност во областа за соработка Југоисточна Европа и се поврзува со извлечените поуки во периодот од 2000 до 2006 година. Југоисточна Европа претставува **уникатен предел за подобрување на интеграцијата, конкурентноста и последователно, територијалната кохезија**. Областа е најразновидна, хетерогена и сложена транснационална област на соработка во Европа и опфаќа 17 држави (или региони од истата).

Целта на територијалната кохезија е воспоставување на услови за одговор на политиката насочен кон **конкурентност И интеграцијата** во исто време. Овие две политики не треба да се контрадикторни, туку напротив комплементарни за **територијална кохезија** на програмската област.

Конкурентноста се однесува на искористување и развој на економските предности и можности при искористување на територијалниот капитал и развојот на столбови на пораст.

Интеграцијата е поврзана со отстранување на пречки за слободно движење, градејќи мрежи и подобрување на интеракцијата и соработката.

Дефинициите за политиката, дадени погоре, се **тесно поврзани**. Примената на економските предности налага развој на интеракција и соработка, употребата на територијалниот капитал подразбира отстранување на пречките, додека пак развојот на столбот на пораст подразбира поврзување на сите соодветни заинтересирани страни доколку тие сакаат да имаат улога во интегрираните глобални пазари.

Раскрсницата на конкурентноста и интеграциските политики е **територијална кохезија**. Територијална кохезија се однесува на намалувањето на регионалните разлики, координација на кохерентните секторски политики и постигнување додадена вредност во споредба со резултатите очекувани од спроведувањето на поединечните програми и иницијативи. Со други зборови, територијалната кохезија во Југоисточна Европа е **повеќе од еден збир** на сите национални и регионални политики на регионите и државите што учествуваат.

Програмата усвојува **заеднички пристап на предизвик**, насочувајќи се **првенствено на тематските прашања и тоа не само на географски пристап**. Во согласност со условите од член 6 од Регулацијата (1080/2006) за ЕРДФ програмата препознава тематски прашања (проблематика од стратешка важност), што се важни за областа на соработка и со нив се справува преку транснационална акција на повеќе нивоа. Овие тематски прашања подетално се објаснети во определеното **ниво на области за интервенција**.

Ефикасна транснационална соработка во целосната програмската област може да се постигне единствено преку развивање на партнерства со **јасни тематски пристапи и пристапи** на повеќе нивоа што водат до транснационални проекти со високи резултати од стратешка природа, важни за програмската област.

Друг резултат од овој пристап е тоа што, исто така, програмата - но не исклучиво - ја поддржува таа насока и има јасно позитивно влијание на поголеми **транснационални области**, како што се речни басени, транспортни коридори или полицентричен развој. Ова посочување е особено важно за програмата затоа што транснационалната географска област може да биде многу важна за интегрираната економија, социјалниот и еколошкиот развој, а тоа не е типично за другите програми како што се пограничните или меѓурегионалните програми за соработка.

Погоре споменатите **проблематики од стратешка важност** со кои ќе се соочува, се резимирани во специфичните програмски цели:

Специфична програмска цел 1:

Програмата ќе ги олесни **иноваторството, претприемништво, економијата заснована на знаење и информатичкото општество** со конкретна соработка и видливи резултати.

Оваа цел ја нагласува „стратегијата на забрзување“, што ги комбинира и зацврстува предностите и можностите на Југоисточна Европа како што е дефинирано во СВОТ анализата. Целта е во согласност со Приоритет 2 на Стратешките Насоки на Заедницата.

Специфична програмска цел 1 е цврсто - но не исклучиво - поврзана со

Приоритетните оски 1,3 и 4. **Аргументи на Специфична програмска цел 1 се:**

- Условите од Лисабонската агенда (во контекст на ЕУ) треба да се спроведат во сите Европски програми;
- Споредбена предност на многу земји од Југоисточна Европа се „ниските плати“. Оваа предност ќе исчезне за неколку години. Потребно е да се инвестира во иноваторство;
- Постојат основни институции за истражување и тие вршат задоволително образование. Но, доколку не постои соодветна можност за вработување, истите високо квалификувани луѓе ќе го напуштат регионот;
- Дијаметрално спротивни страни на раст постојат во урбаните центри. Тие треба да бидат поттикнати. Регионот има највисоки стапки на пораст во областа; инвестиции во иноваторството можат да помогнат ова да се одржи;
- Слаби или недоволно развиени инфраструктури на информации и знаење во областа се соочуваат со стабилен пораст на побарувачката. Според тоа интервенција во оваа насока може да направи директна и видлива разлика во развојот на областа;
- Инвестициите во истражување, технологија и иноваторство се доста поларизирани во Западниот дел на програмската област, дифузни механизми треба да бидат промовирани преку транснационална акција;
- Програмската област се карактеризира со многу мали држави. На иноваторството му е потребна критична маса (капитал, човечки ресурси, знаење, мрежи) Ова тешко се постигнува во поединечни држави, заради тоа Транснационална акција се препорачува.

Специфична програмска цел 2:

Програмата ќе ја подобри **привлечноста на регионите и градовите** земајќи ги предвид **одржливиот развој**, физичката **пристапност** и пристапноста преку знаење и квалитетот на **животната средина** со интегрирани пристапи и конкретна соработка и видливи резултати

Оваа цел обезбедува рамномерна комбинација на развој и заштита преку структурирање, стабилизирање и спречување на елементи кои директно упатуваат на слабостите и опасностите дефинирани во СВОТ анализата. Целта е во согласност со Приоритет 1 на Стратешките Насоки на Заедницата.

Специфична програмска цел 2 првенствено е поврзана со Приоритетните

оски 2,3 и 4. **Аргументи** на Специфична програмска цел 2 се:

- Европските трендови демонстрираат дека регионите и градовите се привлечни кога можностите за работа и квалитетен живот долгорочно се осигурени. Во програмската област привлечните региони се лоцирани главно на периферијата на областа додека пак во центарот постојат жешки точки со висока концентрација на економски, социјални, еколошки проблеми. Моменталниот раст на дијаметрално спротивните страни е преоптоварен, потенцијалните области во пораст мораат да ја предефинираат нивната улога и помалите центри се во опаѓање. Со овие проблеми не може да се справува само на национално ниво. Транснационалната акција е поттикнувач на национални или регионални стратегии;
- Рамномерна застапеност на конкурентни области во пораст за областа во комбинација со силните внатрешни и надворешни функционални врски се смета за потребен предуслов за соочување со регионалните разлики. Промовирање полицентричен развој бара добро дистрибуирани, силно поврзани и динамични текови и интеракција меѓу нив. Тие треба да бидат насочени само кон економско поле. Врските треба да се развиваат и да прераснат во културни крстопати, значи културната размена и подобрувањето треба да бидат живописен елемент;
- Развојот и порастот зависат од ефективна врска со Европските и глобалните пазари. На пример, поморски области ја опкружуваат програмската област; меѓутоа, врските меѓу пристаништата и копното се слаби. Искористувањето на крајбрежните области и пристаништа е суштинско за интеграција во глобалниот пазар.
- Во еколошкиот сектор огромни промени беа забележани. Целокупното загадување беше намалено како резултат на индустрискиот пад, но, изворите на загадување и жешките точки станаа побројни и неконтролирани. Предвидениот економски раст и сродните стапки на консумирање налагаат дејствување. Ова дејствување е со ограничена делотворност доколку се применува само на национално ниво затоа што загадувањето не престанува на границите;
- Областа се карактеризира со голем број помали држави со поделена инфраструктура, прекинати мрежи и природни ресурси што опфаќаат неколку држави. Според тие околности транснационалната акција е потреба, што може да обезбеди рамка за координација.

Специфична програмска цел 3:

Програмата ќе промовира интеграција преку поддршка на **рамномерни капацитети за транснационална територијална соработка на сите нивоа.**

Оваа цел се однесува на основните потреби за развој на стратешки активности во географска област, што се карактеризира со различни рамковни услови за транснационални, на повеќе нивоа, меѓу секторски и форми на соработка и форми ориентирани кон спроведување. Целта е подобри и балансирали рамковни услови во сите региони на Југоисточна Европа што учествуваат во транснационална соработка. Рамковните услови вклучуваат активности за подигнување на свеста, активности кон заеднички идентитет; развиваат методологии и алатки за препознавање на просторните потенцијали. Оваа цел е во согласност со Стратешките Насоки на Заедницата (поглавје 2.5 транснационална соработка).

Специфична програмска цел 3 првенствено е поврзана - но не исклучиво - со

Приоритетната оска 5. **Аргументи на Специфична програмска цел 3 се:**

- Спротивно од останатите програми областа за соработка се карактеризира со **огромни несогласувања кои зависат од разликите меѓу земјите-членки и трети земји.** Развојот на капацитети за транснационална соработка станува цел сам по себе и налага особено внимание за придружните активности;
- **Главните предизвици кои постојат во програмската област се:**
Административна фрагментација, непрецизна улога на потенцијалните заинтересирани страни, ограничено значење на транснационалната соработка досега и сложено спроведување како резултат на повеќе регулаторни рамки.

Цели за Приоритетните оски

Глобалните и специфичните цели на оперативната програма ќе се остваруваат преку пет приоритетни оски. Тие приоритетни оски различно придонесуваат за специфичните цели на програмата.

Приоритетните оски 1, 3 и 4 придонесуваат за олеснувањето на **иноваторството, претприемништвото, економијата базирана врз знаење и информатичкото општество** со интервенции во иновативни мрежи, овозможувајќи услови за животната средина и рамковни услови, преку вклучување на „дигиталната поделба“ на транснационална скала и преку развојот на синергии на урбани области како **први места** за постигнување на Специфична програмска цел 1.

Приоритетните оски 2,3 и 4 придонесуваат за Специфична програмска цел 2 за подобрување **привлечноста на регионите и градовите** земајќи ги предвид одржливиот развој, физичката пристапност и пристапноста преку знаење и квалитетот на животната средина преку интервенција во водостопанството, заштита од еколошки ризик, управување со заштитени области и ефективност на ресурсите, координација во развојот на пристапните мрежи и преку заеднички пристап до проблемите и потенцијали на раст и урбаните области. Последно, но не помалку важно Приоритетната оска 5 има за цел рамномерни капацитети за транснационална соработка на сите нивоа, како што е изразено во Специфична програмска цел 3.

На крајот приоритетните оски се во согласност со тематските полиња утврдени во член 6, Регулатива бр. 1080/2006 и одговара на Стратешките Насоки на Заедницата за кохезија (2006/702/ЕЗ) што се однесува до територијалната димензија на политиката на кохезија.

Приоритетната оска 1 „Олеснување на иноваторство и претприемништво“ особено придонесува за понатамошниот развој на Југоисточна Европа како место за иноваторство. Целта на Приоритетната оска 1 е да се олесни иноваторство, претприемништво, познавање на економијата и да се подобрат интеграциските и економските односи во областа на соработка.

Оваа цел на Приоритетната оска 1 може да се постигне преку постигнување на оперативните цели што се однесуваат на развојот на технологијата и иновативните мрежи, подобрување на животната средина за иновативно претприемништво и зајакнување на рамковните услови за иноваторство. **Приоритетната оска 2 „Заштита и подобрување на животната средина“** придонесува за подобрување на условите на животната средина и за подобро управување на заштитените и други природни/ полуприродни области. Целта на Приоритетната оска 2 е да се надминат ограничувањата наметнати од националните бариери, да се предвидат идните опасности и можности за животната средина и да се развие заедничка транснационална акција за заштита на природата и луѓето.

Оваа цел на Приоритетната оска 2 може да се постигне преку постигнување на оперативните цели што се однесуваат на интегрираното водостопанство и заштита и справување со поплави, заштита на еколошките ризици, управувањето со природни ресурси и подобрување на енергетската ефикасност.

Приоритетната оска 3 „Подобрување на пристапноста“ особено придонесува за подобрување на пристапноста на локалните и регионалните учесници на Европските мрежи. Овде е вклучена физичката инфраструктура, како и пристапот до Информатичкото општество. Целта на Приоритетната оска 3 е да се промовира координирана подготовка за развој на достапните мрежи и поддршката на повеќе модалноста.

Оваа цел на Приоритетната оска 2 може да се постигне преку постигнување на оперативните цели што се однесуваат на координацијата во подготвување, планирање и управување на примарните и секундарните транспортни мрежи, развојот на стратегии за соочување на „дигиталната поделба“ и подобрување на рамковните услови за повеќемодални платформи

Приоритетната оска 4: „Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст“ придонесува за рамномерни и полицентрични модели на програмската област. Целта на Приоритетната оска 4 е развој и спроведување на интегрирани стратегии за урбаните области и регионалните системи на населби, работа за оптимални полицентрични структури во програмската област и примена на културни вредности за одржлив развој.

Приоритетната оска 4 покажува специфичен меѓу секторски карактер цврсто поврзувајќи ги економските, еколошките, социјалните и владините проблеми.

Целта на Приоритетната оска 4 може да се постигне преку постигнување на оперативните цели што се однесуваат на предизвиците од суштински проблеми кои влијаат на урбаните области и регионални системи на решавање, подобрување на рамномерниот модел за привлечни и пристапни области на раст и унапредување на културните вредности како развојно средство.

Приоритетната оска 5: „Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градење капацитети“ придонесува за непречено спроведување на програмата, со што ќе се овозможи на телата на програмата, учесниците, промоторите на проектите и крајните корисници целосно да ги искористат можностите што ги нуди целта 3 на Европската територијална соработка, а особено транснационалната соработка.

Целта на Приоритетната оска 5 е да се поддржи спроведувањето на програмата и зголемување на капацитетот на институциите и корисниците во програмската област.

Целта на Приоритетната оска 4 може да се постигне преку постигнување на оперативните цели што се однесуваат на обезбедување на основното управување за спроведувањето на програмата и спроведувањето на придружните активности за поддршка на создавањето и спроведувањето на високо квалитетни, транснационални проекти и партнерства што ќе дадат резултати.

Финансиско распределување на приоритетните оски

Системот на програмски цели, внатрешната доследност на програмата и огромната различност на програмската област **налагаат рамномерно доделување** на расположливите финансиските средства. Финансиското доделување во приложената табела е одраз на рамнотежата меѓу интересите на учесниците во програмата и рамката на Политиката на Кохезија на ЕУ.

Табела 4: Финансиско распределување на приоритетните оски

Приоритетни оски	Буџетско учество (ЕРФД, заокружени бројки)
P1: Олеснување на иноваторството и Заштита и подобрување на животната средина	21%
P3: Подобрување на пристапноста	26%
P4: Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст	27%
Техничка помош за поддршка на спроведување и градење капацитети	20%
	6%

Табела 5: Систем на цели

Глобални цели на програмата	Специфични цели на програмата	Цели на приоритетни оски (поврзаните резултати се наведени во квантификацијата)	Оперативни цели (соодветни на Областите на интервенција, Примерите на активности се наведени во секоја ОИ)
Програмата ќе го подобри процесот на територијална, економска и социјална интеграција и ќе придонесе за кохезија, стабилност и конкурентност преку развој на транснационални и партнерства и заеднички акции за проблеми од стратешки значење	1. Програмата за соработка ќе го олесни иноваторството, претприемништвото, економијата на знаење и информатичкото општество преку конкретни акции на соработка и видливи резултати 2. Програмата за соработка ќе ја подобри привлечноста на регионите и градовите, земајќи го предвид одржливиот развој, физичката пристапност и пристап до знаење и еколошки квалитет преку интегративни пристапи и конкретни акции на соработка и видливи резултати 3. Програмата за соработка ќе ја подобри интеграцијата преку поддршка на рамномерни капацитети за транснационална територијална соработка на сите нивоа	П1: Олеснување на иноваторство, претприемништво, економија на знаење и подобрување на интеграцијата и економските односи во областа на соработка (П1 “Олеснување на иноваторството и претприемништвото”)	1. Развој на мрежи за технологии и иноваторство во специфични полиња 2. Развој на одржлива средина за иновативно претприемништво 3. Подобрување на рамковните услови и трасирање на патот за иноваторство
		П2: Надминување на ограничувањата наметнати од националните бариери, Предвидување на идните еколошки опасности и можности и развивање заеднички транснационални акции за заштита на природата и луѓето (П2 “Заштита и подобрување на животната средина”)	4. Подобрување на интегрирано водостопанство и превенција на ризици од поплави 5. Подобрување на превенцијата на еколошки ризици 6. Промовирање на соработката во управувањето на природните ресурси во заштитените области 7. Промовирање на ефикасноста на енергијата и ресурсите
		П3: Промовирање координирана подготовка за развој на пристапни мрежи и поддршка на повеќе модалноста (П3 “Подобрување на пристапноста”)	8. Подобрување на координацијата во промовирање, планирање и функционирање на примарни и секундарни транспортни мрежи 9. Развој на стратегии за справување со “дигиталната поделба” 10. Подобрување на рамковните услови на повеќе модалните платформи
		П4: Развој и спроведување интегрирани стратегии за урбаните области и регионалните системи на населби, активности за оптимални полицентрични структури во програмската област и користење на културните вредности за одржлив развој (П4 “Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст”)	11. Справување со клучните проблеми што влијаат на урбаните области и регионалните системи на населби 12. Промовирање рамномерен модел на привлечни и пристапни области на пораст 13. Промовирање на користењето на културните вредности за развој
		П5: Поддршка на спроведувањето на програмата и зголемување на капацитетот на институциите и корисниците во програмската област (П5 “Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градењето капацитети”)	14. Обезбедување клучно управување за спроведувањето на програмата 15. Спроведување придружни активности за поддршка на генерирањето и спроведувањето на транснационални проекти и партнерства ориентирани кон висококвалитетни резултати

4.2 Начела на спроведување

Програмата ги поддржува областите на „економскиот“ и „социјалниот процес на интеграција“ преку стимулирање на **конкретни и видливи проекти за територијална соработка и високо квалитетни партнерства** во рамките на сите приоритетни оски.

За оваа цел програмата формулира **специфични услови** поврзани со создавањето видливи и конкретни проекти за соработка, непредвидливите ситуации на проактивниот развој на проекти („наменски повици“) како додаток на постапката „отворен повик“, дефинирањето на можните активности и гаранцијата за квалитативни партнерства.

Ова поглавје го има за цел обезбедувањето на:

- Помош за подносителите на барање за проект и
- Помош за телата одговорни за **избор на проект**.

4.2.1 Јасни и конкретни кооперативни проекти

Спротивно на тековните програми и цели на ЕУ територијалната соработка често е подложна на непроменливост и нејасност на исходите и резултатите. Гледајќи ги резултатите од успешните проекти на ЦАДСЕС, станува јасно дека програмската област налага спроведување на заеднички конкретни постапки со пристап кој дава резултати и не се фокусира исклучиво на размената на искуства и поврзување со мрежи. **Политиката на Кохезија на Заедницата** резимирана преку Структурните фондови и Кохезивните Фондови, **Инструментот за предпристапна помош** и **Европската соседска политика** обезбедува сеопфатна рамка во оваа насока.

Додека вредноста на размената на искуства и поврзување со мрежи останува валидна, **тематската соработка во посебните полиња** треба сеуште да се охрабрува. „Процесот на индивидуален преглед“ може да помогне во овој аспект, особено за време на **создавањето на идејата на проектот и развојот на предлог за проектот**. Таков процес може да гарантира квалитативни проекти на „издигнување на повисоко ниво“ со јасна транснационална насока на програмската област.

Проектите ќе дадат **корисни, применливи и преносливи резултати**, подготвувајќи ги инвестициите и доставувајќи конкретни примери на мали инфраструктурни инвестиции како материјален доказ за ефикасноста на методологиите и стратегиите донесени на транснационално ниво и нивниот производствен карактер. Ова налага висококвалитетни партнерства и пристап на повеќе нивоа на ниво на активностите. На транснационално ниво скоро да не постојат никакви административни органи и многу малку транснационални политики. Програмата игра улога на олеснувач за соодветните национални и регионални учесници да развијат партнерства и да го премостат транснационалниот јаз. Моделот се повторува на добиениот крај - таму обично нема транснационални медиуми или јавност на кои треба да им се посвети внимание, додека пак локалните учесници се насочуваат кон нивната тесна оперативна околина. Според тоа на локално ниво проектите мора да вклучуваат компетентни партнери кои можат да имаат значајна улога и кои ќе дадат производи со јасно и видливо влијание. Според тоа програмата треба да се насочи кон тоа да овозможи проектите да следат пристапи на повеќе нивоа вклучувајќи различни гледишта кон истата тема.

За овие цели Транснационалната Програма за соработка Југоисточна Европа обезбедува широка низа на оперативни можности. Постојат неколку ограничувања наметнати од страна на делокругот на Цел 3 и расположливите финансиските средства на програмата. Меѓутоа, основачите на проектот и подносителите на проектот ја имаат можноста да предложат правилна комбинација на активности за постигнување на поединечните цели на проектите и според тоа да придонесат за целите на програмите на сите нивоа.

Проектите можат да вклучат **активности како што** се поврзување со мрежи и размена на информатика активности, студии и оперативни планови, активности за градење на капацитети, подобрување на постапки, воспоставување услуги, подготовка и спроведување на инвестиции предложени од страна на транснационални стратешки концепти, вклучувајќи инвестиции во инфраструктурата доколку е соодветно и оправдано.

Очигледно е дека **ниту една од овие активности** не може да ги исполни целите на програмата како „самостојна“. Овие видови на активности секогаш **само индикативни**. Транснационалната Програма за соработка Југоисточна Европа и создадените проекти се **објективно водени**.

Задача на секој подносител на барање за проектот и секоја предложена интервенција е да прикажат **соодветна комбинација на активности**, што ќе произведе видливи резултати, ќе обезбеди исполнување на предложените цели од проектите и ќе придонесе за Програмските цели.

Како и да е, **видливоста не е само поврзана со проектот**. Таа налага активен ангажман во програмскиот **систем за следење**, што мора да произведува значителни и сеопфатни резултати.

Освен тоа, тековниот процес на оценување на ниво на Комитетот за мониторинг (КМ) е предвиден од самиот почеток за обезбедување на соодветно насочување на спроведувањето на програмата од страна на КМ.

4.2.2 Квалитет на партнерства

Партнерствата треба:

- да вклучуваат најмалку три земји од програмската област, од кои една е земја-членка на ЕУ (детали се дадени во поглавје 7.2.2 „Избор на проект“).
- да бидат објективно водени
- да бидат насочени кон спроведување
- да бидат соодветни, гарантирајќи ги потребните „критични маси“
- да бидат способни за раководење со транснационалното партнерство, а исто така компетентни за постигнување на зацртаните тематски резултати
- да бидат насочени кон заедничкото учење и интеракција, поттикнувајќи го протоколот информации и да бидат согласни да се справат со конфликти.

Искусството покажа дека **не постои универзална дефиниција за добро партнерство**. Карактеристиките на секој проект и целите ги поставуваат условите на партнерите. Проектите ориентирани кон процеси ќе имаат добивка од меѓу-секторското учество. Стратешките проекти налагаат пристапи кон повеќе нивоа вклучувајќи ги главните донесувачи на одлуки со цел да се справат со соодветните проблеми и да се применат предложените успешни решенија. Сите проекти имаат придобивка од рамномерната национална застапеност (пр. треба да се избегнуваат нееднаквости во партнерствата кои вклучуваат општини од една држава и министерство од друга држава). На крајот, партнерствата треба да бидат **толку големи колку што е потребно** за да се постигнат целите на проектите **но и колку што е можно помали** за да останат флексибилни и да може да се раководи со нив. Партнерствата не треба да бидат вештачки „зголемени“, јасно покажувајќи ја разликата меѓу Партнерите, членовите на Мрежи и целните групи.

4.2.3 Проактивен развој на проекти вон постапката за „отворен повик“

Главната насока на спроведувањето на програмата е објавувањето на **отворени повици**. Во овие повици транснационалните партнерства на потенцијални корисници можат да достават свои предлози во согласност со приоритетните оски од програмата и понатамошни подетални информации за посебниот повик. Развојот на проектни идеи ќе биде поттикнат и поддржан од страна на програмата.

Освен тоа и како одговор на потребата за зацврстување на програмскиот стратешки карактер и неговата видливост и со цел да се концентрираат заложбите, програмата додава **стратешка компонента** („наменски повици“) до главното почетно вклучување на учесниците. Конкретно, Програмата поттикнува и активно го води развојот на бројни транснационални проекти, кои се од посебна стратешка вредност за партнерите во програмата.

Создавањето на стратешки проекти и дефиницијата на прашањата од големо значење одговараат на улогата предложена за Приоритетната оска 5 за Техничка помош. Општо гледано транснационалните програми за соработка поставуваат специфичен предизвик за техничка помош. **Југоисточна Европа се чини дека е најпредизвикувачката меѓу нив, тоа особено се должи на капацитетот и разликите во искуствата меѓу учесниците и заинтересираните страни** во создавањето на предвидените стратешки проекти. Значајни аспекти се запознавање и комуникации со јавноста, создавање на проект и избор на проект. Техничката

Помош обезбедува **алатки** (пр. технички семинари) за олеснување на подготвителните активности.

Освен општите услови опфатени дадени погоре од овие „**проекти за истражување на главните проблеми**“ се очекува да:

- дадат впечатлив придонес во исполнувањето на програмата и целите на приоритетните оски во согласност со начелата за спроведување и примената на начелата на ЕУ
- се соочат со тематските прашања од огромно значење за областа на соработка
- придонесат за интеграцијата во просторот (пр. соработка во урбаните области)
- бидат од големо значење за политичката агенда на областа на соработка

Југоисточна Европа

- вклучат стратешки партнерства зближувајќи ги клучните учесници со капацитетот за доставување како и за искористување на резултатите од проектот
- ја поврзат програмската област со области од други програми, примарно на територијата на Централна Европа, Алпите, Синергијата во Црно Море и Средоземното Море (пр. преку истражувачка мрежа меѓу областите).

Подетален опис е обезбеден во **поглавје 7.2** „Развој и избор на проект“.

4.3 Примена на начелата на ЕУ

Ова поглавје се однесува на начелата на ЕУ во согласност со член 16 и 17 од Општата Регулатива и опишува како програмата ќе работи на овие хоризонтални цели.

4.3.1 Начело: Подобрување на одржливиот развој

Во согласност со **член 17 од Општата Регулатива**, Оперативната програма соодветствува со општите цели за заштита и подобрување на животната средина како што е пропишано во член 6 од Договорот. Од проектите се очекува активно да се справат со широките еколошки проблеми и треба да придонесат за остварувањето на **Стратегијата на ЕУ за одржлив развој**²⁰.

Во соодветните области, проектите ги земаат предвид начелата на Политиката на Заедницата во врска со заштитата и унапредувањето на природното наследство и биолошката разновидност како и амандманите што се поврзани, како што се **Директивата за живеалишта, флора и фауна (92/43/ЕЕЗ)**, **Директивата за птици (79/409/ЕЕЗ)** и еколошкиот систем **НАТУРА 2000**.

Развојот во програмската област Југоисточна Европа се одвива во високо чувствителни области. Како хоризонтално начело, одржливоста мора да биде дел од приоритетите. Посебна точка за разгледување е дали активностите се соочуваат со различни побарувачки од корисниците. Одржливите концепти особено се бараат и имплементираат во регионалниот и еколошкиот развој, понатамошниот развој на националните и природните паркови, но исто така и во секторски активности, пр. туризам, рекреативна економија, техничка инфраструктура (енергија). Начелото на одржливост има за цел обезбедување соодветни развојни услови за сегашните генерации, без намалување на можностите за развој за идните генерации. За да се постигне оваа точка, мора да се земаат предвид трите димензии на одржливоста - еколошката, економската и социјалната.

- Одржливоста на животната средина подразбира пријателски наклонета кон

---

²⁰ Извештај на Комисијата за Советот и Европскиот парламент во врска со резимето на Стратегијата за Одржлив развој: оперативна платформа Брисел, 13 декември 2005 година ЦОМ(2005) 658 конечна

- животната средина употреба на природните ресурси, подобрувањето на квалитетот на животната средина, заштита на биолошка разновидност и превенција на ризик за луѓе и животна средина
- Економската одржливост подразбира создавање економски систем насочен кон иднината и зголемување економската способности способност за иноваторство
  - Социјалната одржливост подразбира општествена рамнотежа, право за човечкиот живот и учество на населението во политиката и општеството

Во контекстот на програмата тоа значи дека сите предвидени постапки ги почитуваат трите димензии на одржливоста. Целокупните структури на целите и настанатите приоритетни оски покажуваат директни врски со овие димензии, обрнувајќи внимание на еколошката заштита и подобрување, унапредувањето на иден економски систем насочен кон иднината и базиран врз знаење и иноваторство и подвлекувајќи ги социјалната еднаквост и јавното учество.

Одржливоста подразбира: порамномерен развој на регионите

Оваа цел наведува дека регионите кои се помалку фаворизирани пр. во смисла на пристапност и економска структура се вклучуваат во процесот на модернизација, што во целост придонесува за намалување на регионалните разлики во долгорочна перспектива. Рамномерниот развој обезбедува полицентричен развој со тесни врски меѓу градовите и нивните неразвиени делови

Одржливоста подразбира: подобро регионално управување и учество

Унапредување на управувањето на интервенциите. Ова подразбира вклучување на сите соодветни заинтересирани страни, промовирање поголема улога за локалните органи, постигнување на правилна координација меѓу територијалните и тематските приоритети и поттикнување добро планирање и управувачки практики.

4.3.2 Начело: Промовирање на еднакви можности и индискриминација

Со Договорот од Амстердам 1999 година се усвои Родовата интеграција како една од главните задачи на Заедницата - неурамнотеженостите треба да се укинат и да се поддржат еднаквите можности за мажите и жените. **Член 16 од Општата регулатива** пропишува дека земјите-членки и Комисијата мора да се грижат за еднаквите можности на мажите и жените и индискриминацијата базирана врз полово, расна или етничка основа, врз религија или верување, инвалидитет, возраст или сексуална ориентација со спроведување на активности од Европските фондови. Освен тоа, во било кој случај на јавен расход, мора да се обезбеди расходот да биде проценет според неговото влијание врз еднаквите можности и индискриминација и доколку е потребно мор а да се прилагодат активностите .

Спроведувањето на активностите е во согласност со Европската и националната политика за еднакви можности и недискриминација. Потребата да се стави крај на дискриминацијата и да се постигнат еднакви можности меѓу половите е задача на политиката - родовата интеграција е стратегија за истото. Еднаквите можности не се одделна тема, тие се основно начело за секоја поединечна активност. Со вклучување на еднаквите можности во сите концепти и активности треба да се постигнат рамнотежа и редовност во рамките на секое општество.

Во контекст на Југоисточна Европа тоа би значело дека сите приоритети обезбедуваат алатки и можности за подобрување на ситуацијата на дискриминираните групи, во исто време спречувајќи или минимизирајќи го негативниот развој во полето на еднакви можности и индискриминација (целосно економско и социјално учество на етничките малцинства). Овие елементи се почитуваат во сите приоритетни оски обрнувајќи внимание на учеството и пристапноста за секого и подобрувајќи го вклучувањето на сите граѓани во развојните процеси.

4.3.3 Начело: Супсидијарност

Супсидијарното начело е наменето да обезбеди дека одлуките се носат на ниво кое гарантира оптимална ефикасност и влијание и во исто време колку што е можно да е поблиско до граѓаните и дека се прават постојани проверки за тоа дали секоја активност на ниво на Заедницата е оправдана врз основа на расположливите можности на национално, регионално или локално ниво. Во контекст на програмата

тоа би значело дека проблемите се соочени и проектите се развиваат на ниво на кое што се гарантира додадена вредност и локалните или националните решенија не се поефикасни од преземените постапки на транснационално ниво. Приоритетите на програмата обезбедуваат практични средства за зајакнување на граѓанското општество, за унапредување на локалните и регионалните органи и за зацврстување на транснационални врски.

4.4 Квантитативна анализа на целите

Регулативата на ЕРФД (особено член 12 (4)) ја истакнува потребата за опис на целите на секоја приоритетна оска употребувајќи ограничен број показатели за **исходи и резултати**. Сите приоритетни оски треба да утврдат квантитативни цели со средства за ограничен збир на показатели за **мерење на постигнувањето** на програмските цели.

Како резултат на ограничените финансиски извори и делокругот и ограничувањето на можните активности во рамките на Цел 3 Транснационална програма за соработка, очигледно е дека резултатите од програмата ќе бидат главно од нематеријална природа; во некои случаи материјалните инвестиции може да бидат соодветни и оправдани. Програмата за соработка никогаш нема да претставува замена за приближувањето и конкурентските програми, што се повеќе ориентирани кон инвестиции и што произведуваат повеќе видливо и мерливо производство и резултати. Значи во случај на транснационална програма за соработка ќе биде потешко за да се измерат резултатите во споредба со приближувањето и конкурентските програми.

И покрај овие ограничувања, се разви збир на показатели на исходи и резултати за мерење на постигнувањата на кооперативната програма. Показателите за исходот и резултатите беа развиени заедно со специфичните цели на приоритетните оски земајќи ги предвид оперативните цели во областите на интервенција и заедничките минимални суштински показатели наложени од страна на Комисијата²¹.

Оперативната програма содржи само **подсет на показатели за исходи и резултати**, што се предвремено измерени. **Вкупен збир на** показатели сеуште ќе се развива во одделен документ (Прирачник за програмата). Вкупниот збир на показатели служи за **внатрешното управување со програмата** и формира неопходна основа за известувањето и комуникациските потреби со цел да ги направат достигнувањата на програмата **видливи** за програмските партнери и пошироката јавност. Вкупниот збир на показатели не е дел од Оперативната програма.

Предвремената квантитативна анализа на исходните цели се базира врз два **параметри**: Доделувањето на финансиските средства од ЕРФД по приоритетни оски и проценетата просечна големина на проектот (1,5 милиони евра финансиските средства од ЕРРФ).

---

²¹ Новиот период на планирање, 2007-2013 година; Методолошки работни документи, работен документ бр. 2, 1 јуни 2006 година

Табела 6: Подзбир на екс-анте мерни показатели на резултати за оперативната програма

	Цел 2007- 2015 година	Извор на податоци
Показатели за приоритетните оски		
Приоритетна оска 1: Вкупен број на спроведени проекти за олеснување на иноваторството и претприемништвото	29	Надгледување
Приоритетна оска 2: Вкупен број на спроведени проекти за заштита и подобрување на животната средина	36	Надгледување
Приоритетна оска 3: Вкупен број на спроведени проекти за подобрување на пристапноста	37	Надгледување
Приоритетна оска 4: Вкупен број на спроведени проекти за развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст	28	Надгледување
Вкупен број на П1-П4 проекти	130	Збир
Показатели што го одразуваат степенот на соработка		
- Број на проекти кои исполнуваат само два од следниве критериуми: Заеднички развој, заедничко спроведување, заеднички персонал, заедничко финансирање	0	Надгледување

- Број на проекти кои исполнуваат само три од следниве критериуми: Заеднички развој, заедничко спроведување, заеднички персонал, заедничко финансирање	104 (80%)	Надгледување
- Број на проекти кои исполнуваат четири од следниве критериуми: Заеднички развој, заедничко спроведување, заеднички персонал, заедничко финансирање	26 (20%)	Надгледување

Целосниот список на показатели за резултати (што не е дел од оперативната програма) може да вклучи показатели за резултати што се однесуваат на **сите приоритетни оски** и области за интервенција (вклучувајќи и Техничката Помош) и **хоризонтални** показатели за резултати што се одразува на карактеристиките на проектот, стратешките начела за спроведување, резултати од проектни активности, јавна свест. Сите соодветни показатели треба да бидат вклучени во **формуларите за пријавување и во извештаите**.

Дефиниција и обезбедување резултати

Резултати се добиваат преку производство на проекти во рамките на програмата. Спротивно на тоа показателите на влијание се однесуваат на долгорочни последици од програмата и се надвор од контролата на програмското управување. Значи, показателите на влијание не се вклучени во програмата.

Показателите на резултатите се поврзани со **оперативните цели** сродни со единствени области на интервенција. Според тоа, вкупно **13 показатели на резултатите се** дефинирани за приоритетните оски 1 до 4, кои ќе бидат предвремено измерени.

Графикон 2: Дефиниција на резултатите во согласност со логиката за интервенција

ПРОГРАМА

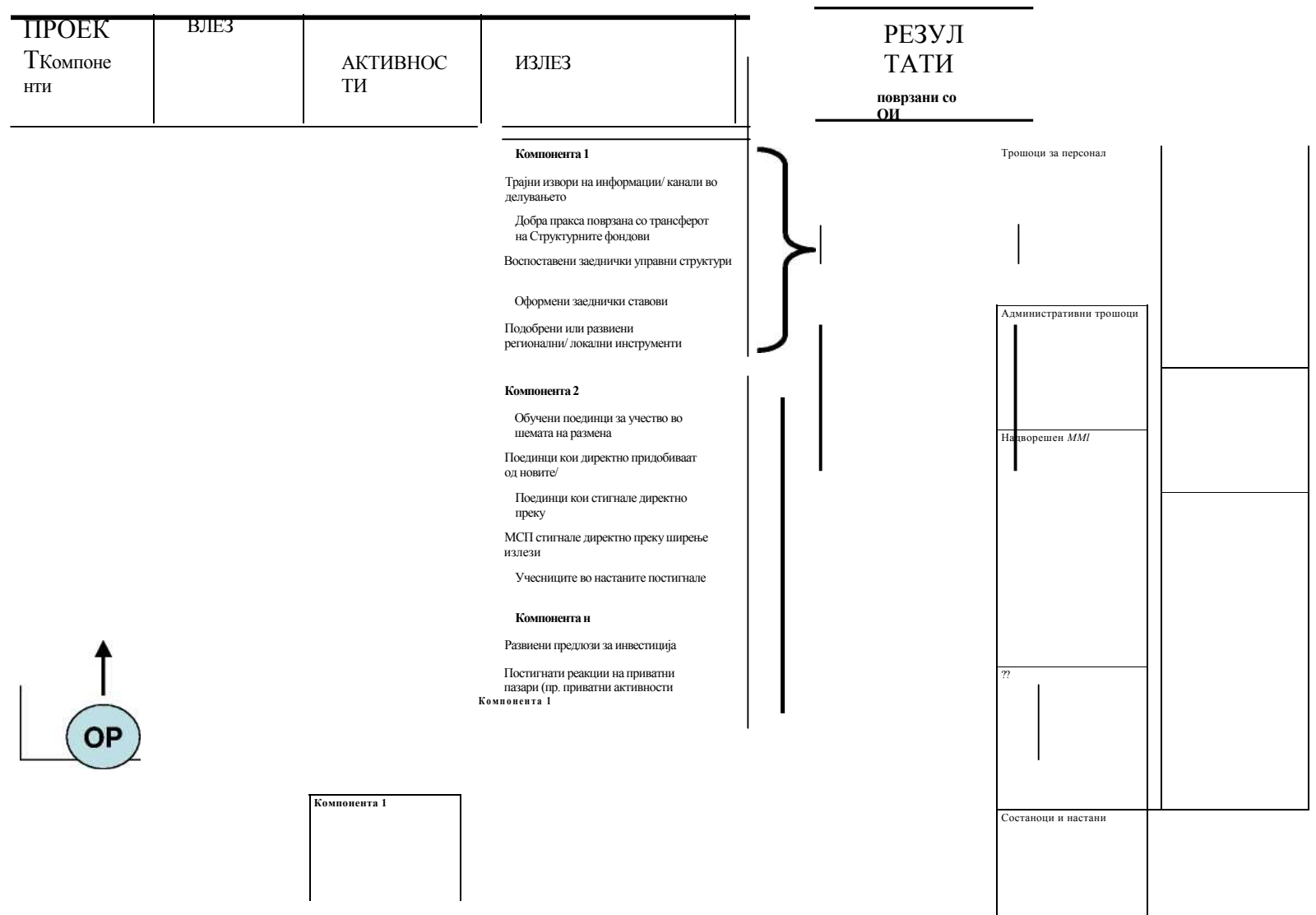
Прое :				
КТ				
Пх	Влез	▶	Активно ст	? ?
Резултат				
Пх	Влез	▶	Активно ст	▶
Резултат				
Пх	Влез	▶	Активно ст	▶
Резултат				
Пх	Влез	▶	Активно ст	▶
Резултат				

Влијание

За да се претстави добивањето резултати: Проектите обично се состојат од компоненти. Овие компоненти се поврзани со влезови како што се различните видови трошоци (пр. трошоци за персонал). Трошоците се поврзани со **активностите** (пр. поврзување со мрежи, размена на информатички активности, студии, пракса). Активностите создаваат **резултати** (пр. трајни извори на информации/ канали за активности, оформен заеднички став, обучени поединци или поединци што учествувале во шемата за размена). А, надвор од делокругот на проектот - излезите создаваат резултати. Резултатите се одраз на оперативните цели во областите на интервенција. Единствена компонента или мноштво компоненти можат да дадат резултат и според тоа да придонесат за постигнување на оперативните цели. **Според тоа вкупниот број на придонеси го надминува вкупниот број на проекти.** Придонесите треба: **да можат да се дефинираат, да можат да се евидентираат со следењето (со кратки квалитативни описи) и да можат да се оценат** (стандарди за квалитет).

Следниве бројки служат како приказ и не обезбедуваат конкретни дефиниции за системот за следење.

Дијаграм 3: Создавање на резултати, собирање во внатрешното следење, избор на показатели за ОП

	??
--	----

1 придонес кон поефикасна одредба за деловна поддршка

Проект	Трошоци за унапредување	
Компонента 1		
Компонента 2	Компонента 2 Трошоци за персонал	Компонента 2 Утврдување на услуги
	Административни трошоци	Градење на капацитети
Компонента н	Надворешна стручност	АКТИВНОСТИ

Компонента н	Компонента н
Надворешна стручност	Компонента н
Трошоци за унапредување	Подготовка и водење на инвестициите
Инвестиции	
	Инфраструктурни инвестиции

Имплементирани инвестициони проекти

**Собрани во
внатрешнот
о следење**

1 придонес за воспоставени ТИ мрежи Број 2 од придонесите треба да можат да се
~~дефинираат~~ идентифициран во надгледувањето (квалитативен опис) Да може да се

процеди
ПТ^О

Бр. на
проекти

Бр. на
придонеси

Квантитативна анализа на показателите на резултатите

Еден проект може да создаде неколку дефинирани, евидентирани и проценети придонеси за една или повеќе оперативни цели. Се претпоставува дека секој проект дава **во просек 3 придонеси**. Значи 130 проекти даваат вкупно 390 придонеси за 13 оперативни цели кои одговараат на единствени области на интервенција. Предвремената квантитативна анализа на целните резултати зависи од тежината на поединечните области за интервенција.

Проектите ќе ја докажат нивната важност од било кој показател за резултат со да/ не избор и последователно ќе дадат краток квалитативен опис каде што е потребно. Собрани се сите придонеси за оперативните цели од поединечна приоритетна оска. Вкупниот збир по приоритетна оска го одразува постигнувањето на поставената цел. Оваа бројка го претставува показателот на резултатот на ниво на приоритетната оска. Доколку по патот на спроведувањето се покаже дека особено тешките области за интервенција не покажуваат соодветна функционалност (во смисла на бројни придонеси) треба да се преземат мерки за подобрување на функционалноста.

Табела 7: Збир на екс-анте мерни показатели на РЕЗУЛТАТИТЕ на приоритетните оски и области на интервенција

Показатели на резултати сродни со целите од Приоритетните оски и Области на интервенција	Цел 2007-2015 година	Извор на податоци
Вкупен број на придонеси за поедноставена иноваторство, претприемништво, економијата базирана врз знаење и зајакнатата интеграција и економски односи во областа на соработка	88	Збир
Број на придонеси за воспоставена технологија и мрежи насочени кон иноваторство во посебни технолошки полиња	38	Следење
Број на придонеси за поефикасно одредба за заедничка деловна активност и поддршка за иноваторството особено за МСП	28	Следење
Број на придонеси за подобро управување со иноваторството и зголемена јавна свест во однос на иноваторството	22	Следење
P2: Вкупен бр. на придонеси за заштита и подобрена животна средина	108	Збир
Број на придонеси за подобро интегрирано водостопанство и структури и системи за заштита од ризик од поплави	23	Следење
Бр. на придонеси за подобрени структури и системи за транснационална заштита од ризик	34	Следење
Број на придонеси за координирани активности за шемите на управување со природни ресурси и заштитени области	27	Следење
Број на придонеси за координирани активности за ефикасни енергетски и изворни технологии, услуги и политики	24	Следење
P3: Вкупен број на придонеси за координирана подготовка на пристапните мрежи и поддржаната повеќемодалност	111	Збир
Број на придонеси за координирано унапредување, планирање и функционирање на примарни и секундарни транспортни мрежи	36	Следење
Број на придонеси за координирани активности за намалување на дигиталната поделеност меѓу државите и регионите особено во случај на пазарен неуспех	32	Следење
Бр. на придонеси за координирани активности за зголемена ефикасност на постојниот транспорт и за стимулираниот премин во еколошки транспортни системи	43	Следење
P4: Вкупен број на придонеси за развој и спроведување на интегрирани стратегии за урбаните области и регионални системи на решавање, оптимални полицентрични структури во областа и употребените културни вредности за одржлив развој	83	Збир

Број на придонеси за изградба и проширување на стратегии, вештини и знаење и пилот постапки за соочување со суштинските проблеми кои влијаат на урбаните области и регионалните системи на населби	27	Следење
Број на придонеси за обезбедување партнери со нови алатки за формулација на нивната улога и оформување на нови партнерства за области со функционален раст	27	Следење
Број на придонеси за подобро заедничко зачувување и подобро искористување на културните вредности за развој и одржлив туризам	29	Следење
Вкупен број на придонеси	390	

Основи за показатели за производство и резултати со цел да се обезбедат информации за физичкиот напредок на оперативната програма

Во согласност со Регулативата за спроведување (Анекс XX - конечен годишен извештај) за секој измерен показател споменат во оперативната програма се обезбедуваат информациите за основата, целта и постигнувањето на целите. Целите не се одредени за секоја година туку како збир за периодот 2007 - 2015 година.

Како основа за 2007 година се применува вредноста "0". За следните години резултатите од соодветните претходни години се применуваат во сите случаи како почетна основа.

Контекст показатели

Контекст показателите треба да го следат настанатиот социјално-економски контекст на програмата. Контекст показателите оформуваат дел од **анализата** за опис на статусот на социјално-економскиот развој базиран врз официјални статистички податоци (пр. Јавен расход за образование во % од БДП, 2004 година).

За ОП не се дефинирани контекст показатели (се оди надвор од анализата). За програмата контекст показателите се несоодветни, затоа што јавната потрошувачка, што се применува во рамката на ОП, покажува **само мал дел** од целосната јавна потрошувачка во областа на соработка. Според тоа врска меѓу финансиските средства на програмата и контекст показателите (макро- и мезо-економските вредности) не може да се направи.

4.5 Усогласеност и надополнување со други политики и програми

4.5.1 Усогласеност со политиките на Заедницата

ОП југоисточна Европа во периодот 2007 -2013 година придонесува за постигнување на приоритети воспоставени во надополнетата Лисабонска и Гетеборшка стратегија и во Стратешките насоки на Заедницата. Дополнително, се земаат предвид Европските политики во однос на урбаниот развој, просторниот развој, транспортот и животната средина.

За време на Самитот на Европскиот Совет одржан во март 2000 година, се донесе Лисабонската стратегија во која се истакнува потребата ЕУ да се направи „најконкурентната и динамична светска економија базирана врз знаење со зголемување на можности за работни места со подобар квалитет заедно со повисока социјална кохезија“. Делокругот на оваа стратегија, што формира социјално-економска програма, беше проширен со договор донесен на Самитот во Гетеборг каде што одржливиот економски развој стана интегрален дел. Во однос на незадоволителните резултати од Лисабонската стратегија нејзиното иноваторство беше предложено (во извештајот за пролетниот самит²² на Европскиот Совет) и таканаречената Лисабонска

- ²² Извештај на пролетниот Самит на Европскиот Совет Заеднички активности за економски раст и

акциска програма беше усвоена и претставена во документот наречен „Заеднички активности за економски раст и вработување - Нов почеток на Лисабонската стратегија“.

Политиката на кохезија мора да придонесе за спроведување на обновената Лисабонска агенда. Во Стратешките насоки на Заедницата (2006/702/ЕЗ, октомври 2006 година) беа дефинирани следните приоритети на Заедницата :

- Подобрување на привлечноста на земјите-членки, регионите и градовите со подобрување на пристапноста, со обезбедување соодветен квалитет и ниво на услужните дејности и со зачувување на животната средина (Насока: Да се направат Европа и нејзините региони поатрактивни места за инвестиции и работа)
- Поттикнување на иноваторството, претприемништвото и растот на економијата базирани врз знаење со помош на истражувачки и иновативни капацитети, вклучувајќи нови информатички и комуникациски технологии (Насока: Подобрување на знаењето и иноваторството заради раст)
- Создавање повеќе и подобри работни места со привлекување повеќе луѓе во активностите на вработување и претприемништво, подобрување на приспособливост на работниците и претпријатијата и зголемување на инвестициите во човечки капитал (Насока: Повеќе и подобри работни места)

Стратешките насоки на Заедницата формулираат дополнителни стратешки теми, што се поддржани од страна на програмата Југоисточна Европа, имено:

- Поттикнување на темелна стратегија за просторно планирање унапредувајќи го полицентричниот пристап и подобрувајќи ги врските меѓу рурални и урбани области. Оваа стратегија има за цел да ја зацврсти улогата на урбаните области како точки на совршенство, во исто време преку контрола на нивното ширење (урбана распространетост) и да се направат малите и средните градови поатрактивни зацврстувајќи ја нивната економска основа
- Унапредување на интервентното управување. Ова подразбира вклучување на сите соодветни заинтересирани страни, промовирање поголема улога за локалните органи, постигнување на правилна координација меѓу територијалните и тематските приоритети и поттикнување добро планирање и управувачки практики.

Важноста на **урбаното прашање** понатаму се развива во комуникацијата со Комисијата „Политиката на Кохезија и градови: Урбаниот придонес до раст и работни места во регионите“ (ЦОМ(2006 година)385 конечна, јули 2006 година)

УРБАКТ 2007 - 2013 година се соочува со посебни предизвици што се однесуваат на ситуацијата во урбаните области во Европа. Програмата ја олеснува задачата на градовите да играат витална улога во постигнувањето на целите на Лисабонската и Гетебуршката стратегија со следење на целите во целост: „За подобрување на ефикасноста на одржливите интегрирани урбани развојни политики во Европа со цел да се спроведе Лисабонско-Гетебуршката стратегија“. Како приоритетни оски беа дефинирани: „Градови, машини на раст и работни места“ (1) и „Атрактивни и кохезивни градови“ (2).

Со **Европската Перспектива за Просторен Развој** (ЕСДП, 1999 година) беше направен важен чекор кон координирана регионална и просторна развојна политика. Три основни цели, кои треба да водат до одржлив и рамномерен развој на територијата на Европската Унија се:

- Економска и социјална кохезија
- Зачувување и управување со природните и културните ресурси
- Порамномерна конкурентност на Европскиот простор

Европската интеграција е дел од ЕСДП. Локалните и регионалните органи мора да соработуваат во регионалниот развој преку границите.

Понатамошната развојна **политика на транспортните системи на Европската унија** е наменета да ги исполни економските, социјалните и еколошките потреби. Фактот дека ефикасните транспортни системи се суштински за напредокот на Европа и имаат значајно влијание врз економскиот раст, општествениот развој и животната средина беше веќе формулиран во Белата книга „Европска транспортна политика за 2010 година: Време за одлука“. Транспортната политика на ЕУ помага за овозможување ефикасни, ефективни транспортни системи за Европските граѓани што:

- Нудат високо ниво на подвижност на луѓе и деловни активности низ Унијата
- Ја заштитуваат животната средина, обезбедуваат сигурност на енергијата, ги унапредуваат стандардите за работна сила во тој сектор, и ги заштитуваат патниците и граѓаните
- Иноваторство во поддршката на првите два дела на подвижност и заштита со зголемување на ефикасноста и одржливоста на растечкиот транспортен сектор
- Меѓународно поврзување, истакнувајќи ја политиката на Унијата за зголемување на подвижноста, заштита и иноваторство со учество во меѓународни организации

Транс-европската Мрежа (ТЕН) е една од суштинските проекти, што се занимава со широкиот транспортен развој на инфраструктурата, поврзувајќи национални мрежи со модерна и ефикасна инфраструктура и подобрување на пристапноста во ЕУ.

Програмата „**i2010 - Европско Информатичко Општество во 2010**“ исто така треба да придонесе за создавањето на информатичко општество. Тоа ќе опфати првенствено активности за постигнување одредени цели од иницијативата што ќе се состои од зголемување на достапноста на информатичката технологија. Имплементираните проекти во рамката на оваа транснационална соработка 2007 - 2013 година ќе придонесат за изградување на информатичко општество.

Во согласност со точка 11 од предлогот во Регулативата за ЕРДФ активностите во врска со малите и средни претпријатија транснационална ОП ќе придонесе за реализацијата на **Европската Повелба за мали и средни претпријатија** донесена од страна на Европскиот Совет во јуни 2000 година во Санта Марија де Феира, во областа за „Зголемување на технолошките капацитети во малите претпријатија“.

Начелата на Политиката на Заедницата за заштитата и подобрувањето на **животната средина**, пр. како што е формулирано во Шестата **Акциона програма на Заедницата за животната средина 2002-2012** година (ЕАП6)²³, што се однесува на клучните еколошки цели и приоритети исто така ќе се почитуваат и соодветните измени и дополнувања вклучувајќи ги и насоките на ЕУ. Тоа го вклучува и исполнувањето на обврските споменати во насоките 92/43/ЕЕЗ (насока или живеалиште), насоката за птици 79/409/ЕЕЗ и насоките поврзани со Натура 2000 еколошките системи.

Проекти кои придонесуваат за реализацијата на приоритетите регистрирани во Стратегијата на ЕУ за одржлив развој ќе бидат поддржани во ОП затоа што е потребно државите партнери да ги концентрираат нивните напори за промовирање на клучните прашања во полето на климатските промени, енергијата, здравјето на луѓето, социјалната исклученост, демографијата и миграцијата, управување со природните вредности и рамномерен сообраќај.

Останати програми кои можат да имаат значење во програмата Југоисточна Европа ги опфаќаат:

- **ФП7**: Седмата Рамковна програма за истражување со нејзините приоритети за колаборативно истражување, идеи, човечки ресурси(луѓе) и капацитети (МСПи)
- **ЦИП** Рамковна програма за конкурентност и иноваторство со цел подобрување на

---

²³ Одлука бр. 1600/2002/ЕЗ на Европскиот парламент и на Советот од 22 јули 2002 година

конкурентноста на претпријатија, особено на МСПи; за унапредување на сите форми на иноваторство, вклучувајќи и еко-иноваторство; за забрзување на развојот на одржливото, конкурентното, вклучувачко и иновативното Информатичко општество; за подобрување на енергетската ефикасност и новите и обновливи извори во сите сектори вклучувајќи го и транспортот

Освен тоа, важни се и посебните транснационални, национални и регионални програми како што се на пример Конвенцијата за заштита на реката Дунав .

Програмата Југоисточна Европа го потврдува потенцијалот од соработка со три нови иницијативи за здружени кохезивни политики, за инвестиции, пораст и работни места во земјите-членки и регионите. Трите иницијативи се JASPERS (Заедничка помош во поддршката на проекти во европските региони), JEREMIE (Заеднички европски ресурси за микро до средни претпријатија) и JESSICA (Заедничка европска поддршка за одржливи инвестиции во градските области). Иако програмата Југоисточна Европа не финансира инвестиции од широкиот обем, таа доста го поттикнува подготвувањето на таквите инвестиции, кои можат да бидат финансирани од други програми (пр. Кохезивниот Фонд и т.н.). Во оваа смисла сите три иницијативи можат да бидат од посебно значење за програмата Југоисточна Европа.

4.5.2 Надополнување со други програми и мерки финансирани од Структурните фондови, ИПА, ЕНПИ, ЕАФРД и ЕФФ

Координацијата на активностите меѓу транснационалната програма за Југоисточна Европа и националните програми кои опфаќаат делови од избраната област е суштинска за создавање синергии меѓу заложбите на поединечни нивоа и за да се дозволи финансирање на следни активности за транснационални проекти. Координацијата со сегашната програма е според тоа особено потребна со:

- **Национална Стратешка референтна рамка и Национален стратешки план за рурален развој на земјите-членки** кои учествуваат
- **Инструмент за пред-пристапна помош (ИПП)** за земјите кандидати и потенцијалните земји кандидати и соодветните Повеќегодишни документи за индикативно планирање
- **Европски инструмент за соседство и партнерство, ЕНПИ**

Националните стратешки референтни рамки (НСРФи) беа подготвени од страна на националните органи на земјите-членки, и Стратешката кохерентна рамка (СКФ) беше подготвена од страна на националните органи на земјите кандидати. Тие Рамки ги отсликуваат националните стратешки приоритети 2007 - 2013 година. Во насока на предвремена проценка, НСРФ и СКФ од сите земји членки на ЕУ кои учествуваат и Хрватска (расположливи како предлог верзии за време на Предлог програмата) беа прегледани и посочени како кохерентни што се однесува до нивните цели во однос на конвергенцијата, конкурентноста и вработувањето (за дополнителни информации види 4.6.1 Главни наоди за предвремената проценка, „Надворешна кохерентност со други политики“, како и извештајот за предвремената проценка).

Табела 8: Доследност меѓу приоритетите во НСРФи/СКФ и ОП Југоисточна Европа

Југоисточна Европа (ЈИЕ) НСРФи, СКР	P1:Олеснување на иноваторството и претприемништвото	P2:Заштита и подобрување на животната средина	P3: Подобрување на пристапноста	P4: Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст	Поглавја за територијална/ транснационална соработка или други соодветни поглавја
Австрија		☐	☐	☐	√
Бугарија	☐	☐	☐	☐	√
Хрватска				#	-
Грција					√

Унгарија	☐	☐	☐	☐	-
Италија	☐	☐	☐	☐	√
Романија					√
Република Словачка	☐	☐	☐	☐	-
Словенија	☐	☐	☐	#	-

Доследност со минимум еден од Изворите на НСРФ

приоритетите: Извештај за предвремената проценка, предлог 25

април 2007 година

Дополнителни активности за НСРФи (ЕРФД, ЕСФ) и Кохезивниот Фонд за оперативни програми, ИПА и ЕНПИ се гарантираат со насоченоста на програмата кон транснационални прашања од активности, кои се во согласност со национално насочените цели посочени од земјите учесници. Посебна претпазливост треба да се однесува на проектните активности поврзани со социјалните проблеми (пр. миграција, интеграција на обесправени луѓе и т.н.) и ЕСФ финансирани **оперативни програми со цел да се искористат потенцијалните надолнувања**. Програмата дава поширока Европска димензија на тие програми со олеснување на транснационалната интеграција и кохезија за проблематики од стратешка важност.

Во рамките на **Цел 3 од Европската територијална соработка** ќе биде дополнително важно да се земат предвид преклопувањата со други програми кои покриваат дел од избраната област (прекуграничната и меѓурегионалната соработка, останати транснационални области за соработка), со цел да се подобрат синергиите и да се искористат потенцијалните надолнувања но да се избегне повторување на активностите. Во овој контекст, координацијата на програмата Југоисточна Европа со преклопување на транснационалните области за соработка (Централна Европа, Алпите, Синергијата во Црно Море и Средоземното Море) ќе мора да се земе предвид особено преку проактивен развоен процес на проекти надвор од постапките, „отворен повик“ како што е опишано во оддел 4.2.3.

Последно, но не помалку важно е тоа што координираното спроведување на активности ќе биде доста значајна во однос на мерките финансирани од страна на ЕЗФРР (Европскиот Земјоделски Фонд за Рурален Развој, вклучувајќи го и ЛЕАДЕР 2007 - 2013 година) особено за активности што спаѓаат под **програми** за рурален развој како што се развој на претпријатија, пристапност, подигање на свеста и привлечноста, еколошкиот квалитет (вклучувајќи го и управувањето со природни ресурси, водостопанството и заштитата од ризик, активности поврзани со биолошка разновидност) и употребата на обновливата енергија и од ЕРФ (Европските Рибарски Фондови). Можни слични активности што може да се разгледаат и координираат можат да произлезат од Приоритетната оска 4 (Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст) и Приоритетната оска 2 (Заштита и подобрување на животната средина).

Суштинска улога при стремежот кон синергии и **континуирани надолнувања во спроведувањето на** програмата со сите погоре споменати инструменти ја играат Националните механизми и процедури за координација пр. **Национални Комитети или сродни национални постапки како што е** пропишано во поглавје 7.1.7 Национална Координација.

4.6 Главни наоди и екс-анте оценување и стратешката проценка на животната средина

4.6.1 Главни наоди од екс-анте оценувањето

Одвивање и содржина на прелиминарното оценување

Содржина на прелиминарното оценување

ÖAR Regionalberatung е назначена од страна на Министерството за инфраструктура и транспорт, Италија, како Управен орган на „Програма за соседство ЦАДСЕС“ при ИНТЕРРЕГ ШВ, 2000 – 2006 година за да го спроведе прелиминарното оценување на идната Транснационална програма за соработка во Југоисточна Европа. Договорот исто така ги вклучува и подготовките за Стратешката еколошка проценка (СПО). Според тоа, СПО и прелиминарното оценување се спроведени во тесна координација во однос на времето и содржината.

Деловите на прелиминарното оценување се совпаѓаат со оние содржани во соодветната Работен документ на Комисијата на ЕУ.

1. Оценка на социјално-економските анализи, суштина на стратегија
2. Целисходност и доследност на стратегијата
3. Надворешна доследност со останатите политики (национално ниво, ЕУ)
4. Очекувани резултати и влијанија
5. Систем за спроведување

Овие составни делови беа попрецизно определени за време на состаноците со групата за планирање, при што ниту Управниот орган, ниту оперативната група не поднесоа дополнителни прашања за оценувањето или барања до прелиминарните оценувачи.

При справување со овие составни делови, стекнатото искуство за време на програмскиот период, 2000 – 2006 година, беа земени предвид, особено наодите од оценувањето во средината на периодот (ОСП) во 2003 година и преработката на ОСП во 2005 година.

Одвивање на прелиминарното оценување

Прелиминарното оценување се изврши паралелно со разработката на Оперативната програма, т.е. проценката беше направена во еден повторлив процес, кој се темели на времените резултати од процесот на планирање и кој е во тесна координација со тимот за планирање.

На овој процес може да се изврши понатамошна поделба на неколку фази, последователно етапи на проценка:

1. На состанокот на предлог тимот на 11./12.9.2006 година во Љубљана, тимот за прелиминарно оценување ја претстави содржината на планот за проценка и работа.
2. Проценката на првите три составни делови се одвиваше врз основа на првиот предлог на ОП (октомври, 2006 година). Главните наоди беа доставени на, и дискутирани со оперативната група (12 и 13 октомври 2006 година). Работата беше документирана на хартија која содржи детални забелешки, што беа дискутирани со експертите за планирање.
3. Следната проценка се изврши врз основа на предлог верзијата 1.1. (ноември, 2006 година). Оценувачите вршеа проценка на надворешната доследност на програмата со Национални стратешки референтни рамки и ризиците од политиката, при што ги доставија резултатите на состанокот на оперативната група (6 и 7 декември 2006 година). Додека предлогот на програмата во оваа етапа беше во процес на преформулирање, не се преземаа понатамошни чекори во однос на оценувањето.
4. Врз основа на предлогот на ОП (верзија 2.1, јануари, 2007 година) оценувачите извршија проценка за вклучувањето на препораките, веројатноста за очекуваните резултати и влијанија (врз основа на методот „Постапка за следење на

влијанијата“) како и за показателот и системот за спроведување. Главните наоди и’ беа доставени на оперативната група (6. и 7). февруари, 2007 година). Деталните забелешки и препораки беа дискутирани со експертите за планирање.

5. Врз основа на предлогот на ОП 2.2. се изготви предлог извештај кој беше доставен на состанокот на оперативната група на 19. и 20. април 2007 година. По овој состанок, се финализира проценката на очекуваните влијанија врз основа на финансиските доделувања и квантитативната анализа на показателите предвидени во Верзија 3.0. на ОП.

Резултати и додадена вредност на прелиминарното оценување.

Оценка на социјално-економските анализи, суштина на стратегија

Анализата дава прецизен преглед на тековната ситуација во делот на соработка. Општо земено, анализата содржи скорешни соодветни информации за социјално-економската ситуација од областа на програмата, која делумно се должи на недостигот од расположливост со одредени делови од областа на програмата – на национално ниво. Главните разлики, недостатоци и потенцијали за развој, битни за стратегијата на програмата се изнесени на концизен начин, а се организираа и опширни консултации со заинтересираните страни за одредување на потребите или за прибирање на предлозите за развој. Препораките на прелиминарните оценувачи се во голема мера вклучени, со што се отстрануваат првичните недоследности меѓу СВОТ анализите и описот на областа.

Целисходност и доследност на стратегијата

Целите на програмата и избраните приоритети одговараат соодветно на потребите, утврдени во социјално-економските анализи. ОП покажува висок степен на стратешка целисходност. Глобалните и посебните цели се во согласност со претпоставките и начелата на намерата на програмата, при што избраните приоритети одговараат на дефинираните цели. Програмата е добро насочена и се стреми кон посилна концентрираност во спроведувањето, споредено со Програма за соседство КАДСЕС при ИНТЕРРЕГ ШВ, 2000 – 2006 година. Земени се предвид стекнатото искуство од спроведувањето на оваа програма, наодите од оценувањето во средината на периодот и преработката.

Повеќето измени и дополнувања препорачани во текот на прелиминарното оценување се вклучени, што доведе до подобрена оправданост на приоритетите, како и до појасен опис на врската меѓу приоритетните цели и деловите на интервенција. Планираната примена и спроведувањето на хоризонталните начела беа исто така потенцирани.

Сепак, спроведувањето на стратегијата – особено планираните намера и ниво на амбиција

– сè уште се поврзува со одредени ризици кои треба да се земат предвид во текот на спроведувањето на програмата. Пренесување на стратегијата на програмата на дело. Ова особено налага проактивен развој на транснационалните проекти во согласност со дефинираните цели, кои можат да се постигнат само со взаемно разбирање меѓу сите партнери на програмата. Доколку овој процес на преобразба не се изврши брзо, постои ризик од спор почеток на програмата, одлагања во спроведувањето, па дури и откажување од заложбите

- Учеството на земји кандидати и на трети земји на ниво на проект е пресудно за достигнувањето на целите од програмата. Заложбите треба да се засилат за изнаоѓање на учесници во проектот од овие земји. Неопходната примена на различни фондови (покрај ЕРДФ, ИПА и ЕНПИ), како и правилото за 10%/20% (во трети земји и земјите-членки на ЕУ) во исто време можат и да го одложат спроведувањето на програмата
- Потребата од изнаоѓање на/обраќање кон нови учесници: Остварувањето на стратешките проекти налага вклучување и на клучните учесници за односните теми
- Со цел да се зајакне прединвестицискиот тип на проектите, потребна е соодветна

поддршка во можно продолжение на проектот со други финансиските средства, упатство за програмата и национално ниво.

Надворешна доследност со други политики

Предлогот на ОП е доследен на Регулацијата за Општиот структурен фонд и Регулацијата за ЕРДФ, поточно член 6 (2). Исто толку е и во согласност со основната цел на Насоките за кохезија, особено 2.5 за транснационална соработка (економска и социјална интеграција).

Предлогот на ОП беше проценет за доследност со Националната стратешка референтна рамка (НСРФ) на сите земји-членки на ЕУ што учествуваа во Програмата и за Хрватска (Стратешка кохерентна рамка²⁴) Освен тоа, беа извршени и интервјуа со лицата одговорни за НСРФ.

Проценката покажа дека сите приоритети од предлогот на ОП се во согласност со целите и приоритетите на НСРФ. Според тоа, содржината на програмата е во согласност со националните стратегии. Во случаите каде што НСРФ содржат посебно поглавје за територијалната соработка, беше исто така потврдено дека предлогот на ОП се совпаѓа со приоритетите и целите наведени во него. Ваквата доследност со НСРФ подразбира дека – начелно – во рамките на секоја земја-членка која учествува во ОП за Југоисточна Европа финансирањето ќе и' биде достапно преку различни ОПи што може да се искористат за кофинансирање на постапките за продолжување во транснационални проекти.

При изготвување на предлогот на програмата, се зема предвид и фактот дека програмите под ЕЗФРЗ и ЕСФ исполнуваат дополнителна функција со која се одбегнува поклопување и со која постои можност за создавање на синергии.

Систем за спроведување

Предлогот на ОП содржи концизен преглед на структурите и постапките за спроведување на програмата, вклучувајќи описи на структурите на програмата (КМ, УО, ЗТС, ЦА²⁵, АА²⁶, ЦК²⁷), напредокот на проектот, неговиот развој и постапките за активирање, на информации и запознавање на јавноста, како и на информации за земји партнери што не се членки на ЕУ, а кои учествуваат во делот на програмата. Покрај тоа, достапни се и описите на системот за следење и за размена на електронски податоци.

Структурите за управување на програмата се во согласност со условите на ЕРДФ и ги земаат предвид искуствата од управувањето со Програма за соседство КАДСЕС. Со тоа беше одлучено да се концентрираат административните структури на една локација и да се изберат искусни институции.

Улогите и задолженијата на различните структури се јасно опишани и постои јасна поделба на задолженија меѓу Управниот орган, Органите за потврдување и за ревизија.

На ниво на проектот начелото на водечкиот партнер е предвидено, а со тоа истото може да се изгради врз искуствата од минатиот период на програмата.

Постои добар и корисен опис на посакуваниот квалитет на проектите и на механизмите за создавање на проекти (наменски повици, постапки од 1 или 2 чекора). Ова може да даде значаен придонес во планираната насоченост кон исходи и резултати, но спроведувањето на проактивен развој на проектот е сè уште неразјаснето доколку не се даде една доследност меѓу поглавјата 4.2.2 и 7.2.

²⁴ СЦФ за Република Македонија не беше достапен во периодот на изготвување на предлог програмата.

²⁵ Орган за потврдување, ЦА

²⁶ Орган за ревизија, АА

²⁷ Центри за контакт, ЦК

Системот за следење и оценување исто така се ориентира кон набљудување во постигнувањето на очекуваните резултати и цели. Сепак, сегашните описи се едноставни и допрва треба да се види дали потребната насоченост кон очекуваните резултати и придонесите кон проектот е всушност вклучена во обрасците за молби и извештаи, и дали предвиденото тековно оценување ќе биде спроведено на соодветен начин за поддршка на Комитетот за следење во рамките на предвидените задачи за управување.

Во однос на надополнувањето со други програми, не се изработени никакви одредби за поклопувања со програмите ЦЕНТРАЛ, Алпско Пространство и Медитеранската Програма, надвор од примената на правилото за 20%. Поконкретно, треба да се претстават механизмите за координација при донесувањето одлуки на ниво на проектот, како и одредбите за континуитет на успешните партнерства, кои се утврдени во рамките на (многу пообемниот) простор за соработка на ЦАДСЕС.

Со цел да се обезбеди брз почеток на програмата, како и непречено спроведување на истата, подвлечени се следниве препораки од прелиминарното оценување:

- Се обезбедува брзо формирање на постапки и на администрација на програмата.
- Предвидено е дека сите Центри за контакт го имаат истото ниво на посветеност и дека се обезбедува финансиска поддршка.
- Се стреми кон брзо формирање на технички систем за следење и на систем за контрола во земјите-членки

Главни резултати во однос на очекуваните влијанија

Со цел да се процени веројатноста на резултатите и влијанијата, изготвени се дијаграми на влијание од страна на оценувачите на нивото на приоритети. Овие првични дијаграми и' беа претставени на оперативната група и беа дискутирани со тимот експерти за планирање.

Ваквите дијаграми на влијание демонстрираат дека очекуваните влијанија се поврзани на остварлив начин со типовите на активности/проекти предвидени за поддршка. Кај сите очекувани резултати и влијанија постои веројатност дека ќе бидат постигнати со предвидените активности. Поради тоа, програмата покажува една доследна „теорија на делување“, иако е мал бројот на механизмите на влијание кои допрва треба да се определат или завршат.

Меѓутоа, постои јасна потреба за континуирано управување на програмско ниво за да се обезбеди насоченост и напредок кон резултатите. Елементите во оваа насока се наменските повици, развојот на стратешки проекти и постојано следење на придонесите на проектот (преку апликации/извештаи).

Системите на показатели се состојат од два вида – показатели на количини и резултати.

- Во предложените системи, количините се обезбедуваат на вкупно ниво (број на проекти на ниво на приоритетни оски), но со дополнителниот збир на показатели содржани во Прирачникот за програмата ќе биде можно да се обезбедат бројки за показатели на ниво на области на интервенција, а со тоа да се исполнат можните услови за известување на ЕЗ (кои засега не се јасни)
- Показателите на резултатите се сметаат за алтернативни показатели, со кои се мери придонесот на проектите на целите на програмата, но не постигнувањето на целите само по себе

Прирачникот за програмата ќе содржи дополнителен збир на показатели, кои ќе обезбедат подетални и поквалитетни информации за проектите поддржани од

програмата, вклучувајќи и подетална анализа на показателите по област на интервенција (ОИ).

Распределбата на финансиските средства на ниво на приоритети беше договорена врз основа на начинот на соработка меѓу програмските партнери, земајќи ги предвид нивните тематски предности, нивните проценки на потенцијалот за обезбедување на проектите и искуството стекнато во тековниот програмски период. Врз основа на овие премиси, последователната застапеност – јасната предност за приоритетот 2 (животна средина) и 3 (пристапност) - се чини остварлива, но пониските распределувања за приоритет 1 (иноваторството) и 4 (области со одржлив пораст) сепак треба да овозможат постигнување на нивните наменети цели.

Почистата слика на распределбата на финансиските средства по област на интервенција (врз основа на собирање на квантитативната анализа на категориите на расходи) открива дека ОИ 3.3 (повеќемодални платформи), 1.1. (мрежи на технологии и иноваторството) и 3.1. (транспортни мрежи) ќе добијат најголема распределба, тесно проследени со 2.2 (ризици на околината) и 3.2 (пристапност до ИКТ). Овие пет области на интервенција ќе добијат скоро 50% од вкупните финансиски средства, што се смета соодветно со оглед на тоа што овие тематски области се од голема важност за ЕУ, кои, исто така, имаат добар потенцијал за утврдување на транснационалната додадена вредност.

Најмалата распределба е предвидена за ОИ 1.3 (рамковни услови за иноваторството), 2.1 (водостопанство/превенција на ризици) и 2.4 (ефикасност на енергија и ресурси). Останува да се види дали скромната распределба на последните две области на интервенција може всушност да го загрози достигнувањето на нивните оперативни цели, а според тоа реализацијата на проектите во овие две области темелно ќе се следи и ќе се разгледа прераспределба на финансиските средства доколку се докаже дека обемот на финансиски средства е премал.

Квантитативната анализа на показателите се заснова на две остварливи претпоставки (просечна големина на проектите и очекуван придонес по проект). Претпоставената просечна големина на проектите во смисла на придонес на ЕРДФ (1,5 милиони) е значително поголема отколку на ЦАДСЕС програмата 2000 – 2006 (1 милион), како резултат на намерата на управувањето на програмата да се насочи кон големи проекти, кои што полесно можат да се управуваат. Останува да се види дали оваа претпоставка, исто така, е во согласност со финансискиот капацитет на утврдените апликанти, особено во новите земји-членки.

Со оглед на тоа што коефициентот на кофинансирање ќе биде доста повисок отколку во тековниот програмски период, севкупниот финансиски обем ќе биде скоро ист како кај ЦАДСЕС програмата 2000 – 2006, како и очекуваниот вкупен број на проекти (130 наспроти 134 во моментот).

Целите на показателите на резултати (очекуван придонес во областа на интервентни цели) се засновани на претпоставката во просек три придонеси на проект, што се чини сепак амбициозно за постигнување – но ќе биде потребно соодветно пријавување на овие придонеси, така што може сите прописно да се добијат.

Општо може да се посочи дека распределбата на финансиските ресурси – во однос на обем и во однос на распределба на приоритетите и областите на интервенција – е во согласност со програмскиот модел на акција. Според тоа, може да се очекува оваа распределба да обезбеди соодветна поддршка за постигнување на целите, како што е утврдено во ОП.

Интеграција на суштинските препораки во ОП

Следната табела се состои од синтеза на главните препораки дадени во текот на експертите оценувањето и како истите се вклопени во текот на процесот на планирање:

Табела 9: Интеграција на суштинските препораки во ОП Југоисточна Европа

Експертите препораки	Интегрирање во конечниот предлог на ОП
<i>Забелешки на првиот предлог на ОП (септември 2006)</i>	

Да се подобри анализата на доследност и СВОТ со други делови на програмата – особено со стратегијата и приоритетите	Приоритетните оски и сродните области на интервенција се подобро објаснети земајќи ги предвид СВОТ и предизвиците
Анализата е насочена кон релевантните податоци на ОП, некои поглавја се зајакнати или подобро опишани, структурата на СВОТ се подобрува	Поглавјето за анализа има нова структура во согласност со приоритетните оски, малку е пократко и збогатено со мапи, истакнати се значајните наоди. Додаден е нов оддел „предизвици“
Стратегијата треба и понатаму да се развива, целите и изборот на приоритети да имаат подобро оправдување	Поглавјето за стратегија е значително ревидирано, додадена е табела во која е наведен системот на цели, приоритетните оски се подобро објаснети земајќи ги предвид СВОТ и предизвиците.
За предложените активности се обезбедува транснационална додадена вредност	Описот на приоритетните оски и области на интервенција е значително подобрен во врска со транснационалната додадена вредност.
Во рамките на приоритетите иноваторството фокусот треба да биде поширок, а видот на пред инвестирање на некои проекти истакнат.	Описот на приоритетните оски и области на интервенција е, исто така, значително подобрен во врска со видот на пред инвестирање на активностите.
Забелешки на предлогот на ОП 1.1. (ноември 2006)	
Се разгледуваат сомнежите во однос на подобноста на чисто руралните активности во рамките на „Приоритет 3 – Одржлив урбан развој“	Ревидирана приоритетна оска 4: „Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст“ е насочени кон развој и спроведување на интегрирани стратегии за урбаните области и регионални систем на населби, оптимизирање на полицентричните структури на областа и примена на културните вредности за одржлив развој. Можните слични активности поддржани од ЕАФРД (Европски земјоделски фонд за рурален развој, вклучено LEADER 2007 – 2013) треба да се разгледаат и координираат во фазата на спроведување.
Се разгледува ризикот од широк тематски пристап, усогласеност со други програми и потребните јасни критериуми за избор на проекти	Програмата се прилагодува на заеднички пристап на предизвици, со насока кон стратешки тематски прашања за областа, кои се темелно опишани во приоритетните оски и области на интервенција. Критериумите за избор на проекти се утврдени во оска 7.2.2 и понатаму ќе се развиваат во Прирачникот за апликанти
Ризикот од недостаток на транснационална додадена вредност се зема предвид	Овој ризик треба да се одржи на ниско ниво со подобрениот опис на приоритетните оски и области на
Се разгледува ризикот од одлагање на почетокот, како резултат на нејасна насоченост, новите постапки за спроведување и примена на поединечни финансиски средства	Транснационалната кооперативна програма предизвикува специфични предизвици. Во однос на овој предизвик оперативната програма се оптимизира со цел да се ризиците да се одржуваат на што е можно пониско ниво. Мора да се земат предвид сите понатамошни ризици во спроведувањето. Висок ризик – лежи зад средства за управување на програмата – во недостатокот на усогласување на
Забелешки на предлогот на ОП 2.1. (јануари 2007)	
Структура на описот на приоритетите се подобрува	По описот на приоритетните оски во ревидираната ОП следи унифицирана структура (контекст, цели, објаснување, целни групи и/или индикативни потенцијални корисници)
Показателите треба да се ревидираат со оглед на тоа што резултатите се сумираат на самото збирно ниво и индикаторите на резултатите често не се видливи во однос на описите на ОИ	Оддел 4.4 е целосно ревидиран во согласност со екс-анте оценувањето.
Некои описи во поглавјето Спроведување се премногу детални, може да се наведе капитализацијата како задача за ЗТС и ЦК	Оддел 5.5 и 7.7 ќе бидат поусогласени
Описот на постапката за повик е доследна меѓу поглавјата	Се зема предвид препораката во ОП (Усогласување на оддел 4.2 и 7.2)
Описот на квалитетот на проектите треба да се преусогласи во едно поглавје	Саканиот квалитет на проектите е опишан во оддел 4.2 и 7.2.2 (не само во едно поглавје). суштински се силни сигнали на потенцијалните апликанти. На „Начелата за спроведување“ треба да се гледа како на дел од стратегијата и истите означуваат квалитативни услови, а не административна спецификација. Критериумите за избор на проекти се утврдени во точка 7.2.2 и понатаму ќе се развиваат во
Меѓународните организации, конзорциумите и НВО треба да се земат предвид како подобни партнери	НВО што ги исполнуваат критериумите во ОП (точка 7.2.3) се подобни партнери во проектот. Случајот со меѓународни организации сеуште се разгледува.

4.6.2 Главни наоди од стратешката проценка на животната средина

Во согласност со Директивата (2001/42/ЕЗ) за СПО извршена е Стратешка проценка на околината на Програмата Југоисточна Европа.

Главна цел на Стратешката проценка на околината беше да се изврши проценка на значајните ефекти врз еколошките прашања. Освен тоа, целта беше да се интегрираат еколошките причини во постапката на планирање уште на самиот почеток за да се обезбеди високо ниво на заштита на околината и да се промовира одржлив развој.

Овој процес им овозможи на органите овластени за животната средина на земјите учеснички и јавноста да го изразат своето мислење за влијанието на спроведувањето на програмата врз животната средина.

Во овој оддел е обезбеден преглед на главните фази на процесот на СПО, исто така и во корелација со севкупниот процес и планираните чекори.

Табела 10: Процедурални чекори и временски рокови

ПРОЦЕС НА ПЛАНИРАЊЕ		2006 недела	ПРОЦЕС НА СПО	
Септември 11.-12. 06	Состанок на ДТ - Љубљана	37	Дијагноза на еколошки прашања	
		39	октомври 16.06	Извештај за опсегот
Октомври 12.-13.06	Состанок на ТФ – Букурешт РО	41	Консултации со органите одговорни за животната средина -> Коментати за опсегот	
Ноември 03. 06	Предлог ОП 1-0	45	Ноември 10.06	1-ва предлог (верзија 1-1) Еколошки извештај
Ноември 28. 06	Предлог ОП 1-1	48		
Декември 06. / 07. 06	Состанок на ТФ – Солун, ГР	49		
Декември 28. 06	Предлог ОП 2-0	52		
		2007		
		02	Јануари 31.07	2-ва предлог (верзија 2-1) Еколошки извештај
Февруари 06. / 07. 07	Состанок на ТФ – Љубљана, СЛО	06		
Февруари 22. / 23. 07	Состанок со ЕК, состанок со ТФ, Брисел	08		
Март 19.07	Предлог ОП 2-2	10		
		12	Март 21 07	3-та предлог (верзија 2-2) Еколошки извештај
		12	Март 22 07	започнување на консултации на јавноста со СПО
Април 19. / 20. 07	Состанок на ТФ – Синаиа, РО			
Март 4. 07	Најнова верзија 3-0 на ОП	20	Март 18. 07	завршување на консултации на јавноста со СПО
		20	Март 23. 07	„Сумарно известување“, верзија 1-0
	Аплицирање до ЕК	29	Јули 18. 07	
		34	Август 23. 07	„Сумарно известување“, верзија 2-0
	Повторно барање до ЕЗ	44/45	Октомври 31.07	„Сумарно известување“, Најнова верзија

Еколошки извештај – методологија и проценка на резултатите

Во Еколошкиот извештај се опишува тековната ситуација и можниот развој на еколошките прашања. Оваа „нулта-опција“ претставува „основна линија“ на севкупниот процес на оценување во рамките на СПО. Се резимираат меѓународните

еколошки цели, закони и регулативи во однос на еколошките прашања во рамките на програмската област на Југоисточна Европа.

Треба да се анализираат сите можни ефекти на областа на интервенција врз релевантните еколошки прашања, во однос на „главните прашања“ и целите на еколошката заштита. Со оглед на тоа што ниту една од областите на интервенција не се доволно детално опишани за да се направи квантитативна проценка, оценувањето е насочено кон квалитативен опис на можни ефекти врз релевантни еколошки прашања во однос на Директивата (2001/42/ЕЗ) за СПО.

Директивата за СПО налага утврдување на разумни алтернативи на програмата. Во повеќестепениот процес СПО обезбеди препораки со цел максимално да се прилагоди програмата. Во текот на процесот на планирање беа оценети позитивните, неутралните и негативните ефекти врз еколошките прашања на поединечни предлог верзии на Оперативната програма. Тимот за СПО препорачуваше преформулирање на приоритетните оски / области на интервенција, нови активности и критериуми за избор на проекти на Оперативната група, од кои поголем дел беа интегрирани во конечните верзии на програмата. Овие забелешки и препораки се сметаат за можни алтернативи на Оперативната програма (Директива за СПО, член 5).

Како резултат на спецификациите од член 6 од Регулацијата за ЕРДФ „нулта-опцијата“ не се смета за „разумна алтернатива“ во смисла на Директивата. Меѓутоа, еколошкото влијание на „нулта-опцијата“ е илустрирано во поглавје 5 од Еколошкиот извештај во согласност со Анекс I точка б од Директивата.

Табела 11: Содржина на Еколошкиот извештај во според со Член 5 и Анекс I од Директивата за СПО.

Одредба на Директивата	Поглавје Еколошки извештај	Забелешки
Точка а) краток преглед на содржините, главни цели на планот или програмата и однос со други релевантни планови и програми	Поглавје 2	Последниот предлог на програмата и опфатените приоритетни оски / области на интервенција се производ на континуирана интеракција меѓу тимот за СПО и Оперативната група.
Точка б) релевантни аспекти на тековната состојба на животната средина и нејзиниот можен развој без спроведување	Поглавје 5	Вклучувајќи проценка на еколошкиот ефект на „нулта-опцијата“
Точка в) еколошки карактеристики ма областите кај кои постои веројатност дека ќе бидат значително засегнати	Поглавје 5	Поголемиот број на еколошки податоци беа анализирани на транснационална основа заради карактерот на Оперативната програма.
Точка г) сите постојни еколошки прашања што се релевантни за планот или програмата, особено вклучувајќи ги прашањата што се однесуваат на сите области од особено еколошко значење, како на пример областите назначени во согласност со Директивата 79/409/ЕЕЗ и 92/43/ЕЕЗ;	Поглавје 5	Поглавје 5-5 вклучува преглед на бројот и област на места во согласност со Директивата 79/409/ЕЕЗ и 92/43/ЕЕЗ (мрежа Натура 2000).
Точка д) цели на еколошка заштита, воспоставени на меѓународно ниво, на ниво на Заедницата или на ниво на земја-членка, што се релевантни на планот или програмата и начинот на кој тие цели и сите еколошки причини се земени предвид во текот на подготовката;	Поглавје 4	Бидејќи Програмата Југоисточна Европа функционира на транснационално ниво, описот на еколошките цели беше насочен кон меѓународна рамка и рамка на Заедницата.

Точка ф) можните значајни ефекти на животната средина, вклучено на прашања, како на пример, биолошка разновидност, популација, здравјето на луѓето, фауна, флора, почва, вода, воздух, климатски фактори, материјални средства, културно наследство, вклучено архитектонско и археолошко наследство, предели и односите меѓу наведените фактори;	Поглавје 6	Проценката на можни значителни ефекти врз животната средина беше извршена врз основа на релевантни податоци, засновани на поединечни етапи на развојот на програмата. Таа резултираше во интерактивен процес што доведе до оптимална верзија на Оперативната програма.
Точка е) мерките предвидени за превенција, намалување и колку што е можно до неутрализирање на значајните несакани ефекти врз животната средина со спроведувањето на планот или програмата;	Поглавје 6	Предложеното преформулирање и измени беа дадени на тимот на програмата (Оперативна група) и се дискутираа во рамките на интерактивен процес. Најголем дел беа интегрирани во последниот предлог на програмата. Деталните критериуми што се користеа во текот на изборот на проекти (вклучено критериуми на подобност и квалитет во смисла на еколошки ефект) ќе бидат одобрени од страна на идниот Комитет за мониторинг и ќе се достават до апликантите на проектите во форма на „Прирачник за апликанти“ (види ОП, поглавје 7.2.2)
Точка ж) краток преглед на причините за избор на односите алтернативи и опис на начинот на кој е извршена проценката, вклучено и сите потешкотии (како на пр. технички недостатоци или недостаток на практично знаење) настанати при составувањето	Поглавје 3	Не постои алтернатива за основната промена на целата структура на програмата, со оглед на тоа што можните стратегии и приоритетни оски треба да се однесуваат на член 6 од Регулацијата на ЕРДФ. Оценувањето на поединечни предлог верзии на Оперативната програма (вклучено поединечни пристапи за постигнување на целите од приоритетните оски) соодветствува со условите од Директивата за СПО „обезбедување на краток преглед на причините за избор на алтернативи“.
Точка з) опис на мерките предвидени за следење во согласност со член 10	Поглавје 7	Еколошките показатели ќе бидат интегриран дел од широкиот збир на показатели за следење, што ќе биде уредено во одделен документ од страна на идниот Комитет за мониторинг (ОП, поглавје 7.6.1)
Точка с) нетехничко резиме на информациите предвидени според поднасловите дадени	Поглавје 0	Нема дополнителни забелешки

Интегрирање на процесот на СПО во текот на планирањето

Оперативната програма беше подготвувана во рамките на транснационалната Оперативна група составена од претставници на националните органи на земјите-членки учеснички, актуелните и потенцијалните земји кандидати, како и на трети земји, поддржани од надворешни експерти кои обезбедуваа техничка помош во планирањето, екс-анте оценувањето и стратешката проценка на околината. Процесот вклучуваше одреден број состаноци на Оперативната група и дискусии со континуирани Забелешки меѓу СПО и експертите на програмата од септември 2006 година до април 2007 година. Вклученоста на органите одговорни за животната средина и експертите на СПО во процесот на планирање и тесно поврзаниот процес на СПО обезбедија еколошките аспекти да се земат предвид уште во раната фаза и истите соодветно да се интегрираат.

Можни еколошки ефекти на програмата (нетехничко резиме)

Програмата ги интегрира позитивните ефекти врз еколошките прашања во транснационалната соработка и развојните активности. Приоритетната оска 1 го поддржува создавањето или реструктурирањето на мрежи ориентирани кон технологии и иноваторство, со што ќе се подобри спроведувањето на најдобрите (или скоро) најдобрите технологии и – во среднорочна перспектива – ќе доведе до зголемување на ефикасноста на ресурсите и енергијата во производниот и услужниот сектор. Приоритетната оска 2 ја поддржува заштитата на животната средина и природните ресурси, со позитивен ефект врз поголемиот дел еколошки прашања, вклучено биолошка разновидност и здравјето на луѓето.

Приоритетната оска 3 има за цел да ги промени транснационалните рамковни услови за промовирање, планирање и функционирање на примарните и секундарните транспортни мрежи и повеќемодални платформи. Приоритетната оска 4 ги промовира активностите за подобрување на животните услови во урбаните области, со позитивен ефект врз здравствените ризици поврзани со водените ресурси, воздухот и животната средина.

Не е можно да се направи проценка на можните позитивни или негативни ефекти во сите области на интервенција, заради недостатокот на податоци за поединости поврзани со можни опаѓачки активности. Некои активности можно е да имаат само ограничен ефект врз еколошките прашања (на пр. „Развој на одржлива средина за иновативно претприемништво“).

Негативните ефекти врз еколошките прашања не може да се исклучат, доколку програмата го поддржува планирањето и подготовката на транспортната инфраструктура (друмска, железничка, водена) без да се земат предвид еколошките ефекти. Ова може да доведе до зголемено одземање на земјиште, одделување на живеалишта и дополнителни влијанија преку загадување на воздухот и бучава во чувствителните области. Континуираното спроведување на ризични технологии (генетски семиња) или нерамномерното искористување на енергетски извори може да има негативно влијание врз пределот, почвата и биолошка разновидноста. Овие резултати од проценката треба да се земат предвид во текот на постапките за избор на проекти.

Главни резултати

Програмските приоритетните оски и области на интервенција главно ќе имаат позитивни или неутрални ефекти врз релевантни еколошки прашања. Значајните негативни ефекти врз околината можат да се исклучат, со оглед на тоа што критериумите за избор на проекти ќе бидат разработени во согласност со севкупното начело „унапредување на одржлив развој“.

Спроведувањето на програмата треба да се насочи кон клучните прашања на долгорочен рамномерен развој во транснационален контекст, како на пример, намалување на негативните ефекти од климатските промени, контрола на емисијата на гасови во воздухот, кооперативно управување со природните средства, одржливи транспортни системи и интегрирано управување со ризици.

Препораки од Еколошкиот извештај

СПО обезбедува препораки за подобрување на Оперативната програма од еколошка гледна точка. Овие предлози за нови активности, преформулирање и за избор на проекти што треба да се спроведат за целите на унапредување на позитивните еколошки ефекти и ублажување на можните негативни ефекти врз околината. Табелата наведена подолу дава преглед на главните предлози на СПО и како истите се земаат предвид во програмата.

Табела 12: Препораки од Еколошкиот извештај

Забелешки на СПО	Инкорпорирање во ОП
Распространувањето и примената на иноваторството треба да влијае врз економскиот развој, што води до зголемување на ефикасноста на ресурсите и енергијата, особено со воспоставување на капацитети на регионално знаење и институции за пренесувањето на технологии, што работат на овие прашања.	Приоритетната оска 1 е значително посветена на оваа цел: „олеснување на иноваторство и претприемништво“. Активностите треба да генерираат конкретни проекти за надградба на капацитет за технологии и иноваторство за подобрени производи, процеси и услуги, со инкорпорирање на почисти технологии и поддршка на иноваторство во јавните услуги.

Транснационалните мрежи за технологии и иноваторството треба да интегрираат „проценка на ризици“ за утврдување на можни еколошки ризици и социјални влијанија на новите технологии.	Оваа препорака беше интегрирана во целите на Приоритетна оска 1.
Оперативната програма треба јасно да посвети внимание на трансационалните активности, со кои се поддржува долгорочното намалување на емисија на гасови во воздухот, вклучено емисија на стакленички гасови над предвидените рамки од Протоколот од Кјото (2012+). Пренесувањето на практично знаење треба да се поддржи на полето на интегрирано управување со отпад, контрола на емисија на гасови во воздухот, почисто производство и потрошувачка, како и ефикасност на енергија.	Приоритетната оска 2 ги поддржува активностите, наменети за „унапредување на ефикасност на енергија и ресурси“: Целта на оваа област на интервенција е поддршка на трансационалната соработка во донесувањето на политиките и директивите на ЕУ, вклучувајќи и рамковни програми на Заедницата за енергетска ефикасност и намалување на емисијата на стакленички гасови. Приоритетната оска 4 посветува внимание на трансационалните активности за поддршка на интегрираното управување со отпад и долгорочното намалување на емисијата на гасови во воздухот, особено во областа на интервенција „справување со суштинските проблеми што влијаат врз урбаните области“.
Проектите насочени кон зголемување на искористувањето на обновливи извори на енергија треба да се проследени со проценка на ефектите, анализа на можните негативни ефекти врз развојот на земјоделството, шумарството, биолошка разновидноста, почвата, водата, воздухот и пределите.	Оваа препорака ќе биде интегрирана во постапката за избор на проекти, што треба да ја развие идниот Комитет за мониторинг.
Транснационалната програма треба да се насочи кон развој на одржливи и енергетско ефикасни транспортни систем, вклучено повеќе модални логистики и алтернативни методи за подобрување на пристапноста, без значителни еколошки ефекти (на пр. намалување на емисијата на гасови, бучавата, одземање на земјата).	Оваа препорака беше интегрирана во целите на Приоритетна оска 3.
Сите проекти што ќе го поддржуваат развојот на физичката транспортна инфраструктура и/или продолжување на транспортни мрежи треба да бидат проследени со проценка на влијанија (ЕПН-СПО), што се одразуваат на долгорочни ефекти врз урбаниот развој, одземање на земјиште, биолошка разновидност, загадување на воздухот и климатски промени. Оперативната програма нема да поддржува трансационални проекти, што не се во согласност со постојната правна рамка на Европа (како на пр. Рамковната директива за води, мрежа Натура 2000).	Оваа препорака ќе биде интегрирана во постапката за избор на проекти што треба да ја развие идниот Комитет за мониторинг. Деталните критериуми (вклучено критериумите за подобност и квалитет што се применуваат во текот на изборот на проекти ќе бидат подготвени и одобрени од страна на идниот Комитет за мониторинг (види ОП, поглавје 7.2.2). Овие критериуми, исто така, ќе обезбедат да нема неусогласеност со постојната правна рамка на Европа (како на пр. Рамковната директива за води, мрежа Натура 2000). Комитетот за следење може да го ограничи обемот на прифатливи апликанти во одреден Повик за поднесување понуди, земајќи ги предвид посебните постапки на дадениот Повик.
Одржливите урбани мрежи треба максимално да ги поддржат материјалните текови, енергетска ефикасност, транспортни системи со ниска емисија на гасови (вклучено надградба на јавниот транспорт). Се предлага овие начела да се додадат на севкупните цели на спроведувањето на програмата.	Овие начела се интегрирани во целите на Приоритетна оска 2 „Заштита и подобрување на животната средина“ и Приоритетната оска 4 „Развој на трансационални синергии за области со одржлив пораст“.
На стратегиите за регенерирање на високи станбени населби со ниски градежни стандарди, уништување на урбани региони и загадени индустриски области треба да се посвети внимание преку трансационалните активности, вклучувајќи пилот проекти, техничка помош и новите методи на управување.	Страгегиите за справување со сериозни проблеми на урбаните области (вклучувајќи обновување на урбаните неискористени капацитети) се јасно земени предвид преку Областа на интервенција „Справување со суштинските проблеми што имаат негативно влијание врз урбаните области и регионалните системи на населби, (Приоритетна оска 4) – види „Примери на активности на повеќе нивоа, развој на трансационални синергии во планирањето и управувањето
Одржливиот развој на туризмот треба да се интегрира во Оперативната програма како дополнителна област на интервенција, со која се поддржува целта на Приоритетната оска 4 „Развој на трансационални синергии за области со одржлив пораст“, особено крајбрежните области и планинските региони.	На трансационалните стратегии што поддржуваат одржлив развој на туризмот може да се посвети внимание преку Областа на интервенција „Справување со суштинските проблеми што влијаат врз урбаните области и регионалните системи на населби“ (Приоритетна оска 4), затоа што високо насочените туристички активности во чувствителните области можат да создадат суштински проблеми од меѓусебно поврзана економска, еколошка, социјална и управна природа.

<p>Во поддршката на генерирање проекти и спроведување на критериумите за избор на проекти треба да се вклучат препораките наведени во поглавје 6.2 од Еколошкиот извештај.</p> <p>Програмскиот прирачник треба да содржи збир „показатели на еколошки влијанија“ со кои се генерираат достигнувањата на програмата во смисла на „начела на одржливост“ видливи за партнерите на програмата и широката јавност.</p>	<p>Оваа препорака се интегрира од страна на ЗТС / Комитетот за следење при подготовката на Прирачникот за апликанти и деталните критериуми за избор на проекти (види ОП, поглавје 7.2.2).</p> <p>Еколошките показатели ќе бидат интегриран дел од широкиот збир на показатели за следење, што ќе биде уредено во одделен документ од страна на идниот Комитет за мониторинг (види ОП, поглавје 7.6.1)</p>
--	---

Консултации со јавноста

Во согласност со Директивата за СПО, член 5 и 6, органите задолжени за животната средина и јавноста имаат можност да го изразат своето мислење за предлог Оперативната програма и за Еколошкиот извештај.

Консултациите се одвиваат во две фази во рамките на процесот СПО:

- Фаза 1: Опсег – Консултации со органите задолжени за животната средина за обемот и нивото на поединостите од Еколошкиот извештај во сите земји-членки учеснички: 16. октомври - 30. октомври 2006
- Фаза 2: Еколошки извештај и предлог Оперативна програма – Консултации со широката јавност и органите задолжени за животната средина во врска со Еколошкиот извештај и предлог Програмата:

Информации за широката јавност за тековниот процес на планирање, вклучено релевантни документи и покана за испраќање на забелешки беа објавени на веб-страницата www.cadses.net (23 март – 18 мај 2007 год.).

Органите задолжени за животната средина во сите земји-членки беа поканети од страна на членовите на Оперативна група да испраќаат забелешки на Еколошкиот извештај и предлог Оперативната програма, во согласност со националното законодавство за спроведување на Директивата за СПО (23. март – 18. мај 2007 година). Консултациите со јавноста во сите земји-членки беа спроведени во согласност со националното законодавство за СПО. Според тоа, рокот на националните органи одговорни за животната средина за завршување на резимето на извештајот беше продолжен до крајот на септември. 2007.

Резултати од консултациите со јавноста и како истите беа земени предвид во конечната верзија на Оперативната програма

Сите прашања поставени во текот на консултациите со јавноста беа иницирани од страна на националните органи одговорни за животната средина или мултинационални владини организации (УНЕП /Привремен секретаријат на Карпатската конвенција). Организациите за граѓанско општество или НВО за животна средина не дадоа никакви забелешки во текот на консултациите со јавноста. За обезбедување увид, тие ги содржеа следниве препораки:

- Опширна анализа на тековната состојба на еколошките прашања („нула-алтернатива“ за неспроведување на програмата)
- Детални нормативни упатувања на меѓународно ниво, особено во согласност со темите квалитет на воздух, здравје на луѓето и заштита од поплави
- Поединостите за критериумите за избор на проекти треба да бидат дел од Оперативната програма, со што може да се обезбеди дека резултатите од СПО и еколошките влијанија ќе се земат предвид во текот на спроведувањето на програмата
- „Придржување до меѓународното, европското и националното законодавство

за СПО и проценка на еколошкото влијание“ да се додадат на мерките за намалување на можни негативни ефекти врз животната средина

- Построги обврски во однос на систем за следење на еколошките влијанија

Сите релевантни еколошки прашања, што беа поставени во текот на консултациите со јавноста во земјите-членки учеснички на Програмата Југоисточна Европа се опфатени во Анексот на Оперативната програма. Анексот, исто така, вклучува забелешки за вниманието посветено на резултатите од консултациите со јавноста во конечната верзија на Оперативната програма. Овој конечен преглед беше разработен на 31 октомври 2007 година, по затворањето на консултациите со широката јавност, вклучено извештаите на сите национални органи одговорни за животната средина, при што постапките за консултации беа проширени во согласност со националното законодавство за СПО.

Следење на еколошките ефекти на програмата

Оперативната програма содржи збир на суштински показатели за следење и оценување. Целиот збир на показатели понатаму ќе биде разработен во одделен документ од страна на идниот Комитет за мониторинг. Силно се препорачува еколошките показатели да бидат интегриран дел од широкиот збир на показатели, бидејќи следењето и континуираното оценување ќе „претставуваат неопходна основа за потребите на известување и комуникација со цел постигнувањата на програмата да бидат видливи за партнерите на програмата и за широката јавност.“ (ОП, поглавје 7.6.1).

Освен тоа, следењето треба да ги исполнува следниве услови:

- Треба да врши оценување на резултатите на еколошката проценка што се утврдени во поглавје 6 од Еколошкиот извештај
- Треба да ги открие непредвидените значајни еколошки ефекти
- Треба да ја измери ефикасноста на постапките за избор на проекти во смисла на ублажување и избегнување на значителни неповолни ефекти врз еколошките прашања

Следењето им обезбедува на органите одговорни за програмата да преземат дополнителна акција, доколку оценувањето покажува неочекувани неповолни еколошки ефекти.

При подготовка на критериуми за избор на проекти (вклучено подобност и критериуми за квалитет; види ОП, поглавје 7.2.2) ќе биде од суштинско значење да се вклучат условите за избегнување на значителни ефекти врз релевантните еколошки прашања. Се препорачува подготвителна проценка на влијанијата врз еколошките прашања, особено врз основа на „водечките прашања“ (види поглавје 3.3.1 од Еколошкиот извештај).

Сите проекти што може да имаат значителен ефект врз местата од Натура 2000 треба да бидат предмет на соодветна проценка на нивната вклученост во согласност со член 6 и 7 од Директивата за живеалишта.

4.7 Индикативна анализа по категорија на ниво на програми

Табела 13: Индикативна анализа според кодексите за приоритетна тема на ниво на програма (во согласност со Анекс II од Регулативата за спроведување на комисијата

Тема	Код	Димензија на приоритетна тема	Алокација ЕРДФ
Истражување и технолошки развој (ИиТР), иноваторство и претприемништво	3	Пренесување на технологии и подобрување на мрежите за соработка меѓу мали и средни претпријатија (МСПи), меѓу ниви и други претпријатија и универзитети, виши образовни институции, од сите видови, регионални органи, центри за истражување и научни технолошки столбови (научни и технолошки локации, техностолбови и др.)	
Истражување и технолошки развој (ИиТР), иноваторство и претприемништво	5	Напредни поддржни услуги за фирми и групи на фирми	
Истражување и технолошки развој (ИиТР), иноваторство и претприемништво	6	Помош на МСПи за промовирање на еколошки ориентирани производи и производни процеси (воведување на ефикасен систем за управување на средината, усвојување и примена на технологии за спречување на загадување, интегрирање на чисти технологии во фирма	
Истражување и технолошки развој (ИиТР), иноваторство и претприемништво	9	Други мерки за стимулирање на истражување, иноваторство и претприемништво во МСПи	
Информатичко општество	11	Информатичка и комуникациска технологии (пристап, безбедност, интероперабилност, превенција на ризици, истражување, е-содржина и др.)	
Информатичко општество	12	Информатичка и комуникациска технологии (ТЕН-ИКТ)	
Информатичко општество	13	Услуги и апликации за граѓани (е-здравство, е-влада, е-учење, е-вклучување и др.)	
Информатичко општество	14	Услуги и апликации за МСПи (е-трговија, образование и обука, вмрежување и др.)	
Информатичко општество	15	Други мерки за подобрување на пристапот и ефикасно користење на ИКТ од страна на МСПи	
Транспорт	16	Железници	

Транспорт	17	Железници (ТЕН-Т)	
Транспорт	19	Мобилни железнички пристапи (ТЕН-Т)	
Транспорт	20	Автопати	
Транспорт	21	Автопати (ТЕН-Т)	
Транспорт	25	Урбан транспорт	
Транспорт	27	Повеќемодален транспорт (ТЕН-Т)	
Транспорт	28	Интелигентни транспортни системи	
Транспорт	29	Аеродроми	
Транспорт	30	Пристаништа	
Транспорт	32	Внатрешни водени патишта (ТЕН-Т)	
Енергија	39	Обновлива енергија: ветер	
Енергија	40	Обновлива енергија: соларна	
Енергија	41	Обновлива енергија: биомаса	
Енергија	42	Обновлива енергија: хидроелектрична, геотермална и други	
Енергија	43	Енергетска ефикасност, когенерирање, управување на енергија	
Еколошка заштита и спречување на ризици	44	Управување со домаќински и индустриски отпад	
Еколошка заштита и спречување на ризици	45	Управување и дистрибуција на вода (вода за пиење)	
Еколошка заштита и	46	Преработка на вода (отпадна вода)	

спречување на ризици			
Еколошка заштита и спречување на ризици	47	Квалитет на воздух	
Еколошка заштита и спречување на ризици	48	Интегрирана превенција и контрола на загадувањето	
Еколошка заштита и спречување на ризици	49	Ублажување и прилагодување на климатските промени	
Еколошка заштита и спречување на ризици	50	Обновување на индустриски локации и загадено земјиште	
Еколошка заштита и спречување на ризици	51	Подобрување на биолошката разновидност и заштита на природата	
Еколошка заштита и спречување на ризици	52	Промовирање на чист урбан транспорт	
Еколошка заштита и спречување на ризици	53	Спречување на ризици (вклучено подготовка и спроведување на планови и мерки за спречување и управување со природни и технолошки ризици)	
Еколошка заштита и спречување на ризици	54	Други мерки за зачувување на животната средина и спречување на ризици	
Туризам	55	Подобрување на природните ресурси	
Туризам	56	Заштита и развој на природното наследство	
Култура	58	Заштита и зачувување на културното наследство	
Култура	59	Развој на културна инфраструктура	
Култура	60	Друга помош за подобрување на културните услуги	
Урбана и рурална регенерација	61	Интегрирани проекти за урбана и рурална регенерација	
Подобрување на пристапот до вработување и одржливост	70	Поседна акција за подобрување на учеството на мигрантите во вработување, а со тоа јакнење на нивната социјална интеграција	

Подобрување на социјалното вклучување на непривилегираните луѓе	71	Патишта за интеграција и повторно вработување за луѓе со посебни потреби; спречување на дискриминација со пристап и напредување на пазарот на труд и промовирање на прифаќањето на разновидноста на работното место	
Подобрување на човечкиот капитал	74	Развој на човечки потенцијал на полето на истражување и иноваторство, особено преку постдипломски студии и обука на истражувачи и мрежни активности меѓу универзитети, центри за истражување и претпријатија	
Зајакнување на институционалниот капацитет на национално, регионално и локално ниво	81	Механизми за подобрување на добар политички и програмски дизајн, следење и оценување на национално, регионално и локално ниво, градење капацитети за пренесување на политики и програми	
Техничка помош	85	Подготовка, спроведување, следење и инспекција	
Техничка помош	86	Оценување и студии; информации и комуникација	
Вкупна распределба ЕРДФ			

Табела14: Индикативна анализа според финансиски и територијални кодекси на ниво на програма (во согласност со Анекс II од Регулативата за спроведување на Комисијата)

Димензија 2: Кодови на образецот за финансии		Димензија 3: Кодови за територијална димензија	
Код	Распределба во евра	Код	Распределба во евра
01 Неповратна помош	206.691.645	09 Транснационална област на соработка	206.691.645

5. Приоритетни оски

Ова поглавје дава детални објаснувања на одбрани приоритетни оски и последователни области на интервенција. Приоритетните оски не треба да се сметаат како „целосно посебни делови“, тие следат интегриран пристап и покажуваат многу точки на поврзување. Во пракса, апликациите можат да се справат само со една област на интервенција или можат да бидат релевантни за повеќе приоритетни оски. Во вториот случај, апликантите и менаџментот на програмата треба да земат предвид кои приоритетни оски најдобро одговараат на насоката на проектите и се применуваат само во согласност со наведените приоритетни оски.

Во Оперативната програма се дефинираат вкупно четири приоритетни оски плус приоритетна оска за техничка помош. Приоритетните оски опфаќаат одреден број на **индикативни области на интервенција**. Спроведувањето на областите на интервенција ќе доведе до постигнувањето на глобалните и посебните цели на програмата.

Дијаграм 4: Приоритетни оски и области на интервенција

<p>P1: Олеснување на иноваторството и претприемништвото</p>	<p>1.1 Мрежи за развој на технологија и иноваторството во посебни полиња</p>	<p>1.2 Развој на одржлива средина за иновативно претприемништво</p>	<p>1.3 Зајакнување на рамковните услови и трасирање на патот за иноваторството</p>	
<p>P2: Заштита и подобрување на животната средина</p>	<p>2.1 Подобрување на интегрираното водостопанство и превенција на ризици од поплави</p>	<p>2.2 Подобрување на превенцијата на еколошките ризици</p>	<p>2.3 Унапредување на соработката во управувањето на природните ресурси и заштитените области</p>	<p>2.4 Унапредување на ефикасноста на енергијата и ресурсите</p>
<p>P3: Подобрување на пристапноста</p>	<p>3.1 Подобрување на координацијата во промовирање, планирање и функционирање на примарни и секундарни транспортни мрежи</p>	<p>3.2 Развојни стратегии за справување со „дигитална поделба“</p>	<p>3.3 Подобрување на рамковните услови за повеќе модални платформи</p>	
<p>P4: Развој на транснационални синергии за области со одржлив пораст</p>	<p>4.1 Справување со суштинските проблеми што имаат негативно влијание врз урбаните области и регионалните системи на населби</p>	<p>4.2 промовирање на рамномерен модел на привлечни и пристапни области на раст</p>	<p>4.3 Промовирање на употребата на културни вредности за развој</p>	
<p>P5: Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градење на капацитет</p>	<p>5.1 Обезбедување на суштинско управување за спроведување на програмата</p>	<p>5.2 Спроведување на придружните активности за поддршка на создавањето и спроведувањето на високо квалитетни транснационални проекти и партнерства ориентирани кон резултати</p>		

5.1 Приоритетна оска 1: Овозможување на иноваторството и претприемништвото

Содржина

Анализата истакна дека програмската област се карактеризира со **силни разлики** во економската моќ и иновативните активности меѓу земјите, како и во рамките на секоја земја. Јасната **поделба на исток-запад** станува очигледна со **најсилни региони** лоцирани на запад (италијанскиот регион, Австрија). Во смисла на **економска динамика**, изминатата деценија донесе висок економски раст кој, особено во урбаните региони, доведе до забележлив **процес на приближување** во Западна Европа. Постигнатиот пораст на регионите, особено кај новите земји-членки на ЕУ, е подобар отколку во повеќето земји на Западна Европа.

Областите се чини дека имаат ниско постигнување во врска со показателите за истражување и развој од една страна, а од друга страна се демонстрира **двоен просторен модел** во кој **неколку земји** имаат иновативни активности **што можат да се споредат со стандардите на ЕУ**, но **мнозинството** од нив имаат **ниски нивоа на иновативна активност** (исто така, како резултат на недостаток на регулативи и институционални капацитети, главно кај потенцијалните земји кандидати и трети земји), а според тоа, ниски нивоа на конкурентност. Општо земено, **иновативниот капацитет на МСПи** е многу понизок отколку кај големата индустрија, според тоа, од голема важност е да се воспостават квалификувани и соодветни рамки за мотивирање на иновативните активности кај МСПи или да се приближат до резултатите од активностите за истражување и развој.

Треба да се изгради „стратегија за забрзување“ заснована на **предностите и можностите што треба да се искористат со цел поедноставување на иновативните активности**. Тоа се: добро развиена инфраструктура за истражување и развој и квалификувани човечки ресурси, силни странски директни инвестиции во новите земји-членки, постојните универзитети и истражувачки институти како почетна точка. Транснационалната акција може да послужи за обединување на „подкритична маса“ за постигнување на подобра видливост дури на меѓународно ниво.

Цели на приоритетните оски и последователни оперативни цели

Земајќи го предвид овој контекст и заклучоците, Приоритетната оска 1 особено придонесува за идниот развој на Југоисточна Европа како **место за иноваторството**, што директно ќе придонесе за економскиот пораст и вработување во технолошкиот сектор.

Оваа Приоритетна оска има за цел да го олесни иноваторството, претприемништвото, економија заснована на знаење и да ја унапреди интеграцијата и економските односи во областа на соработка, а особено постигнување на **три оперативни цели** и ќе ги поддржува транснационалните партнерства и акции што придонесуваат за:

- Развој на мрежи за технологија и иноваторството во посебни полиња
- Развој на одржлива средина за иновативно претприемништво
- Зајакнување на рамковните услови и трасирање на патот за иноваторството

Врз основа на значителните регионални разлики во областа, развојот на иновативниот капацитет треба да има **различни насоки на поддршка**, земајќи ја предвид конкурентноста и интеграцијата како комплементарни:

- Прво, решавање на предностите и можностите на областите преку градење на мрежи. Треба да се даде предност на акции изградени врз основа на **постојните столбови на активност** со цел да се искористи регионалниот потенцијал за технологија и иноваторството и да се промовира градењето на мрежи и технолошката соработка во **посебни технолошки полиња** (на пр. напредно инженерство, информатички и комуникациски технологии,
- Второ, решавање на **структурните недостатоци во секторот на МСПи**, како на пример, недостаток на пристап до знаење, „лоши патишта“, ниски нивоа на соработка, ниско ниво на интернационализација и недостаток на отвореност за нови технологии
- Трето, треба да се даде предност на зајакнувањето на **одржлива иновативна средина** (ниво на управување) и унапредување на јавната свест („основен пристап“).

Главната поддршка на проектите за истражување, технологија и иноваторството во Европа и Југоисточна Европа потекнува од националните и европските програми и планови (на пр. ФП7-РТД, ЦИП- Рамковна програма за конкурентност и иноваторството 2007 – 2013, посебните иновативни приоритети на Поддржните рамки и ОПи на Заедницата).

Меѓутоа, силното насочување на активностите за истражување, технологија и иноваторството и поврзаното инвестирање се забележува на **работ на исток-запад** од програмската област, на работ на „Петоаголникот“. Овие региони **целосно ги искористуваат можностите** што ги нудат горенаведените програми на ЕУ. Предизвик на програмската област би бил развој на заедничките интереси во релевантни полиња, што ќе доведе до **успешно пренесување** на овие капацитети до потенцијалните столбови.

Програмата за територијална соработка сеуште се справува со постојното одделување по должината на националните и регионалните линии, извлекување на креативните расположливи потенцијали во областа и здружување на национални и регионални учесници за поттикнување на иноваторскиот дух и градење на иновативен капацитет. Во оваа смисла, транснационалната соработка треба да ги **дополни** европските и националните програми за технологија и иноваторство.

Насочувањето кон истражување, технологија и иноваторството вклучува значителен аспект на организациски и претприемачки развој. Истакнувањето на чисто академско истражување би ја запоставило важноста на структурните прилагодувања и зрелоста на деловната средина за претприемачко истражување и развој.

Целта е да се воспостави **оптимална развојна средина** за иновативни претпријатија, започнувајќи од утврдувањето на научни истражувачки откритија, кои може комерцијално да се искористат и нивното пренесување на деловниот свет, за подобрување на односите за соработка. Програмата не е наменета да се натпреварува, или да ги замени интегрираните програми за истражување. На мрежите не треба да доминираат академски институции, туку учесници на применето иноваторството. Последно, но не помалку важно, програмата може значително да придонесе за интегрирана „проценка на ризици“, со утврдување на можни еколошки ризици и социјални влијанија на новите технологии на транснационално ниво.

Целни групи и/или индикативни потенцијални корисници примарно се: Колективни деловни учесници за поддршка, учесници во технологија и иноваторството, локални, регионални и национални влади, како и учесници во култура и образование.

Области на интервенција

5.1.1 Мрежи за развој во технологија и иноваторството во специфични полиња

Програмската област се соочува со многу истражувачки, технолошки и иновациски капацитети и образовни инфраструктури и потенцијални столбови со почетни искуство за соработка, но општо земено, поткритична маса и недостаток на (меѓународна) видливост.

Според тоа, постои потреба од унапредување на соработка на мрежи, групи, технолошки платформи за создавање на критична маса и зајакнување на **посебни технолошки полиња**, постигнување на (меѓународна) видливост, овозможување на учесниците во истражувањето, технологиите и иноваторството да учествуваат поефикасно во европските програми, утврдување на механизам кој ќе овозможи споделување и ширење на клучни технологии и воспоставување на синџир на набавки.

Примарната **цел** на оваа област на интервенција е подготовка, креирање или реструктурирање на мрежи ориентирани кон технологии и иноваторство во посебни технолошки полиња во индустрискиот и услужниот сектор соодветен за програмската област.

Соработката – во најидеален случај – треба да обезбеди конкретни проекти, процеси и услуги во посебни технолошки полиња (на пр. напредно инженерство, автомобилска технологија, ИКТ, пластична технологија, наука за животот, урбана технологија) и треба да постигне долгорочна поинтензивна примена на технологијата и иноваторството во Југоисточна Европа. Според тоа, треба, исто така да се обрне внимание на примената на технологијата и иноваторството на локално и регионално ниво и на интегрирањето на почисти технологии и промовирање на иноваторството во јавните служби (на пр. еколошки набавки).

Активностите треба да ги надминат поединечните интереси и да демонстрираат реален **карактер на соработка и взаемни придобивки**.

Создавањето на мрежи треба да биде директно поврзано со акцијата за развој на **вештини и компетентности**. Треба да се поттикнува **размената на вештини на различни нивоа** (иноватори, истражувачи, професори, студенти) овозможувајќи споделување на искуство и знаење.

Во рамките на мрежите ориентирани кон технологии и иноваторство можно е спроведување на кооперативни пилот проекти поврзани со **ниско обемни инвестиции**.

Во програмската област од **јавниот сектор** се очекува да биде главен деловен двигател за контакти, особено преку користењето на Структурните фондови. Мрежите за промовирање на иноваторство и нови технологии (на пр. чисти и енергетско ефикасни технологии, информатичките и комуникациските технологии за управување на мобилноста) ќе го подобруваат вклучувањето на **иновативните аспекти во јавните набавки**. Овој пристап може да биде троен: Од една страна иновативните решенија ќе се воведуваат во јавните служби, од друга страна иноваторството може да се здобие со потребната критичка маса за успех на пазарот. Воведувањето на **иновативно ориентирани јавни набавки** налага подготовка на правила за јавни набавки и проценка на тендерски правила што овозможуваат прилагодување на ризиците од техничките промени и иновации (на пр. во развојот на модерни технологии за пречистителни станици за води, иновативни концепти за енергија за јавни згради, софтверски решенија за е-влада и е-демократија).

Соработка, исто така, треба да се бара во рамките на Иновативни релејни центри (ИРЦ) што се финансирани преку ЦИП (Рамковната програма за конкурентност и иноваторство 2007 - 2013). Една од главните задачи на канцелариите на ИРЦ е да најдат соодветни партнери за соработка низ цела Европа.

Специфични целни групи и/или индикативни потенцијални корисници за оваа област на интервенција се учесниците/капацитети во технологија и иноваторство, вклучено и терцијарно образование.

Примери на активности (на повеќе нивоа) во рамките на транснационалните партнерства што можат да се поддржат од оваа област на интервенција:

- Подготовка на активности што поддржуваат развој на мрежи ориентирани кон технологии и иноваторство во посебни технолошки полиња (на пр. студии на изводливост, воспоставување на бази на податоци)
- Развој на транснационални партнерства околу центри и агенции за истражување, технологии и иноваторството во сектори со високи технологии
- Олеснување на воспоставување, зацврстување или реструктурирање на транснационални мрежи на продуктивни групи.
- Создавање или зајакнување на мрежи за соработка меѓу друштва и капацитети за истражување, технологии и иноваторството од различни земји и промовирање на заедничка акција за применето истражување
- Создавање на транснационални тимови за размена (надвор од агенции, центри за технологии и иноваторството) специјализирани за мерки за градење на капацитет за технологии и иноваторство за напредни производи, процеси и услуги
- Транснационални партнерства за промовирање на вклучувањето на иновативни аспекти во јавните набавки, во однос на примената на технологии од заеднички интерес
- Стратешка соработка наменета за подобрување на примената на иновативни и чисти нови технологии и нивната примена на локално и регионално ниво
- Воспоставување на транснационални мрежи меѓу соодветно терцијарно образование и капацитети за истражување, технологии и иноваторството
- Воспоставување на заеднички обуки поврзани со мрежи за технологии и иноваторство
- Воспоставување на мрежи на научни и технолошки локации за развој на стандарди и локациски потреби за успешни комплекси ориентирани кон технологии („интегрирани локации за висока технологија“) лоцирани во програмската област
- Подигање на нивото на интернационализација на капацитетите за истражување, технологии и иноваторството, особено во универзитети и во области каде меѓународниот ранг на понуда на нивото на високо образование и истражување сеуште не е соодветна.
- Олеснување на примената на технолошки иновации во програмската област преку подобрување на мобилноста на истражувачите, за поддршка на размената на знаење.
- Промовирање на политики за поддршка на пристапот и врската меѓу капацитетите за истражување, технологии и иноваторството.

5.1.2 Развој на животна средина што овозможува иновативно претприемништво

Потребата во програмската област се чини дека треба да биде очигледна: Економијата заснована на МСП со неколку лидерски водечки компании тежнее кон иноваторство и интернационализација, но несоодветната соработка и интернационализација на МСП, групи што остануваат на локално ниво, големи разлики во економски развој низ целата програмска област.

Целта на оваа област на интервенција е примарно подготовката и/или создавање (или реструктурирање) на мрежите за подобра примена на можностите на Југоисточната економска област и за поефикасно овозможување на колективна деловна активност и служби за поддршка на иноваторството особено за МСПа.

Оваа област на интервенција поттикнува одвојување од „втор степен“ што значи мрежно поврзување на постојните **капацитети за поддршка на МСПа** во програмската област со цел утврдување на механизми за овозможување на размена и ширење на ефикасни пристапи во МСП што се поддржува.

Според тоа мрежите треба да разменуваат, развиваат, поттикнуваат и применуваат (во пилот проекти) соодветни „лесни мерки“, на пр. за подобро искористување на пазарните можности во областа, обезбедувајќи пристап на МСПа до односните информации, поддршка на технолошкиот трансфер, поттикнувајќи ги микро и семејните фирми да развијат претприемачки дух, отпочнување на деловна активност, управување со правата на интелектуална и индустриска сопственост и со патентните права, олеснување на пристап до соодветните форми на финансирања и поттикнување на вештини и знаење потребни за иноваторството.

Посебните целни групи и/или индикативни потенцијални корисници за оваа областа на интервенција се чинители/капацитети за поддршка на деловната активност во однос на потребите на МСПа.

Примери за (повеќестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Мрежно поврзување на капацитети за поддршка на МСП со цел утврдување на механизми за развивање, размена и ширење на ефикасните пристапи за подобрување на иновативното претприемништво што се поддржува
- Здружена стручност во мрежите со цел да се помогне дијагностицирањето на МСПа и да се решат правните, организациските и човечките прашања поврзани со иновативните процеси
- Активности на соработка за поддршка и подобрување на женското претприемништво
- Разменување на пракса и искуство меѓу иновативното МСП (управувано од страна на капацитетот за поддршка на МСП)
- Зголемување на свесноста за иноваторство кај МСП и технологија што доведува до подобар влез на пазарот
- Развивање на стандарди и локациски услови за успешно иноваторство насочено кон недвижности („иновативни деловни локации“) што треба да се лоцираат во програмската област
- Развивање на структури за регионална деловна поддршка во рамките на транснационалните партнерства
- Соработка на полето на иновативното финансирање, доближување на МСПа до различните финансиски инженерски техники или основање на транснационална иновативна доверба.

5.1.3 Зајакнување на рамковните услови и поставување на патот за иноваторство

Засилувањето на **капацитетот на институциите и на општеството за иноваторство** претставува критична компонента за целокупниот изглед на иноваторството. **Недостигот или недостатокот на (национални) иновативни стратегии** претставува главна карактеристика на иновативен капацитет на програмската област. Иако во најдобар случај постои внимание насочено кон националното и регионално ниво на иновативни системи, програмата сеуште треба да го поттикне „транснационалниот иновативен систем за Југоисточна Европа. Се смета дека транснационалната соработка треба да биде соодветна за развој на институционална рамка за олеснување и промовирање на иноваторството, за создавање на иновативна пријателска животна средина со помош на координирана постапка во програмската област (иновативен центар, нови форми на институционално управување). Ова би можело да се развие земајќи ги предвид искуствата за постојната добра пракса во „Регионални иновативни стратегии“ од страна на Иновативните акциски програми на ЕУ.

Целта на оваа област на интервенција е примарно утврдување на механизмите за размена и соработка за истражување, технолошките и иновативните пристапи и политики (аспект на управување) и зголемување на јавната свест за важноста на технолошкиот напредок со помош на транснационални постапки во областа (аспект на свесност).

Современиот систем за поттикнување на иноваторството налага разбирање на мнозинството на граѓаните. Сликата и успехот на технолошките локации исто така зависи од тоа колку е непристрасна општата социјална клима за нови развојни процеси. Во општеството коешто тенденциозно позитивно се соочува со „новото“, исто така иновативните идеи полесно стануваат општо прифатени и привлечни за истражувачите и претпријатијата. Во однос на долгорочното влијание врз интервенциите треба да се посвети особено внимание на младите, особено паралелно на образовните планови.

Активностите треба на пр. да го поддржат формирањето на сликата за Југоисточна Европа како место за иноваторство и раст, да ги поттикне младите да развиваат претприемачки дух, да се мобилизираат постојните институции во договарањето и комуникацијата со населението, да се разбуди ентузијазмот за научно образование, да се соочат информациите што недостасуваат во областа на технологијата и иноваторството, да се минимизира стравот во однос на нови технологии, посветувајќи особено внимание на прашањата за полот со цел зголемување на учеството на жените во технологијата и иноваторството.

Оваа интервенција делумно ги проширува класичните целни групи за технологија и иноваторство и ги поврзува со Информатичкото општество. Со цел поддршка на активностите треба да се дефинираат посебните стандарди за квалитет. Активностите треба да целат кон дефинирана група и да не прикажуваат поединечни интереси или производи.

Посебните целни групи и/или иникативните потенцијални корисници за оваа област на интервенција се националните и регионалните влади, учесниците во културата и образованието, учесниците во поддржувањето на деловната активност, учесниците во технологијата и иноваторството.

Примери за (повекестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Основање на механизми за размена и соработка за истражување, технолошки и иновативни пристапи и политики ширум Југоисточна Европа меѓу клучните учесници во иновативниот систем (вклучително планови за размена)

- Подобрување на заедничкото раководење на регионално и локално ниво во однос на иновативното претприемништво. Активностите можат да го поддржат развојот на „иновативното управување“, „иновативната поддршка“ и „иновативното раководење“ преку анализа и следење на иновативниот изглед и развојот и соработката на иновативната политика

Мрежно поврзување меѓу региони што делат интерес во посебно економско поле/сектор, со цел засилување на економскиот профил на односните региони

Поддржување на формирањето на слика за Југоисточна Европа како место за иноваторство и раст со помош на Информатичката компјутерска технологија.

Мобилизирање на постојните институции (на пр. институти за истражување, образовни центри, медиуми) во договарањето и комуникацијата преку ИКТ со граѓанинот со цел поттикнување на иноваторство

Употребување на алатките на ИКТ за развој на Информатичкото општество со цел охрабрување на младите да развијат претприемачки дух и да го разбудат ентузијазмот за научно образование (на пр. отворени лаборатории за ученици достапни со помош на ИКТ)

Искористување на можноста за објаснување и експериментирање на можностите на Иновативните технологии за животна средина.

5.2 Приоритетна оска 2: Заштита и подобрување на животната средина

Контекст

Животната средина го поставува еден од **основните столбови на Политиката на кохезија на ЕУ** како што е дефинирано во Гетенбургшките приоритети, со истакнување на димензиите на опкружувањето на ЕУ интервенциите и потребата за заштита и подобрување на животните ресурси како предуслов за постојан раст. Целите на животната средина се претставени во **6. Акциската програма за животна средина** на Европската заедница 2002-2012 (6. ЕАП), којашто ги идентификува четирите области од животната средина како приоритетни активности: „Климатска промена“, „Природа и биолошка разновидност“, „Животна средина, здравје и квалитет на живот“ и „Природни извори и отпад“. За целата област 6. Акциски план за животна средина и изведените седум тематски стратегии (на пр. Тематска стратегија за воздух, Заштита и рециклирање на отпад, Поморска животна средина, Почва, Пестициди, Природни ресурси и Урбана животна средина) нуди **корисен водич за транснационална активност**.

Југоисточна Европа се карактеризира со голема и распространета поставеност на природните ресурси почнувајќи од алпски до континентални и медитерански региони. Голем број на области се рурално доминантни и се карактеризираат со **неоштетени екосистеми** и неискористени природни елементи. Други области се под **силно влијание на индустријализацијата**, искористеноста на копното и градежната распространетост, патниот сообраќај и интензивното земјоделство. Граничните зони претставуваат предизвикувачки зони откако тие ги разделуваат заштитените области и екосистемите додека истовремено тие се развиваат во зони на минимално човечко влијание во согласност со претходните политички делбени граници.

Во согласност со **СВОТ** областа се карактеризира со богата биолошка разновидност, голем број на недопрени предели, планински области и природни заштитени области. Областа поседува голем број на реки како вредности на животната средина, но исто така како опасност поради честото излевање. Дополнително индустриското наследство предизвика проблеми во квалитетот на природните вредности и сеуште претставува голема закана. Според промените во економскиот сектор се очекува брзо зголемување на бројот на загадувачи, на нивото на издувни гасови, на

технолошките ризици и на искористувањето на ресурсите. Значајните потенцијали можат исто така да се искористат главно со примената на алтернативни извори на енергија, координирана заштита на природните области и во областите со управување со заштита од ризик и природни опасности (особено управување со поплави) при што транснационалната интеграција и координација се од суштинско значење.

Политиката на животната средина е предводена од страна на европските стратегии и директиви, но главната способност останува во рацете на поединечните држави. Во **земјите-членки** националните фондови и особено Фондот за кохезија обезбедуваат референтна рамка за активностите за заштита на животната средина. Во **земјите што не се членки** квалитетот на животната средина само постепено станува приоритет, при што финансирањето за прашањата од животната средина секогаш претставува проблем, а меѓународните донатори имаат само ограничено влијание.

Избраната стратегија се фокусира на можностите за надминување на проблемите наследени од минатото. Истовремено се соочува со очекуваните закани по животната средина. **Транснационалната активност** примарно може да послужи за надминување на поделбата на области и да обезбеди рамка за донесување и развој на потребните методи и структури.

Целите на приоритетната оска и оперативните цели што произлегуваат од истата

Во однос на претходно споменатото специфична Цел на Приоритетна оска 2 е да ги надмине ограничувањата наметнати од националните граници, да ги предвиди идните закани и можности на животната средина и да развие заедничка транснационална активност за заштита на природата и на луѓето.

Оваа приоритетна оска бара особено да достигне четири оперативни цели и го поддржува оперативното партнерство и активност што придонесуваат до:

- Подобрување на интегрираното водостопанство и заштита од ризик од поплава
- Подобрување на заштитата на ризиците по животната средина и технолошките ризици
- Поттикнување на соработка во управувањето со природните вредности и заштитените области
- Поддржување на ефикасноста на енергијата и ресурсите

Оперативните цели опфаќаат широк спектар, но се **тесно поврзани**. На пример гаранцијата за постојано снабдување со квалитетна вода е јасно поврзана со заштитата од ризиците по животна средина, додека успешното управување со природните вредности треба да се смета како многу важно во примената на ресурсите на ефикасните технологии и законодавството. За повеќето региони главните интервенции во животната средина се доделени во рамките на националните програми. Меѓутоа, во силно поделената област неопходна е транснационално фокусирана активност поради несогласувањата во финансирањето, разликите во капацитетот, неопходните „бели точки“ во центарот на областа и сеприсутните ограничувања наметнати со националните граници.

Целните групи и/или индикативните потенцијални корисни се првенствено: Институциите за планирање и државните агенции, невладините организации и мрежи, регионални и локални органи и односни јавни комунални компании, обезбедувачите на енергија, технолошките центри и научните институции, асоцијации и комори, туристички агенции, органи за управување со природните ресурси.

Области на интервенција

5.2.1 Подобрување на интегрираното водостопанство и транснационална превенција од ризик од поплава

Програмската област се состои од **важни реки** како Дунав, Тиса, Сава, Вардар и Марица меѓу другите и огромна **крајбрежна област** долж Јадранското море, Црното море и Егејското море. Овие области се важни фактори во економските и социјалните активности на жителите на областите. Меѓутоа, тие активности поставуваат несогласувања за достапните резерви со вода од една страна и истите се склони на природни опасности, а особено поплави. Посебен предизвик за Југоисточниот европски простор е заедничко управување со опасности од поплави и управување со водените ресурси и областите опфатени со вода. Треба да се посвети внимание на сеопфатните планови за речните базени на големите реки во областа и предизвикот од поплава во речните базени. Резервите вода, реките и нивното влијание се транснационални сами по себе. Според тоа само транснационалниот пристап може да има подолгорочно влијание.

Целта на областа на превенција е развојот на транснационалните структури и системи/алатки за интегрирано управување со водените ресурси и заштита од ризик од поплава.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти, кои ќе се посветат на потребата за заеднички активности во управувањето со крајбрежните области на речните базени, морињата, езерата и ресурсите со свежа вода. Подобрувањето на мрежното поврзување и вештините за успешни транснационални активности, придружени со инфраструктурно инвестирање доколку е соодветно ќе ги даде на регионите неопходните алатки.

Интегрираното водостопанство и транснационалната заштита од ризик од поплава треба да придонесат до соодветната **климатска промена**. Освен тоа, важно е дека заштитата од поплава се развива на начин што е доследен на **Рамковната директивата за води** и **Директивата за оценување и управување со поплави** (на пр. План за интегрирано управување што ги опфаќа двете Директиви).

Примери на (повеќестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржани според оваа област на интервенција:

- Изработка на планови за интегриран развој и управување со речни базени, населени области и крајбрежни области, мориња, езера и ресурси со свежа вода вклучително одржливи политики за искористување на копното, развој на земјоделството и шумите што го поддржуваат и засилуваат интегрираниот пристап за предели и управување со искористеноста на копното.
- Интегрирано управување со ризикот од поплава вклучително планови за управување, усогласување на различни стандарди, подобрена институционална соработка и подобра интеграција на националните и регионалните административни структури
- Изработување на предвидените студии и анализи за влијанието на климатската промена на метеорологијата, хидрологијата, ерозијата и др.
- Координација, усогласување и развој на здружени активности во водостопанство
- Координација, усогласување и развој на системи за следење и механизми за предупредување
- Координација, усогласување и развој на интегрирани реактивни системи за заштита од поплава

- Координација, усогласување и развој на заеднички системи за заштита на цивили
- Развивање на алтернативни методи и системи за заштита на квалитетот на водата и закана од отпадната вода
- Засилување на институционалниот капацитет и човечките ресурси на национално, регионално и локално ниво со цел развој на интегрирано водостопанство и транснационална заштита од ризик од поплава особено во спроведувањето на Рамковната директива за води и други односни акти.

5.2.2 Подобрување на превенцијата на ризиците по животната средина

Југоисточна Европа претставува област засегната од голем број на ризици по животната средина. Некои од нив се **ендемски** (на пр., земјотреси, суши, поплави и шумски пожари), други се под влијание или се **предизвикани од страна на активностите на луѓето** (на пр. загадување, одрон, ерозија) и други се под влијание на глобалните фактори како што е **промената на клима**. Во програмската област ризиците по животната средина имаат различни форми почнувајќи од **суши, земјотреси и пожари** во јужниот дел до **излевања на хемикалии и одрони** во северниот дел. Се очекува ризиците да се зголемат поради засилувањето на човечките активности и поради забрзаната глобална климатска промена.

Транснационалната активност се смета дека треба да биде неопходна дури и ако поединечните жешки точки можат да имаат јасен удар врз големата област и популацијата.

Целта на областа на интервенција е развојот на транснационални структури и системи/алатки за заштита од ризик по животната средина, и развој на сеопфатна политика за намалување на ризиците и влијанието по прашањата за здравјето на луѓето, биолошката разновидност и други прашања за животната средина.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што развиваат политики, планови и системи за здружена заштита од ризиците по животна средина при тоа олеснувајќи ја размената на информации и координацијата на активностите во итни случаи заедно со рехабилитација на заразени области и извори на ризици.

Примери на (повекестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Развој на интегрирани политики за координирана заштита од ризици и реакција на ризиците по животна средина
- Развој на планови, мерки и системи, вклучително планирање за просторно и копнено искористување со цел заштита и соочување со природните ризици (особено пожари, поплави, напуштања, суши, земјотреси) и технолошки ризици
- Развој на системи за следење (на пр. контрола на издувни гасови, усогласување на податоци за потенцијални извори на загадување, системи за следење на издувните гасови со цел квалитет на воздухот, загадувачи и др.) и механизми за предупредување за потенцијални природни и индустриски опасности, шумски пожари како и хемиско и биолошко загадување на водата, почвата и воздухот
- Примена на механизми за предупредување за потенцијални опасности (поплави, крајбрежни опасности, шумски пожари; хемиско и биолошко загадување на водата, почвата и воздухот, индустриски несреќи, контрола на безбедноста на нуклеарните постројки и др.)
- Развој на информатички системи за превоз на опасни производи и идентификација на односните активности за известување на односните групи

- Развој на регионални „предвидувања на ризик“ вклучително идни можности од ризик, на пр. долж сообраќајните коридори, економски активните зони и др.
- Идентификување и управување со изворите на ризик (информатички политики, размена на податоци и извештаи и др.);
- Поддршка на транснационални активности за целите на животната средина како намалувањето на издувните гасови во воздухот, заштитата на почвата и др.
- Спроведување на свесноста што произлегува и планирање на итноста за популацијата населена во многу чувствителните области
- Спроведување на стратегии за ревитализација на неискористени капацитети
- Олеснување на заедничкото снабдување и/или инфраструктура за активности за заштита од ризик.

5.2.3 Промовирање на соработка во управувањето со природните ресурси и заштитените области

Заштитените области и неопштетените природни вредности се неопходни елементи за здравјето на луѓето, биолошката разновидност и социјално-економските активности. Штетите по животната средина имаат долгорочни негативни ефекти и последици по локалната социјална и економска рамнотежа. Во програмската област заштитените области се важен развоен фактор особено во туристичката индустрија/индустријата за одмор и рекреација. Истовремено истото неопходно е под притисок од **очекуваното зголемување на економската активност и односните промени во употребата на копното**. ЕУ нуди проширена рамка на директиви, насоки и алатки за управување со природните вредности и заштитените области. Во повеќето случаи оваа рамка ја истакнува важноста за прекугранична и транснационална активност. Во „пренаселената“ програмска област оваа важност станува неопходност.

Целта на областа на интервенција е соработка и трансфер на практично знаење во управувањето со природните вредности (на пр. ранливите екосистеми, природни/полуприродни области, заштитени области) и поддршка на транснационална свест врз основа на важноста на природните вредности како фактор за развој.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што се однесуваат на потребата за спроведување на законодавството на ЕУ и го олеснуваат координираното управување со назначените области. Проектите исто така треба да се однесуваат на потребата од трансфер на практично знаење и развојот на вештини за корисно управување со природните вредности и заштитените области.

Примери на (повеќестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Развој на заеднички стратегии за управување со природните вредности и заштитените области
- Зголемување на трансферот на практичното знаење за сеопфатно спроведување на односните ЕУ Директиви (Директива Фауна-Флора-Живеалиште, Директива за птици, Рамковна директива за води и др.)
- Подобрување на јавното информирање и учеството на јавноста во однос на управувањето со природните вредности и заштитените области
- Развој и координација на планови и структури за управување за области од транснационален интерес назначени како заштитени области на национално ниво

- Развој на корпоративен идентитет за транснационални мрежи на заштитени области (на пр. Натура 2000)
- Поттикнување на развој на активности поврзани со биолошката разновидност и заштитата на природното наследство, особено во Натура 2000 местата
- Развој и размена на практики на управување (особено во рамките на Натура 2000), со цел да се обезбеди целокупна доследност и надополнување на заштитените области и во однос на поделбата и поврзаноста меѓу Натура местата во областа
- Спроведување на транснационални стратегии за одржлив рурален/поморски туризам во чувствителни области
- Градење свест за важноста за природните вредности како развоен фактор за економските сектори како што се земјоделските, туристичките и здравствените услуги.

5.2.4 Промовирање на ефикасноста на енергијата и ресурсите

Со векови природната животна средина во областа ги присилувала локалните заедници максимално да ги искористуваат ресурсите и изворите на енергија достапни во регионот. Оваа наследност беше злоупотребена во минатото поради централизацијата, индустријализацијата и новите начини на искористување. Во блиска иднина се очекува да порасне побарувачката од енергија и ресурси опадната во изминатите години **што се должи на предвидената конвергенција за остатокот од ЕУ**. Неодамнешната легислатива и новините и технологиите нудат главна можност за поттикнување и проширување на ефикасноста на енергијата и ресурсите во областа. ЕУ политиките за животна средина утврдуваат јасни цели на пр. во однос на климатската промена и намалувањето на емисијата на гасови од стаклената градина. Други иницијативи, а особено **ЦИП 2007-2013** и нејзината потпрограма „**Интелигентна енергија за Европа**“ ја истакнуваат поддршката на ефикасноста на енергијата и на ресурсите. Транснационалната активност во областа содржи значителен елемент на трансфер на практично знаење од најiskusните зони до оние со сеуште неприменети ресурси.

Целта на областа за интервенција е да се основа координација и трансфер на практично знаење за политиките за ефикасност на енергијата и ресурсите, да се соработува во донесувањето и примената на ЕУ политиките и директивите во односните полиња и подготовката на областа со цел опфаќање на очекуваното зголемување во побарувачката на енергија и искористување на ресурсите преку пријателски пристапи кон животната средина. Интервенциите треба да бидат придружени од оценките на влијанието, земајќи ги предвид можните негативни удари врз развојот на земјоделството, шумарството, биолошката разновидност, почвата, водата, воздухот и пределите на транснационално ниво.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што го поддржуваат донесувањето на политиките и технологиите за ефикасна енергија и ресурси. Проектите исто така треба да ја олеснуваат координацијата меѓу односните засегнати страни и да ја зголемат свеста за политиките и технологиите на ефикасни ресурси во програмската област.

Примери на (повекестепени) активности во рамките на транснационалното партнерство што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Развој на политики за одржлива набавка на енергија и ефикасност на ресурси на национално или регионално ниво, што помага за спроведување на односните ЕУ насоки и директиви
- Утврдување на здружени стратегии за штедење на енергијата и ефикасноста на енергијата

- Развој на „предвидувања за искористување на ресурси“ вклучително и тесни места и проблематични области
- Олеснување на координацијата на провајдерите на енергија, особено меѓу асоцијациите за обновливи енергетски ресурси и регионалните и локалните органи
- Координиран развој на инфраструктурата за примена на обновливите енергетски извори и особено силата на водата на транснационално ниво
- Поддршка на развојот и употребата на гориво од обновливи извори
- Поддршка на наградувањето и промовирање на технологии и активности за ефикасна енергија и ресурси
- Развој на транснационални политики за намалување на издувните гасови со цел намалување на емисијата на гас од стаклената градина
- Развој на транснационални стратегии што поддржуваат и координираат планови за одржлива експлоатација на обновливи енергетски извори (сила на водата, биомаса, геометричка енергија и др.)
- Подобрување на трансферот на практично знаење за сеопфатните национални стратегии за одржливо управување со отпадот (избегнување на повторна употреба-рециклирање)
- Подобрување на трансферот на практично знаење за сеопфатните национални стратегии за одржливо управување со свежа вода (стратегии и технологии за ефикасна употреба на вода)
- Развој на транснационални мрежи за „зелените индустрии“, енергетски агенции, регионални и локални органи
- Развој на мерки за намалување на обемот на сообраќај и/или поддршка на јавни сообраќајни средства попријателски настроени кон животната средина и особено јавен превоз
- Поттикнување на развојот на активности за одржливо управување со отпад и придвижување кон рециклирачкото општество
- Стимулирање на ефикасност на енергијата и развој на обновливи енергии како и подобро координирани системи за ефикасно управување со енергијата и поддршка на одржлив сообраќај вклучително информации за индустриските потрошувачи, провајдери на услуги и граѓани за прашањата од типот како да се намали искористувањето на енергијата.

5.3 Приоритетна оска 3: Подобрување на пристапноста

Контекст

Се смета дека пристапноста треба да биде еден од **главните услови** за економски развој и раст и конечно за територијална кохезија. Истата ја олеснува размената на производи и идеи како и движењето и интеракцијата на луѓето. Сите овие аспекти се од неизмерно значење за Југоисточна Европа. Сообраќајните коридори се пример за олицетворение на можностите што истите ги нудат на регионите низ кои минуваат, додека заобиколните области имаат тенденција да заостануваат. Според тоа развојот на мрежи за транснационален и меѓурегионален пристап претставува клучен фактор за намалување на постојните несогласувања.

Постојните мрежи во Југоисточна Европа се **во најголем број случаи силно поделени** што се должи на политичкото наследство или внатрешно се соочуваат со

главни услуги за поединечните држави и региони. Во повеќето случаи овие мрежи се од **подредена важност** и не можат да се справат со постојаното зголемување на патниот сообраќај. Се забележува **двоен модел** на пристапност се гледа преку **соодветно финансирани ТЕН проекти** од една страна и амбициозната, но лоша мрежа на **Пан-европски сообраќајни коридори** надвор од територијата на ЕУ што се состојат од пат, железница, внатрешни водени патишта и поморски сообраќај од друга страна. Меѓутоа, можноста понудена од страна на околните поморски рути и предвидени „Поморски магистрални патишта“ и важноста на големите пловни реки како Дунав останува неискористена. Со ова **контрадикторните движења** во секторот за сообраќај се видливи преку големата преоптеретеност на постојната инфраструктура, но без развој на исплатливи алтернативни замени. Сличен модел се појавува во **ИКТ секторот** (Информатичка и комуникациска технологија) доколку постои **јаз во мрежите и услугите** меѓу земјите-членки на ЕУ и трети земји. Овој јаз останува значителен исто така меѓу самите земји-членки.

Во согласност со **СВОТ** програмската област се карактеризира со основна инфраструктурна мрежа што побарува итно инвестирање со цел обнова, надградба и завршување. Постои ограничено практично знаење за инвестирањето, стратегиите, алатките за финансирање на инженерството со цел да се создаде неопходната инвестиција, а иницијативите се попречени од Поделените национални и регионални интереси. Постојната инфраструктура (материјална и ИКТ) е силно поделена што се должи на топографијата и националните пречки и не кореспондира со европските стандарди. Транснационалните врски и врските запад-исток се мошне слаби. Поврзувањата на пристаништата и поморските зони се неразвиени.

Меѓутоа Југоисточна Европа претставува област со голема концентрација на важни ТЕН проекти и Пан-европски коридори. Постојат паралелни исплатливи алтернативни замени за патен сообраќај (пристаништа, водени патишта, повеќемодални платформи) со голем пазарен потенцијал. Меѓународните финансиски институции нудат значителна низа на алатки и можности за финансирање на развојот на неопходната инфраструктура со цел подобрување на пристапноста.

Во програмската област инфраструктурата за пристапност се финансира и спроведува преку **голем број на инструменти**. Во земјите-членки достапни се изборите на Национални фондови, Структурни фондови, Меѓународни финансиски институции (на пр. **ЕИБ**), јавни приватни партнерства. Во земјите што не се членки постои поинтензивна заложба на меѓународните финансиски институции и донатори, иако се ограничени националните фондови. Во сите случаи сите земји го следат својот **сопствен план** во развојот на нивната инфраструктура за пристапност. Според тоа застапеноста на можностите и плановите за спроведување ја прави **координацијата во југоисточно европската област многу тешка**. Со оглед на тоа што ТЕН политиката на ЕУ ја поддржува координацијата на „континентално“ ниво, **внатре регионалните несогласувања** на второстепената мрежа и нивното поврзување со споменатата ТЕН-Т мрежа остануваат недопрени.

Дополнително, пристапот врз основа на простор е видлив во географската ориентација на коридорите, што остава големи „**бели точки**“ и **заоставени поморски зони** во областа. Со ова успешната интеграција на мрежите не треба да се пренесува на главно северно-јужните и западно-источните коридори но треба да се однесува и на второстепените мрежи. Топографијата поставува некои пречки во развојот на мрежите. Меѓутоа, околните мориња (Јадранското, Јонското, Егејското и Црното море) и соседните крајбрежни зони долж реките и железничките спојки прават привлечна рамка за регионален развој и спроведување на сообраќајната политика на ЕУ. На крајот, просторната димензија на пристапност е внатрешно поврзана со ЕУ политиката за животна средина. Потребата за транснационална соработка е видлива и во сфаќањето на природната животна средина од страна на вклучените земји и постојната европска законска рамка (како што е Рамковната директива за води, мрежата Натура 2000)

Транснационалната програма за соработка не може да се замени со постојните програми и планови. Меѓутоа, може да **обезбеди платформа за координација** и договор меѓу земјите, како и основа за преговори со меѓународните финансиски институции, донатори и др.

Стратегијата што е заснова на Приоритетна оска 3 се обидува да ги активира предностите на регионот и можностите што произлегуваат од рамката на ЕУ со цел надминување на слабостите на регионот. Приоритетната оска 3 придонесува особено за подобрување на пристапноста на локалните и регионалните чинители до европските мрежи. Ова вклучува два клучни предизвици:

- Физичка пристапност (примарна и секундарна сообраќајна инфраструктура)
- Виртуелна пристапност (пристап до ИКТ мрежите и услугите)

Цели на приоритетните оски и цели што произлегуваат од активностите

Специфична цел на приоритетната оска 3 е да ја поддржи координираната подготовка за развој на мрежи за достапност и поддршката на повеќемодалност.

Оваа приоритетна оска особено треба да постигне три **оперативни цели** и да поддржи транснационални партнерства и активност што придонесува до:

- Подобрување на координацијата во поттикнување, планирање и активност за примарни и секундарни сообраќајни мрежи
- Развој на стратегии за соочување со „дигиталната поделба“
- Подобрување на рамковните услови за повеќемодални платформи

Програмата се соочува со голем број на прашања и области и ограничени финансиски средства. Главен извор на финансирање сеуште претставуваат Националните програми и Оперативните програми на структурните фондови. Програмата придонесува за координација на односните чинители кои се ограничени од страна на оперативните средства, националните граници или институционалните препреки. Развојот на ефикасна сообраќајна мрежа, прилагодувајќи ги одржливите и енергетски ефикасни сообраќајни системи без значителни влијанија по животната средина, е тесно зависен од максималната примена на ИКТ како помошна алатка и како замена за физичката мобилност додека поддршката на повеќемодалноста е очигледна придружна активност за одржливост на самата мрежа. Според тоа комбинацијата на сообраќајни мрежи, ИКТ и повеќемодалноста нуди рамномерен пристап во однос на пристапноста до, во рамките на и меѓу регионите.

Целни групи и/или индикативни потенцијални корисници се примарно: Национални органи, институции за планирање, регионални и централни државни органи, градски и рурални средини, комори и асоцијации, сообраќајни органи, меѓународни организации и тела.

Области на интервенција

5.3.1 Подобрување на координацијата во промовирање, планирање и активност за примарни и секундарни сообраќајни мрежи

Југоисточна Европа е област со голема застапеност на програми, планови и алатки за финансирање на развојот на примарни и секундарни сообраќајни мрежи. Спроведувањето е меѓутоа бавно или се должи на недостатокот од практично знаење, институционални и договорни недостатоци. Исто така координацијата со соседните или засегнатите земји е минимална. Несогласувањата на земјите

затворени со копно и приморските земји и топографијата и политичката поделба не ја олеснуваат формулацијата на заеднички став и акциски планови. Транснационалната соработка треба да претставува вроден елемент во развојот на мрежата што се должи на условите за спроведување и влијанието што се шири околу неколку земји.

Целта на областа на интервенција е обезбедувањето на алатки и простор за координирана поддршка, планирање и активност за примарните и секундарните сообраќајни мрежи. Интервенциите треба да бидат за регионални и локални тела насочувајќи го нивниот план во централните држави или за одреден број на југоисточни европски држави кон ЕУ и други меѓународни институции.

Програмата не може да финансира големи инфраструктурни инвестиции. Меѓутоа, може да се очекува значителен придонес во поттикнување на учесници, спроведување на студии и акциски планови и координирање на активности финансирани од други буџети.

Транснационалната активност може да поддржи политичка координација меѓу надлежните партнери и транснационалното мрежно поврзување на регионално планирани пилот проекти.

Регионалните интереси и потреби треба да се земат предвид кога се планираат високорангираните и секундарните сообраќајни мрежи. Целта е да се обезбеди дека регионите всушност имаат придобивка од сообраќајните мрежи.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што придонесуваат за создавање и засилување на мрежите за координиран развој на сообраќајните врски и коридори и изработка на конкретни акциски и планови за финансирање на развојот на мрежата. Проектите исто така треба да нудат простор за сообраќај пријателски настроен кон животната средина и здружено управување со мрежите.

Примери на (повеќестепени) активности во рамките на транснационалните партнерства што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Поттикнување на политичка координација меѓу надлежните партнери и изработка на координирани стратегии за инфраструктурни инвестиции, поттикнување на усогласеност меѓу различни типови на инвестиции и различни мобилни финансиски инструменти
- Развој на здружени акциски планови за реализација на материјална инфраструктура финансирана од страна на други програми
- Поттикнување на транснационално проценка на животната средина (ЕПН-СПО) и оценки на транснационалното територијално влијание (ТИА) координација со реализацијата на материјалната инфраструктура финансирана од страна на други програми
- Зголемување на транспарентноста на тековниот коридор во однос на програми и проекти
- Изработка на PPP планови за делови од сообраќајната инфраструктура
- Основање на здружени тела за управување со сообраќајните мрежи
- Создавање на транснационални капацитети за одржување и утврдување на патните цени за материјалната инфраструктура
- Промовирање на транснационално учество на јавноста во консултациите за развој на инфраструктурната мрежа
- Зајакнување на координиран развој на регионални аеродроми

- Создавање на интелегентни сообраќајни информатички системи за агломерации
- Развој на решенија за флексибилен јавен превоз соочувајќи се со потребите за мобилност
- Анализирање и максимализирање на влијанијата на менлива/подобrena пристапност на регионалните/локалните можности за развој
- Соочување со специфични проблеми за периферни и чувствителни региони (на пр. планински региони)
- Подобрување на пристап до меѓународни поморски и речни пристаништа со цел постигнување на идна стратешка предност во глобалниот сообраќаен натпревар
- Здружени промотивни кампањи за поморски и речен сообраќај и зголемување на свеста за предностите на животната средина и економските предности.

5.3.2 Развој на стратегии за справување со „дигиталната поделба“

Пристапот до информации е неопходен услов во рамката на Политиката за кохезија на ЕУ. Пристапноста на ИКТ и подеднакво важно, искористување и употреба на ИКТ се однесува не само на домаќинства и претпријатија туку и на државните органи за обезбедување на голем број на услуги што денеска неопходно побарува физичко присуство на граѓаните. Областа заостанува во тој сектор. Транснационалната соработка во ова поле е неопходна со цел да се обезбеди неопходната критична маса за развој на предвидените планови и алатки.

Целта на областа на интервенција е поддршка на здружени иницијативи со цел олеснување на „дигиталната поделба“ меѓу земјите и регионите особено каде што е забележан или се очекува пазарен неуспех. „Дигиталната поделба“ е јаз меѓу тие со редовен, ефикасен пристап до информации и знаење преку ЕКТ (информатичка и комуникациска инфраструктура) и тие без истото.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што придонесуваат до развој на концепти за јавни приватни партнерства за ЕКТ пристапност, развој на концепти и спроведување на ИКТ решенијата за јавните сервиси на локалните и регионални органи, соработка со државните органи и научните институции во развојот на јавните сервиси, взаемна корисност на информатичките системи и усогласување со ИКТ обуката.

Исто така предвидени се подготвителни активности за развој на регионалната ИКТ структура и сервисни провајдери за алтернативни замени до скапи приземјени радиодифузиски врски на трансационална основа. Програмата не е назначена за финансирање на директна радиодифузиска инфраструктура.

Примери на (повеќестепени) активности во рамките на трансационалните партнерства што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Подигнување на свеста за можностите на ИКТ во регионите каде развојот на информатичкото општество заостанува
- Поддршка на МСП особено во оддалечените области со цел развој на нивните работни активности преку примена на ИКТ платформи за промовирање на економскиот и општествен развој
- Развој на јавни приватни партнерства за ИКТ пристапност
- Подобрување на улогата на регионалната и локалната администрација во спроведувањето на информатичкото општество особено во оддалечените области.
- Развој на јавни служби што користат е-владини решенија и алатки во

соработка со државните органи и научните институции

- Основање на заеднички стандарди за развојот на ИКТ во однос на служби за поддршка на обуки
- Поттикнување на взаемната корисност на информатичките системи на пр. поддршка на деловна активност или образование
- Развој на база на податоци од транснационален интерес
- Промовирање на употребата на напреден ИКТ со цел намалување на потребата од патување и заменување на физичката мобилност преку виртуелни размени.

5.3.3 Подобрување на рамковните услови за повеќемодални платформи

Завршување на сообраќајните мрежи, интеграцијата во глобалниот пазар и зголемувањето на моделите на искористување во областа поставуваат **тежок товар за сообраќајната мрежа** што е тековно монополизирана од страна на патниот сообраќај. Проблематиката на оперативната ефикасност, искористувањето на достапните алтернативни рути и последно, но не помалку важно грижете за животната средина ја истакнуваат потребата од промоција на повеќемодални платформи. Транснационалната активност е очигледно главен предмет што се должи на економските меѓуодноси и сообраќајните модели меѓу регионите и влијанието на повеќемодалноста или недостатокот на истото во поголемите области.

Целта на областа на интервенција е поддршка на повеќемодални платформи и подобрување на алтернативните начини на превоз (на пр. железница и или поморски споредено со патен) од гледиште на јавниот интерес. Повеќемодалните платформи можат да го направат постојниот сообраќај поефикасен и од друга страна да поттикнат смена на системи пријателски настроени кон животната средина. Активностите треба да ги надминуваат единичните интереси и да покажат вистински карактер на соработка и заеднички придобивки.

Транснационалната соработка треба да генерира конкретни проекти што придонесуваат за развој на повеќемодални концепти и акциски планови, да промовираат договори за подобрување на повеќемодалноста и да го поддржат развојот на алатки и системи за олеснување на повеќемодалните платформи.

Примери на (повеќестепени) активности во рамките на транснационалните партнерства што можат да се поддржат според оваа област на интервенција:

- Зголемување на можните внатрешни водени патишта и поморски сообраќај (кратка морска пловидба и поморски сообраќај на долги далечини) со помош на концепти и акциски планови за развој на повеќемодалните терминали и центри и подобрени внатрешни врски
- Поддршка на платформи за комуникација и координација меѓу регионалните и локални градски органи и приватните провајдери на услуги и инвеститорите и нивните колективни здруженија; развој на концепти и договори за повеќемодални врски особено меѓу агломерации; развој на решенија за повеќемодален превоз и на акциски планови (главно преку водени патишта и море) со цел ослободување или надминување на тесните места и недостасување на врски долж транснационалниот копнен сообраќај; подобрување на взаемната корисност и повеќемодалноста на превоз на патници и производи по копно, внатрешни водени патишта, море или воздух, вклучително усогласување на сите форми на јавен превоз низ националните граници и низ транснационалните источно-западни и северно-јужни коридори; воспоставување мрежи за истражување и иноваторство фокусирани на решенија за повеќемодалниот превоз вклучително нова опрема, технолошки развој, управување со логистичкиот синџир и др.; развој на транснационални структури за управување со синџирот на набавка вклучително мерки за подобрување на ефикасноста на повеќемодалните логистички синџири (вовед во компјутерските технологии, поедноставување на администрацијата и др.; развој на ИКТ алатки и структури за подобро поврзување со повеќемодалните платформи вклучително

оптимизација на капацитетите за обука, вреднување на сообраќајните претпријатија, едношалтерскиот систем за сообраќајни трансакции; развој на мрежи на логистички центри и подобрување на размената на искуство во полето на управување, обезбедување на услуги, соработка во рамките на или надвор од програмската област; поддршка на здружени напори за планирање со цел усогласување на сообраќајните и логистички инвестиции како и координирани логистички капацитети и услуги; развој на решенија за подобрување на логистиката на обновливата енергија.

5.4 Приоритетна оска 4: Развој на транспортни синергии за областите со одржлив пораст

Контекст

Анализата најпрвин ги нагласи сè поголемите тенденции на концентриран развој во поединечните области, сврзан со сè поголемите диспаритети во рамките на самите области и со суштествените проблеми што се развиваат како на пример општествената сегрегација, растечката сиромаштија, недостигот од инвестиции во одделни области, недоволното обезбедување јавни услуги, преоптоварените сообраќајни капацитети. Овој аспект првенствено се однесува на **внатрешната кохезија** на областите во пораст.

Второ, **шемата** на урбаните области, на средните или на малите градови **лоцирани во рамките на програмското подрачје**, покажува **драматично растечки диспаритети** меѓу областите со посилни и со послаби градови. Моноцентризмот во неколкуте урбани региони се интензивира со актуелниот развој во повеќето земји. Денес, земјите од Југоисточна Европа имаат многу поголеми диспаритети од „западните земји“ во Европа. Актуелниот тренд ја зголемува оваа разлика додека во старите земји-членки на ЕУ, диспаритетите се консолидираат или се намалуваат.

Трето, структурата, функцијата и улогата на главните, големите, средните и на малите градови е делумно нова и е дефинирана низ новите државни структури во програмската област при што **генерално нуди голем потенцијал** за натамошно зголемување на координираното стратешко планирање, координираниот маркетинг и лобирање и на функционалната поделба. Различните градови би можеле да ползуваат од своите **потенцијални усогласености** и така да остварат конкурентност, (меѓународна) видливост и да обезбедат доволно ниво на јавни услуги. Постои можност долгорочно да се развијат „**зони на интеграција**“ што ќе бидат поддржани со транспортни коридори како превозници на растот и на конкурентноста во контекст на еден балансиран регионален развој со цел подобрување на позицијата во Европа и „фаќање чекор“ со урбаните региони во старите земји-членки на ЕУ.

Четврто, постои недостиг од политика да се **„централизира периферијата“** односно да се зајакнат областите со одржлив пораст во загрозените рурални области со цел развој на локации со минимална големина и на тој начин обезбедување јавни услуги.

Петто, **големата културна разноликост** (од предисториските времиња и од древната грчка цивилизација, античкото време, Римското и Византиското царство, Отоманското царство, Хабсбуршката монархија, комунистичкиот период итн.) би можела подобро да се искористи како развоен фактор и како капитал во глобалната конкурентност.

Целите на приоритетната оска и оперативни цели што произлегуваат од истата

Земајќи ги предвид овие заклучоци, Приоритетната оска 4 би требало конкретно да продолжи во насока на идниот развој на Југоисточна Европа како **место на одржлив и полицентричен развој на урбаните области и на регионалните системи на населби**.

Оваа приоритетна оска покажува конкретен повеќесекторски карактер кој силно меѓусебно ги поврзува аспектите сврзани со економијата, заштитата на животната

средина, општеството и со владеењето. Соопштението од Комисијата во врска со „**Политика на кохезија и градовите: урбаниот придонес кон порастот и кон новите работни места во регионите**“²⁸ целосно го запазува овој приод. Според Стратегиските насоки на Комисијата во врска со кохезијата (поглавје 2.1) квалитетната урбана средина **придонесува** кон приоритетот на **обновената Лисабонска стратегија**, Европа да се претвори во поатрактивно место за работа, живот и за инвестирање.

Целта на Приоритетната оска е да се создадат и спроведат стратегии за урбаните области и за регионалните системи на населени места, да се делува во насока на оптимални полицентрични структури во програмската област и да се користат културните вредности за одржливиот развој.

Акцентот треба да се стави на активностите:

- што од една страна ја опфаќаат **високата концентрација на економски, еколошки, социјални и на проблеми сврзани со владеењето**²⁹ коишто ги засегаат урбаните области и регионалните системи на населени места, и
- што од друга страна **ги користат шансите** што оптимизацијата на дадената полицентрична структура и користењето културни вредности можат да ги понудат за развојот на областите на раст.

Како што покажува целта, приоритетот на одржливиот развој на урбаните области и на регионалните населени места се наоѓа во различни форми на превентивни мерки и на развојни фактори.

Оваа приоритетна оска поконкретно настојува да оствари **три оперативни цели**; таа ќе ги поддржува транснационалните партнерства и делување што придонесуваат кон следново:

- Решавање на клучните проблеми што ги засегаат урбаните области и

регионалните системи на населени места

- Промовирање балансиран модел на атрактивни и достапни области на пораст
- Промовирање на употребата на културни вредности за потребите на развојот

Прво, **внатрешната кохезија** во рамките на урбаните области претставува основен предуслов за одржливиот економски развој. Прашањата во делот на **разноликоста и на миграцијата** се дел од приоритетите што треба да се третираат.

Второ, придонесот кон оптимизацијата на постојната сеопфатна полицентрична структура во смисла на „**функционална полицентричност**“ нуди можности за поврзување на помалите центри со атрактивните области на пораст, за ползување од нивните **потенцијални усогласености** и, на тој начин, остварување на конкурентноста и обезбедување доволно ниво на јавни услуги. Областа се карактеризира со значителен модел на мали и средни градови. Овие градови имаат потенцијал да развијат форми на финансиска соработка. Развојот на функционалните усогласености и на партнерствата меѓу урбаните и руралните средини би можел да биде идниот фактор на успех во насока на зајакнување на **релативната конкурентност на соодветните региони** и гарантирање на клучните јавни услуги. Освен тоа, употребата на **културните вредности** може да ги унапреди креативноста и културниот идентитет и да генерира приходи и вработувања.

Проектите за транснационална соработка претставуваат алатки за развој и, во таа смисла, за примена на интегралните стратегии, споделување на знаењата и на најдобрите практики и за реализација на пилот проекти. **Транснационалното ниво е**

²⁸ COM(2006) 385, последна верзија, Брисел, 13.7.2006 г.

²⁹ Планирање, влијание и спроведување на политиката и на работењето на една организација.

размерот во кој може да дојде до интеракција на покреативни модели и искуства од соработката.

Проектите за транснационална соработка ќе ја надополнуваат (малата) УРБАЦТ програма, како инструмент за размена на искуства и за мрежно поврзување меѓу градовите.

Целните групи и/или индикативните потенцијални корисници се првенствено: граѓанското општество, невладините организации, локалната, регионалната и централната власт, актерите на полето на културата и на образованието, актерите на поддршка на бизнисите, приватниот сектор.

Области на интервенција

5.4.1 Справување со суштински проблеми што негативно влијаат врз урбаните области и регионалните системи на населбите

Во програмската област, постојат „жешки точки“ со висока концентрација на проблеми сврзани со економијата, општеството, животната средина и со владеењето. Актуелните центри на пораст се пренатрупани и искажуваат растечки внатрешни диспаритети; потенцијалните области на пораст мора да ја предефинираат својата улога, а помалите центри опаѓаат. Овие проблеми не може да се решаваат само на национално ниво. Програмата за соработка го поддржува заедничкото делување што служи како поттик за националните или за регионалните стратегии.

Заедничката експертиза и проектите за пилот соработка би можеле да се развијат во рамките на **широк спектар на прашања од заеднички интерес**. Транснационална соработка би требало да ја комбинира размената на искуства со соодветните пилот проекти во урбаните области и во областите на населените места со цел да се добијат стратегии, вештини и знаења.

Целта на оваа област на интервенција се состои од подготовка, спроведување и од дисеминација на конкретни стратегии и акциски планови и од користење на транснационалните вештини и знаења за решавање на клучните проблеми што ги засегаат урбаните области и регионалните системи на населени места.

Клучните проблеми би можеле да бидат на **меѓусебно поврзаните полиња во делот на економијата, општеството и владеењето**. Активностите на повеќе нивоа во рамките на транснационалните партнерства би требало да настојуваат да го подобрат ваквиот вид клучни проблеми.

Партнерите во соработката коишто работат на слични или на комплементарни проблеми можат да искористат дадено транснационално партнерство во рамките на областа на соработка, како „поттикнувач“ за локалното делување. Партнерите во соработката можат да искористат дадено транснационално партнерство и во смисла на „**дефинирање агенди**“ со цел користење надворешна поддршка за иновативните идеи и приоди. Партнерите во соработката би можеле да ги **здружат своите ресурси** за спроведувањето обуки и пилот активности. Проектите на партнерство реализирани на локално и на регионално ниво може да остварат **истакната видливост** за граѓаните.

Наспроти меѓурегионалната соработка – којашто, во принцип, се бави со слични прашања – територијалната соработка го има за цел развојот на **трајни партнерства** во дефинираната област на соработка. Ова може да го спроведе само програма за територијална соработка. Интензивирањето на меѓурегионалната размена може да придонесе кон покохезивен и побалансиран територијален развој на подрачјето на Југоисточна Европа.

Примери на активности (на повеќе нивоа) во рамките на транснационалните партнерства што може да се поддржат во рамките на оваа област на интервенција:

Развој на транснационални синергии во областа на јавната инфраструктура и на јавните услуги, на пример:

- Подготовка на заеднички проекти за пилот соработка заради подобрување на урбаната инфраструктура (на пример, пречистување на отпадните води, подобрување на квалитетот на водата за пиење, обнова на енергетската ефикасност) и заради подобрување на корисните меѓусебни врски
- Осмислување нови начини за финансирање на јавната инфраструктура
- Подобрување на јавните набавки за урбаната инфраструктурата согласно со стандардите на ЕУ
- Подобрување на системите за менаџирање и за мониторинг во „зелените области“
- Осмислување ефективни начини за обнова на домовите и за подобрување на станбените зони
- Решавање на потребите на областите со населени места кои страдаат од опаѓање на економијата и на населението

Развој на транснационални синергии во Планирањето и Управувањето, на пример:

- Развој на интеграциони алатки, како на пример стратегии за развој на градовите, со цел да се опфатат сиромаштијата, економскиот развој, животната средина (на пример, Планови за управување со урбаната животна средина), управувањето со градовите, одржливиот развој на туризмот и финансирањето
- Развој на акциски планови за кооперативни решенија за урбана обнова и ревитализација
- Подготовка на планови за реструктурирање на поранешните воени кампови
- Развој на ГИС-мрежи (географски информативни системи) за решавање конкретни потреби (на пример, мониторинг на загадувањето на почвата)
- Решавање на регистрацијата на земјиштето како сериозен проблем кој особено ги засега урбаните области
- Интензивирање на менаџирањето, регистрацијата и на регулирањето недвижен имот паралелно со развојот и рехабилитацијата на урбаните „постојни субјекти“
- Би можеле да се опфатат и унапредувањето на владеењето и развојот на одговорност и транспарентност кај локалните органи. Клучните партнери – приватниот сектор, заедницата и НВО, како и локалната, регионалната и централната власт – би требало да се мобилизираат во планирањето, спроведувањето и во оценувањето на урбаниот развој (на пример, управување со градови-области-квартови)

Развивање транснационални синергии околу општествените прашања (во контекст на Интегралните проекти за урбана и регионална обнова), на пример:

- Осмислување патеки за интеграција за обесправените лица, мигрантите и за групите со посебни потреби

Развивање транснационални синергии во однос на економски прашања (во контекст на интегрални проекти за урбана и регионална обнова), на пример:

- Осмислување мерки за стимулирање на деловните можности, иновативноста и на претприемаштвото во кризните области
- Развој на технолошки и на управувачки стандарди на економските инфраструктури (како бизнис-инкубатори за малите и средните претпријатија) што ќе служат да се подобрат оние области каде што постои недостиг од инвестиции.

5.4.2 Промовирање рамномерен модел на атрактивни и пристапни области на пораст

Урбаниот полицентризам во Југоисточна Европа се наоѓа во **голем ризик**. Досега, само ограничен број големи градови, повеќето од нив главни градови, значително ползуваат од трендовите на социјално-економски развој што во моментов постојат во оваа област. Она што напредува е **обележаната поларизација** на растот, иновативноста, достапноста и инвестициите и оттука територијалниот развој во голем дел од програмската област (моноцентризам). Заучувањето на одржливата полицентрична територијална организација претставува реален и тежок предизвик со кој мора да се соочат креаторите на политики на различни нивоа. Транснационалното делување може да придонесе кон надминувањето на дилемата меѓу високорангираната цел (унапредување на одржливиот полицентризам) и ограничената расположивост на општата свест, заедничките стратегии и на здружените ресурси за остварување на таа обемна цел. Транснационалното делување може да послужи како **рамка и заштитна обвивка** за развојот на **партнерство** за локалните/регионалните активности во напредни и во експериментални развојни стратегии со цел развој на **одржлив полицентризам** и, оттука, зајакнување на територијалната кохезија во Југоисточна Европа наспроти новонастанатите поделби.

Во таа смисла, за суштествено се смета да се унапреди балансираната дистрибуција на конкурентски области на пораст во областа на соработка, во комбинација со силни внатрешни и надворешни функционални релации.

Целта на оваа област на интервенција е да се изготват интегрални просторни и развојни стратегии за зајакнување на функционалните региони како носачи на растот и на конкурентноста, како и обезбедувањето до партнерите на алатки за формулирање на нивната улога и за формирање нови партнерства во рамките на овие области.

Оваа интервенција ги опфаќа повеќекратните прашања. Тие може да

се групираат како **Заедничко делување за формулирање и**

менаџирање на „функционалната полицентричност“

Целта е подготвувањето, спроведувањето и распространувањето на конкретни стратегии и акциски планови и користењето транснационални вештини и знаења со цел придонесување кон оптимизацијата на постојната екстензивна полицентрична структура во смисла на „функционална полицентричност“ што ќе ги поврзе помалите центри со атрактивните области на раст, ползувајќи од нивните потенцијални усогласености и така остварувајќи ја **конкурентноста** и гарантирајќи го **доволното ниво на јавни услуги**.

Во постојната полицентрична структура, присутни се сите елементи потребни за **развојот на областите на раст** со „критична маса“. Предизвикот при формулирањето и спроведувањето стратегија за функционална соработка значи да се исползуваат потенцијалните усогласености и да се надминат географските растојанија меѓу градовите со различна големина по пат на интензивирани врски за соработка. Ова ќе треба да се темели врз анализата на различните функции и

специјалности и врз дефиницијата „**Кој** ќе се специјализира за **што**?“
Функционалните потенцијали треба меѓусебно да се надополнуваат. Треба да се избегнува распределба на државни пари на „погрешни точки“. За ова ќе биде потребно стратегиско бирање при **идентификацијата и зајакнувањето на „областите на раст“** и при ефектуирањето мрежи што овие области ќе ги поврзат, како во физичка смисла (инфраструктура), така и во човечка смисла (градење капацитети, вештини, знаења). Картата на Југоисточна Европа треба да покаже повеќе меѓусебно поврзани зони на голем раст, каде секоја од нив ќе зазема свое место во економската (и глобалната) просторна економија. Меѓутоа, функционалната полицентричност го имплицира создавањето „механизми за регионална соработка“ и откажувањето од „милитантната“ конкурентност.

Заедничко делување за да се поддржи владеењето како ново партнерство меѓу функционалните области

Целта е развојот на структури и на капацитети за подготвување **доследни политики**, планови и пилот проекти за сите различни фактори со кои се унапредуваат одржливиот развој и отворањето нови работни места во функционалните области.

Јавните тела сè повеќе се свесни за прашањето: Што се случува надвор од традиционалните административни граници (граници на јуридикција), но во рамките на функционалната поврзаност? На владеењето може да се гледа како на партиципативен процес во кој соодветните носители се ангажираат во утврдувањето и во развојот на функционалните области. Соработката претставува опција за задржувањето контрола врз развојните процеси и за повторното преземање на моќта во делот на планирањето на развојот. Всушност, постојат бројни практични ограничувања за опфаќањето на ефективната институционализирана или неформална соработка, како на пример нејасната правна рамка за соработка, нискиот степен на соработка меѓу агенциите за економски развој и агенциите за регионален развој, потоа нецелосно развиените механизми на меѓуопштински финансиски надоместоци и механизми за склучување договори како и недостиг од заедничко управување со Користењето на земјиштето. Аспектот на владеењето треба да претставува дополнителен капитал за руралните и за субурбаните заедници на кои обично им недостига можноста да ги изразат и одбранат своите интереси во однос на урбаните зони.

Урбано-руралните релации треба да добијат внимание како на пример услугите од општ интерес наменети за руралните области кои брзо опаѓаат и стареат.

Примери на активности (на повеќе нивоа) во рамките на транснационалните партнерства што може да се поддржат во оваа област на интервенција:

- Подготовка на Заеднички акциски планови за функционалните региони, на пример комбинирање со екстензивните и со партиципативните процеси на планирање, за подобра координација меѓу општинските органи (централни и субурбани) и руралните и регионалните органи што се охрабруваат да ги здружат своите ресурси. „Проблематичните прашања“ на регионалниот развој (како развојот на транспортот и на лоцирањето бизниси) треба да се надополнуваат со интервенции во делот на квалитетот на животот, како на пример со интервенции на полето на културата, туризмот и рекреацијата. Треба да се посвети внимание на прашањата во делот на економијата базирана врз знаењата и во областа на квалификациите.
- Зајакнување на кооперативните активности во областа на маркетингот за поддршка на економскиот и на регионалниот развој по пат на привлекување инвестиции во една транснационална мрежа на региони.
- Интегрален концепт на бизнис локации за функционалните економски региони: презентирање и координирање на понудите со дисперзирани бизнис-локации што опфаќаат даден функционален регион со мали комуни, развој на

бизнис зони лоцирани на најсоодветните и најпристапните локации.

- Осмислување подобри административни постапки за развој на бизнис локациите. Да се оптимизираат и стандардизираат постапките на јавно одлучување во рамките на економски пресметлива временска рамка; транспарентност на обврските и на условите за приватните инвеститори (на пример, обврзувачки прирачник на администрацијата што ги опфаќа инвеститорите и што ги објаснува јасно дефинираните и сигурни барања во однос на развојот); дефинирање на „програмите за клучните области“ за спроведување на методите за раководење со проекти (проект менаџмент); воведување на „акционото планирање“ што значи подготовка на „регионални бизнис планови“.
- Креирање јавни фондови или други релевантни алатки за интервенции на пазарот на земјиште и како инструмент на јавната земјишна политика, со цел да се „заштитат“ областите за планираната употреба
- Интензивирање на развојот на приватното финансирање во процесот на реализација на проекти за урбан и регионален развој со примена на соодветни форми на партнерство меѓу јавниот и приватниот сектор кај органите за управување со фондовите за обнова и развој на ресурсни центри
- Развој на мрежи и на други форми на соработка меѓу јавните тела за заштеда на инвестициските трошоци (на пример, меѓуопштински индустриски паркови)
- Унапредување на учеството и на моќта на јавноста, воспоставување омбудсмани и олеснувачи на полицентризмот, развој на капацитетите за децентрализација (финансиски, раководни, политички), воспоставување на „управувањето со предградијата“ како врски („интерфејси“) меѓу урбаните и руралните средини
- Создавање мрежи на агенции за регионален развој што ќе ги промовираат интегралните приоди за подобрување на партнерските капацитети

- Целосно искористување на современите информатички и комуникациски технологии за поддршка на доброто урбано управување и за одржливиот урбан развој
- Развивање на соработката што ќе се концентрира, не само врз економски и инфраструктурни прашања. Туку и врз сите урбани функции како што се културата, образованието, знаењата и социјалната инфраструктура

5.4.3 Промовирање на примената на културните вредности во развојот

Оваа програмска област е богата со културни вредности и со туристички потенцијали. Урбаниот развој не може да се случува во еден „културен вакуум“, туку треба да ги почитува културните предели во кои самиот тој е интегриран. Оттука, мобилизацијата на **културните вредности** во контекстот на урбан развој претставува можност за промовирање на локалните идентитети, премостување на урбаните центри и руралната периферија и за претворање на градовите од Југоисточна Европа во атрактивно место за живот и работа.

Целта на оваа област на интервенција е вклучувањето културни вредности како составен дел од програмската област во процесите на планирање и развој на урбаните центри, системите на населени места и околните рурални области.

Транснационалното делување треба да ги поддржи заедничкото зачувување и користење на културните вредности како развоен фактор и како ресурс за одржливиот туризам.

Со проектите треба да се обезбеди дека преземените активности придонесуваат кон развојот на ендегениот потенцијал и дека со нив директно или индиректно се генерираат приходи и се отвораат нови работни места.

Примери на активностите (на повеќе нивоа) во рамките на транснационалните партнерства што може да се поддржат со оваа област на интервенција:

- Подобрување на добрите политики, осмислувањето програми и градењето капацитети во делот на заедничкото зачувување и користење на културните вредности
- Интензивирање на заедничкото промовирање на историските места, заедничките стратегии за означување и за комуникација, развој на транснационални концепти за маркетинг на градовите за историските центри
- Транснационално здружување на специфичната експертиза, на пример, за подобро управување со археолошките локалитети
- Координирани приоди кон зачувувањето на културното наследство во комбинација со заедничка професионална обука (креирање бази на податоци, мапирање и мониторинг на локациите од културен интерес, техники на реставрација, користејќи ги и алатките од ИКТ)
- Промовирање на „културниот туризам“, на пример низ осмислување културни маршрути
- Поддржување на едукацијата во областа на традиционалните материјали, но и во областа на управувањето со културните ресурси
- Развивање партнерства меѓу јавниот сектор, приватниот сектор и секторот на граѓанското општество во делот на реставрацијата на истакнати локации
- Подобрување на перцепцијата на наследството со помош на нови медиумски алатки

5.5 Приоритетна оска 5: Техничка помош за поддршка на спроведување и градењето капацитети

Контекст

Општо земено, програмите за транснационална соработка наметнуваат специфичен предизвик од аспект на техничката помош. **Се чини дека Програмата за транснационална соработка во Југоисточна Европа е програма со најмногу предизвици од сите нив.**

Програмата се соочува со **уште еден предизвик**. Таа е лоцирана на југоисточниот агол на Унијата, каде се концентрирани неколку земји кандидати и потенцијални кандидати за членство, како и партнерски трети земји, па така далеку се придвижува над актуелните надворешни граници на ЕУ. Управувањето со програмата треба да ги поддржува целосно да учествуваат во соработката на проекти. Ова особено важи за земјите од Западен Балкан, Украина и за Молдавија. **Голем ризик – над средствата на управувањето со програмата** – лежи во недостигот од усогласување на регулативите и законските стандарди.

Целите на приоритетната оска и оперативни цели што произлегуваат од истата

Земајќи ги предвид овие барања, Приоритетната оска 5 има за цел да ја поддржи реализацијата на програмата и да го зголеми капацитетот на институциите и на корисниците во програмската област на транснационално делување.

Приоритетната оска 5 конкретно има настојува да оствари две оперативни цели:

- Обезбедување на **суштественото управување** за реализација на програмата (спроведување на програмата и склучување договори за изведба, подготовка, мониторинг, оценување и инспекција)
- Реализација на **придружни активности** за поддршка на создавањето и на спроведувањето квалитетни транснационални проекти и партнерства ориентирани кон резултатите и за унапредување на **капитализацијата** на резултатите.

Како што детално е опишано во **поглавје 7.7 (конкретни правила за реализација на програмите за Техничка помош, буџет)**, Техничката помош ќе се реализира на активности неопходни за ефективно и непречено управување и реализација на програмата согласно со член 46 од Општата регулатива³⁰.

Техничката помош ќе ги опфати и трошоците за „Прирачник за програмата“ (посебен документ) и трошоците за подготовка на наредниот програмски период.

Техничката помош ќе се измени и дополни да се обезбедат основи за **мониторинг на животната средина** во рамките на програмата, доколку биде потребно, согласно со извештајот на СПО а особено доколку мерките на мониторинг се сметаат за несоодветни.

Со оглед на фактот дека ова е посебна потреба за програмската област, Техничката помош треба да ги поддржи **придружните активности за зајакнување на учеството, генерирањето проекти и селекцијата на проекти** со активности како (**индикативно**): кампањи за подигање на свеста, развој на методологии и на алатки за утврдување на потенцијалите на областа, изнаоѓање заеднички интереси и помагање во развојот на заеднички идентитет, активно поддржување на дисеминацијата на информации за вклучените земји партнери и за областа на соработката, медиумска работа.

Посебно насочените повици, семинари, студии, годишна конференција, публикации и промовирањето на програмата ќе придонесат кон поголемата релевантност и ефективност на реализацијата на програмата.

Една од слабостите на повеќето програми во периодот меѓу 2000 и 2006 година е нивната **потешкотија да пренесат знаења** надвор од кофинансираните партнерства. Драгоцените знаења, алатки, најдобри практики и техники честопати се развиваат од самите проекти, но не се деталзираат и распространат доволно за да создадат додадена вредност за поширока група корисници. Оттука, новата програма треба да ги предвиди конкретните мерки и алатки за **капитализација на резултатите** за доброто на новите и на тековните проекти, како и за доброто на носителите, експертите, креаторите и реализаторите на политики од сите региони. Битен сојузник во овој напор се барањата на Рамката на структурните фондови во земјата-членка или во земјата кандидат за членство или потенцијален кандидат за членство, коишто ги нагласуваат заедничките потреби и проблеми во најразлични области опфатени со оперативната програма.

Овие мерки би требало да го содржат следново (**индикативно**): размени меѓу колеги, консултации со претходници, инспирации од лидерите (ниво на програма и ниво на проект), активно менаџирање со тематските прашања од исклучително значење, проактивна промоција на регионите (на пример, со менаџирање партнерски податоци), усвојување напредни алатки и методологии за зголемување на иновативниот потенцијал и на видливоста на програмата. Битна алатка ќе биде воспоставувањето проектни бази на податоци кои ќе содржат информации за содржините и за текот на реализацијата.

---

³⁰ Регулотива на Советот (ЕЗ) бр. 1083/2006 од 11 јули 2006 година (Сл.весник L 210 стр. 25)

Особено внимание ќе се посвети на услугите обезбедувани од страна на **Програмата ИНТЕРАЦТ II**. Оваа програма со опфат во ЕУ се концентрира врз доброто управување со територијалната соработка и обезбедува поддршка (базирана врз потребите) до актерите вклучени во програмите за реализација во рамките на целта Европска територијална соработка. Целната група за ИНТЕРАЦТ се првенствено органите што треба да се воспостават согласно со Регулациите 1083/2006 и 1080/2006 на Советот, како и останатите тела вклучени во реализацијата на програмата. За да се обезбеди максимално ползување од Програмата ИНТЕРАЦТ за телата реализатори на Програмата, ќе се охрабрува користењето на услугите и на документацијата на ИНТЕРАЦТ, како и учеството на семинарите на ИНТЕРАЦТ. Трошоците од ваквите активности ги исполнуваат условите да бидат покриени во рамките на Техничката помош.

6. Финансиски план

6.1 Годишно придонес на ЕРДФ во програмата

Табела 15: Годишно распределување на ЕРДФ во програмата (во евра):

Година	ЕРДФ
2007	31,918,022
2008	29,689,399
2009	29,565,665
2010	28,565,151
2011	30,342,331
2012	29,004,134
2013	27,606,943
Вкупно 2007-2013 г.	206,691,645

Буџет на ЕРДФ што треба да се алоцира на проекти (94%): 194,290,148

6.2 Индикативен анализа според Приоритетни оски

Табела 16: Приоритетни оски по извор на финансирање (во евра)

Приоритетна оска	Финансирање на заедниците (а)	Национално јавно финансирање (б)	Национално приватно финансирање (в)	Вкупно финансирање (г) = (а) + (б) + (в)	Стапка на кофинансирање (д) = (а)/(г)	За информација	
						Придонеси од ЕИБ	Друго финансирање
П1 Иноваторство	44.051.157	7.773.734	0	51.824.891	0,85	0	0
П2 Животна средина	53.739.828	9.483.499	0	63.223.327	0,85	0	0
П2 Пристапност	55.160.834	9.734.265	0	64.895.099	0,85	0	0
П4 Области со одржлив пораст	41.338.329	7.294.999	0	48.633.328	0,85	0	0
П5 Техничка помош	12.401.497	4.133.832	0	16.535.329	0,75	0	0
ВКУПНО	206.691.645	38.420.329	0	245.111.974		0	0

6.3 Финансиски план што го содржи придонесот од 2007 година на ИПА со анализа по земји партнери

Табела 17: Финансиски план што го содржи придонесот од 2007 година на ИПА со анализа по земји партнери

Години Земји партнери	2007
Хрватска	400.000
Република Македонија	500.000
Албанија	200.020
Босна и Херцеговина	453.020
Црна Гора	670.000
Србија	1.114.228
Вкупно	3.337.268

Одлука за финансирањето од страна на ИПА за учеството на земјите кандидати и потенцијални кандидати за членство во програмите за транснационална соработка на Регионалната политика на ЕУ донесува Комисијата еднаш годишно.

7 Одредби за спроведување на оперативната програма

7.1 Структура на менаџментот на програмата

Ќе се назначи следнава структура за управување со програмата:

Комитет за мониторинг (КМ)

Раководен орган (РО)

Тело за сертификација (ТС)

Ревизорско тело (РТ)

Заеднички технички секретаријат (ЗТС)

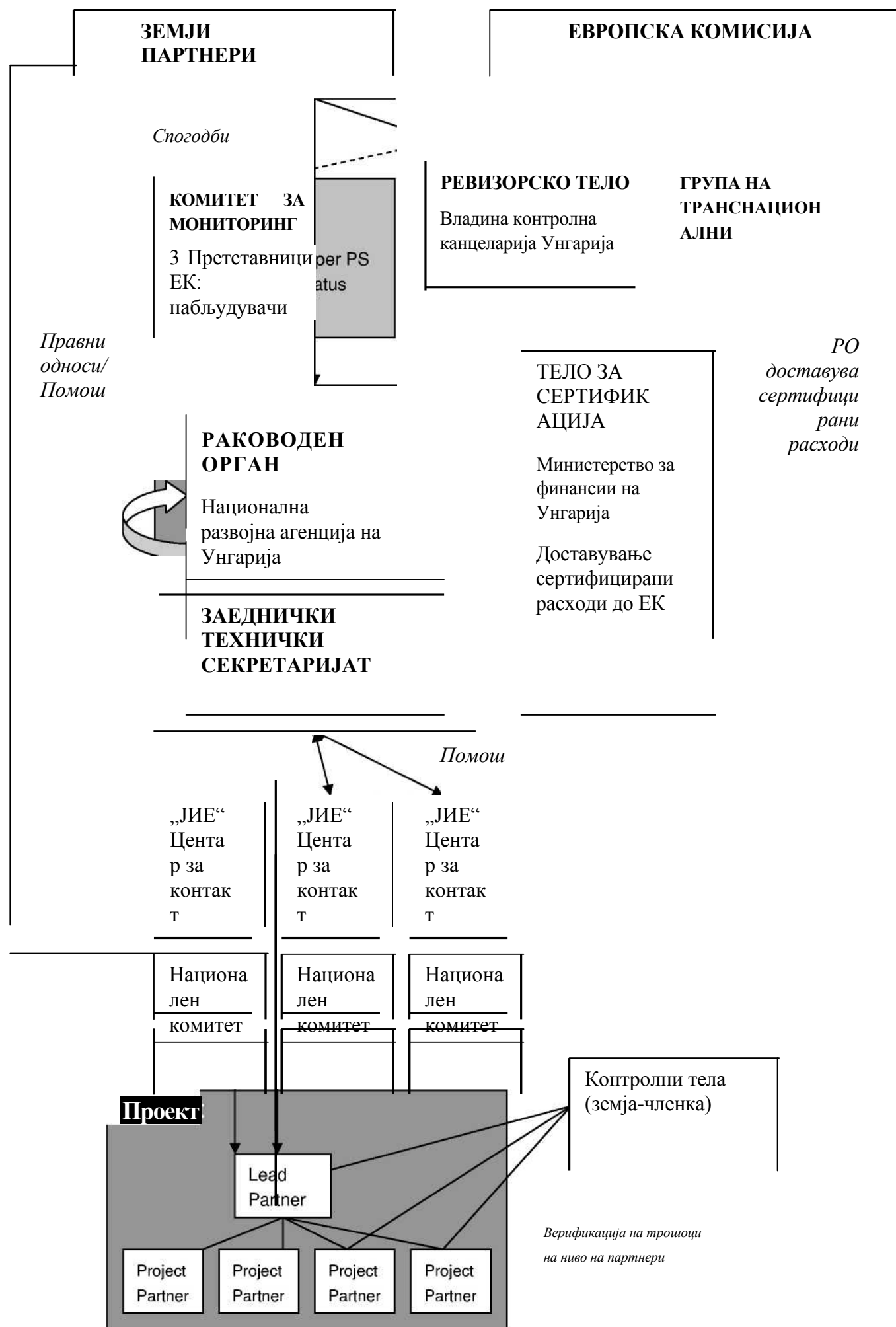
Центри за контакт за „ЈИЕ“ (КТ)³¹

Национална координација (НК)

---

³¹ Акронимот „ЈИЕ“ се однесува на Југоисточна Европа и ја подвлекува целта на зајакнување при што Контактните точки примарно ја претставуваат транснационалната програма во земјите-партнери. Националните контакт-точки можат да иницираат и да спроведуваат активности од транснационален карактер во полза на програмата.

Дијаграм 5: Структура на управување со ОП за Југоисточна Европа

7.1.1 Комитет за мониторинг

Комитетот за мониторинг на ОП за Југоисточна Европа ќе се формира од конкретните земји партнери во рок од три месеци по одлуката на Европската комисија со која се одобрува програмата.

Општите задачи на Комитетот за мониторинг се да ги обезбеди квалитетот, ефективност и одговорност на програмските операции, како и да врши селекција на проекти за финансирање.

Комитетот за мониторинг ќе работи во согласност со соодветните членови од релевантните регулативи:

Општи одредби, член 65:

Задачи на Комитетот за мониторинг

Комитетот за мониторинг ќе ги утврдува ефективност и квалитетот на спроведувањето на оперативната програма во согласност со следниве одредби:

- (а) ги разгледува и одобрува критериумите за селекција на финансираните операции во рок од шест месеци по одобрувањето на оперативната програма и ги одобрува сите ревизии на тие критериуми согласно со потребите на програмирањето;
- (б) периодично го разгледува напредокот остварен во насока на постигнување на конкретните цели на оперативната програма врз основа на документите доставени од страна на раководниот орган;
- (в) ги испитува резултатите од реализацијата, особено остварувањето на целите утврдени за секоја приоритетна оска одделно и оценувањето од член 48(3);
- (г) ги разгледува и одобрува годишните и завршните извештаи за реализацијата од член 67;
- (д) се информира за годишниот контролен извештај или за делот од истиот кој се однесува на конкретната оперативна програма, како и за сите релевантни коментари што може да ги даде Комисијата по разгледувањето на тој извештај или во врска со тој дел од извештајот;
- (е) може до раководниот орган да предложи каква било ревизија или испитување на оперативната програма со кои веројатно ќе се овозможи остварувањето на целите на Фондовите од член 3 или ќе се подобри нејзиното раководење, вклучувајќи го и нејзиното финансиско раководење;
- (ж) го разгледува и одобрува секој предлог за измена и дополнување на содржината на одлуката на Комисијата во врска со придонесот од Фондовите.

Регулатива на Европскиот фонд за регионален развој (ЕРДФ), член 19. 3.

Селекција на операции

Покрај задачите од член 65 од Регулативата (ЕК) бр. 1083/2006, комитетот за мониторинг или надзорниот комитет што ќе одговара пред него се одговорни за селекцијата на операциите.

Комитетот за мониторинг ќе изготви сопствен деловник за работа во состав на институционалната и правна програмска рамка.

Согласно со институционалната структура на земјите партнери, Комитетот за мониторинг се состои од по три претставници од секоја земја партнер, по можност и од национално и од регионално ниво, за да се обезбеди ефикасност и широка застапеност. Соодветните влади ќе ги именуваат членовите на Комитетот за мониторинг во рок од 30 дена по одобрувањето на ОП. Пошироката вклученост на регионалното и на локалното ниво ќе се обезбеди преку Националните комитети или соодветните национални процедури што ќе се воспостават во секоја земја партнер одделно. Членовите на Комитетот за мониторинг можат да поканат дополнителни советници со статус на набљудувачи на состаноците на Комитетот за мониторинг (членот мора однапред да го информира претседавачот за учеството на советниците).

Во рамките на Комитетот за мониторинг, земјите-членки и трети земји ќе гарантираат дека **резултатите за ЈИЕ ќе се земат предвид** за време на реализацијата на програмата, со користење на постапките на ЈИЕ за мониторинг на национално ниво.

Претседателството со Комитетот за мониторинг ќе ротира еднаш годишно со парови составени од земја-членка на ЕУ и земја која не е членка на ЕУ/ Правата и должностите на претседавачот и на заменикот претседавач ќе бидат дефинирани во деловникот за работа на Комитетот за мониторинг.

Претставниците на Европската комисија (вклучувајќи, по потреба, претставници од Генералните директорати (ДГ) за регионална политика, за проширување и друго ќе учествуваат како набљудувачи. Заедничкиот технички секретаријат ќе обезбедува секретаријатски услуги за Комитетот за мониторинг, вклучувајќи го подготвувањето на документи, одлуки и записници.

Комитетот за мониторинг ќе се сретнува најмалку еднаш годишно. Носењето одлуки во Комитетот за мониторинг ќе биде со консензус меѓу националните делегации (по еден глас по делегација). Одлуките може да се носат по пат на пишана процедура регулирана со деловникот за работа.

Комитетот за мониторинг може да формира поткомитети со конкретни задачи, на пример, за генерирање проекти. Правилата во однос на составот и на работењето на поткомитетите ќе се воспостават од страна на КМ во рамките на неговиот деловник за работа. Заедничкиот технички секретаријат ќе ја помага работата на поткомитетите. Конечната одлука во врска со одобрувањето или одбивањето проекти секогаш останува на Комитетот за мониторинг.

7.1.2 Управен орган

Назначен раководен орган е:

**Националната развојна агенција
(Унгарија) Н-1133 Будимпешта
Pozsonyi út 56.**

Раководниот орган (РТ) ќе биде одговорно за раководење и за спроведување на програмата согласно со соодветните регулативи:

Согласно со член 15 од Регулацијата за ЕРДФ, Раководниот орган нема да биде одговорно за редовноста на операциите и за нивните расходи. За таа цел, секоја земја-членка ќе воспостави сопствен контролен систем и ќе именува контролори одговорни за верификација на законитоста и за редовноста на расходите пријавени од секој корисник што учествува во операцијата.

Општи одредби, член 60:

Функции на Раководниот орган

Раководниот орган ќе биде одговорен за раководење и за спроведување на оперативната програма во согласност со начелото на здраво финансиско раководење, а особено за следново:

- (а) обезбедување дека операциите се селектираат за финансирање согласно со критериумите што важат за оперативната програма и дека истите ги почитуваат важечките регулативи на Заедницата и на државите во текот на целиот период на нивна реализација;
- (б) верифицирање дека кофинансираните производи и услуги се испорачуваат и дека расходите пријавени од страна на корисниците за операциите фактички биле направени и се во согласност со регулативите на заедницата и на земјите; верификациите на лице место за поединечни операции може да се спроведуваат врз основа на примерок во согласност со деталните правила што ќе ги усвои Комисијата согласно со постапката од член 103(3);
- (в) обезбедување дека постои систем за евидентирање и складирање во компјутерска форма на сметководствената евиденција за секоја операција одделно во рамките на оперативната програма и дека се собираат податоците неопходни за финансиското раководење, мониторингот, верификациите, ревизиите и за оценувањата;
- (г) обезбедување дека корисниците и останатите вклучени тела во реализацијата на операциите водат одделен сметководствен систем или соодветен сметководствен кодекс за сите трансакции поврзани со активноста без

- ограничување во однос на националните сметководствени правила;
- (д) обезбедување дека оценувањата на оперативните програми од член 48(3) се изведуваат во согласност со член 47;
- (ф) воспоставување постапки за да се обезбеди дека сите документи во однос на расходите и спроведените ревизии за да се обезбеди соодветна ревизорска евиденција се чуваат во согласност со барањата на член 90;
- (е) обезбедување дека телото за сертификација ги добива сите неопходни информации за постапките и за верфикациите реализирани во однос на расходите за потребите на сертификацијата;
- (ж) упатување на работата на комитетот за мониторинг и обезбедување до истиот на документите потребни да се дозволи квалитетот на реализацијата на оперативната програма што треба да биде предмет на мониторинг земајќи ги предвид неговите конкретни цели;
- (з) изготвување и, по одобрувањето од страна на комитетот за мониторинг, доставување до Комисијата, на годишниот и на завршниот извештај во врска со реализацијата;
- (с) обезбедување на почитувањето на барањата во делот на информирањето и публицитетот утврдени во член 69;

Регулатива на ЕРДФ, член 15
Функција на Раководниот орган

1. Раководниот орган ќе ги врши должностите предвидени во член 60 од Регулативата (ЕЗ) бр. 1083/2006, со исклучок на должностите во врска со регуларноста на операциите и на расходите во однос на националните и на регулативите на Заедницата утврдени во точка (б) од тој член. Во оваа смисла. Раководниот орган проверува дека расходот на секој корисник кој учествува во дадена операција бил проверен од страна на контролорот од член 16(1) од оваа Регулатива.
2. Раководниот орган ќе ги утврди аранжманите за реализација за секоја операција одделно, по потреба во согласност со водечкиот корисник.

Според член 13 од Регулативата за спроведување, Раководниот орган мора да ги извршува следниве задачи за да ги исполни функциите утврдени во став (а) и (б) од член 60 од Општите одредби.

Регулатива за спроведување, член 13
Раководен орган

1. За потребите на селекција и на одобрување на операциите што треба да се финансираат според член 60 од Регулативата (ЕК) бр. 1083/2006, раководниот орган обезбедува корисниците да се информирани за конкретните услови во врска со производите или со услугите што треба да се реализираат во рамките на операцијата, финансискиот план, временскиот рок за реализација и финансиските и останатите информации што треба да се чуваат и да се соопштуваат. Раководниот орган утврдува дека корисникот го поседува капацитетот за исполнување на овие услови пред донесувањето на одлуката за одобрување.
2. Верификациите што треба да се спроведат од страна на раководниот орган според член 60 (б) од Регулативата (ЕК) бр. 1083/2006 по потреба ги опфаќаат административните, финансиските, техничките и физичките аспекти на операциите. Овие верификации обезбедуваат дека пријавениот расход е реален, дека производите или услугите се реализирани согласно со одлуката за одобрување, дека барањата за надомест од страна на корисникот се точни и дека операциите и расходот ги почитуваат регулативите на Заедницата и на земјите. Тие ќе вклучат постапки за избегнување на двојното финансирање со останатите шеми на Заедницата или на земјите како и со останатите програмски периоди. Верификациите ќе ги содржат следниве постапки:
  - (а) административни верификации во однос на секое барање за надомест доставени од страна на корисниците;
  - (б) верификации на одделни операции на лице место.
3. Во случаите кога верификациите на лице место според точка (б) од став 2 се вршат по основ на примерок за дадена оперативна програма, раководниот орган води евиденција каде се опишува и се образложува методот на дефинирање примерок и се идентификуваат операциите или трансакциите селектирани за верификации. Раководниот орган ја утврдува големината на примерокот со цел остварување реално уверување во врска со законитоста и со регуларноста на основните трансакции имајќи го предвид нивото на ризик утврдено од страна на раководниот орган за конкретниот вид корисници и операции. Раководниот орган секоја година го разгледува методот на утврдување примерок.
4. Раководното тело воспоставува пишани стандарди и постапки за верификациите што се вршат според став 2 и води евиденција за секоја верификација каде се наведуваат реализираната работа, датата и резултатите од верификацијата, како и мерките преземени во однос на утврдените нерегуларности.
5. Во случаите кога телото назначено за раководен орган исто така е и корисник во рамките на оперативната програма, аранжманите за верификации од став 1 до 4 од овој член обезбедуваат соодветна поделба на функциите во согласност со точка (б) од член 58 (1) на Регулативата (ЕЗ) бр. 1083/2006.

Раководниот орган директно ќе биде поддржуван од страна на Заедничкиот технички секретаријат при вршењето на оперативните задачи на раководење за целата програма. Иако Раководниот орган ја носи општата одговорност за програмата, специфични елементи од раководењето со програмата (кадровско екипирање на Заедничкиот технички секретаријат, изготвување договори, утврдување и функционирање на системот за мониторинг на програмата, плаќања за проекти³² итн.) може да се делегираат до посреднички тела во согласност со член 59(2) од Општите одредби.

---

³² Посебен оддел на VÁTI Унгарската јавна непрофитна компанија како Единица за финансиски трансфери ќе биде одговорен за техничко раководење со плаќањата на ЕРДФ средствата до крајните корисници.

Делегирањето задачи се пропишува во описот на системот за раководење и контрола и се регулира со посебна рамковна спогодба (договор) пропишана од страна на Раководниот орган. Раководниот орган ќе ја користи VÁTI Унгарската **јавна непрофитна компанија** како единствен посредник кој ќе раководи со одредени претходно дефинирани задачи на ниво на програмата. Рамковната спогодба меѓу Раководниот орган и VÁTI Унгарската јавна непрофитна компанија во која се дефинираат делегираните задачи ќе претставува дел од извештајот што се налага со член 71.

7.1.3 Орган за сертификација

Назначеното Тело за сертификација е:

**Министерство за финансии на
Унгарија Hungary H-1051
Budapest József nádor tér 2-4.**

Главните задачи на Телото за сертификација (ТС) се да изготвува и да доставува до Комисијата сертифицирани извештаи за расходите и барања за исплата, како и да прима исплати од Комисијата.

Телото за сертификација ќе постапува согласно со соодветните регулативи:

Општи одредби, член 61

Функции на Телото за сертификација

Телото за сертификација на дадена оперативна програма конкретно е одговорно за следново:

- (а) изготвување и доставување до Комисијата сертифицирани извештаи за расходите и барања за плаќање;
- (б) сертификација дека:
  - (i) извештајот за расходите е точен, резултира од сигурен сметководствен систем и се темели врз придружни документи што може да се проверат;
  - (ii) искажаниот расход е во согласност со важечките регулативи на Комисијата и на земјите и е направен во поврзаност со операциите селектирани за финансирање согласно со критериумите важечки за програмата и во согласност со правилата на Заедницата и на земјите;
- (в) за потребите на сертификација, обезбедување дека ги добило соодветните информации од раководниот орган во врска со постапките и со верификациите реализирани во врска со расходот наведен во извештаите за расходот;
- (г) за потребите на сертификација, земање предвид на резултатите од сите ревизии реализирани од страна на, или под одговорност на, ревизорското тело;
- (д) водење сметководствена евиденција во компјутеризирана форма, на расходите пријавени до Комисијата;
- (е) водење евиденција за износите што треба да се компензираат и за износите повлечени по откажувањето на целиот придонес кон дадена операција или на дел од истиот. Повратените износи ќе се отплатат до општиот буџет на Европската унија пред затворањето на оперативната програма со нивно одземање од наредниот извештај за расходите.

7.1.4 Ревизорски орган

Назначениот надлежен орган за ревизија на програмата е:

**Владината канцеларија за
контрола (Унгарија) H-1126
Будимпешта Тартсај.у. 11/А.**

Одговорностите на Надлежниот орган за ревизија (НОР) се утврдени во следните одредби:

Општи одредби Член 62

1. Надлежниот орган за ревизија на оперативна програма е одговорен особено за:
  - (a) обезбедување дека ревизиите се спроведуваат за да се провери ефикасното функционирање на управувањето и контролниот систем на оперативната програма;
  - (b) обезбедување дека ревизиите на активностите се спроведуваат врз основа на соодветен пример за да се провери пријавениот расход;
  - (c) презентирање на ревизорска стратегија пред Комисијата, во рок од девет месеци по одобрувањето на Оперативната програма, која ги опфаќа телата кои ќе ги извршуваат ревизиите наведени во точките (a) и (b), начинот на нивно користење, начинот даден како пример за ревизија на активности и индикативното планирање на ревизиите за да се обезбеди ревизија на главните тела како и рамномерно распределување на ревизиите во текот на периодот на планирање.
(Кога за неколку оперативни програми се применува заеднички систем може да се поднесе една ревизорска стратегија;)
    - (г) до 31 декември секоја година од 2008 до 2015 година:
      - (i) до Комисијата се доставува годишен извештај за контрола со кој се утврдуваат наодите на ревизиите спроведени во текот на претходниот период од 12 месеци, кој завршува на 30 јуни од односната година, во согласност со ревизорската стратегија за оперативната програма и се известува за било какви недостатоци утврдени во системите за управување и контрола на програмата. Првиот извештај кој треба да се достави до 31 декември 2008 година го опфаќа периодот од 1 јануари 2007 година до 30 јуни 2008 година. Информациите во однос на ревизиите спроведени по 1 јули 2015 се вклучени во конечниот извештај за контрола за потврда на завршниот извештај наведен во точка (д);
      - (ii) давање на мислење, врз основа на контролите и ревизиите спроведени под негова надлежност, за тоа дали системот за управување и контрола функционира ефикасно, со цел да се обезбеди разумна гаранција дека извештаите за расходи кои се презентирани на Комисијата се точни и, следствено на тоа, разумна гаранција дека посочените трансакции се законски и регуларни; (iii) поднесување на изјава за делумна завршна проценка, каде што е применливо, според член 88.
законитоста и регуларноста на расходот за кој станува збор.
Кога се применува заеднички систем за неколку оперативни програми, информациите наведени во точка (i) можат да се групираат во единствен извештај, а мислењето и изјавата дадени според точките (ii) и (iii) можат да ги опфатат сите оперативни програми на кои што се однесуваат);
    - (д) доставување до Комисијата, најдоцна до 31 март 2017 година, завршна изјава за проценка на важноста на барањето за плаќање на заклучното салдо и на законитоста и регуларноста на посочените трансакции опфатени во извештајот за расходи, кои ќе бидат поткрепени со конечниот извештај за контрола.
2. Надлежниот орган за ревизија обезбедува дека ревизијата ги зема предвид меѓународно прифатените ревизорски стандарди.
3. Во случај ако ревизиите и контролите наведени во став 1 (a) и (b) се спроведени од страна на тело кое не е надлежен орган за ревизија, надлежниот орган за ревизија ќе обезбеди тие тела да ја имаат потребната независност во работењето.
4. Комисијата дава свои забелешки за ревизорската стратегија опишана во став 1 (в), не подоцна од три месеци од приемот на истата. Во случај ако нема забелешки во рамките на овој период истата ќе се смета за прифатена.

Надлежниот орган за ревизија исто така ќе биде задолжен за усогласената проценка предвидена со член 71.129

Транснационална ревизорска група

Во согласност со член 14 од Регулативата за ЕРДФ, ќе се формира Транснационалната ревизорска група за да му помага на Надлежниот орган за ревизија:

---

*Член 14 од Регулатива за ЕРДФ
Назначување на надлежни органи*

2. Ревизорска група која се состои од по еден претставник од секоја земја-членка која учествува во оперативното планирање и извршување на обврските предвидени во член 62 од Регулативата (ЕЗ) бр. 1083/2006 ќе му помага на надлежниот орган за ревизија на оперативната програма. Ревизорската група ќе се формира најдоцна во рок од три месеци по одлуката за одобрување на оперативната програма. Таа ќе изработи сопствени правилник за работа. Со неа ќе претседава надлежниот орган за ревизија на оперативната програма.

Претставниците на Транснационалната ревизорска група за Програмата Југоисточна Европа се именуваат од страна на секој национален надлежен орган одговорен за ревизија во односната земја-членка. Списокот на одговорните национални институции ќе биде додаден како анекс на Меморандумот за разбирање. Ревизорските претставници од земјите кои не се членки на ЕУ, а коишто учествуваат во програмата можат да бидат поканети да учествуваат во работата на Ревизорската група. Надлежниот орган за ревизија и ревизорите назначени во Транснационалната ревизорска група се независни во однос на системот на управување и контрола на програмата. Работата на Надлежниот орган за ревизија и на Ревизорската група ќе биде помогната од страна на Заедничкиот технички секретаријат.

7.1.5 Заеднички технички секретаријат

Програмата ќе има единствен Заеднички технички секретаријат (ЗТС) во согласност со член 14 (1) од Регулативата за ЕРДФ. Заедничкиот технички секретаријат ќе го подржува Управниот орган во координирањето и спроведувањето на програмата.

---

*Член 14 од Регулатива за ЕРДФ
Назначување на овластени органи*

1. Управниот орган, по консултациите со земјите-членки претставени во програмската област, ќе формира Заеднички технички секретаријат. Заедничкиот технички секретаријат ќе му помага на управниот орган и на Комитетот за следење и, ако е соодветно, на надлежниот орган за ревизија, во извршувањето на нивните обврски.

Задачи на Заедничкиот технички секретаријат се:

Задачи според нивоата на програмата

- a) Соработка со административните централни, локални и регионални организации во прифатената област, со цел да се соберат податоци и информации потребни за процесот на спроведување на програмата (елаборирање/ревизија на документите за повеќегодишно планирање)
- b) Активности за промовирање на програмата, по пат на директни контакти со соодветните организации (конференции, инфо денови, брошури и секаков друг материјал за информирање)
- c) Учество во работни групи формирани за елаборирање/ревизија на програмските документи
- d) Подготовка на предлози за измени на програмата

Задачи на Секретаријатот на Комитетот за следење

- a) Реализација на вообичаената работа на еден секретаријат, односно, организирање на состаноци, подготовка и испраќање на документација за записници, составување на записници од состаноци на договорените јазици, составување и поднесување на работни документи до членовите на Комитетот, во согласност со внатрешните правила за постапки на Комитетот
- b) Доставување на резултати од седниците за оценка на проектите на Комитетот за следење
- c) Спроведување на оперативните одлуки на Комитетот за следење, вклучувајќи го и водењето на писмени постапки
- d) Помош и техничка координација во подготовката на годишните предлог

извештаи

Административно управување на надворешни услуги и други активности за техничка помош

- a) Обезбедување на административно управување на (надворешни) задачи и услуги, односно, толкувачки услуги и, ако е потребно, преведувачки, надворешни експерти, други проекти за техничка помош итн.

Следење

- a) Придонесување во формирањето на системот за следење
- b) Редовно одржување и ажурирање на системот за следење

Генерирање и проценка на проекти

- a) Поддршка на генерирање и подготовка на проекти (организирање на семинари за информирање и др.)
- b) Управување со процесот на пријавување на проекти: подготовка и обезбедување на документи потребни за пријавување и селекција на проекти (општи информации за програмата и проектите, стандардизирани обрасци за пријавување и селекција на проекти); да се обезбедат информации и препорака за апликантите, примање, евидентирање и проверка (формална, техничка, прифатливост) на апликациите
- c) Вршење на проценка на предлозите од страна на внатрешниот персонал или од надворешни експерти

Спроведување на проекти

- a) Склучување на договори за субвенции од ЕРДФ во име на УО
- b) Управување со спроведувањето на програмата/проектите: подготовка на материјали потребни за спроведување на програмата/проектите (договори за субвенции со водечкиот партнер, обрасци за извештаи, упатства за спроведување...); да се обезбеди препорака и помош на транснационалните партнери на проектите во однос на спроведувањето на активностите и управувањето со финансиите
- c) Организирање на работилници посветени на водечките партнери со цел да се обезбедат дополнителни информации и разјаснувања во однос на спроведувањето на проектите
- d) Да се обезбеди размена на информации за поединечни проектни предлози
- e) Проверка на финансиските извештаи и извештаите за работата подготвени од страна на водечкиот партнер; следење на напредувањето на проектот по пат на собирање и проверка на извештаите за следење на проектот, резултатите од следењето итн.
- f) Придонесување за известувањето и капитализацијата на проектните резултати и поддржување на програмата во зголемување на капацитетот и резултатите во земјите партнери.

Други

- a) Поддршка на центрите за контакт во нивните активности
- b) Управување со заедничка база на податоци на проектот/партнерите
- c) Подготовка на сите други документи кои се бараат од страна на Европската Комисија или Комитетот за следење
- d) Организирање на состаноци на работните групи на контролорите
- e) Поддршка на Надлежниот орган за ревизија и Ревизорската група во нејзиното работење

Годишните планови за работа на Заедничкиот технички секретаријат мора да бидат одобрени од страна на Комитетот за следење. Заедничкиот технички секретаријат ќе се финансира од буџетот за техничка помош.

Персоналот на Заедничкиот технички секретаријат ќе биде вработен од страна на ВАТИ Унгарско јавно непрофитно претпријатие врз основа на рамковен договор со Управниот орган. Заедничкиот технички секретаријат ќе биде сместен во Будимпешта.

Заедничкиот технички секретаријат има меѓународен персонал од земјите партнери. Бројот и стручната подготвеност на персоналот треба да одговара на задачите дефинирани погоре.

7.1.6 Центри за контакт за ЈИЕ

Главната задача на Центрите за контакт на “ЈИЕ“ е да ја претстават програмата во земјите партнери и да служат како национални центри за координација за спроведување на програмата. Центрите за контакт на “ЈИЕ“ ги надополнуваат активностите на ЗТС и можат да иницираат и спроведат други специфични транснационални активности.

Главните задачи на Центрите за контакт на “ЈИЕ“ се:

да помагаат во процесот на генерирање, пријавување и спроведување на проектот

да придонесуваат кон активностите за информирање и запознавање на јавноста во рамките на земјата за која се однесуваат

да ги подржуваат Националните комитети или соодветните национални постапки во исполнувањето на нивните транснационални задачи

да служат како Центри за контакт меѓу апликантите на проекти и партнерите на национално ниво

Транснационалните активности на Центрите за контакт на “ЈИЕ“ треба да допринесуваат за постигнување на целите на програмата. Сите Центри за контакт на „ЈИЕ“ се покануваат да креираат транснационални активности и да ги достават до Комитетот за следење (или неговиот одговорен поткомитет) на одобрување. Одобрените активности на Центрите за контакт на “ЈИЕ“ во земјите-членки можат да бидат финансирани од посебна буџетска линија од буџетот на ЕРДФ за техничка помош на програмата (во вид на специфични проекти за техничка помош), во согласност со одредбите утврдени во поглавјето „Посебни правила за спроведување за буџетот за техничка помош на Програмата“.

Центрите за контакт на “ЈИЕ“ ќе бидат формирани и организирани во секоја од земјите партнери, со цел да се овозможи адекватно претставување на програмата во земјата за

која се однесува и за да се обезбедат надлежностите потребни за спроведување на нивните обврски.

Соработка со Заедничкиот технички секретаријат

Центрите за контакт на “ЈИЕ“ се составен дел од еден поголем тим за техничко спроведување, кој се состои од Заедничкиот технички секретаријат и сите Центри за контакт. Според член 14 од Регулативата за ЕРДФ, Заедничкиот технички секретаријат е одговорен за секојдневно спроведување на програмата како поддршка на Управниот орган и Комитетот за следење. Поради тоа, суштествените задачи за техничко спроведување се одговорност на Заедничкиот технички секретаријат кој ја координира соработката на Центрите за контакт и заедничките акции.

Во рамките на мрежата на Центрите за контакт, секој центар за контакт исполнува обем на задачи кои се однесуваат на **спроведување на програмата**.

Центрите за контакт особено:

Обезбедуваат лесно достапни првични совети за апликантите на проекти;

Дејствуваат како амбасадори за транснационална соработка и ги вклучуваат надлежните органи одговорни за национален, регионален и локален развој и други учесници;

Обезбедуваат соодветни национални и регионални документи, регулативи, и стратегиска документи за Програмата;

Ги одредуваат целните групи и обезбедуваат поединости за контакти за потребите на Програмата

Им даваат поддршка на апликантите во барањето партнери во нивните земји и помагаат во одредување на синергија меѓу апликантите и проектите,

Допринесуваат во оценувањето на апликациите во однос на прифатливоста на партнерите, а по потреба обезбедуваат дополнителни информации (на пр., информации за национална оправданост на проектните идеи);

Помагаат во изнаоѓање на соодветни надворешни тематски експерти (на пр., за проценка на апликациите) ако тоа го побара Комитетот за следење.

Учествуваат како посматрачи во Комитетите за следење и управување. во

однос на организирање настани, промовирање на програмата и капитализација,

Центрите за контакт:

Организираат активности за информирање на национално ниво и му даваат поддршка на Заедничкиот технички секретаријат во организирање и спроведување на транснационални настани, транснационални семинари за обука и транснационални состаноци кои се одржуваат во земјите-членки;

Допринесуваат за спроведување на планот за информирање и капитализација, обезбедуваат постојана капитализација на резултатите на национално и регионално ниво и ја подржуваат програмата во ширење на капацитетот и резултатите во земјите-членки.

Обезбедуваат податоци и информации за потребите на билтени, одредуваат комуникациски целни групи и потреби за информации во земјите-членки;

Заедно со Заедничкиот технички секретаријат воспоставуваат и одржуваат врски за соодветните тематски информативни мрежи;

Заедно со Заедничкиот технички секретаријат воспоставуваат и одржуваат контакти со регионалните и национални учесници;

Идентификуваат прекини на информациски текови, како и синергии меѓу проектните идеи и потребите за проекти.

7.1.7 Национална координација

Секоја од земјите партнери треба да формира Национален комитет или соодветни национални постапки во согласност со нивната институционална структура со цел да се вклучат регионалните и локалните органи како и соодветните секторски надлежни органи и институции и невладини организации и сите други социјално-економски институционални партнери кои се сметаат за соодветни од страна на односната земја партнер.

Националните комитети или соодветните национални постапки во согласност со нивната институционална структура имаат цврст статус на советодавно тело и тело за поддршка. Тие немаат овластување да вршат прелиминарна селекција на проектните апликации бидејќи селекцијата на проекти е во надлежност на Комитетот за следење. Националните комитети или соодветните национални постапки ќе бидат поддржани од страна на соодветните Центри за контакт на „ЈИЕ“ и од страна на членовите на Комитетот за следење на односните земји партнери. Меѓу Заедничкиот технички секретаријат и соодветните Центри за контакт на „ЈИЕ“ ќе се воспостават тесни врски за пренесување на информациите или документите до Националните Комитети или соодветните национални постапки и обратно.

Главната улога на **Националните комитети или соодветните национални постапки** е да обезбедат информации и консултации за сообразноста и/или надополнувањето и/или синергијата меѓу проектните апликации и големиот број на ЕРДФ, ЕСФ, ЕАРДФ и ЕФФ Оперативни програми и останати соодветни иницијативи, имплементирани во рамките на програмската област. Квантитетот и комплексноста на програмите, доколку треба да се обезбеди усогласеност, претставува задача која може да се исполни само **по пат на децентрализација**, со што се нуди значајна поддршка на Комитетот за следење.

7.2 Развој и избор на проекти

Севкупната цел на програмата е да се оствари висок квалитет; транснационални проекти со стратешки карактер ориентирани кон резултат, соодветни за програмската област.

Генерирањето на транснационални проекти ќе биде одговорност на Комитетот за следење помогнат од страна на ЗТС и мрежата на Центрите за контакт на „ЈИЕ“. Со цел оваа задача да се изврши ефективно, како и за другите прашања, Комитетот за следење може да формира посебни поткомитети со цел генерирање на проекти и следење на постапките за аплицирање и оценување.

Комитетот за следење исто така може да воведо надолни елементи за обезбедување на проекти со цел да се постигне високо ниво на транснационални проекти. Овие елементи (покрај другото) може да вклучуваат:

I. Во однос на структурата на Повикот за поднесување понуди:

Отворен повик за поднесување понуди (чија цел е сите потенцијални апликанти да достават проектни идеи за програмските приоритети)

Наменски повици за проектни предлози:

- насочување на програмските приоритети (развивање на детални описи на проекти);

- стеснување на обемот на индикативните потенцијални корисници;
- поставување на посебни критериуми за прифатливост во однос на бројот и видот на партнерите (или земјите), активностите итн.
- можни критериуми за селекција кои би се користеле подоцна во текот на оценувањето и одлучувањето за проектните апликации.

Подготовката на наменски повици може да биде подржана со одржување на тематски семинари на ниво на учесници во програмата (целни групи, тела за управување со програма итн.) за да се дефинираат можните области на стратедиска соработка, што може да послужи како основа за наменските повици.

II. Во однос на селекцијата на проекти:

Постапка за аплицирање **во еден чекор**: Сите апликанти мора да достават целосен пакет за аплицирање кој служи како основа за оценување на проектот и за одлуката на Комитетот за следење

Постапка за аплицирање **во два чекори**:

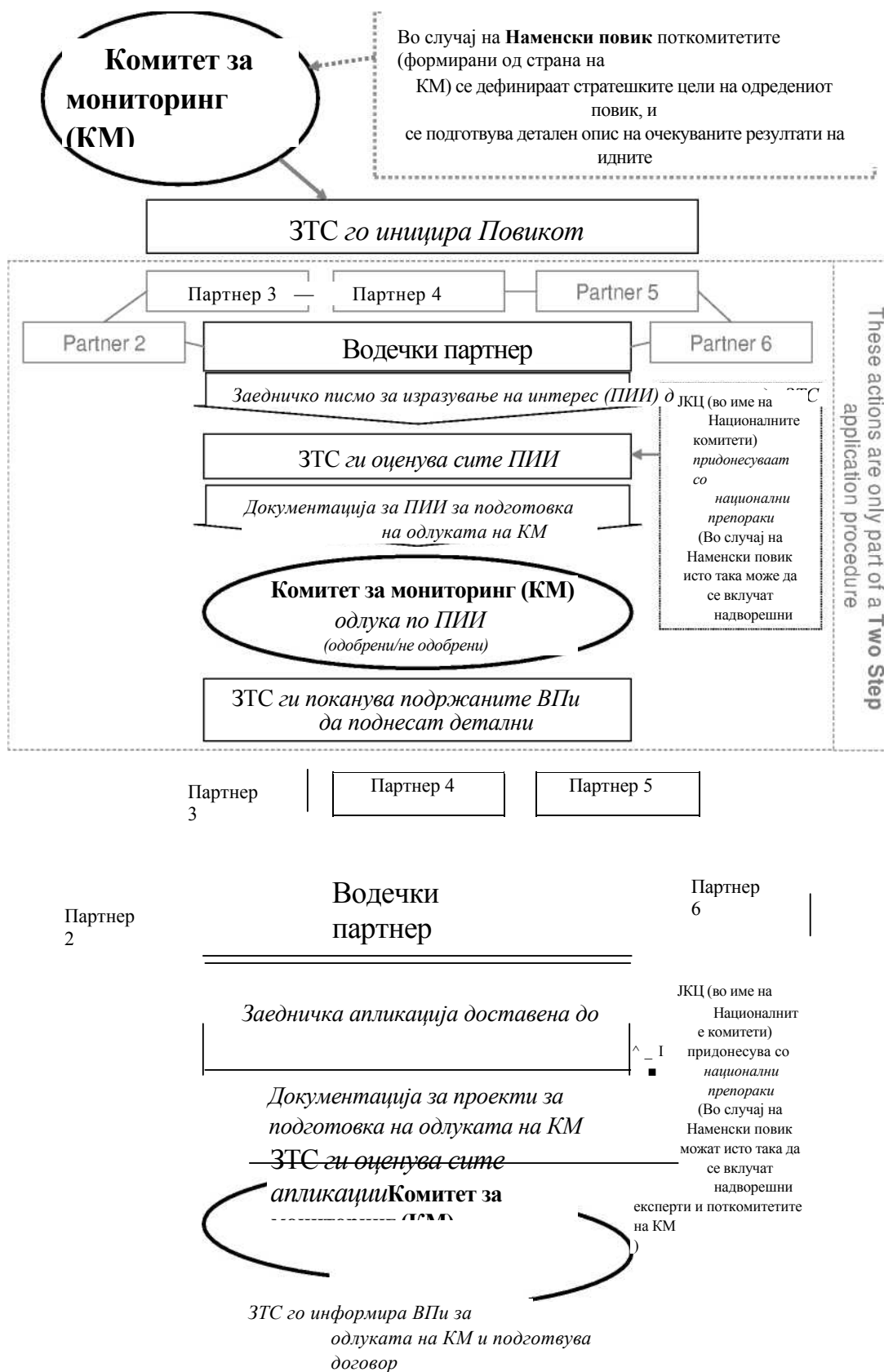
- Поканување на сите апликанти да достават „Писмо за изразување на интерес“ во кое ќе ги опишат целите, партнерството, активностите, очекуваните резултати и друго од идните транснационални соработки;
- Предселекција на „Писмата за изразување на интерес“ за понатамошен развој (во однос на партнерство, содржини, резултати итн.) и/или давање на повратни информации за апликантите во вид на предлози и услови;
- Иницирање на дискусии со апликантите со цел да се насочат и упатуваат да развиваат поквалитетни транснационални проекти .
- Поднесување на целосна апликација од страна на водечкиот партнер

Донесувањето на конечна одлука за одобрувањето/отфрлањето на проектите е одговорност на Комитетот за следење. Ако е потребно, Комитетот за следење може да формира поткомитети и да вклучи надворешни експерти во создавањето и оценувањето на проектите.

Деталните постапки за обезбедување на проектите, аплицирањето и селекцијата ќе бидат разработени од страна на Заедничкиот технички секретаријат (со вклучување на Центрите за контакт на “ЈИЕ“ каде што е потребно), одобрени од страна на Комитетот за следење кои ќе им бидат доставени на потенцијалните апликанти во форма на детален **Прирачник за апликанти**.

Дијаграм 6: Повици за поднесување на понуди

7.2.1 Креирање на проекти

На лицата кои што подготвуваат проекти ќе им биде дадена помош и поддршка. Оваа поддршка ги содржи следните елементи:

Сите земји партнери во програмата водат сметка за ширење на информациите за финансирање на потенцијалните апликанти – со поддршка на Заедничкиот технички секретаријат. Сите активности од ваков вид ќе бидат вградени во Планот за информирање и запознавање на јавноста, особено ако се користат финансиските средства од Техничката помош

Информациите за повиците за поднесување на предлози, начелно, ќе им бидат доставени на апликантите од страна на Заедничкиот технички секретаријат

Центрите за контакт на “ЈИЕ“ како и Заедничкиот технички секретаријат ќе водат грижа постојано да ги информираат одговорните надлежни органи на земјите партнери за можностите за развивање на заеднички проекти

При обезбедувањето на проекти мора да се гарантира следново:

Сите потенцијални апликанти и проектни партнери да добијат исти информации без разлика на тоа каде се наоѓаат

Помагање во воспоставување на партнерство со давање помош во изнаоѓањето на заинтересирани учесници, односно, со помош на база на податоци или настани

Обезбедување техничка помош за проекти (на пр., во форма на модели на договори итн.)

7.2.2 Избор на проекти

Селекцијата на проекти е во целост одговорност на Комитетот за следење. За да се постигнат програмските цели, Комитетот за следење ќе бара проекти со навистина транснационален карактер, кој се искажува во:

Суштината на темата

Конкретноста на предвидените резултати и влијанија

Квалитетот на партнерство на проектот

Економската оправданост на трошоците во однос на мобилизирани ресурси (финансиски, човечки, природни и културни ресурси)

Во текот на процесот на селекција се применуваат два поединечни збира на критериуми за да се дојде до одлука за одобрување на апликација. Првиот збир се состои од **критериуми за прифатливост** - ги дава минималните барања коишто апликацијата мора да ги исполнува. Проектите коишто не ги исполнуваат критериумите за прифатливост се отфрлаат. Вториот збир се состои од **критериуми за квалитет**. Овие критериуми се основата за оценување на апликацијата со цел проектите да се доведат до одредено рангирање за селекција. Придржувањето до меѓународните, европските или националните одредби за **заштита на животната средина** (на пр. СПО и проценка на влијанието врз животната средина) ќе биде критериум за селекција.

Деталните критериуми (вклучувајќи ги критериумите за прифатливост и квалитет) кои се користат во текот на процесот на селекција ќе бидат одредени од страна на Заедничкиот технички секретаријат во соработка со Центрите за контакт на “ЈИЕ“ и вклучените потенцијални поткомитети, одобрени од страна на Комитетот за следење и ќе бидат доставени до потенцијалните апликанти во форма на детален **Прирачник за апликанти**.

Комитетот за следење може да го ограничи бројот на прифатливи апликанти во одреден Повик за поднесување понуди земајќи ги предвид специфичните постапки на одредениот Повик. **Критериумите за прифатливост**

Член 19 од Регулацијата за ЕРДФ 1.

Избор на активности

Активностите избрани за оперативни програми кои се насочени кон развивање на прекугранични активности, како што е наведено во член 6(1) и кон воспоставување и развивање на транснационална соработка, како што е наведено во член 6(2), вклучуваат корисници од најмалку две земји, од кои барем една е земја-членка, која соработува на најмалку два од следните начини за секоја од активностите: заеднички развој, заедничко спроведување, заедничко обезбедување на персонал и заедничко финансирање.

Избраните активности за исполнување на горенаведените услови можат да се спроведат во една земја доколку се претставени од страна на правни лица кои припаѓаат на најмалку две земји.

Партнери од најмалку три земји партнери, од кои најмалку една е земја-членка

Проектот директно се однесува на приоритет на програмата

Партнерите на проектот се прифатливи (во согласност со правилата за прифатливост утврдени во оперативната програма и соодветниот Повик за поднесување понуди)

Предвидените расходи, кои се покриваат од финансиските средства на Заедницата, се прифатливи (во согласност со правилата за прифатливост утврдени во Повикот за поднесување понуди)

Сите соодветни регулативи на ЕЗ, коишто се однесуваат на прифатливоста на краен корисник, се почитуваат, а член 19 од Регулацијата за ЕРДФ.

7.2.3 Прифатливи апликанти

Според член 2 од Регулацијата (ЕЗ) бр. 1083/2006 на Советот приватни, јавни и тела еднакви на јавни тела можат да се вклучат во проекти како партнери, партнери кои не финансираат или поддоговарачи – почитувајќи ги сите релевантни национални регулативи и регулативи на ЕЗ (на пр., јавна набавка).

Член 2 од Регулацијата (ЕЗ) бр. 1083/2006 на Советот

(4) „корисник,, субјект, тело или фирма, било јавна или приватна, одговорна за иницирање или иницирање и спроведување на активности. Во контекст на програмите за помош според член 87 од Договорот, корисници се јавни или приватни фирми кои изведуваат поединечен проект и примаат јавна помош;

Прифатливоста на апликантите ќе биде определена во Прирачникот за апликанти од секој Повик за поднесување понуди вклучувајќи список во кој се наведени видовите на прифатливи институции. Во некои случај, Комитетот за следење може да утврди посебни правила за прифатливост за поединечни повици за поднесување на понуди.

7.2.4 Вклучени учесници од други транснационални програми

Вклучувањето на учесници од други транснационални програми ќе се врши според соодветните регулативи на ЕЗ:

Член 21.од Регулацијата за ЕРДФ Посебни услови со кои се регулира местото на активностите

2. Во контекст на транснационална соработка и во разумно оправдани случаи, ЕРДФ може да финансира расходи кои се направени од страна на партнери лоцирани надвор од областа која што учествува во активностите максимум до 20% од... Комитетот за следење има право да го одреди износот на неговиот придонес кон оперативната програма ... со одредба за флексибилност до 20%, онаму каде таквиот расход е за во корист на регионите во областа на соработка.

Програмата ќе го примени „правилото 20%“ во разумно оправдани случаи. Вклучување на други учесници, надвор од областа на програмата, во финансирањето е возможно ако соодветните постапки за контрола и ревизија и соодветниот правен систем ги исполнуваат условите утврдени со УО. Односните активности и исплати ќе бидат одблизу следени и пријавени од страна на ЗТС во текот на целиот период на програмата.

Деталните постапки за искористувањето на „правилото 20 проценти“ ќе ги определи Комитетот за следење (вклучувајќи го Заедничкиот технички секретаријат и други релевантни учесници), и истите ќе бидат доставен на потенцијалните апликанти во форма на детален **Прирачник за апликанти**.

7.3 Вклученост на земји партнери на Програмата „Југоисточна Европа“ што не се членки на ЕУ

Вклученост на земји партнери на Програмата „Југоисточна Европа“ што не се членки на ЕУ

Вклучувањето на земји кои не се членки на ЕУ во транснационални проекти е елемент на програмата кој е од пресудно значење. Без значајно учество на земји кои не се членки на програмско и проектно ниво, програмата ќе се соочи со тешкотии во исполнувањето на нејзините цели. Поради тоа, во текот на целиот период на програмата, секој релевантен учесник (Службите на Европската Комисија, земјите партнери) треба да вложи напори за подобрување на соодветната регулаторна, институционална и финансиска рамка.

7.3.1 Учество на ниво на програма

Целта на програмата Југоисточна Европа е да ги охрабри земјите што не се членки на ЕУ целосно да се вклучат во програмата За земјите партнери на Програмата Југоисточна Европа со кандидатски и потенцијален кандидатски статус полното членство во програмата може да биде значајна етапа во подготовката за пристапување.

Водечките задачи на програмата – кои наизмечно се менуваат меѓу земјите партнери на годишно ниво – може, исто така, да го олеснат вклучувањето во институциите на земјите што не се членки на ЕУ Доколку две земји заедно дејствуваат како претседавач и копретседавач свеста и подготвеноста на копретседавачката земја што не е членка на ЕУ можат значително да се зголемат

7.3.2 Учество на ниво на проект - финансирање

Главното прашање на вклучувањето на ниво на проект на земјите што не се членки на ЕУ секако е финансирање на учеството на партнерите на проектот. За време на периодот на спроведување на програмата, треба да се воспостават и применат оние решенија кои овозможуваат најуслогласено управување со различните финансиските средства на ниво на програма и периодот кон управувањето на проектот кој најмногу ќе наликува на периодот на ЕРДФ на партнерите на земјите што не се членки на ЕУ. За да се постигне оваа цел, неопходна е блиска соработка меѓу соодветните Генерални директорати на Европската комисија и соодветните Договорни страни на соодветните финансиски средства, Управните органи на програмата (УО, ЗТС), Комитетот за надзор и соодветните државни органи. Клучен елемент на оваа соработка е тоа што членовите на Комитетот за надзор од земјите што не се членки на ЕУ мораат секојдневно да бидат во директен контакт со институциите одговорни за финансиските извори на одредените земји што не се членки. Финансирањето на Центрите за контакт на „ЈИЕ“ во земјите што не се членки на ЕУ треба да го обезбедат односните надворешни и државни финансиски инструменти.

Изворите за финансирање на учеството на партнерите во проектот на земјите што не се членки на ЕУ првенствено треба да доаѓаат од други извори на ЕУ (на пр. ИПА) распределени на ниво на програмата. За брзо и едноставно вклучување на партнерите на земјите што не се членки на ЕУ може да се примени односното правило за флексибилност на ЕРДФ, иако тоа овозможува само ограничено учество, земајќи ги предвид финансиските, како и содржинските аспекти.

7.3.2.1 ЕРДФ - примена на правилото за флексибилност од 10 проценти

-
3. *Регулатива ЕРДФ член 21* Во контекст на прекуграничната, транснационална и меѓурегионална соработка, ЕРДФ може да финансира расходи направени за спроведување на активностите или дел од активностите на територијата на земјите надвор од Европската Заедница најмногу до 10% од износот на придонесот на односната оперативна програма, кога тие се во полза на регионите на Заедницата.
  4. Земјите-членки треба да обезбедат легалност и регуларност на овие расходи. Управниот орган го потврдува изборот на активностите надвор од прифатливите области, како што е наведено во став 1, 2 и 3.

„Правилото за флексибилност од 10 проценти“ треба да се применува за да се охрабри вклучувањето на партнерите на земјите што не се членки на ЕУ во програмата за користење на буџетот на ЕРДФ за финансирање на надворешните расходи во контекст на проектот. Тоа е најбрзиот и наједноставниот финансиски инструмент за вклучување на партнерите на земјите што не се членки на ЕУ. Треба да се основа ограничен збир на прифатливи трошоци и тие да се утврдат на ниво на програма воведувајќи ограничувања во врска со општите правила на ниво на програмата. Придобивката која ја носат ресурсите на ЕРДФ на територијата на ЕУ, а која се троши надворешно мора да се надгледува за време на избирањето на проекти и за време на утврдувањето на трошоците на проектот. Целокупната одговорност за управувањето со надворешните расходи на проектот преку правилото за 10 проценти ја има водечкиот партнер на земјата-членка на проектот.

Во принцип, правилото на флексибилност од 10 процентна ќе биде достапно за сите проекти, т.е. сите проекти ќе имаат можност да планираат да потрошат 10% од нивниот буџет на ЕРДФ надвор од територијата на ЕУ. Комитетот за надзор, сепак, има право да го измени овој општ период за време на спроведувањето на програмата и да го зголеми или намали процентот во зависност од повикот. Во секој случај, Комитетот за надзор треба да го почитува ограничувањето на флексибилност од 10% на нивото на буџетот на програмата.

Управниот орган и Заедничкиот технички секретаријат ќе подготват детални постапки за употребата на „правилото 10 проценти“, вклучувајќи други релевантни учесници, а на потенцијалните кандидати ќе им бидат доставени во вид на детален **Прирачник за апликанти**.

7.3.2.2 Фондови на ИПА

ЕЗ ги обезбедува фондовите на ИПА на ниво на програма за да го финансира учеството на земјите кандидати и потенцијални кандидати во програмата. Треба да се наведат следните елементи на спроведување. За повикот за доставување документација на проектите ќе бидат достапни дополнителни информации.

- (a) Одговорните органи на земјите кандидати/потенцијални кандидати треба да воспостават Оперативна структура за да се обезбеди управување и спроведување на програмата ЈИЕ во соодветната земја. Оперативната структура ќе соработува со Управните органи за програмите ЈИЕ и ќе биде вклучена во Заедничките комитети за надзор како полноправен член.
- (b) Заедничките комитети за надзор на програмата ЈИЕ ќе го подготви Повикот за поднесување понуди. Пакет за поднесување на барање (Упатство за кандидати) за спроведување на програмата.
- (c) Пред Повикот да биде објавен, известувањето за Повикот за поднесување понуди и неговиот пакет за поднесување на апликации треба да се достават до Делегациите на земјите кандидати/потенцијални кандидати кои учествуваат во програмата на ЈИЕ, за екс-анте одобрување.
- (d) За да бидат прифатливи за финансирање од страна на ИПА, заедничките активности треба да ги вклучат корисниците и од земјите-членки и од земјите на ИПА. Во апликациите за заеднички активности треба да се утврди финансиски водечки партнер од земја-членка за делот за заедничките активности кои се одвиваат на страната на ЕУ со фондовите на ЕРДФ и финансиски водечки партнер во секоја од земјите кандидати/потенцијални кандидати која учествува, за делот за заедничките активности кои се одвиваат на страната на земјите кандидати/потенцијални кандидати со фондовите на ИПА. Во апликациите мора јасно да се разграничат активностите – и нивните трошоци – кои се одвиваат на страната на ЕУ со фондовите на ЕРДФ и оние кои се одвиваат на страната на земјата кандидат/потенцијален кандидат со фондовите на ИПА.
- (e) Заедничкиот Комитет за надзор на програмата на ЈИЕ е одговорен за избирање на заедничките активности.
- (f) Извештајот за оценување и списокот на заеднички активности избрани за финансирање треба да им се достават на Делегациите на ЕЗ за да се одобрат. Ова одобрување ќе го однесува единствено на учеството на партнерите од земјите кандидати/потенцијални кандидати во соодветните заеднички активности.
- (g) Во земјите каде со помошта од ИПА се управува на децентрализиран начин, Агенцијата за спроведување ќе издаде ИПА одобрувања за своите национални водечки партнери кои учествуваат во избраните заеднички активности (додека пак Управниот орган на програмата на ЈИЕ ќе издаде ЕРДФ одобрувања за водечките партнери одговорни за делот за заедничките активности кои се одвиваат на територијата на ЕУ). Во земјите каде со помошта од ИПА се управува на централизиран начин, Делегацијата на ЕЗ ќе даде ИПА одобрувања за националните водечки партнери кои учествуваат во избраните заеднички активности.

7.3.2.3 ЕНПИ и останати финансиски извори

Меѓурегионалната програма ЕНПИ за 2007-2010 (што треба да биде донесена од страна на Комисијата наскоро) посочува „со цел да се обезбеди продолжување на соработката започната во периодот од 2004 до 2006 година според Програмата за соседство КАДСЕС, оваа програма може исто така да обезбеди и финансиски средства (приближно 2 милиони евра за периодот од 2008 до 2010 година) за да им се овозможи на локалните учесници на соодветните земји партнери да добијат кофинансирање за да учествуваат во проектите избрани според соодветните транснационални програми на ЕРДФ.“

Ова обезбедува финансиски можности за партнерите од Молдавија и Украина во составот на Програмата Југоисточна Европа.

Комисијата ќе воспостави правила за користење на овие финансиски средства во текот на 2008 година.

7.4 Информирање и запознавање на јавноста

Стратегијата на програмата за информирање и запознавање на јавноста треба да се спроведе во согласност со соодветните регулаторни услови:

Општи одредби Член 69

Информирање и запознавање на јавноста

1. Земјата-членка и управниот орган за оперативната програма обезбедуваат информации за активностите и програмите за кофинансирање и истите ги објавуваат. Информациите се наменети за граѓаните и корисниците од Европската унија со цел да се истакне улогата на Заедницата и да се овозможи транспарентност на помошта од фондовите. Комисијата усвојува правила за спроведување на овој член во согласност со постапката наведена во член 103(3).
2. Управниот орган за оперативната програма е одговорен за запознавање на јавноста во согласност со правилата за спроведување на оваа Регулатива донесени од страна на Комисијата во согласност со постапката спомената во член 103(3).

Деталните услови на регулативата за информирање и запознавање на јавноста се утврдени во членовите од број 2 до 9 од Регулативата за спроведување. По одобрувањето на програмата од страна на Европската комисија, ќе се направи целокупна стратегија за информирање и запознавање на јавноста за целиот период на програмата и истата ќе се достави до Комитетот за надзор на одобрување. Заедничкиот технички секретаријат (вклучувајќи ги Центрите за контакт на „ИЕ“) ќе подготви детален план за годишно информирање и запознавање на јавноста кој ќе биде доставен до Комитетот за надзор на одобрување.

Цели

Главна цел на стратегијата за информирање и запознавање на јавноста е да се истакне улогата на Заедницата и да се овозможи транспарентност на помошта од фондовите со проактивно ширење на информации и обезбедување на платформи кои стимулираат размена на искуства со цел да се подигне свеста на јавноста.

Главни цели на стратегијата за информирање и запознавање на јавноста се:

Ширење на информации за можностите кои ги нуди програмата и овозможување транспарентност на целните групи од програмата вклучувајќи соодветни учесници од гледна точка на посебните приоритети на програмата

Подигање на јавната свест за резултатите и придобивките од транснационалните проекти.

Точно и навремено информирање на потенцијалните корисници за правилата и постапките со цел да се обезбеди темелно спроведување на проектот.

Целни групи

Известувањето главно треба да се однесува на потенцијалните кандидати и корисници за да се овозможи тие соодветно и навремено да бидат информирани за можностите на финансирањето, за повикот за поднесување понуди и во исто време да се овозможи тие да го разберат административниот процес.

Втората целна група е јавноста како индиректен корисник кој треба да биде свесен за резултатите и придобивките од проектите. Информации за резултатите од проектите треба, исто така, да се обезбедат на институциите вклучени во креирањето на политики на полето поврзано со приоритетите на програмата.

7.5 Ниво на спроведување на проект и на ниво на финансиско управување на програма

7.5.1 Ниво на спроведување на проект

Спроведувањето на проектот од неговото започнување до неговото завршување, вклучените обврски за известување и исплаќањето на финансиските средства ќе се извршува во согласност со регулативите и правилата за финансиските инструменти на програмата (ЕРДФ, ИПА итн.)

7.5.1.1 Начело за водечкиот партнер

Начелото за водечки партнер во согласност со член 20 од Регулацијата за ЕРДФ е основно барање за сите активности финансирани со програмата.

Проектот ќе го претставува водечкиот партнер кој ќе има својство на единствена директна врска меѓу проектот и заедничките управни органи на програмата. Водечкиот партнер е должен да оформи добар конзорциум за работа кој ќе се заснова врз договорот за партнерство, обезбедувајќи соодветно и темелно спроведување на проектот.

Водечкиот партнер не е одговорен за финансиските аспекти на фондовите на ИПА. За заедничките проекти кои вклучуваат учество на партнери од земјите на ИПА, се назначува „водечки партнер за финансии“ во сите земји кандидати/потенцијални кандидати кои учествуваат за делот на заедничките активности кои се одвиваат на страната на кандидатите/потенцијалните кандидати со фондовите на ИПА. Апликациите мора јасно да ги разграничат активностите – и нивните трошоци – кои се одвиваат на страната на ЕУ со фондовите на ЕРДФ и оние кои се одвиваат на страната на кандидатот/потенцијалниот кандидат со фондовите на ИПА.

7.5.1.2 Договорни постапки

Врз основа на формалното одобрување на проектот од страна на Комитетот за надзор, Заедничкиот технички секретаријат подготвува **договор за субвенција на ЕРДФ** со водечкиот партнер на ЕРДФ. Управниот орган носи правна одговорност за договорот за субвенцијата од страна на Програмата и одлучува за органот на програмата одговорен за потпишување на договорот во име на Управниот орган. УО/ЗТС ќе употребуваат вид на договор за дотација од ЕРДФ одобрен од страна на Комитетот за надзор. Правно обврзувачкиот договор за дотација на проектот е пријавен од страна на Заедничкиот технички секретаријат во системот за следење на програмата.

Врз основа на формалното одобрување на проектот од страна на Комитетот за надзор, Заедничкиот технички секретаријат (пречекан од страна на унгарското јавно непрофитно друштво ВАТИ) го склучува договорот за дотација со водечкиот партнер. Управниот орган понесува правна одговорност за склучување на договорот. Правно обврзувачкиот договор за дотација на проектот е пријавен од страна на Заедничкиот технички секретаријат во системот за следење и информирање на програмата.

7.5.1.3 Известување за проектот

Одговорност - ЕРДФ

Извештаите за напредокот и побарувањата за исплата ќе бидат поврзани за време на периодот на спроведување на проектот. Оттука, водечкиот партнер на проектот може да побара исплата од страна на ЕРДФ обезбедувајќи доказ за напредокот како што е наведено во планот за работа на проектот.

Извештаите за напредокот и побарувањата за исплата треба редовно да се доставуваат секоја година кога се спроведува проектот. Конечниот извештај треба да се достави заедно со последното побарување за исплата во рок од три месеци по завршувањето на проектот. Роковите за известување ќе бидат дадени во договорите за дотација. Деталните правила за известување - вклучувајќи го списокот на одговорни тела за потврдување на расходите на државно ниво - ќе бидат утврдени во „заедничките упатства за контрола“ на програмата.

Известување за проектите кои вклучуваат и финансирање од ЕРДФ и финансирање од ИПА

Во случај кога проектите заедно се финансирани и од ЕРДФ и од ИПА, водечкиот партнер/функционалниот водечки партнер треба **дополнително** да подготви времен извештај за целокупната активност на проектот, за финансискиот напредок и за остварувањето на партнерство на секои шест месеци.

Барањата за известување за финансирањето на ИПА ќе бидат утврдени во соодветниот договор на ИПА.

7.5.2 Контролни системи за потврдување на расходите на ЕРДФ

Во согласност со член 16 од Регулацијата на ЕРДФ, секоја земја-членка поставува систем за потврдување на расходите на државно ниво:

Во согласност со член 13 од Регулацијата за спроведување, проверките кои се вршат на државно ниво ги покриваат административните, финансиските, техничките и физичките страни на активностите. Проверките се погрижуваат пријавените расходи да бидат вистински, производите и услугите да бидат исполнети и активностите и расходите да се придржуваат кон соодветните правила на Заедницата и на државата. Процесот на проверка извршен од страна на контролори на државно ниво вклучува 100% проверка на администрацијата и проверка на самото место, доколку е соодветно.

Управниот орган, Заедничкиот технички секретаријат и Органот за сертификација треба редовно да бидат информирани за системот за контрола утврден во секоја земја-членка.

Со цел да се обезбеди заедничко разбирање на правилата применети за контрола на државно ниво ќе се создадат Упатства за контрола кои ќе вклучуваат детални списоци на ниво на програмата. Заедничките Упатства за контрола ќе бидат основа за упатствата подготвени на државно ниво. Упатствата на државно ниво треба да се создадат во согласност со соодветните регулативи на ЕЗ и државните регулативи. Упатствата треба да бидат навремено расположливи и на интернет страницата за програмата.

Претставниците на контролорите на секоја земја-членка која учествува во Програмата ќе основаат **работна група**. Работата на оваа група ќе ја координира и поддржува Заедничкиот технички секретаријат. За време на периодот на спроведување на програмата ќе бидат организирани редовни консултации за членовите од работната група.

7.5.3 Опис на финансиските текови и постапки на ЕРДФ од ниво на проект до ниво на програма

Финансиското управување со проектите, вклучувајќи го исплаќањето на финансиските средства на ЕРДФ и ИПА ќе се извршува одделно во согласност со соодветните регулативи.

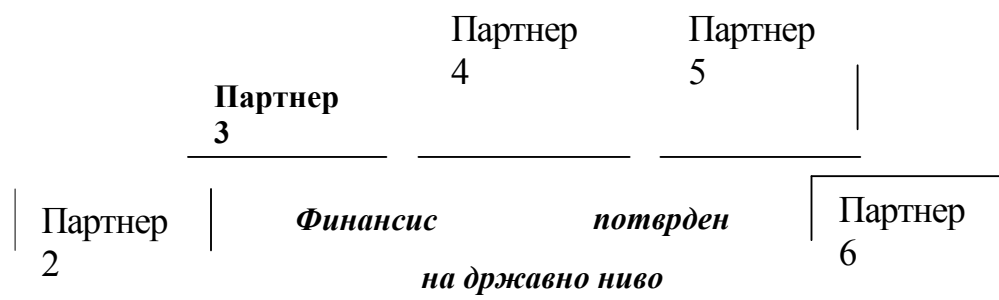
Чекорите на финансискиот проток за ЕРДФ се претставени со следниов дијаграм:

Дијаграм 7: Финансиско управување проектите (дел за ЕРДФ)

Финансиско управување со проектите (дел за ЕРДФ)

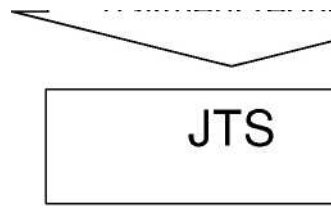
Партнерите на проектот собираат документација за потврдување на нивните расходи и нивно потврдување во согласност со државниот систем за првокласна контрола.

Водечки партнер
(ВП) проверува дали
извештаите правилно
се потврдени

проектот и

Заеднички финансиски
извештај и извештај
за активностите
на

*побарување на
исплата
Трансфер на
побарувањата за
исплата на одобрените
финансиски извештаи*

**Единица за
трансфер на
финансии**

*технички трансфер на
помошта од ЕРДФ во
ВП*

ВП им доделува
помош од ЕРДФ на
партнерите на
проектот

**Орган за
сертификација**
*ги одобрува
исплаќањата и
поднесува барања за
исплаќање од ЕЗ*

**7.5.3.1 Тек на
исплати на водечки
партнери**

а) Надлежниот
контролор ги
проверува фактурите
или
сметководствените

документи со иста потврдена вредност поднесени од страна на корисникот и ја верификува испораката на заеднички финансирани производи и услужни дејности, оправданоста на објавениот расход, и усогласеноста на таквиот расход и односите (делови) активности со правилата на Заедницата и соодветните национални правила. По приемот на заверената потврда за исплата поднесена од страна на корисниците, главниот корисник изготвува и доставува до ЗТС потврда за исплата за ниво на проектот

б) По проверките на барањето за исплата и односниот извештај за напредокот, ЗТС ги препраќа барањата за исплата до Одделението за трансфер на финансиски средства. Во текот на побарувањата на финансиските средства, Одделението за трансфер на финансиски средства составува барања за трансфер на придонесот на ЕРДФ од Органот за сертификација низ систем за следење на програмата, кој резултира со одобрување на исплатата од страна на Органот за сертификација и трансфер на ЕРДФ придонесот составен од сметката на програмата раководен од Орган за издавање сертификати за техничко располагања со банкарската сметка одржувана од страна на Одделението за трансфер на финансиски средства.

в) По одобрувањето од Органот за сертификација, Одделението за трансфер на финансиски средства ја пренесува исплатата на придонесот на ЕРДФ на главните корисници. Спроведувањето на процесот на исплата е поддржан од системот за следење и информирање на програмата. Побарувањата за исплата на проектот и специфичните фази од процесот се внесуваат во Системот за следење, со цел нивно последователно следење.

г) Главниот корисник го префрла придонесот од ЕРДФ на корисниците што учествуваат во активноста.

7.5.3.2 Ниво на програмата за финансиски постапки (ЕРДФ), процес на петрификација

Придонесот на ЕРДФ се исплаќа на единствена сметка отворена и управувана од страна на Органот за сертификација. Исплатите што ги врши Европската комисија се во форма на предфинансирање, времени исплати и исплата на завршен биланс.

Врз основа на проверен прифатлив расход утврден од Заедничкиот технички секретаријат кој може да биде поддржан со сметкопотврди или сметководствен документ со еднаква правна вредност, Управниот орган составува извештај за расходи. Извештајот за расходи вклучува, за секоја приоритетна оска, вкупен износ на прифатливи расходи платени од страна на главните корисници или корисници во спроведувањето на активностите и соодветниот јавен придонес. Врз основа на извештајот за расходи поднесен од страна на Управниот орган, Органот за сертификација го составува барањето за исплата и потврдата за расходи, и заедно со заверената изјава за расходи, ги поднесува до Европската комисија.

За поддршка на активноста за сертификација на Органот за сертификација, Управниот орган спроведува систем за проверка на извештаите. Пред составувањето на извештајот за расходи, Управниот орган подготвува извештај за проверка на постапките и проверките извршени во однос на расходите вклучени во извештајот за расходите. Со цел да се добијат соодветни информации за утврдување и докажување на расходите, Управниот орган ќе побара информации во вид на извештај за докажување од државите партнери.

Со цел да се поддржи неговата активност за сертификација, Органот за сертификација спроведува систем, контроли, врши таканаречени посети за изнаоѓање факти на здружени структури на управување кои учествуваат во финансиско управување со програмите.

7.6 Следење и Оценување

7.6.1 Следење

Во согласност со член 66(2) од Општата Регулатива бр. 1083/2006, Управниот орган и Комитетот за следење вршат следење во однос на финансиските показатели и показателите определени во Поглавјето за стратегија на Програмата.

Систем на показатели

За програмата ќе се применува подзбир на мерни показатели, земајќи ги предвид заедничките минимални главни показатели наложени од страна на Комисијата (Нов програмски период, 2007 – 2013: Методолошки работни документи, работен документ бр. 2, 1. Јуни 2006). Квантитативна анализа на целите е заснована врз два параметри: финансиската тежина на приоритетните оски и просечната големина на проектот извлечена од претходни искуства.

Целосниот збир на показатели понатаму ќе биде развиен во посебен прирачник. Целосниот збир на показатели служи за внатрешно управување со програмата и претставува неопходна основа за потребите од известувањето и доставување за целите на видливост на постигнувања на програмата за партнерите на програмата и на пошироката јавност. Целите на целосниот збир на показатели може да бидат претходно измерени за интерна потреба, доколку е соодветно. Целосниот збир на индикатори не е дел од ОП.

Показателите ќе овозможат мерење на напредокот во однос на основната состојба и ефикасноста на целите за спроведување на приоритетите. Заедничкиот технички секретаријат ќе ги следи овие показатели.

Годишен извештај за спроведување

Во согласност со член 67 од Општата Регулатива треба да биде подготвен годишен извештај и завршен извештај за спроведувањето. Годишните извештаи ќе ги подготвува Заедничкиот технички секретаријат, а потврдени и доставени од Управниот орган и одобрени од Комитетот за следење пред да се испратат до Комисијата.

Следење на нивоата на проект

Целта на следење на проектот е да се биде во тек со напредокот на проектот во смисла на расходи, користење на ресурси, спроведување на активности, спроведување резултати и управување на ризици. Следењето на проектот претполага систематско и континуирано собирање на информации, внесување на податоците во системот за следење, анализа на вредноста на показателите дефинирани во проектот и користење на системот за поддршка на ефикасно донесување одлуки.

Заедничкиот технички секретаријат може да изврши преглед на напредокот и функционалноста на проектот периодично со следење на показателите на проектот и да донесе потребни одлуки за да биде во тек со проектот.

7.6.1.2 Следење на програмата и информативен систем

Управниот орган е одговорен за воспоставување систем за собирање конзистентни финансиски и статистички податоци за спроведување на следењето на показателите и за оценување и препраќање на овие податоци во согласност со постапките договорени меѓу земјите-членки и Комисијата со помош на компјутерски системи кои овозможуваат размена на податоци со Комисијата.

Заедничкиот систем за следење и информирање на програмата се заснова на информативен систем за управување, кој овозможува собирање податоци и следење на транснационално ниво. Системот треба да им обезбеди на надлежните органи (Комитет за мониторинг, Управен орган, Органот за сертификација, Орган за ревизија, Заеднички технички секретаријат, Одделение за трансфер на финансиски средства, Центри за контакт) да ги извршуваат нивните задачи со практични инструменти, а исто така, да ја

подобри комуникацијата и текот на информации меѓу државите партнери. Системот ќе го поддржува циклусот на проектот, како и спроведувањето на програмата.

Со развојот и спроведувањето на Системот за следење и информирање управува Заедничкиот технички секретаријат, а се финансира од Буџет за техничка помош.

7.6.1.3 Компјутеризирана размена на податоци

Електронската размена на податоци меѓу СФ (заедничка база на податоци на Структурните фондови) и структурите за управувањето на програмата е услов според член 39 од Правилникот за спроведување. По воспоставувањето на системот на програмата за следење и информирање, во координација со Европската комисија, ќе биде одлучено кој е најефикасен начин на размена на податоци.

Компјутерскиот систем за размена на податоци се развива како средство за размена на сите податоци во однос на оперативната програма. Компјутерскиот систем што се користи мора да ги исполнува прифатените безбедносни стандарди за да гарантира дека документите што ги поседува се усогласени со националните правни услови и може со сигурност да се смета на нив за целите на ревизија.

7.6.2 Оценување

Целта на оценувањето е да се подобри квалитетот, ефикасноста и доследноста на користењето на помош, стратегијата и спроведувањето на програмата. Оценувањето се врши пред (екс-анте оценување), тековното оценување и после (екс-пост оценување) периодот на планирање во согласност со член 48 од Општата регулатива. Земјите партнери обезбедуваат потребни ресурси за извршување на оценувањето, организираат изработка и собирање на потребните податоци и користат различни видови информации обезбедени од страна на системот за следење.

Резултатите од оценувањето се доставуваат до Комитетот за следење и до Комисијата, а исто така, се објавуваат на веб страната на програмата.

Оценувањата се финансирани од Буџетот за техничка помош.

7.7 Посебни правила за спроведување на програмата на буџетот за техничката помош

Техничка помош е потребна да им помогне на заедничките структури (Управен орган, Заедничкиот технички секретаријат и делумно на Центрите за контакт на „ЈИЕ“) во спроведувањето на програмата. Земајќи ја предвид величината и разновидноста на областа на програмата, 6% од финансиските средства на ЕРДФ доделени на оваа програма ќе се користат за приоритетот „Техничката помош“.

Буџетот за техничка помош ќе се користи за помош потребна при подготвување, спроведување, следење, контролирање и оценување на програмата. Заедничкиот технички секретаријат треба да обезбеди поддршка за ефикасно спроведување на програмата со помош за координирање на транснационалната соработка на ниво на програмата.

Освен тоа, буџетот за техничка помош ќе се користи за задачи со кои ќе се подобри и обезбеди правилно спроведување на програмата на ниво на изработка на проекти (пр. тематски семинари, мерки за информирање и запознавање на јавноста, оценување) и да го зголеми целокупниот квалитет на финансираните проекти.

Следните активности се извршуваат во рамките на обемот на Техничката помош со цел да се обезбеди ефикасно спроведување на програмата:

- Активности поврзани со изработка, подготовка, селекција, оценување и поддршка на проектите.
- Активности за промовирање на капитализацијата на резултатите, активности поврзани со поддршката на заедничките структури
- Управување и работа на Заедничкиот технички секретаријат вклучувајќи персонал кој ги поддржува хоризонталните задачи
- Активности кои вклучуваат состаноци на Комитетот за следење и поткомитети поврзани со интервенции
- Испитување на контролата и проверките на активностите на лице место.
- Ревизија и оценување на активностите и на програмата (пр. Следење на околината, доколку има потреба)
- Поставувањето, постапките и одржувањето на заедничкиот систем за следење и информирање за потребите на спроведување, поддршка и оценување на програмата.
- Подготовки на извештаи и студии (пр. годишни извештаи, полугодишно оценување, итн.) и други надворешни експерти за поддршка на програмата, спроведување и подготовка на следните транснационални програми после 2013 година.
- Активности за информирање и запознавање на јавноста
- Подобрување и помош на потенцијални крајни корисници.

7.7.1 Буџет за техничка помош

6% од буџетот на ЕРДФ програмата ќе се користи за финансирање на Техничката помош, со 25% национална стапка на кофинансирање. Земјите членки на ЕУ - партнери ќе вршат трансфер на нивното национално учество во кофинансирањето на посебна банкарска сметка еднаш годишно.

7.7.2 Управување со техничката помош

Активности опфатени со Техничката помош ќе се финансираат преку пристапот на управување со проектот. Сите активности за управување со програмата (т.е. работата на Заедничкиот технички секретаријат, вклучувајќи го развојот и управувањето со системот за следење, итн.; или транснационални активности за изработка на проекти од страна на Центрите за контакт на „ЈИЕ“, итн.) што треба да бидат надоместени со Техничката помош се подготвуваат во вид на „Проекти за техничка помош“. Плановите на проектите за Техничката помош вклучуваат:

- Цели
- Активности

- Целни групи
- Очекувани расходи, итн.

Проектите за техничка помош се спроведуваат од страна на структурите за управување со програмата. Предлозите на проекти за техничка помош треба претходно да бидат одобрени од Комитетот за следење. Настанати трошоци за време на спроведувањето на проектот ќе бидат надоместени од програмата. Исплатата ќе се врши врз основа на настанатите расходи како предмет на редовна контрола. Телата за управување со програмата кои ги спроведуваат проектите за техничка помош треба да ги почитуваат и следат прифатените правила и постапки на ниво на програмата.

7.8 Ревизија

7.8.1. Ревизија на активностите

---

*Член 16 Регулатива за спроведување Ревизија на активностите*¹. Ревизијата наведена во точка (б) член 62(1) од Регулативата (ЕЗ) бр. 1083/2006 се врши на секои дванаесет месеци од 1 јули 2008 година за примерок на активности одбрани со утврдениот метод или одобрени од Органот за ревизија во согласност со член 17.

Ревизијата се врши на лице место, врз основа на документацијата и евиденцијата што ја поседува корисникот. Со ревизијата се проверува дали се исполнети следниве услови:

- Активностите ги исполнуваат критериумите за Оперативната програма и се спроведени во согласност со одобрената одлука и ги исполнуваат условите што се применуваат за нивната функционалност и употреба или целта што треба да се постигне
- Пријавените расходи се совпаѓаат со сметководствената евиденција и потврдите што ги поседува корисникот.
- Пријавените расходи од страна на корисникот се во согласност со правилата на Заедницата и националните правила.
- На корисникот му е исплатен јавен придонес

Таму каде што забележаните проблеми се систематски и поради тоа наметнуваат ризик од други активности според програмата, Органот за ревизија обезбедува понатамошно испитување, вклучувајќи дополнителна ревизија, доколку е потребно, за да се утврди големината на проблемите. Надлежните органи преземаат потребни превентивни и поправни мерки.

Методот на избирање на активности за ревизија треба да е во согласност со член 17 од Регулативата за спроведување.

Група ревизори составени од претставници од секоја земја-членка му помагаат на Органот за ревизија, како што е наведено во точка 7.1.4.

7.9 Неправилности и повраток на финансиски средства што се прекумерно исплатени

Деталното регулирање на одговорностите во однос на неправилностите е дел од Меморандумот за разбирање на програмата.

7.9.1 Дефиниција

член 2 (7) општи одредби

„н е п р а в и л н о с т“ секоја повреда на одредбите на законодавството на Заедницата што произлегува од некоја активност или превид од страна на економски субјект која има или би имала влијание врз штета на општиот буџет на Европската унија со наплата на неоправдана расходна ставка во општиот буџет.

Одговорностите за справување со неправилностите содржат две главни обврски, првата е поднесување на извештај до Комисијата а другата е повратокот на прекумерно исплатените суми.

7.9.2 Известување

Член 28 правила за спроведување

1. Без да е во спротивност со останатите обврски од член 70 од Регулацијата (ЕЗ) бр. 1083/2006, во рок од два месеца од крајот на секое тромесечје, земјите-членки поднесуваат извештај до Комисијата за сите неправилности кои биле предмет на примарни административни или судски наоди.

4. Земјата-членка каде што се исплатени расходите поднесува извештај за неправилностите од страна на корисникот во спроведувањето на активноста во однос на оперативните програми според целта на европската територијална соработка. Во исто време, земјата-членка го известува Управниот орган, Органот за сертификација на програмата и Органот за ревизија.

Земјата-членка испраќа примерок од нејзините тромесечни извештаи до Управниот орган. Управниот орган прави регистар на овие извештаи за да може да ја извести Европската Комисија за неправилностите на ниво на програмата.

7.9.3 Повраток

Управниот орган може да поврати пари само од физичко или правно лице кое е во договорен правен однос со Управниот орган.

7.9.3.1 План на одговорност

Одговорноста на земјите-членки е ограничена на грешките и неправилностите во расходите направени од страна на партнерите лоцирани на нивната национална територија.

Во фазата за спроведување на програмата можат да се појават два вида на одговорности:

1. Договорната обврска меѓу Управниот орган и водечкиот партнер (паралелно со ова постои и договорна обврска меѓу водечкиот партнер и партнерот на проектот)
2. Правна обврска меѓу Европската Комисија и односната земја партнер

7.9.4 Неправилности поврзани со проектите за техничка помош

Неправилност може да направат оние кои имаат корист од буџетот за техничка помош.

Во случај ако некоја контролна или ревизорска активност открие неправилност во проект за Техничка помош, засегнатата страна на менаџментот мора да ги врати прекумерно исплатените суми на Органот за сертификација.

7.9.5 Системски грешки

Во текот на функционирањето на системот, можат да се откријат грешки што го оневозможува откривањето на неправилностите или и самите предизвикуваат неправилности. (На пример, направена е грешка во повикот за поднесување понуди, што укажува на неправилности).

Во тој случај, ако некој забележи ваква грешка, Управниот орган/Органот за сертификација ја доставува комплетната документација до Комитетот за следење со препорака како да се реши проблемот. Комитетот за следење решава како да го реши проблемот.

ДОДАТОК А –Литература за анализа

Capgemini/i2010, Online Availability of Public Services: How Is Europe Progressing? Web Based Survey on Electronic Public Services, Report of the 6th Measurement, June 2006

Centre for the Study of Democracy, South-East European Legal Development Initiative, Anti-Corruption in South-East Europe: First Steps and Policies, 2002

Commission of the European Communities COM(2006) 129 final, Communication from the Commission to the Council, The European Parliament, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Bridging the Broadband Gap

Commission of the European Communities COM(2006) 214 final, Commission staff working document, Bulgaria May 2006 Monitoring Report

Commission of the European Communities COM(2006) 214 final, Commission staff working document, Romania May 2006 Monitoring Report

Commission of the European Communities COM(2006) 336 final, Communication from the Commission to the Council, The European Parliament, The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Freight Transport Logistics in Europe - the key to sustainable mobility

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, The former Yugoslav Republic of Macedonia 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Albania 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Bosnia and Herzegovina 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Croatia 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Kosovo (under UNSCR 1244) 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Serbia 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Commission staff working document, Montenegro 2006 Progress Report

Commission of the European Communities COM(2006) 649 final, Communication from the Commission to the European Parliament and the Council, Enlargement Strategy and Main Challenges 2006-2007, Including annexed special report on the EU's capacity to integrate new members

Commission of the European Communities, Flash Eurobarometer 187 - The Gallup Organisation, 2006 Innobarometer on cluster's role in facilitating innovation in Europe, Analytical Report, July 2006

Commission of the European Communities, Information Society Benchmarking Report 2005, Information, Society and Media

Commission of the European Communities, Networks for Peace and Development, Extension of the major Trans-European transport axes to the neighbouring countries and regions, Report from the High Level Group chaired by Loyola de Palacio, November 2005

Commission of the European Communities, Report from the High Level Group chaired by Loyola de Palacio, NETWORKS FOR PEACE AND DEVELOPMENT, November 2005

Commission of the European Communities, Schlüsselzahlen zum Bildungswesen in Europa 2005

Council of Europe Development Bank, Social challenges in South Eastern Europe Economic and social situation in target group countries of South Eastern Europe, June 2005

DG TREN, The annual energy and transport review for 2004, part II - European Union Energy and Transport Developments

ECMT, Transport Infrastructure Regional Study (TIRS) in the Balkans, Final Report prepared by Lois Berger SA, March 2002.

ESPON ECPs Transnational Networking activities 097/2005 Data and Indicators of Western Balkans Final Report, 2006

EUROPE INNOVA (Christian Ketels, Örjan Sölvell), Clusters in the EU 10 new member countries, 2006

European Commission - DG Energy and Transport, Analysis of the EU Air Transport Industry, 2004

European Commission - DG Energy and Transport, ASSESS - Assessment of the contribution of the TEN and other transport policy measures to the midterm implementation of the White Paper on the European Transport Policy for 2010, Final Report, Transport & Mobility LEUVEN, October 2005

European Commission - DG Energy and Transport, European Freight Transport, Modern logistics solutions for competitiveness and sustainability

European Commission - DG Energy and Transport, PAN-EUROSTAR, Pan-European Transport Corridors and Areas Status Report, Project N°TREN/B2/26/2004, Final Report, HB-Verkehrsconsult and VTT Technical Research Centre of Finland, November 2005

European Commission - DG Energy and Transport, Trans-European Transport Network, TEN-T priority axes and projects 2005

European Commission - DG Energy and Transport, White Paper: European transport policy for 2010: time to decide, 2001

European Commission - DG Enterprise and Industry, Effects of ICT production on aggregate labour productivity growth (staff papers), July 2006

European Commission - DG Enterprise and Industry, Effects of ICT capital on economic growth (staff papers), June 2006

European Commission - DG Enterprise and Industry, European Innovation Progress Report 2006

European Commission - DG Enterprise and Industry, Key indicators on the Competitiveness of EU's ICT Industry, March 2005

European Commission - DG Transport and Environment, The South East Europe Functional Airspace Block Approach Working Group (SEE FABA WG), Report on The Opportunities for the Application of The Functional Airspace Block Approach in South East Europe, February 2006

European Commission, DG Economic and Financial affairs, Enlargement, two years after: An economic evaluation (occasional papers), May 2006

European Commission, DG Economic and Financial affairs, The Western Balkans in transition (enlargement papers), December 2004

European Commission, Working Group of the Commission Services, DG Energy and Transport, DG External Relations and ErupeAid Co-operation Office, Transport and Energy infrastructure in South East Europe, October 2001

European Environment Agency, Energy and environment in the European Union, Tracking progress towards integration, 2006

European Environment Agency, Environmental assessment report No. 10, Europe's environment: The third assessment, Copenhagen, 2003

European Environment Agency, The European environment, State and Outlook

2005 Eurostat, Statistics in focus 08/2007, Air transport in Europe in 2005

Eurostat, Statistics in focus 12/2006, Measuring gender differences among Europe's knowledge workers

Eurostat, Statistics in focus 13/2006, Inland Waterways Freight Transport in Europe in 2005 Eurostat, Statistics in focus 15/2006, R&D and internationalisation Eurostat, Statistics in focus 24/2006, SMEs and entrepreneurship in the EU Eurostat, Statistics in focus 38/2005, The digital divide in Europe Eurostat, Statistics in focus 6/2006, R&D expenditure in Europe

Eurostat, Statistics in focus 8/2006, Which are the characteristics of Europe's highly qualified human resources?

Kaczmarczyk, Pawel and Okolski, Marek, International Migration in Central and Eastern Europe -Current and Future Trends, United Nations Expert Group Meeting on International Migration and Development, Population Division, New York, July 2005

NEA Transport research and training BV, TEN-STAC: Scenarios, Traffic Forecasts and Analysis of Corridors on the Trans-European Network, Traffic, Bottlenecks and Environmental Analysis on 25 Corridors, Project founded by the European Community, September 2004

PLANCO Consulting GmbH, TEN-Invest, Transport Infrastructure Costs and Investments between 1996 and 2010 on the Trans-European Transport Network and its Connection to Neighbouring Regions, Essen 2003

SEE-ERA.NET, The SouthEast European Era-Net SEE-ERA.NET, Zagreb, December 2005

United Nations Development Fund for Women, The Story Behind the Numbers: Women and Employment in Central and Eastern Europe and the Western Commonwealth of Independent States, 2006

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation, UNESCO Science Report 2005, South East Europe

United Nations, Economic Commission for Europe, Economic Survey of Europe 2005, No.2, The economic situation in the ECE Region in Mid-2005

Urban Transport Initiative, Year Two, 2005

Vienna Institute of Demography, International Institute for Applied Systems Analysis, Population Reference Bureau, European Demographic Data Sheet 2006, The forces driving unprecedented population ageing (www.populationeurope.org)

World Bank, The road to stability and prosperity in South Eastern Europe: A regional strategy paper, March 2000

World Health Organisation- United Nations International Children's Emergency Fund, WHO-UNICEF Joint Monitoring Programme, www.wssinfo.org

World Health Organisation, Health and Economic Development in South Eastern Europe, 2006

ДОДАТОК Б - Табели

Следниве табели се направени од страна на Оперативната група и се користени како основа за анализата. Во некои случаи, најопштите расположливи податоци на ЕУРОСТАТ се користени за најновата верзија на документот на програмата.

Табела 18: Основни показатели за големината и економската активност во регионот на ЈИЕ, 2005 година

Земји	Област km ²	Население		БДП		ЕУР	БДП/по глава на ППС
		милион	густина	Милион евра	89=100		
Австрија:	84	8.2	98	246,466	134	30,057	28,600
<i>Источна Италија</i>	<i>149</i>	<i>28.6</i>	<i>193</i>	<i>709,444</i>	<i>154</i>	<i>24,806</i>	<i>25,091</i>
Италија	301	57.6	191	1,417,241	122	24,605	24,200
Грција:	132	10.7	81	181,088	141	16,924	19,600
Унгарија	93	10.1	109	87,826	120	8,696	14,500
Словачка	49	5.4	110	37,301	121	6,935	12,700
Словенија	20	2.0	100	27,373	125	13,870	18,900
Бугарија	111	7.8	70	21,448	92	2,760	7,500
Романија	238	22.2	93	79,314	101	3,500	7,700
Албанија	29	3.2	110	6,739	130	2,140	4,710
Босна	51	4.1	80	7,995	64	1,950	6,140
Хрватска	57	4.5	79	30,465	95	6,770	11,000
Република Македонија	26	2.0	78	4,631	84	2,280	5,980
Србија и Црна Гора	102	8.1	79	21,060	54	2,600	6,179
Молдавија	34	4	124	3,691	44	460	
Украина	604	46.9	78	65,510	59	1,396	6,240
ЕУ15	3,247	380	117	10,245,077	133	26,929	25,300
ЕУ25	3,985	455	114	10,798,352	132	23,749	23,400
ЈИЕ	1,931	196.8	102	2,234,457	120	8,892	12,425

Извор: ЕУРОСТАТ (2006 година), ВИФО (2006 година)

а: 1995-2003

Табела 19: Демографски статистички податоци

Земји	Пораст на население	состав на населението (15-64)	Век на живеење при раѓање	Стапка на природна смрт	стапка на природно раѓање
		2002	2002	2002	2002
Австрија:	6.9	68	79	10	9
<i>Источна Италија</i>	<i>5.1</i>				
Италија	1.1	67	78	11	9
Грција:	5.2	67	78	11	9
Унгарија	-2.9	69	72	13	10
Словачка	2.8	70	73	10	11
Словенија	4.1	70	76	10	9
Бугарија	-13.2	69	72	14	9
Романија	-1.7	69	70	13	10
Албанија	-0.6	65	74	6	17
Босна	-5.2	72	74	8	12
Хрватска	-0.2	68	74	12	10
Република Македонија	2.4	68	73	9	14
Србија и Црна Гора	-19.8	66	73	12	12
Молдавија	-3.1	68	67	13	11
Украина	-9.3	69	68	15	9
ЕУ15	4.6	67	78	10	10
ЕУ25	1.4	67	77	10	10

Извор: ЕУРОСТАТ (2006 година), ВИФО (2006 година), Светска банка (2004 година)

Табела 20: Статистика на трудот

Земји	Коефициент на работно население	Коефициент на невработеност
	2002	2005
Австрија:	46	5
Италија	45	8
Грција:	43	10
Унгарија	49	7
Словачка	56	16
Словенија	50	6
Бугарија	53	10
Романија	48	8
Албанија	50	14
Босна	46	46
Хрватска	47	18
Република Македонија	49	38
Србија и Црна Гора	48	32
Молдавија	52	
Украина	53	8
ЕУ15	47	8
ЕУ25	49	9

Извор: ВИФО (2006 година), Светска банка (2004 година)

Табела 21: Социјални показатели

Земји	Расходи за здравство % од БДП	Лекари/1000 лица	Болнички кревети/100 лица	Џини коефициент за општествена нееднаквост ¹
	2001	2002	2002	2002
Австрија:	8.0	3.2	8.6	30
Италија	8.4	4.3	4.9	36
Грција:	9.4	4.4	4.9	35
Унгарија	6.8	2.9	8.2	24
Словачка	5.7	3.6	7.8	26
Словенија	8.4	2.2	5.2	28
Бугарија	4.8	3.4	7.2	32
Романија	6.5	1.9	7.5	30
Албанија	3.7	1.4	3.3	28
Босна	7.5	1.4	3.2	26
Хрватска	9.0	2.4	6.0	29
Република Македонија	6.8	2.2	4.8	28
Србија и Црна Гора	8.2	2.1	5.3	
Молдавија	5.1	2.7	5.9	36
Украина	4.3	3.0	8.7	29
ЕУ15	8.9	3.3	6.5	32
ЕУ25	8.5	3.2	6.5	32

Извор: Светска банка (2004 година)

1: Со Џини коефициентот се мери степенот до кој распределба на приходот меѓу поединци или домаќинства во рамки на стопанството отстапува од совршено еднаква распределба. 0 Џини коефициент изразува совршена еднаквост, додека коефициентот 100 подразбира совршена нееднаквост.

Табела 22: Урбана структура

Земји	Урбано население (%)	Број на градови со население над 100.000 жители	Урбано население како дел од вкупното население		БДП на урбани региони како дел од вкупниот БДП	
			199 f	2003b	199 f	2003b
Австрија:	66	5	0,20	0,20	0,20	0,20
Италија	67*	26*	0,07	0,06	0,07	0,06
Грција:	60	6	0,34	0,36	0,34	0,36
Унгарија	65	9	0,19	0,17	0,19	0,17
Словачка	58	2	0,12	0,11	0,12	0,11
Словенија	50	1	0,24	0,25	0,24	0,25
Бугарија	69	7	0,14	0,15	0,14	0,15
Романија	56	25	0,09	0,09	0,09	0,09
Хрватска	58	3		0,13		0,13
Албанија	44	1	0,12	0,27	0,12	0,27
Босна	44	2		0,17		0,17
Република Македонија	59	2	0,28	0,29	0,28	0,29
Србија и Црна Гора	52	5	0,15	0,15	0,15	0,15
Молдавија	43	4				
Украина	71	41				
ЕУ15	79					
ЕУ25	76					

Извор: Светска банка (2004 година) и проценка од ЕУРОСТАТ и СЕЕД (Развој на претпријатијата во југоисточна Европа) Централна регионална база на податоци

а: За Унгарија, Италија, Словачка, Словенија, Бугарија, Романија 1995 година е почетна година

б: За Албанија, Босна, Србија најновите податоци се за 1998 година, а за Република Македонија за 2002 година.

* Бројките се однесуваат на региони од Источна Италија

Табела 23: Регионални нееднаквости во ниво НУТСП

Земји/региони	Коефициент на варијација (КВ) врз основа на регионален БДП по глава на жител		Макс/мин. коефициент врз основа на регионален БДП по глава на жител	
	199 f	2003b	1991	2003b
Австрија:	0,40	0,35	3,14	2,66
Италија	0,31	0,28	3,29	2,70
Грција:	0,19	0,25	2,70	4,22
Унгарија	0,48	0,61	3,05	3,79
Словачка	0,37	0,44	3,08	3,67
Словенија	0,21	0,32	1,68	2,10
Бугарија	0,39	0,49	2,87	2,81
Романија	0,23	0,43	2,14	3,81
Хрватска		0,42		3,12
Албанија	0,32	0,27	2,87	2,95
Босна и Херцеговина		0,43		3,12
Република Македонија	0,37	0,46	3,41	2,90
Србија и Црна Гора	0,51	0,57	7,97	23,13

Извор: Проценка од ЕУРОСТАТ и СЕЕД (Развој на претпријатијата во југоисточна Европа) Централна регионална база на податоци

a: За Унгарија, Италија, Словачка, Словенија, Бугарија, Романија 1995 година е почетна година
 б: За Албанија, Босна, Србија најновите информации се за 1998 година, а за Република Македонија за 2002 година.

Табела 24: Показатели на животната средина

Земји	Емисии од органски загадувачи во вода ¹ (килограми на ден)	
	за m2	за инч
Австрија:	962	9,852
Италија	1,646	8,601
Грција:	433	5,344
Унгарија	1,640	15,102
Словачка	1,183	10,777
Словенија	1,930	19,397
Бугарија	972	13,839
Романија	1,400	15,008
Албанија	225	2,035
Босна	175	2,171
Хрватска	850	10,766
Република Македонија	903	11,566
Србија и Црна Гора	995	12,535
Молдавија	1,007	8,118
Украина	828	10,652
ЕУ15	1,580	8,673
ЕУ25	1,565	9,361

Извор: Светска банка (2004 година)

1: Емисиите од органски загадувачи на вода се мерат според биохемискиот кислород кој бактериите во вода го консумира во разграден отпад. Ова е стандарден тест за испитување на вода за присуство на органски загадувачи. Емисиите по работник се вкупните емисии поделени на бројот на индустриски работници.

Табела 25: показатели на

Земји	БДП по глава на жител во евра	Вкупен расход за редовен развој и истражување како дел од БДП	Расходи за развој и истражување како дел од БДП во бизнис секторот	Вкупните извози како дел од БДП	Вкупниот персонал и истражувачи за развој и истражување %	Истражувачи за развој истражување за милион лица	Економска слобода ¹	Индекс за перцепција на корупција ¹ (ЦПИ)
	2005	2003	2003	2003	2003	2001	2006	2005
Австрија:	30,057	2,2		47	1,8		8.1	8.7
Италија	24,605	1,1	0,5	25	1,1	1128	7.5	5.0
Грција:	16,924	0,6	0,2	10	1,3	1400	7.2	
Унгарија	8,696	0,9	0,4	65	1,2	1440	7.6	5.0
Словачка	6,935	0,6	0,3	85	1,0	1774	7.7	4.3
Словенија	13,870	1,5	0,9	58	1,1	2258	7.6	6.1
Бугарија	2,760	0,5	0,1	48	0,6	1167	7.1	4.0
Романија	3,500	0,4	0,2	39	0,4	879	6.8	3.0
Албанија	2,140			9			7.3	2.4
Босна	1,950			20			7.0	2.9
Хрватска	6,770	1,1	0,4	27	1,1	1187	7.2	3.4
Република Македонија	2,280			25		387	7.2	2.7
Србија и Црна Гора	2,600			11		2389		2.8
Молдавија	460			41		329	6.9	2.9
Украина	1,396			56		2118	6.8	2.6
ЕУ15	26,929	2,0	1,3	33	1,6	2531	7.8	7.4
ЕУ25	23,749	1,9	1,2	34	1,5	2366	7.8	6.9

Извор: Гвартни Ј. И Лавсон Р. (2006 година), Интернет центар за истражување на корупција (2005 година)

1: Годишниот ТИ *Индекс за перцепција на корупција (ИЦП)*, за прв пат објавен во 1995 година, е најпознат од сите ТИ алатки. Нашироко е заслужен за ставање на ТИ и прашањето за корупција на меѓународната политичка агенда. Со Индексот за перцепција на корупција (*ИЦП*) се рангираат над 150 земји во врска со забележаните нивоа на корупција, како што е определено со стручна проценка и испитување на мислењето. **Резултатот од Индексот за перцепција на корупција (ИЦП)** се однесува на перцепциите од аспект на корупцијата видена од страна на деловните луѓе и аналитичарите на земјите во размер меѓу 10 (високо некорумпирана) и 0 (високо корумпирана)

1: Индексот мери до кој степен политиките и институциите на земјите ја поддржуваат економската слобода. Основите на економската слобода се личен избор, доброволна размена, слобода во натпреварување и гаранција на приватно земјиште. Секој елемент и поделмент е се става во размер од 0 до 10 за да се одрази идеалната ситуација.

Табела 26: Структурни показатели

Земји	Дел на земјоделството во БДП (%)		Дел на индустријата во БДП (%)		Дел на услугите во БДП (%)	
	1990	2002	1990	2002	1990	2002
Австрија:	3	2	37	32	60	66
Италија	3	3	33	28	64	69
Грција:	11	7	27	23	62	70
Унгарија	15	4	32	31	53	65
Словачка	7	4	56	29	37	67
Словенија	6	3	48	36	46	61
Бугарија	18	12	49	30	33	58
Романија	20	13	48	38	32	49
Албанија	36	25	48	19	16	56
Босна	9	18	48	37	43	45
Хрватска	10	9	34	30	56	61
Република Македонија	9	12	48	30	43	57
Србија и Црна Гора	25	15	48	32	27	53
Молдавија	51	24	31	23	18	53
Украина	26	15	45	38	29	47
ЕУ15	3	2	34	28	63	70
ЕУ25	4	2	35	29	60	69

Извор: Светска банка (2003, 2004 година)

Табела 27: инфраструктурни показатели

Земји	Асфалти ран пат %	Должина на пат/km ²	Должина на железничка линија/km ²	Трошење на електрична енергија по жител	Телефонски главни линии за 1000 лица	Корисниц и на интернет за 1000 лица
	2001	200120	200120	2001	2002	2002
Австрија:	100	2381	69	7,031	489	409
Италија	100	1594	55	4,813	481	352
Грција:	92	886	17	4,205	491	155
Унгарија	44	2024	83	2,998	361	158
Словачка	87	872	75	4,360	268	160
Словенија	100	1009		5,535	506	376
Бугарија	94	336	39	3,066	368	81
Романија	50	834	48	1,620	194	83
Албанија	39	621	15	1,123	71	4
Босна	52	428		1,444	237	26
Хрватска	85	493	48	2,683	417	180
Република Македонија	62	334	27		271	48
Србија и Црна Гора	62	488	40		233	60
Молдавија	86	372		785	161	34
Украина	97	281	37	2,217	216	18
ЕУ15	97	1154	47	6,072	454	355
ЕУ25	93	1.095	48	5,579	430	332

Извор: Светска банка (2004 година)

Табела 28: Внатрешни залихи на СДИ во милиони долари, 2004 година

Земји	милион долари	%	по глава на жител
Австрија:	62,657	13.9	7,641
Италија	220,720	49.0	3,832
Грција:	27,213	6.0	2,543
Унгарија	60,328	13.4	5,973
Словачка	14,501	3.2	2,696
Словенија	4,962	1.1	2,493
Бугарија	7,569	1.7	970
Романија	18,009	4.0	811
Албанија	1,514	0.3	473
Босна	1,660	0.4	405
Хрватска	12,989	2.9	2,886
Република Македонија	1,175	0.3	579
Србија и Црна Гора	3,947	0.9	487
Молдавија	940	0.2	223
Украина	9,217	2.0	196
ЕУ15	3,794,199		9,973
ЕУ25	4,016,947		8,834

Извор: ОН (2005 година)

Табела 29: Главни карактеристики на области на соработка на ИНТЕРРЕГ III Б

	Број на одобрени проекти	Број на партнери во проект	Вкупен буџет илјада евра	Придонес на ЕРДФ	Партнери по проект	Буџет по проект евра	Буџет по партнер евра	Дел од придонес на ЕРДФ
Алпски регион	49	502	94600	42700	10	1931	188	45,1%
Архимед	0	0	0	0	0	0	0	0,0%
Атлантски Рим	64	515	123783	72576	8	1934	240	58,6%
Балтички регион	100	2325	196813	101159	23	1968	85	51,4%
ЦАДСЕС	93	1124	197578	105335	12	2124	176	53,3%
Северна Периферија	89	574	49625	14220	6	558	86	28,7%
Северно море	54	383	253961	126614	7	4703	663	49,9%
Северозападна Европа	85	522	618524	295661	6	7277	1185	47,8%
Југозападна Европа	76	376	100349	62303	5	1320	267	62,1%
Западен Медитеран	77	608	139266	70283	8	1809	229	50,5%
Вкупно	687	6929	1774499	890851	10	2583	256	50,2%

Извор: Студија на ЕЗ (2005 година) за „Програми за територијална соработка и транснационална соработка во рамки на Структурните фондови“, втор привремен извештај, бр. 2004 СЕ 16 0 АТ 040, Центар за регионални истражувања, Унгарска Академија на науките.

Табела 30: Водоснабдување и санитарна покриеност

Покривање во %, 2004 година	Покривање на водостопанство			Санитарна покриеност		
	Вкупно	поврзани куќи	Забелешка: Податоци за година	вкупно	куќи	Забелешка: Податоци за година
Австрија:	100	100		100	94	
Босна и Херцеговина	97	85		95	57	
Бугарија	99	90		99	72	
Хрватска	100	83		100	74	
Чешка	100	95		98	88	
Германија	100	100		100	93	
Грција:		84	1995		68	
Унгарија	99	94		95	52	
Италија		99			75	2000
Полска		98			57	
Молдавија	92	41		68		
Романија	57	49			49	
Србија и Црна Гора	93	82		87	49	
Словачка	100	96		99	71	
Словенија						
Република Македонија						
Украина	96	76		96	57	
Албанија	96	69		91	62	

Извор: СЗО-УНИЦЕФ, Заедничка програма за следење, www.wssinfo.org **ПРИЛОГ В – Табели**
стратешка проценка на животната средина (СПО) – резултати од консултации со јавност

Сите прашања во однос на еколошките прашања и резултатите од СПО, кои беа поставени во текот на консултациите со јавноста, особено во земјите-членки од Програмата Југоисточна Европа (23 март – 18 мај 2007 година), се собрани.

Овој преглед е елабориран на 31 октомври 2007 година по затворањето на консултациите со јавноста, вклучувајќи ги и изјавите од националните органи за животна средина, каде постапките за консултации беа проширени во согласност со националното законодавство на СПО.

Анексот, исто така, вклучува забелешки за начинот на кој резултатите од јавниот увид се проследени во конечната верзија на Оперативната програма (V 3-0, октомври 2007 година).

АВСТРИЈА: Министерство за земјоделство, шумарство, животна средина и водостопанство, оддел V	
Поставени прашања за СПО	Како се проследени во конечната верзија од Оперативната програма / дополнителни

<p>Директивата за СПО пропишува дека СПО мора да се извршува за време на подготовките на програмскиот документот и истиот мора да биде пополнет најдоцна до неговото усвојување. Затоа на СПО може да се гледа како на составен дел од процесот на планирање. Треба позитивно да се вреднува тоа што сегашниот СПО се извршува како интегративен процес во тесна соработка со тимот за планирање.</p>	<p>Нема други забелешки</p>
<p>Еколошкиот извештај не ги содржи следните информации: Темелен опис на можниот развој на сегашната состојба на животната средина ако во програмскиот документот не се спроведе (таканаречена „нулта-алтернатива“) како референтна рамка за оценување на позитивните и негативните влијанија на предлог Оперативната програма; Историја на развојниот процес на сегашната предлог програма, вклучувајќи и детален опис на користената методологија; Краток преглед на причините за најповолната алтернатива во поглед на грижа за животната средина; Одредби за следење на спроведувањето на програмата; Критериуми за оценување на предложените активности или проекти, вклучувајќи формулација на мерки за ублажување</p>	<p>Соодветен опис на можниот развој на сегашната состојба на животната средина е елабориран во Поглавје 5 од Еколошкиот извештај. Историја на развојниот процес за поединечните верзии на програмата, вклучувајќи ги консултациите со јавноста за СПО и ОП е дадена во Поглавје 4.6.2. од конечната Оперативна програма.; Причините за избирање на користените алтернативни замени се опфатени во Поглавје 3.4 од Еколошкиот извештај. Мерките предвидени во однос на следење во согласност со член 10 се опишани во Поглавје 7 од Еколошкиот извештај. Повеќе детали за системот за следење ќе бидат елаборирани од страна на Комитетот за следење. Критериумите за оценување за селекција на активности и проекти се елаборирани од страна на Заедничкиот технички секретаријат во соработка со Центри за контакт од „ЈИЕ“ и потенцијалните вклучени поткомитети, одобрени од Комитетот за следење во дополнителен документ („прирачник за примена“) – види поглавје 7.2.2 од Оперативната програма). Еколошкиот извештај содржи мерки за заштита, намалување и спречување на можни контраиндикации (Поглавје 6.3 од Еколошкиот извештај), кои се внесени во конечната верзија на Оперативната програма.</p>

<p>Само соодветни критериуми за селекција и заштитни мерки за животната средина за фазата на спроведување на програмата можат да обезбедат соодветно оценување на значајните влијанија и соодветно спроведување на документот за планирање на животната средина. Без дефинирање на проектните критериуми за селекција и финансирање на активности и проекти, кои потенцијално влијаат на животната средина, и нивно земање во предвид во постапките на СПО, ваквиот извештај не може да се смета за остварлив.</p>	<p>Критериумите за селекција на проекти се елаборираат во согласност со глобалните и специфичните цели на програмата, начелата на спроведување и општите начела на ЕУ, вклучувајќи „промоција на одржлив развој / еколошка одржливост“. Затоа во процесот на селекција ќе бидат спроведени соодветни заштитни мерки за животната средина и ќе бидат одобрени од страна на Комитетот за следење, според Поглавје 7.2.2 од Оперативната програма.</p>
<p>Задачата доделена на СПО е да се одредат приоритети на кои ќе се фокусира следењето. Насоката може да се однесува на критични прашања одредени во рамките на СПО во однос на еколошките ефекти. Знаејќи дека предлог ОП Југоисточна Европа не навлегува во поединости во однос на критериумите за селекција на проекти или прифатливи мерки, дури е и поважно СПО да предложи специфични проектни критериуми за оценување на сигурноста дека селекцијата на активностите и проектите ќе придонесе за соодветните цели, во најголема можна мерка.</p>	<p>Мерките предвидени во однос на следењето во согласност со член 10 од Директивата за СПО се опишани во Поглавје 7 од Еколошкиот извештај. Тие се насочени кон прашања одредени во рамките на СПО во однос на еколошките ефектите. На ниво на проект, оценувањето на прелиминарното влијание на еколошките прашања се препорачува врз основа на „прашањата за упатства“ (види Поглавје 3.3.1). Сите препораки наведени во Поглавје 6 од Еколошкиот извештај имаат за цел да ги прошират можните позитивни влијанија и да ги откријат контраефектите за еколошки прашања. Секој проект кој би можел да има значајно влијание врз местата на Натура 2000 мора да биде предмет на соодветни оценувања на неговите ефекти во однос на градежната локација, земајќи го предвид целите за зачувување на градежната локација (член 6 и 7 од Директивата за живеалишта) – види поглавје 7 од Еколошкиот извештај.</p>
<p>Поглавје 3.1: Општ пристап: во однос на споменатите фактори кои се значајни во одредувањето на обемот и нивото на детали од Еколошкиот извештај, на повеќето описи во Еколошкиот извештај им недостасуваат некои упатувања за „природата на можните проекти кои треба да се финансираат и нивните можни влијанија врз животната средина“.</p>	<p>Карактеристиките на можните проекти, кои можат да се земат предвид за поддршка преку различни области на интервенција и нивните можни влијанија врз еколошките прашања, се најважните упатувања за оценување на влијанието.</p>

<p>Поглавје 3.3.1: Определување на целите на СПО: Во однос на прашањата за упатствата по однос на точка (1) – Вода: „Дали ОП ќе создаде влијание врз одржливата употреба на водните ресурси?“ треба да посочува дали квантитативната оценка може да се извршува каде ова е можно заради постојните информации на детално ниво.</p>	<p>Квантитативната оценка на можните влијанија за водните ресурси на програмско ниво не можат да се извршат заради недостаток на информации за локацијата и деталите за можните транснационални активности.</p>
<p>Поглавје 3.4: Дискусија за алтернативните замени, мерки за максимално намалување на негативните влијанија: Опишаниот пристап за елаборирање на оптимизираната верзија на Оперативната програма во интерактивен процес е многу корисна процедурална намера да се исполнат условите од Регулацијата на ЕРДФ и условите од СПО. За транспарентна проценка на Еколошкиот извештај треба да содржи информации за елаборирањето на различните предлог верзии (вклучувајќи различни пристапи за постигнување на целите на приоритетите). Особено се потребни описот и оценувањето на таканаречената „нулта-алтернатива“ како референтна рамка за оценување на потенцијалните влијанија на спроведувањето на програмата.</p>	<p>Опис и резимирање на оценувањето на најважните еколошки движења во областа на планирањето се елаборирани во Поглавје 5, на овој начин се спроведува таканаречената „нулта-алтернатива“ како референтна рамка за оценување на потенцијалните влијанија за спроведување на програмата.</p>
<p>Поглавје 4: Цели за заштита на животната средина; 4.1 Вода: Исто така треба да се споменат и останатите Директиви, кај кои постои веројатност дека се соодветни на програмата, како на пример Директивата за водата за капење, новата Директива за проценка и управување со ризиците од поплава (се очекува да влезе во сила за време на периодот на планирање), вода за риболов, итн.</p>	<p>Директивата за вода за капење ќе се спомене во конечната верзија на Еколошкиот извештај. Новата Директива за проценка и управување со ризици од поплави е спомената во прашањето за животната средина „Предел / Културно наследство“</p>

<p>Поглавје 4.3: Воздух, клима: Треба исто така да се споменат и Рамковната директива за квалитет на воздухот и нејзините четири Директиви ќерки. Се препорачува да се додаде следниот текст како главна цел на СПО (како и во Поглавје 3.3): ДАЛИ ОП КЕ ГО ПОДОБРИ КВАЛИТЕТОТ НА ВОЗДУХОТ?“</p>	<p>Рамковната Директива за квалитет на воздухот и нејзините четири Директиви ќерки ќе бидат споменати во конечната верзија на Еколошкиот извештај како и во дополнителната цел на СПО „Дали ОП ќе го подобри квалитет на амбиенталниот воздухот?“ како водечко прашање за проценка на животната средина и оценување на програмата.</p>
<p>Поглавје 4.4 Население, здравјето на луѓето: Како еден од референтните документи за дефинирање на целите за заштита на животната средина, се споменува Акцискиот план за Европска животна средина и здравје 2004-2010, кој предлага Интегриран информатички систем за животна средина и здравје, како и координиран пристап кон активностите за човечки био-мониторинг. Ваквиот фокус не се одразува на главните цели на СПО или во соодветните прашања на упатствата.</p>	<p>Прашањата за здравјето на луѓето ќе бидат интегрирани во главните цели на СПО и во соодветните упатства во конечниот Еколошки извештај.</p>
<p>Во однос на упатувањата на „предложената“ Директива за оценување и управување со поплави во Европа, текстот треба да се ажурира во согласност со актуелниот статус: На 25/04/2007 година Европскиот парламент донесе компромисен пакет усогласен со Советот што во суштина значи дека Директивата е донесена. Формалното донесување се очекува да биде подоцна во 2007 година од страна на Советот. Директивата за поплави треба да се вклучи и да се наведе и во Предел и во Културно наследство како и во поглавјата за вода (4.1, 5.1), бидејќи и двете полиња можат да бидат под директно влијание во текот на спроведувањето на сегашната Оперативна програма. Ова е особено важно бидејќи Директивата за поплави треба да направи рамка за управување со ризик од поплави во ЕУ која е надградлива и тесно координирана и синхронизирана со Рамковната директива за вода 2000, почетната точка за политиката за заштита на водата на ЕУ.</p>	<p>Текстот во однос на упатувањата кон „Директивата за проценка и управување со поплавите во Европа“ ќе биде ажурирана, Директивата за поплави ќе биде вклучена и во поглавјата за вода.</p>

Сегашниот Еколошки извештај недоволно го опфаќа овој услов на СПО бидејќи индикаторите за опишување на „нулта-алтернативата“ можат да се најдат само во полињата со резиме со споменување некои идни движења. Како што можниот развој на животната средина во одреден рок служи како основен предуслов за оценување на можните влијанија на животната средина од предлог програмата, „нултата-алтернатива“ треба да се опише на компаративно ниво со детали за давање на јасни претпоставки.	Поглавје 5 од Еколошкиот извештај ја опишува сегашната состојба и можниот развој на истата без спроведување на документот за планирање на соодветен начин, за да се обезбеди основа за проценка на влијанијата на програмата за прашањата за животна средина во согласност со Директивата за СПО.
Поглавје 5.3 Воздух, клима: Сегашната состојба во однос на квалитетот на воздухот, исто така треба да биде опишана. Поглавје 5.4 Население, здравјето на луѓето: Амбиенталното загадување на воздухот изгледа дека е најголем здравствен проблем поврзан со животната средина	Поглавје 5.3 ги опишува најзначајните движења и оптоварувања како резултат на издувните гасови во областа на планирањето.
Поглавје 5.5 Фауна, флора, биолошка разновидност: Покрај споменатите опасности за биолошката разновидност, влијанијата од климатските промени исто така треба да се споменат.	Нема други забелешки

Поглавје 6. Општо земено, информациите во однос на методологијата користена за оценување не се доволни за неопходно следење на дадените информации. Останува нејасно како основните податоци се земени предвид за оценувањето, кои критериуми се применети за доделување на оценките на целите, итн. Заради недостаток од вербално аргументиран опис на преземените анализи за секоја област на интервенција и потенцијалните влијанија врз соодветните еколошки прашања, класификацијата на резултати од оценувањето според избраниот метод на оценување не се многу разбирливи.	Во Поглавје 6, методолошкиот пристап на оценување на влијанијата следи по општото прашање: „Дали има некакви значајни позитивни и/или негативни ефекти од еколошките прашања во програмските области заради можните постапки поврзани со програмските приоритети и области на интервенција истакнати во ОП?“ За секоја област на интервенција, се анализираат можните влијанија на односните еколошки прашања, кои следат после „главните прашања“ (види поглавје 4.2.3). Доколку областа на интервенција може да придонесе за позитивниот начин на подобрување на движењата за животната средина во обласната програма како што е одредено во поглавје 5, резултатот од оценувањето е позитивен (+). Ако негативните движења во животната средина, како што е одредено во поглавје 5 можат да се зајакнат со можни последици врз областа на интервенција, или тековните прашања за животната средина за обласните програми влијаат негативно, резултатот од оценувањето е негативен (-). Ако областа на интервенција влијае и позитивно и негативно врз прашањата за животната средина, целокупната оценка е неутрална (+/-).
Освен тоа, треба јасно да се каже дека предлозите за преформулирање на приоритетите/областите на интервенција и можните мерки кои треба да бидат внесени во ОП мораат да се земат како обврзувачки за комплетирањето на Оперативна програма.	Сите препораки наведени во Поглавје 6 од Еколошкиот извештај се внесени во конечната верзија на Оперативната програма.
6.2.2 Приоритетна оиска (2): Заштита и подобрување на животната средина Во однос на предлозите дадени за преформулирање и можни мерки кои треба да се спроведат, според наведените примери за интердисциплинарни стратегии треба да се додадат ПЛАНОВИТЕ ЗА УПРАВУВАЊЕ СО РИЗИК ОД ПОПЛАВИ, во согласност со новата Директива за оценување и управување со ризик од поплави.	Плановите за управување со ризик од поплави ќе бидат додадени во можните интердисциплинарни стратегии и активности.
Проценката дека областа на интервенција 4.2 нема соодветно влијание врз еколошкото прашање „вода“ не може да се следи, бидејќи најголемиот економски развој се јавува во областите слкони на поплави (ризикиот од економската загуба како и негативните влијанија врз животната средина со поплавување на области со штетни материјали кои се испуштаат). Екстензивниот развој на земјата за економски цели исто така води до запечатување на површината, што има негативно влијание врз регенерацијата на земските води и исто така го поддржува создавањето на поплавите. Оценувањето ќе биде ревидирано за таа цел и соодветно коригирано во матрицата на оценување дадена на страна 41.	Оценувањето ќе биде ревидирано за таа цел, соодветно со матрицата на оценување дадена на страна 41.

<p>Поглавје 6.3 Заклучоци од оценувањето: Се претпоставува дека наведените прашања кои треба да се внесат во програмата за да се прошири позитивното влијание и максимално да се намали негативното влијание, истите може да се изедначат со мерки за олеснување. Тие претставуваат одговор на значајните еколошки ефекти одредени со цел да влијаат или врз обемот или врз веројатноста или врз динамиката на ефектите на животната средина. Сепак, треба да се посвети внимание на нивните (еколошки) ефекти и соодветност како и врз коефициентот на исплатливост. Друг битен аспект треба да биде фактот дали мерките се соодветни за придонесување за одбегнувањето и намалувањето или, ако е соодветно, зајакнувањето на влијанијата со цел да предизвикаат ефективни врски.</p>	<p>Нема други забелешки</p>
<p>Поглавје 6.3 Во однос на прашањата за здравјето на луѓето следниот текст треба да се додаде (со големи печатни букви): Приоритетна оска (1), втора потточка: „...проценка на ризик“ за одредување на можни еколошки ризици И ЗДРАВЈЕТО НА ЛУЃЕТО...“ Приоритетна оска (2), трета потточка: „... анализа на можните негативни влијанија за развој на земјоделство, шумарство, биолошка разновидност, почва, вода, воздух и предел, ИСТО ТАКА ВО ОДНОС НА МОЖНИТЕ НЕГАТИВНИ ВЛИЈАНИЈА ЗА ЗДРАВЈЕТО НА ЛУЃЕТО.“</p>	<p>„Здравјето на луѓето“ ќе се додаде во главните препораки во Поглавје 6.3 во согласност со коментарот за надлежности за животната средина.</p>
<p>Поглавје 6.3 Матрица на оценување (Дијаграм 6-7): Директивата за СПО налага не само оценување на поединечни влијанија за специфични предлози во документот за планирање, туку и на крајните кумулативни ефекти. При оваа анализа треба да се користат информациите добиени од претходните оценувања на индивидуалните мерки во документот на планирање. Презентираната матрица на оценување како таква, без никакви вербални описи не предвидува соодветно резиме на оценувањето, исто така земајќи ги предвид кумулативните ефекти.</p>	<p>Земајќи го предвид обемот на областите на планирање и типот на можни активности кои треба да бидат поддржани од програмата, не може да се утврдат никакви значајни кумулативни влијанија врз еколошките прашања како директни или индиректни резултати од спроведувањето на програмата.</p>
<p>Поглавје 7 Следење: Како што е наведено погоре, не е доволно за СПО само да даде општи препораки за идниот систем за следење кој треба да се утврди со Комитетот за следење. Во согласност со Директивата за СПО, мерките за следење мораат да бидат наведени во Еколошкиот извештај. Во овој случај во Еколошкиот извештај ќе се предложат споменатите „индикатори за влијание на животната средина“, за прирачникот за програмата како што се соодветните „прашања за упатства“ за селекција на проект во комбинација со прелиминарната проценка на влијанието на еколошките прашања.</p>	<p>Мерките предвидени за следење во согласност со член 10 се опишани во Поглавје 7 од Еколошкиот извештај. Тие се насочени кон прашања одредени во рамките на СПО во однос на влијанијата на животната средина. На ниво на проект, се препорачува прелиминарната проценка на влијанието на еколошките прашања врз основа на „прашањата за упатства“ за селекција на проекти (види Поглавје 3.3.1) заедно со прелиминарната проценка на влијанието. Секој проект кој би можел да има значајно влијание врз градежните локации на Натура 2000 мора да биде предмет на соодветни проценки на неговите ефекти врз градежната локација, земајќи ги предвид целите за зачувување на градежната локација (член 6 и 7 од Директивата за живеалишта)</p>

БУГАРИЈА: Министерство за животна средина и води на Република Бугарија	
Покренати прашања за СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
Дадената СПО е во согласност со условите на Директивата 2001/42/ЕА и Поглавје 6 од Актот за зачувување на животната средина.	Нема дополнителни забелешки
За секој подсегмент од сегментот 4 од СПО во извештајот треба да се донесе заклучок за усогласеноста меѓу целите и приоритетите на програмата и целите за заштита на животната средина на меѓународно и европско ниво.	Проценката на влијанијата врз еколошките прашања (поглавје 6 од Еколошкиот извештај) се заснова на целите на СПО, кои произлегоа од целите за заштита на животната средина на меѓународно и европско ниво наведени во поглавје 4. На тој начин беше донесен заклучок за усогласеноста меѓу целите и приоритетите на програмата и целите за заштита на животната средина.
Ја препорачуваме следната мерка „ Да се донесат проекти, како и предлози/планови за инвестирање или програми, единствено по исполнувањето на условите од меѓународните, европски и национални закони за СПО и проценување на влијанијата врз животната средина“ да се додаде на мерките за намалување или целосна елиминација на можните негативни влијанија врз спроведувањето на програмата за заштита на животната средина.	Препорачуваме „ Усогласеност со меѓународните, европските и националните закони за СПО и проценување на влијанијата врз животната средина“ да се додаде на наброените критериуми при избор на проект, кој треба на крај да биде одобрен од идниот Комитет за мониторинг (види поглавје 7.2.2 од Оперативната програма).
Предлагаме да се разјаснат задачите во однос на надгледувањето. Доколку е можно, са се предложат показатели за надгледување и контрола на влијанијата врз животната средина.	Можните „ квалитативни“ показатели за надгледување и контрола на влијанијата врз животната средина за спроведување на програмата се наведени во поглавје 3-3-1 на Еколошкиот извештај („ основни прашања“)
Во однос на методологијата за изработување на СПО и одразот на резултатите од консултациите со јавноста, препорачуваме да се даде во прилог документацијата од консултациите со јавноста за СПО и ОП.	Процесот на развој на различните верзии на Програмата, вклучувајќи ги и консултациите со јавноста за СПО и ОП е даден во поглавје 4.6.2. 4.6.2. на конечната Оперативна програма.
Препорачуваме воведување на информации за начинот на којшто биле разгледувани еколошките изјави и коментари.	Информации за начинот на којшто биле разгледувани еколошките изјави и коментари се дадени во поглавје 4.6.2 на Оперативната програма (како и оваа табелата дадена во прилог на Анексот).

БУГАРИЈА: Областен гувернер на областа Јамбол	
Покренати прашања за СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
Наведено е дека врз основа на недостиг на квантитативни прогнози, показателите на еколошките компоненти во програмата даваат само квалитативна проценка. Истото го оневозможува оценувањето на квантитативното влијание на програмските цели и активности врз животната средина.	Нема дополнителни забелешки
Нема информации за териториите вклучени во НАТУРА 2000	Дијаграм 5-5 од Еколошкиот извештај го покажува бројот, површината и процентот на Земјината покривка врз која ќе имаат влијание заштитените области под ФФХ и/или Директивата за птици во сите земји-членки учеснички.

БУГАРИЈА: Национално собрание на општините на Република Бугарија	
Покренати прашања за СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
Препорачуваме да се наведе дека активностите во однос на културното наследство и загадувањето на воздухот треба да бидат во согласност со националните законодавства.	Нема дополнителни забелешки

ИТАЛИЈА: Министерство за животна средина и територијална и морска заштита	
Покренати прашања од СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
ОП презема голем стратешко рамковен пристап и вклучува широка област и многу различни земји: ова е нејзиниот главен предизвик. Целите и приоритети на ОП одлично одговараат на потребите кои произлегуваат од нејзината социјално-економска анализа, и постои добра внатрешна доследност.	Нема дополнителни забелешки
Бидејќи ќе се изработат детални постапки за создавање и избор на проектна апликација во форма на детални Прирачникот за апликанти предлагаме експертите за животна средина да гарантираат дека овие аспекти ќе бидат земени предвид во фазите на спроведување. Исто така постои и процедурален аспект кој ни дава причина за сомнеж: можноста Комитетот за мониторинг да го ограничи обемот на подобни кандидати во даден Повик за предлози бидејќи тоа може да биде привилегија на УО.	Критериумите за избор на проект ќе се изработат во согласност со општите и специфични програмски цели, начелата за спроведување и општите начела на ЕУ, како и „унапредување на одржливиот развој/ еколошката одржливост“. Како резултат на тоа ќе се спроведат соодветни еколошки заштитни мерки во изборните постапки кои ќе бидат одобрени од Комитетот за мониторинг, во согласност со поглавје 7.2.2 од Оперативната програма). Експерти за животна средина од учесничките земји-членки и трети земји на административно ниво ќе бидат претставени во Комитетот за надгледување кои треба да гарантираат дека резултати од СПО ќе бидат земени предвид при спроведувањето на програмата.
Нетехничката синтеза недостига, иако е предвидена во став 4.6.2 (стр. 69) од ОП, ние предлагаме објавување на овој Анекс за службеното пренесување до ЕК	Нетехничкото резиме на Еколошкиот извештај е вграден во поглавје 4.6.2 од конечната Оперативната програма.
Постои недостиг на информации за Морската околина во Еколошкиот извештај, кој се фокусира само на слатките води, а токму спротивното, ОП предвидува многу дејствија за Морската и пристанишна средина. Покрај тоа, неопходно е да се обрати повеќе внимание на влијанијата кои произлегуваат од морскиот сообраќај во Јадранското море. Исто така особено би сакале да забележиме дека ОП не го зема предвид пристаништето Таранто кое е, по наше мислење, од стратешка важност за географската област на СЕЕС.	Во поглавје 5 од Еколошкиот извештај моменталната еколошка ситуација во крајбрежните области беше прикажана во краток параграф. Влијанијата врз еколошките прашања како биолошките и пределот на морската околина (крајбрежни области) беа оценети во поглавје 6 од Еколошкиот извештај, а особено можните влијанија на приоритетната оска на програмата „поврзани со транспорт“. Поради недостиг на информации за детали околу можни проекти кои програмата може да ги поддржи, не може да се направи проценка на влијанијата на ниво на проект како дел од „Стратешката проценка на животната средина“.

<p>Нема доволно доследност меѓу државната анализа за животната средина во областа и предлозите за преформулирање, можните мерки кои можат да се спроведат во ОП.</p>	<p>Проценката на влијанијата врз еколошките прашања(поглавје 6 од Еколошкиот извештај) беше направена врз основа на целите на СПО (поглавје 4) и моменталната состојба на животната средина наведена во поглавје 5. Според тоа, беа преформулирани предлозите и беа изработени можните мерки за спроведување во ОП врз основа на резултатите од проценувањето на влијанијата, да се подобри квалитетот на еколошките прашања (почнувајќи од моменталното ниво на квалитет, опишано во поглавје. 5) и да се избегнат секакви позначајни негативни влијанија. На тој начин се гарантира доследноста меѓу државната анализа за животната средина во областа и предлозите за преформулирање, можните мерки кои можат да се спроведат во ОП.</p>
<p>Во однос на Управувањето со отпад нагласуваме дека тоа не е земено предвид како специфична област на интервенција, и покрај претпоставката на Еколошкиот извештај за важноста на оваа тема во широката европска конкурентност; исто така во анализата на моменталната состојба Отпадот не е добро испитан и воопшто не се појавува некаква проценка за можното влијание на ОП врз оваа компонента. Се чини несоодветно да се стават предложени активности за промоција на „рециклирачко општество“ во Областите за интервенција 2.4 „Промоција на енергетската и изворна ефикасност“(Стр. 88 од Предлог ОП 2.2) Поглавје -, стр. : „Општинскиот отпад, кој се земе како показател за опишување на материјалниот интензитет на економиите во Европа, продолжува да расте“. Поглавје 5-2, стр. 21: „Општинскиот отпад, кој се зема како показател за опишување на материјалниот интензитет на економиите во Европа, продолжува да се зголемува“. Овој е комплетно точен вид анализа, но потребно е ефикасно да се пренесе во областите за интервенција на ОП.</p>	<p>Транснационалните активности за поддршка на стратегиите за одржливо управување со отпад може да се поддржат според Областа за интервенција 4.1 „Решавање на главни проблеми кои негативно влијание на урбаните области и регионалните системи на населување“(транснационални синергии во полето на јавната инфраструктура и јавните услуги...), бидејќи оваа агенда може да се смета како еден од примерите за главни проблеми во меѓусебно поврзаните проблеми од економска, еколошка, социјална или управувачка природа.</p>
<p>Еколошкиот извештај развива традиционален пристап заснован врз еколошка компонента но ОП ги избира областите на интервенција во однос на највлијателните фактори. Токму затоа силно препорачуваме вметнување на два параграфи за „Транспорт“ и „Урбана околина“. ОП на СЕЕС е можност за споделување на заеднички пристап за различни теми меѓу различни земји-членки во однос на Областите со одржлив пораст; очигледно овој пристап мора да се организира во согласност со различните типови на урбани области, но не само главните градови, туку и малите градови и села.</p>	<p>Содржаната структура на Еколошкиот извештај беше изработена во согласност со Анекс I од Директивата за СПО и индиректните ефекти од „Транспорт“ и „Урбана околина“</p>
<p>Алтернативата Нула не е јасно дефинирана и проценета, така што тешко може да се препознае производот со додадена вредност од страна на ОП.</p>	<p>Поглавје Поглавјето 5 од Еколошкиот извештај ја опишува моменталната состојба на животната средина и нејзиниот веројатен развој без спроведувањето на програмскиот документ на соодветен начин кој ќе создаде основа за проценка на програмското влијание на еколошките прашања во согласност со Директивата за СПО.</p>
<p>Главната тема на Системот за следење зафаќа само една страна од Еколошкиот извештај. Треба целосно да се вгради во оценувањето на ОП, но не смее да биде „една од целите“. За прецизно оценување на еколошкиот аспект на ОП, потребен е трет, независен субјект со особено знаење.</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>
<p>Системот на показатели не е дефиниран воопшто и апсолутно несоодветно е да се одложи нивниот избор во Прирачник за програмата.</p>	<p>Критериумите за избор на проект и системи на показатели ќе се изработат во согласност со општите и специфични програмски цели, начелата за спроведување и општите начела на ЕУ, како и „унапредување на одржливиот развој/ еколошката одржливост“</p>

<p>Поглавје 4.5 (стр.18)</p> <p>Генерално, може да биде корисно да се упатуваат главните прашања на „клучните политички прашања“ одвоени од страна на ЕЕО во „Европската животна средина, Државата и Иднината 2005“.</p> <p>Особено, би сакале да ги преформулираме главните прашања за Биолошката разновидност како што следува:</p> <p>„Дали ОП ги поддржува целите на ЕУ за запирање на биолошката разновидност? Ако одговорот е Да, тогаш како? Ако пак Не, зошто?</p> <p>~~Дали ОП ќе го подобри квалитетот и/или квантитетот на заштитените области, а особено мрежата натура 2000?~~</p> <p>„Дали ОП влијае на состојбата на зачувување на живеалиштето и видовите во заштитените области, особено во мрежата Натура 2000 Ако одговорот е Да, тогаш како?</p>	<p>Главните прашања за „Биолошката разновидност“ ќе бидат приспособени во конечната верзија на Еколошкиот извештај како што е предложено во коментарот.</p>
<p>Поглавје 5.1 стр. 20</p> <p>„Во земјите на ЦИЕ само 25% од популација (просечно) е поврзана со постројки за пречистување на отпадните води“. ОП мора да предвиди посебни мерки со цел да го подобри системот за пречистување на отпадните води</p>	<p>Транснационалните активности за поддршка на одржливите стратегии за преработка на отпадните води можат да се поддржат според Областа на интервенција 41 „Решавање на главни проблеми кои негативно влијаат на урбаните области и регионалните системи за населување“ (транснационални синергии во полето на јавната инфраструктура и јавните услуги...)</p>
<p>Поглавје 5.3 стр. 25 «Обемот на транспорт во Источноевропските земји се промени драматично од железнички (вообичаениот транспорт) во патен и воздушен транспорт во деведесеттите години на 20от век.»</p> <p>Ова не е само проблем со испуштање на CO₂, туку исто така и проблем со бучава, и многу други загадувачи. Се работи за менување на животниот стил и планирање на пределот.</p> <p>Имаме можноста да спречиме еден важен феномен на мутирање кој вклучува голем дел од Европа, и е во транзиција меѓу различни модели на развој. Можеме да ја зачуваме нивната територија, зачувувајќи ги тие земји од ефектите на еколошко загадување при поминувањето преку фазите на уништување на предели, и осиромашување на нивното природно и културно наследство.</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>
<p>Поглавје 5.5. стр. 26 : Доколку во југоисточните европски земји има «огромни проблеми во однос на набљудувањето и контролата на искористувањето на нивната дива фауна и флора» тие треба да посветат особено внимание во избегнувањето на секакви дејствија што можат да го загорат природното наследство, најмногу затоа што тоа е нивна голема вредност.</p> <p>Исто така тие мораат да постават и да го подбрат нивниот систем за надгледување и информирање за животната средина, што може да го претставува првиот услов за секоја акција за спроведување.</p>	<p>Областа за интервенција 2-3 (ОП поглавје 5-2-3) поддржува активности во рамките на транснационални партнерства, кои изработуваат заеднички стратегии за управување со природните вредности и заштитените области како и планови за управување, системи за надгледување и активности за подигање на свеста.</p>
<p>Поглавје 5.5 стр. 27 Бидејќи во старите земји-членки (како Италија) процесот на избирање на Места од интерес за Заедницата веќе заврши, зборот „предложен“ пред МИЗ(Места од интерес за Заедницата) не е секогаш соодветен. Може да биде корисно да се специфицира дека земјите-членки се во различни состојби во однос на спроведувањето на Натура 2000.</p> <p>Бр.5-5:</p> <p>- Предлагаме насловот на бројката да биде сменет како што следува: „Натура 2000 заштитени области во земјите-членки на ЕУ од југоисточна Европа“</p> <p>- Бидејќи пријавените податоци не се ажурирани, љубезно ве замолуваме да го специфицирате датумот на пренесувањето заедно со изворот, со цел да се избегнат недоразбирања.</p> <p>Во Италија на пример, состојбата е променета како што следува:</p>	<p>Текстот како и насловот и датумот на бројката ќе се ажурираат во конечната верзија на Еколошкиот извештај како што е предложено во коментарот.</p>

СПА			СЦИ			Натура 2000 (*)		
Бр.	површина (хектари)	%	Бр.	површина (хектари)	%	Бр.	површина (хектари)	%
590	3.707.328	12,3%	2280	4.504.960	15,0%	2543	5.812.828	19,3%

(*) Бројот и продолжувањето на целосната мрежа на Натура 2000 се пресметани со исклучок на преклопувањата меѓу СЦИ и СПА:

<p>Поглавје 5.6 стр. 27 « Југоисточна Европа мора да се соочи со последиците што произлегуваат од распространувањето и ширењето на урбанистичките населби. Идните модели за достапност ќе влијаат со промени на урбанистичкиот развој и предел. »</p> <p>Оваа тема исто така може да се продлабочи во став за Урбаната околина.</p> <p>Став 28 « Но постои јасен тренд на субурбанизација во сите урбанистички региони од почетокот на 90тите години на 20иот век. Негативниот ефект на субурбанизацијата станува се поочигледен, расте издвојувањето.</p> <p>Концептот на достапност се заснова врз претпоставката дека атракцијата на дестинацијата се зголемува со големината(изразена преку население или БДП) а се намалува со растојанието, времето за патување и трошоците. »</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>
<p>Земјите од СЕЕС можат да ја научат лекцијата која веќе ја искусија земјите-членки од Централна Европа. да не ги преоптоваруваат малите градови ниту пак да ги зголемуваат селата. Просторната структура типична за рурално-економските општества може да биде корисна во наредната фаза на дигитално општество, преку поминувањето на фаза на брза урбанизација може да се зачува мрежата на социјални односи, кои ја претставуваат додадената вредност на помалите урбани димензии.</p> <p>Политиките кои треба да се спроведат во секторот за транспорт мора да имаат за цел да го намалат трошокот за јавен транспорт, и во исто време да ја зголемат приватната мобилност преку употребата на алатки како политика за цена на патот. Успешна стратегија може да се фокусира на создавање на поатрактивен јавен транспорт.</p>	
<p>Поглавје 6</p> <p>Предлагаме одредено интегрирање на распоредите кои се однесуваат на секоја област за интервенција.</p> <p>Област на интервенција (1.2)</p> <p>ОП треба да промовира инкубатори на Претпријатија за еколошки иновации кои ќе работат како асистенти и поддржувачи на оптимизацијата на еколошките перформанси на старите и нови фабрики.</p> <p>Област на интервенција (1.3)</p> <p>Исто така постои можност за објаснување и експериментирање со потенцијалот на Еколошко-технолошките иновации.</p>	<p>Ќе се додадат ставови во конечната верзија на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма.</p>
<p>Област на интервенција (3.1)</p> <p>Во рамки на коментарите, би сакале да ги додадеме следните зборови : „ и соодветното проценување според член 6 од Директивата за живеалиштата“ по упатувањето на транснационалното проценување на територијалните влијанија(ТИА).</p> <p>Во рамките на „ Предлози за преформулирање, можни мерки за спроведување на ОП“, би сакале да ги додадеме зборовите „и биолошка разновидност“ на крајот на точката како што следува:</p>	<p>Ќе се додадат ставови во конечната верзија на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма.</p>

<p>„[...] загадување на воздухот и климатски промени и биолошка разновидност“.</p> <p>Исто така и во оваа Област на интервенција треба да се вклучи можноста за експериментирање со одржливиот План за урбанистичка мобилност предвиден во тематската стратегија за Урбаната околина.</p> <p>Област на интервенција (3.3)</p> <p>Во рамките на „Предлозите за преформулирање, можни мерки за спроведување на ОП“, би сакале да ги додадеме зборовите „и биолошка разновидност“ на крајот на точката како што следува: „и соодветното проценување според член 6 од Директивата за живеалиштата“ по упатувањето на транснационалното проценување на територијалните влијанија (ТИА).</p> <p>Област на интервенција (4.1)</p> <p>Исто така, во оваа Област на интервенција треба да се вклучи можноста за експериментирање со Еколошкиот план за урбанистичка подвижност предвиден во тематската стратегија за урбаната околина.</p>	
<p>Став 6.3 Заклучоци од проценката на Приоритетните оски (3):</p> <p>Во втората точка од овој список, би сакале да ги додадеме во голема заграда следните зборови „соодветна проценка според член 6 од Директивите за живеалиштата“ по упатувањето на ЕПН-СПО.</p>	<p>Текстот ќе биде додаден на конечната верзија на Еколошкиот извештај.</p>
<p>Поглавје 7, Систем за надгледување</p> <p>Стр. 42 Системот за надгледување треба да биде дефиниран од идниот Комитет за мониторинг. Би сакале да нагласиме дека:</p> <ul style="list-style-type: none"> - На ниво на проект, процените на влијанијата на животната средина не само што се препорачуваат, туку се и задолжителни за одредени категории на проекти(ЕПН) и за секој проект кој има веројатност да влијае врз Натура 200 како што е наведено во истиот став. - главните прашања не се доволни за целосна проценка на влијанијата врз животната средина на ниво на проект 	<p>Препорачуваме „Усогласеност со меѓународните, европски и национални закони за СПО и проценување на влијанијата врз животната средина“ да се додаде на наброените критериуми при избор на проект, кој треба на крај да биде одобрен од идниот Комитет за мониторинг (види поглавје 7.2.2 од Оперативната програма).</p>

Република СЛОВАЧКА: Министерство за животна средина	
покренати прашања за СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
<p>Земајќи го предвид моменталното ниво на знаење, препорачуваме да се одобри стратешкиот документ „Оперативна програма југоисточна Европа“ според условите определени со делот VI „ЗАКЛУЧОЦИ“, точка 3 . Препораки за повторно изработување, комплетирање и изменување на предлог стратешкиот документ“, од оваа позиција Ако одредени проекти поддржани од ОП ЈИЕ се предмет на проценување на влијанијата врз животната средина во согласност со Актот и Директивата за СПО или ЕПН Директивите [...] ќе биде неопходно да се изврши проценка на влијанијата врз животната средина во согласност со ова законодавство пред да се издаде дозвола согласно со специфичните законски акти или пред одобрувањето на стратешкиот документ.</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>

<p>Резултатите од проценката на влијанијата врз животната средина на ОП ЈИЕ, коментарите за извештајот за влијанијата врз животната средина и за предлог ОП ЈИЕ, дефинираниот обем и распоредот на проценката, квалитетот на извештајот за влијанијата врз животната средина и на предлог ОП ЈИЕ, резултатите од јавните расправи за извештајот за влијанијата врз животната средина и за предлог ОП ЈИЕ, резултатите од очекуваните мислења и другите консултации за животната средина покажуваат дека не е неопходно значително преработување, комплетирање и изменување на предлог стратешкиот документ. Се согласуваме со заклучоците и препораките наведени во извештајот за влијанијата врз животната средина и со нивното вметнување во предлог стратешкиот документ.</p> <p>Сепак, неопходно е предлог ОП ЈИЕ да ги содржи и следните мерки за обезбедување на еколошка оптимизација за спроведувањето на стратешкиот документ:</p>	Нема дополнителни забелешки
<p>1. При изборот на проекти, да се земат предвид критериумите кои исклучуваат или изменуваат одредени проекти, за да бидат компатибилни со заштитата на животната средина, пределот и здравјето на луѓето.</p>	<p>Бидејќи критериумите за избор на проект ќе се изработуваат во согласност со сите цели на програмата (вклучувајќи „Одржлив развој“ – види поглавје 4.3.1. од ОП) значајни негативни влијанија врз животната средина ќе бидат исклучени.</p> <p>На ниво на проект прелиминарна проценка на влијанијата врз еколошките прашања се препорачува врз основа на „главните прашања“ (види поглавје 3.3.1. од Еколошкиот извештај).</p>
<p>2. Да се обезбеди целосно спроведување на проценката на влијанијата врз животната средина на ниво на проект, програма и план во согласност со Актот, СПО и ЕПН Директивите пред да се издадат дозволи според посебни законски акти или пред одобрување на стратешкиот документ со цел да се постигне оптимизација на избраните одлуки и нивната локализација, избирање на еколошки технологии, последователност на индивидуални чекори за спроведување, како и баланс на еколошките, социјалните и економски аспекти на спроведените проекти, планови и програми.</p>	<p>Сите проекти кои ќе бидат поддржани со Транснационалната програма југоисточна Европа 2007-2013 ќе мора да ги земат предвид сите законски услови во согласност со рамките/насоките на заедницата како и националното право, а особено СПО и ЕПН Директивите – види поглавје 7.2.2 „Избор на проект“ на ОП.</p>
<p>3. При изборот на проекти и одлучувањето за финансирање, да се надгледува одржливиот аспект на една активност да биде поддржана по завршувањето на кофинансираниот проект и балансот на краткорочните и долгорочни влијанија.</p>	<p>Бидејќи критериумите за избор на проект ќе се изработуваат во согласност со сите цели на програмата за време на спроведувањето на истата, аспектите за краткорочни и долгорочни влијанија врз одржливоста ќе бидат дадени во прилог во согласност со поглавје 4.3.1 на ОП („Одржлив развој“).</p>

<p>4. При изборот на проекти неопходно е да се разгледа балансот на локалните, регионални, национални и транснационални влијанија врз операциите.</p>	Нема дополнителни забелешки
<p>5. Исто така да се обезбеди транспарентен пристап во однос на информирањето за време на процесот на започнување на повикот за аплицирање, изборот, надгледувањето и проценка на проектите, приоритетните оски и Програмата, да се почитуваат правилата за конкурентност.</p>	<p>Експерти за животна средина од учесничките земји-членки и трети земји на административно ниво ќе бидат претставени во Комитетот за набљудување кои треба да гарантираат дека резултати од СПО ќе бидат земени предвид при спроведувањето на програмата (види поглавје 7.1.1 на ОП)</p>
<p>6. Да се надгледуваат и проценуваат еколошките и човечки влијанија на ОП ЈИЕ и да се специфицира предложеното надгледување.</p>	<p>Постапките за надгледување се опишани во Поголавје 7.6.1 од Оперативната програма). За да се надгледуваат и проценката на резултатите и ефектите на програмските активности, ќе се примени одреден број на показатели, кои исто така содржат влијанија на одржливоста, животната средина и здравјето на човекот. Особено ќе бидат изработени детали за показателите од завршните резултати во Прирачникот за програмата од страна на Комитетот за мониторинг.</p>
<p>7. Да се додадат еколошки и здравствени критериуми за избор и проценка на одредени проекти.</p>	<p>Бидејќи критериумите за избор на проект ќе се изработуваат во согласност со сите цели на програмата за време на спроведувањето на истата, аспектите за краткорочни и долгорочни влијанија врз одржливоста ќе бидат дадени во прилог во согласност со поглавје 4.3.1 на ОП („Одржлив развој“).</p>

<p>Приоритет 1: Олеснување на иновациите и претприемништво</p> <p>11. Ширењето и примената на иновациите треба да доведат до зголемување на ресурсите и енергетската ефикасност, а особено со стекнување на вештини за регионално познавање и институции за трансфер на технологии кои работат на овие проблематики.</p> <p>12. Да се гарантира дека мрежите за транснационални технологии&иновации ќе вградат „проценка на ризик“ за идентификување на можните опасности врз животната средина и социјалното влијание на новите технологии, а земајќи ги предвид синергетските и кумулативни влијанија.</p> <p>13. Да не поддржуваат иновации засновани на високоризични технологии, туку да поддржуваат иновации засновани на достапни технологии.</p> <p>14. Да се гарантира исполнувањето на посебните секторски услови за транснационално ширење на иновациите.</p> <p>15. Да се поддржи и поттикне отворена дискусија за потенцијалните еколошки и социјални влијанија на новите технологии.</p>	<p>Коментарите се вклучени во препораките на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма (Примери на активности на повеќе нивоа во рамките на Приоритет 1)</p>
--	---

<p>8. Да се разгледа поддршката на проектите кои имаат за цел намалување на емисиите и минимизирање на климатските промени и глобалното затоплување во рамките на меѓународната соработка, како и поддршката на проектите за заштеда на енергијата да биде поголема.</p>	<p>Приоритет 2, Областа за интервенција „Промоција на енергетска&изворна ефикасност“ се занимава со активности за намалување на емисиите и поддршка на транснационалните акциони планови за минимизирање на влијанијата врз глобалната клима.</p>
<p>9. Да се изврши измена на предлог ОП ЈИЕ во согласност со релевантните коментари наведени во дел II „ОСНОВНИ ПОДАТОЦИ ЗА СТРАТЕШКИ ДОКУМЕНТ“, поглавје 6 „Ставови во однос на извештајот за влијанијата врз животната средина и предлогот ОП ЈИЕ“.</p>	<p>Најголем дел од резултатите од консултациите за Еколошкиот извештај се спроведени во конечната верзија на Оперативната програма. Сите проекти кои ќе бидат поддржани со Транснационалната програма југоисточна Европа 2007-2013 ќе мора да ги земат предвид сите законски услови во согласност со рамките/насоките на заедницата како и националното право, а особено СПО и ЕПН Директивите – види поглавје 7.2.2 „Избор на проект“ на ОП.</p>
<p>10. Да се обезбедат доволно информации за кандидатите во однос на еколошките прашања и потенцијалните врски со веќе поднесени проекти за животната средина.</p>	<p>Квалитативните аспекти при создавањето и спроведувањето на проектот (како што е наведено во поглавје 7.2 од Оперативната програма) како и вкупните стратегии и начела на програмата, кои содржат прашања во врска со животната средина и одржливоста, ќе им се достават на сите проектни кандидати и на пошироката јавност од страна на идниот Заеднички технички секретаријат.</p>

<p>Приоритет 2: Заштита и подобрување на животната средина</p> <p>16. Експлицитно да се разјаснат транснационалните активности, кои поддржуваат долгорочно намалување на емисиите во воздух, како стакленичките гасови кои ја надминуваат дозволената граница утврдена со Протоколот од Кјото (2012+) и да се поддржуваат проектите за реструктурирање на економското и социјално потекло.</p> <p>17. Да се поддржи размената на практично знаење во областа на интердисциплинарни стратегии за заштита на еколошките компоненти и човековото здравје.</p> <p>18. Заштита на мрежните активности и транснационалната информациска платформа фокусирана во полето за заштита на природата и пределот и одржливиот развој во одредени области.</p> <p>19. Да се поддржат ефективните активности посветени на зголемувањето на користењето на обновливите енергетски извори кои ќе се засноваат на искористувањето на локалните потенцијали и ограничувања на односната територија.</p>	<p>Коментарите се вклучени во препораките на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма (Примери на активности на повеќе нивоа во рамките на Приоритет 2)</p>
<p>Приоритет 3 : Подобрување на достапноста</p> <p>20. Фокусот на развивање одржливи и ефикасни енергетски транспортни системи вклучувајќи и повеќемодална логистика и наизменични начини за подобрување на достапноста со цел да се исполнат целите за подобрување на достапноста без позначајни негативни влијанија врз животната средина и човековото здравје.</p> <p>21. Да се поддржат процесите на проценка на транснационалните влијанија врз животната средина за одредени активности и стратешки документи (ЕПН и СПО) и пр. ТИА</p> <p>22. Да се поддржат системите за временска и просторна оптимизација на инфраструктурата за транспорт која ќе се заснова на соодветна селекција на одреден начин на транспорт или прецизна комбинација од повеќе одредени начини на транспорт.</p> <p>23. Генерално да се претпочита еколошки подобен</p>	<p>Коментарите се вклучени во препораките на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма (Примери на активности на повеќе нивоа во рамките на Приоритет 3).</p>
<p>Приоритет 4: Развој на транснационалните синергии за областите со одржлив развој</p> <p>26. Да гарантираат дека одржливите урбанистички мрежи ги оптимизираат материјалните протоци, енергетската ефикасност, транспортните системи со ниска емисија (вклучувајќи подобрување на јавниот транспорт) и да ги решат посебните еколошки предизвици во градовите.</p> <p>27. Стратегиите за обновување на брзорастечките станбени имоти со ниски градежни стандарди, распаднати урбани области и загадени индустриски области треба да се изработуваат со транснационални активности, вклучувајќи пилот проекти, техничка помош и нови методи за управување.</p> <p>28. Да се поддржат само проектите за одржлив туризам кои ќе ги прифатат начелата за заштита на природата и пределот.</p> <p>29. Да се поддржат само активностите кои не предизвикуваат негативни влијанија по здравјето на човекот или активности кои го поддржуваат здравје на човекот.</p> <p>30. Да се поддржат активностите поврзани со оптимизирање на дистрибуцијата на одредени развојни активности кои ќе бидат во согласност со дефинираните стандарди за областа, гарантирајќи просторно и материјално распространување на развојните активности кои водат кон минимизација на негативните влијанија врз животната средина и здравјето на човекот.</p> <p>31. Да се земат предвид природните и социјални капацитети и можните индиректни влијанија кои можат да резултираат од целосното економско исцрпување на културното наследство.</p>	<p>Коментарите се вклучени во препораките на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма (Примери на активности на повеќе нивоа во рамките на Приоритет 5)</p>

<p>32. Техничка помош за поддршка на спроведувањето и градењето на капацитети.</p> <p>Помош при создавањето и спроведувањето на критериумите за избор на проект треба да ги вклучи препораките на ова позиција и заклучоците и препораките од извештајот за проценка на животната средина.</p> <p>33. Прирачникот за програмата треба да содржи пакет „показатели на влијанијата врз животната средина“ кои ги прават програмските достигнувања во однос на „начелата за одржливост“ видливи за партнерите на програмата и за пошироката јавност.</p>	<p>Коментарите се вклучени во препораките на Еколошкиот извештај и конечната верзија на Оперативната програма (Примери од повеќекратни активности во рамките на Приоритет 5, квалитативни аспекти на проектот, создавањето и спроведувањето како што се наведени во поглавје 7.2).</p>
<p>ГРЦИЈА: Министерство за животна средина, регионално планирање и јавни работи</p>	
<p>ГРЦИЈА: Министерство за животна средина, регионално планирање и јавни работи</p>	
<p>Покренати прашања за СПО</p>	<p>Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки</p>

<p>1. ОП е компатибилна со меѓународните и ЕУ приоритети а внатрешно со Приоритетните оски за животната средина и унапредувањето на животната средина, па така нема дополнителни коментари или преформулации освен оние кои ги предлага СПО.</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>
<p>2. За подобрување на заштитата на животната средина треба да се разгледаат следните услови, ограничувања и насоки за заштита и управување на животната средина: а. Соодветна проценка на предлозите и избор на критериумите врз основа на програмските цели и премисите за одржливост, б. Подобро ширење на прашањата за животната средина за време на повиците и поканите за изразување на интерес, но истото и за време на спроведувањето на истите со цел да се подобри вклученоста на еколошките елементи.</p>	<p>Бидејќи критериумите за избор на проект ќе се изработуваат во согласност со сите цели на програмата за време на спроведувањето на истата, аспектите за краткорочни и долгорочни влијанија врз одржливоста ќе бидат дадени во прилог во согласност со поглавје 4.3.1 на ОП („Одржлив развој“). Изборот на проект ќе биде целосна одговорност на Комитетот за мониторинг. Комитетот за мониторинг ќе бара проекти со вистински транснационален карактер, кои меѓу другото ја земаат предвид „усогласеноста со меѓународните, европските и националните одредби за заштита на животната средина (пр. СПО и проценка на влијанијата врз животната средина)“ – види поглавје 7.2.2 на ОП) Додади создавање на проект (види поглавје 7.2.1 на ОП) Помош и поддршка ќе се дадат на развивање на соодветни проекти за време на следните „Отворени повици“ за поднесување предлози на проекти (наменети за сите потенцијални кандидати, за поднесување на проектни идеи релевантни на програмските приоритети) или „Наменски повици“ за проектни предлози, пр. фокусирање на проектните приоритети: Сите партнерски држави во програмата се одговорни за ширење на информациите за финансирање на потенцијалните кандидати- со поддршка на Заедничкиот технички секретаријат. Сите активности од овој вид ќе бидат вградени во Планот за информирање и запознавање на јавноста, кои исто така вклучуваат можни примери на (повеќекратни) активности во рамки на транснационалното партнерство во однос на еколошките прашања.</p>

<p>3. Мрежите на технологии и иновации треба да бидат промовирани во областите кои можат да придонесат или да помогнат за заштитата на животната средина(пр. чисти и ефикасни енергетски технологии)</p>	<p>Според Приоритетна оска 1 (Олеснување на иновациите и претприемништво), ќе се поддржат подготовката, создавањето и реструктурирањето на технологијата и иновативно ориентираните мрежи во специјални области на технологијата како што се индустриските и услужните сектори релевантни на програмската област. Особено внимание треба да се посвети на интегративните технологии за чистење и поддршка на</p>
<p>4. Во однос на заштитата и отстранувањето на еколошките опасности, треба да се промовираат развојот на интегрираните планови и преземањето на одржливи мерки за претпазливост.</p>	<p>Како дел од Областа за интервенција 2-2 „Подобрување на превенцијата од еколошки опасности“ се разгледуваат (повеќекратни) активности во рамките на транснационалните партнерства, кои вклучуваат системи за надгледување (пр. за контрола на емисиите, податоци за можните извори на загадување, системи за надгледување на емисиите во однос на калвитетот на воздухот, загадувачите итн.) и механизми за претпазливост за можни природни и индустриски катастрофи, шумски пожари како и хемиско и биолошко загадување на водата, почвата и воздухот. Според Приоритетна оска 2 ќе се поддржи интегрираното управување на ризици од поплави кое вклучува и планови за управување, хармонизација на различни стандарди: подобрување на</p>
<p>5. Активностите во однос на националните области на Натура 2000 треба да бидат во согласност со одобрените планови за управување и ЕПН во тие области.</p>	<p>Детални критериуми (како подобност и квалитативни критериуми) кои се употребуваат во изборот на проектот ќе бидат изработени и одобрени од страна на идниот Комитет за мониторинг (види ОП, поглавје 7.2.2). Овие критериуми ќе бидат гаранција дека нема да има разидување со постојната европска законска рамка (како Рамковната директива за водите, мрежата Натура 2000). Комитетот за мониторинг може да го ограничи обемот на подобни кандидати во дадениот Повик за предлози земајќи ги предвид специфичните барања во дадениот</p>

<p>7. Да се унапреди транснационалната соработка за РЕС, енергетската ефикасност, урбанистичката инфраструктура и подобрување на масовниот транспорт, намалување на стакленички гасови, вревата, соодветното управување на јавниот урбанистички простор итн. Посебно внимание треба да му се посвети на развојот на одржливиот туризам во руралните, планинските и крајбрежните зони.</p>	<p>Целта на Областа за интервенција 2-4 е да се воспостави координација и трансфер на практично знаење за ефикасните енергетски и изворни политики, да се соработува во донесувањето и приспособувањето кон политиките на ЕУ и директивите во релевантните области и подготовка на полето за опфаќање на очекуваниот подем на енергетска и изворна побарувачка и потрошувачка преку еколошки пристапи. Се поддржува развојот на транснационалните политики за намалување на емисијата на стакленички гасови и трансферот на практичното знаење на целосните национални стратегии за одржливо управување на отпадот (избегнување, повторна употреба-рециклирање). Според Приоритетна оска 4 (Развој на транснационални синергии за областите со одржлив пораст), ќе се решаваат главните проблеми кои влијаат негативно на урбаните области и регионалните системи на населби (тука се вклучени исто така и туристичките области во руралните, планински и крајбрежни зони). Ќе се поддржи развојот на интегративните алатки како стратегиите за градски развој со цел да се опфати сиромаштијата, економскиот развој, животната средина (пр. Планови за урбанистичко управување на животната средина) како и развојот на одржливиот туризам, вклучувајќи ги акционите планови за кооперативни решенија за урбано обновување и ревитализација.</p>
---	--

<p>6. Во рамките на достапноста треба да се промовираат ефикасни енергетски начини за транспорт кои имаат за цел подобрување на достапноста и намалување на влијанијата врз животната средина. Особено влијание треба да се посвети на проектите кои бараат ЕПН.</p>	<p>Повеќекратните активности кои ги поддржува Приоритетна оска 3 вклучуваат унапредување на транснационалната проценка на животната средина (ЕПН-СПО) и проценката на транснационалното територијално влијание (ТИА) во согласност со реализацијата на физичка инфраструктура финансирана со други програми. Областа за интервенција 3-1 „Подобрување на координацијата во унапредувањето на планирањето и функционирањето на примарните и секундарни мрежи за транспорт“ ќе поддржува транснационална соработка што треба да создаде проекти кои треба да придонесат за создавањето и зацврстувањето на мрежите за координиран развој на транспортните врски и коридори. Овие проекти исто така треба да понудат простор за еколошки транспорт и заедничко управување на мрежите.</p>
--	--

<p>8. Планови, програми, проекти и активности спроведени во рамките на ОП се сеуште предмет на националните законодавства.</p>	<p>Нема дополнителни забелешки</p>
<p>Систем за следење 1. Органот за планирање го врши надгледувањето на активностите за влијанијата врз животната средина спроведени во Грција (т.е. претставници во ТФ на Министерството за финансии) а поддржан е од Министерството за животна средина, 2. Надгледувањето се врши преку годишни извештаи според следните насоки: I. Годишниот извештај за надгледување има за цел да ги заведе показателите поврзани со програмските активности кои претставуваат промени на животната средина. Можат да се додадат дополнителни показатели од страна на одговорните министерства, II. Министерството за финансии е одговорно за прибирање на податоците III. Секој извештај се објавува на 6 месеци по завршувањето на годината. Извештајот за 2008 година ќе содржи и активности од 2007 година. IV. Доколку се појават негативни влијанија врз животната средина, тогаш се предлагаат дополнителни заштитни и корективни мерки.</p>	<p>Оперативната програма предвидува пакет суштествени показатели за надгледување и проценка. Комплетниот пакет показатели понатаму ќе се изработат во посебен документ од страна на идниот Комитет за мониторинг. Еколошките показатели ќе бидат составен дел од проширениот пакет показатели, бидејќи надгледувањето и постојаната проценка ќе „ формира неопходна основа за потребите за известување и пренесување на програмските достигнувања со цел тие да бидат видливи и за пошироката јавност“ (ОП поглавје 7.6.1). Надгледувањето на програмата ќе овозможи програмските органи (Комитетот за мониторинг, Органот за управување) да преземат поправни активности ако оценката покаже неочекувани негативни влијанија врз животната средина. Резултатите од активностите за надгледување на национално ниво, а особено прибирањето на податоци и оцената на влијанијата врз регионалните еколошки прашања, ќе бидат составен дел од извештаите за надгледување на ниво на програмата.</p>

УНЕП - Виена, Времен секретаријат на Карпатската конвенција

покренати прашања за СПО	Како е решено во конечната Оперативна програма / дополнителни забелешки
<p>Би сакале особено да ги поздравиме целосните и детални упатувања на Карпатската конвенција во Стратешкиот Еколошки извештај/Извештајот на животната средина за Програмата на Централна Европа</p> <p>Умствена проценка/ Еколошкиот извештај на Програмата за Централна Европа 2007-2013. На крај, би сакале да изразиме искрена надеж и очекување дека прецизните наоди на Еколошкиот извештај ќе доведат до поспецифични упатувања кон Карпатската конвенција (Рамковна конвенција за заштита и одржлив развој на Карпатијанците) во самата Оперативната програма, претпоставувајќи дека Карпатската конвенција може да придонесе за успех на програмата, преку обезбедување на транснационална и интегративна платформа за соработка.</p> <p>Упатување на Карпатската конвенција во Програмата за Централна Европа ќе помогне исто така за да се обезбеди дека одредбите од Карпатската конвенција во однос на заштитата за животната средина и одржливиот развој целосно ќе бидат земени предвид при спроведувањето на програмата.</p> <p>Ве информираме дека „Рамковната конвенција за заштита на животната средина и одржливиот развој на планинските области на ЈИЕ“ моментално е во изработка. Се очекува дека таа ќе ги опфати планинските области во регионот кои сеуште не се опфатени со Карпатската конвенција, а особено во Западен Балкан, Бугарија и Грција. Уверени сме дека овој нов институционален инструмент ќе ја поддржи исто така ЈИЕ Програмата 2007-2013 обезбедувајќи го потребното внимание за важноста на планинските прашања во регионалниот развој и територијалната соработка.</p>	Нема дополнителни забелешки

ДОДАТОК Г - Мапа на програмската област Југоисточна Европа

© EuroGeographics Association for the administrative boundaries (NLTS regions) Other administrative boundaries: Global Administrative Unit Layers (GAUL), FAO © EuroGeographics Association for the administrative boundaries

Структурни фондови 2007-2013: Транснационална соработка Југоисточна Европа
Области на соработка EY27
Други области на соработка